

**Venerabilis Bedæ Presbyteri Anglo-Saxonis, Doctoris
Ecclesiæ Vere Illuminati Opera Theologica, Moralia,
Historica, Philosophica, Mathematica & Rhetorica,
quotquot hucusque haberi potuerunt omnia**

In Vetus Et Novum Testamentum, Salvberrimis In Moysis Pentatevchvm,
Tobiam & Iobum, Libros Regum, Davidis Pasalmos, Parabolas Salomonis &
Cantica, Prophetas &c. explanationibus & Quæstionibus enodata:
Moralibus doctrinis & expositionibus in quatuor Evangelistarum Evangelia
illustrata: facundissimis ...

Qvo Eivsdem Philosophia, Mathesis Et Chronologia: Sive De Natura Rerum,
Ratione Temporum., Sex Mvndi Ætatibus, Philosophiæ Elementis; Et Alii
Vtilissimi Simvl Et Cvriosi Tractatus

Beda <Heiliger>

Coloniæ Agrippinæ, 1688

De temporum ratione, liber.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72047](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72047)

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, ANGLO-SAXONIS, IN LIBRUM DE TEMPORVM RATIONE,

PRÆFATIO.

De natura rerum, & ratione temporum, duos quondam stricto sermone libellos discentibus, ut rebar, necessarios composui. Quos cum fratribus quibusdam dare atque exponere capissem, dicebant eos brevius multo digestos esse quam vellem, maxime ille de Temporibus. Cuius propter rationem Paschæ potius videbatur usus indigere: suadebantque mihi, latius aliqua de temporum statu, cursu, ac fine disserere. Quibus concitus parens, perspectis patrum venerabilium scriptis, prolixiorum de temporibus librum edidi, prout ipso largiente potui, qui æternus permanens, tempora quando voluit constituit, & qui novit temporum fines: imò ipse labentibus temporum curriculis, finem cum voluerit imponet. In quo videlicet opere, ne quem forte offenderet, quod Hebraicam magis veritatem, quam LXX. translationum editionem in seculi præcedentis serie secutus sim: & illam quoque per omnia quoties discrepare videbatur inferui, ut legens quisque simul utrunque conspiciat, & quod amplius sequendum putat eligat. Fixa autem mihi stat sententia, quam a nullo prudentium redarguendam autumo, ut sicut reverendissimus eisdem Hebraicæ veritatis interpres obrectatoribus sui operis: non damno, inquit, non reprehendo LXX. sed omnibus his Apostolos præfero: ita & ego confidenter profiteor, quia non reprehendo veteres Chronographos: qui translationem LXX. interpretum modo secuti esse, modo prout libuit probantur habuisse contemptui, sicut etiam in processu huiusce operis nostri monstrabitur, sed omnibus his Hebraicæ veritatis integram præfero puritatem, quam præ eminentissimi doctorum, Hieronymus in libris Hebraicarum questionum; Augustinus in libris de Civitate Dei: Eusebius ipse Chronographus in tertio historię Ecclesiasticę libro: ex verbis Josephi historici, adversus Appionem Grammaticum scribentis; breviorum temporum seriem, quam in LXX. editione vulgò fertur continere comprobant: neque hanc amplius sequendam, etiam hi qui LXX. magnis divinisque laudibus ad caelos tollunt, dubitant: quorum quisque dicta perspexerit, credo mox nostro labori calumniam facere desisteret, si non hunc tamen lividis, quod ablit, contemplantur obtutibus. Verum utcumque ferant, hæc mea scripta legentes, primo editum pro capto meo libellum, tibi dilectissime Abbas Hucher: te percurrendum offero: multum deprecans, ut si quid in eo tu vituperabile deprehenderis, statim mihi corrigendum insinues. At ubi ordinatè ac rationabiliter actum videris, mecum Deo qui donavit, & sine quo nihil possumus facere, devotus gratias agas. Si quem sanè vel illud offendit, cur aliquid de huiusmodi negotio tentare præsumperim: quare de his quæ partim in veterum scriptis inventi poterant, ipse novum opus condere studuerim, audiat, dicente S. Augustino: quia ideo necesse est plures à pluribus fieri libros diverso stylo, non diversa fide, etiam de quæstionibus eisdem, ut ad plurimos res ipsa pervenit: ad alios sic, ad alios autem sic. Audiat & me pro me simpliciter respondentem: cui duplicet, vel superfluum videtur, quod hæc rogatu fratrum undecunque collegi, uniusque libelli tenore conclusi, dimittat ea legenda: si quis velit, & ipse de communibus patrum fontibus, quæ sibi suisque sufficere arbitretur hauriens, mecum nihilominus debita fraternitatis intemerata jura custodiat.

AD LECTOREM.

Mos est scriptorum, ut in initijs librorum tria ponant: personam videlicet, locum & tempus: ideoque hæc tria requirenda sunt. Persona dicitur, eo quòd per se sonat: id est, per se sonando se ipsam demonstrat. Locus dicitur à locando, eo quòd ibi aliquid collocetur. Est autem locus, situs vel positio: quia quicquid corporeum est, loco continetur & non potest esse nisi in loco, id est, quicquid dextrum & levum ante & retro, supra & subius habet, locale & corporeum est, quod autem his caret, incorporeum & illocale, id est, spirituale est. Quid sit tempus, invenies capitulo primo. Locus est, monasterium beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad ostium Viuri amnis, & juxta amnem Tinam, in loco qui vocatur Ingyruum: quod etiam beatus pater Bisi, cognomento Benedictus, construxit, cum cooperatore ac socio eiusdem operis Ceolfredo, qui post ipsum Benedictum, ipsius monasterij abbas per 30 annos exiit. Tempus magni Caroli, filij Pippini, filij Ansgei, qui genuit Pippinū patrē Caroli: Persona Beda, qui ut ipse in sequētibz demonstrat, gēis

Anglorum

Anglorum indigena fuit. Est igitur quedam Oceani insula, cui quondam Albion nomen fuit, & modò Britannia dicitur, inter septentrionem & occidentem locata, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, maximis Europæ partibus multo intervallo aduersa. Hæc in præsentem iuxta numerum librorum, quibus lex diuina scripta est, quinque gentium linguis, unam eademque summam veritatis & veræ sublimitatis scientiam scrutatur & conficitur. Anglorum videlicet, Britonum, Scotorum, Pictorum & Latinorum, quæ meditatione scripturarum ceteris omnibus est facta communis. Interpretantur autem Angli secundum beatum Gregorium, quasi Angeli, ob pulchritudinem corporum. De quorum scilicet Anglorum prosapia, Venerabilis Beda originem duxit: qui natus in territorio prædicti monasterij, cum esset annorum septem, cura propinquorum datus est educandus reverendissimo abbati Benedicti monasterij, cum esset annorum septem, cura propinquorum datus est educandus reverendissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfredo: cunctumque ex eo tempus vitæ in eisdem monasterij habitatione peragens, omnem meditandis scripturis operam dedit, atque inter observantiam discipline regularis, & quotidianam in Ecclesia cantandi curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habuit: Deimodò nono autem vitæ suæ anno diaconatum: tricesimo gradum presbyteratus: utrumque per ministerium reverendissimi episcopi Ioannis, subente Ceolfredo abbate, suscepit. Ex quo tempore accepti presbyteratus usque ad annum ætatis suæ LXXI. scripturam sanctam ex opusculis venerabilium patrum breuiter annotare, sive etiam ad formam sensus & interpretationis eorum super adijcere curavit. In principium Genesis usque ad nativitatem Isaac, & ejectionem ismaelis, libros IV. De tabernaculo & vasibus eius, ac vestibus sacerdotum, libros IV. De adificatione templi allegoricè libros III. Item in Regum librum, XXX. quæstiones. In Proverbia Salomonis, libros III. In Cantica canticorum, libros VII. In Esaiam & Neemiam, libros III. In librum beati patris Tobie, explanationis allegoricæ de Christo & Ecclesia, librum I. Item capitula lectionum in Pentateuchum, Moysi, Iosue, iudicum. In libros Regum, & Verba dierum. In librum beati patris Iob. In parabolas, Ecclesiastem. In Evangelium Matthei libros IV. In Evangelium Marci libros I. In Evangelium sancti Ioannis: In apostolum quacunquæ in opusculis sancti Augustini: exposita inuenit, cuncta per ordinem transcribere curavit: In Actus Apostolorum libros II: In epistolas sex canonicas libros singulos, in Apocalypsin sancti Ioannis libros III. Item librum epistolarum ad diversos: quorum de sex ætatibus seculi una est. De ratione bissexti una. De æquinoctio iuxta Anatholium una. Vitam sancti patris monachi simul & antistitis Cuthberti, & prius heroico metro, & postmodum plano sermone descripsit. Historiam Ecclesiasticam suæ insulæ ac gentis in libris quinque. Martyrologium de natalitijs sanctorum diebus, in quo omnes, quos inuenire potuit, non solum quæ die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo iudice mundum vicerint, diligenter annotare studuit. Librum hymnorum diverso metro sive rithmo. Librum de Orthographia alphabeti ordine distinctum. Item librum de metrica arte, & huic adiectum alium de schematibus sive tropis libellum: hoc est, de figuris modique locutionum, quibus scriptura sancta contexta est. De natura rerum, & de temporibus libros singulos: Inter quæ omnia composuit hunc pulcherrimum librum, anno videlicet iuxta Dionysium ab incarnatione Domini DCC. XXX. quem titulariis De temporibus, sive de ratione temporum, ac postea novem feliciter vixit annos, migravitque ad Christum, pro cuius amore præsens contempsit seculum.

DE TRIMODA TEMPORUM RATIONE.

CAPVT PRIMVM.

Tempora igitur à temperando nomen accipiunt, sive quod unumquodque illorum spatium separatim temperatum sit: seu quod momenti, horis, diebus, mensibus, annis, seculisque & ætatibus omnia mortalis vitæ curricula temperentur. De quibus singulis, prout Dominus dederit, exposituri, primo Lectorem admonemus, trimoda ratione computum temporis esse discretum. Aut enim natura, aut consuetudine, aut certè auctoritate decurrit. Et ipsa quidem auctoritate bifariè diuisum: humana videlicet, ut Olympiadas quatuor annorum, nundinas novem dierum, indictiones xv. annorum ambitu celebrari, Diem quoque, qui ex quadrantibus conficitur, mense Februarii vel Augusto intercalari Græci, Aegyptij, Romanique pro suo quique capiti iusserunt. Divina autem, ut septima die sabbatum agi, septimo anno à rurali opere vacari, quinquagesimum annum jubilæum vocari in Lege Dominus præcepit. Nam et si barbaræ gentes hebdomadas habere præbentur, à populo tamen Dei mutualè non latet. Consuetudine verò humana firmatum est, ut mensis xxx. diebus computetur, cum hoc nec solis, nec lunæ cursui conveniat. Siquidem lunam duodecim horis minus salva ratione salus: solem verò decem horis & dimidia plus habere, qui solertius exquirere testantur. Porrò natura duce repertum est, solis annum CCCLXV. diebus, & quadrante confici: lunæ verò annum, si communis sit, CCCLIV. Si embolismus CCCLXXXIV. diebus terminari, totumque lunæ cursum decennovenali circuli comprehendit. Sed & errantia sidera suis quæque spatijs zodiaco circumferri, quæ natura non iuxta ethnicorum dementia dea creatrix una de pluribus, sed ab uno vero Deo creata est, quando sideribus cælo inditis præcepit, ut sint in signa, tempora, & dies & annos.

GLOSSÆ IN CAPUT I. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione, auctore Briedeferto Ramefienfi.

Tempora igitur à temperamento nomen accipiunt, sive quod unumquodque illorum spacium separatim temperatum sit, &c. Vnumquodque tempus ab altero temperatur, sicut dicit in Post. ubi de temporibus loquitur: & omnes fructus in temporibus à frigore, calore, pluvia, temperamento affiuntur, & ab ipso temperamento tempora vocantur. Illorum scilicet temporum. Temperatum fit, scilicet ab altero: secretum ab invicem, ut ver. Nam aliam temperationem habet quàm ætas, similiter, &c. Et de mensibus similiter potest intelligi. Secula dicta à Secu deo, à quo gentiles philosophi secula esse putabant. Secus autem Græcum nomen est, & interpretatur forma. Secula namque generationibus constant, indeque secula à sequendo dicta: à verbo scilicet sequor, quia sequuntur. Abentibus enim alijs, alij succedunt. Annis siquidem quinquaginta seculum terminari dicunt. Hinc est quod ille Hebræus aure peritusa, servire jubetur in seculum: hoc est, usque ad annos quinquaginta. Ætas est tempus, quod de multis instruitur. Nam ætas pro uno anno, & pro septem, & pro centum, & pro quovis tempore ponitur. Temperantur id est, disponantur. Trimoda ratio discretum, id est, separatim. Spacium uniuscujusque temporis, XCI. dies sunt. Decurrit, scilicet temporis computus, bifariam, id est, duobus modis. Humana scilicet auctoritate: hoc est, que ab hominibus constituta est. Non solum divina, verum etiam humana auctoritate decurrit tempus: humana videlicet, ut Olympiades. Olympus mons est in Græcia, juxta quem civitas est Olympias, in honorem solis constructa. Ibi in fine quatuor annorum ludi agonum, & sacra in honorem solis agebantur, que Olympiades dicebantur. Olympias apud Græcos spatium quatuor annorum, quando solis & Iovis Olympici fiebant. Semper enim per quadriennium bissextilem peragitur cursum, quo etiam anno bissextus apud Romanos fit. Vnde & lustrum dicitur tempus quinquennij. Icho ante enim semper quinto anno agon agebatur, quando sol oriens ab æquinoctiali puncto, primum à bissexto incipit annum. Dicitur autem Olympias quasi Ololampias, id est, tota illuminatio: & Olympus, quasi hololampus, hoc est, totus lucidus & ardens, propter vicinitatem videlicet solis. Et quia nubes sua excedit altitudinem, pro celo frequenter apud auctores ponitur. Sic etiam holosericus dicitur vestis, id est, totas sericas: quia holos Græce, totus dicitur Latine. Nundinas, id est, negotiationes à nōnis usque ad idus, invenies in ante in decimo tertio capitulo. Nundine sunt paganorum, itemque rusticorum, quibus conveniunt negotijs proprijs vel mercibus provivari. Sunt autem nundine publicæ conventiones & commercia, dicta quasi novem dies, id est, nonas & idus. Est autem nundina Romanorum dea, à nono die nascens nuncupata, qui lustricus dicitur. Est lustricus dies, quo infantes lustrantur, & nomen accipiunt: sed is maribus nomen, o larus est feminis. Indictiones dicte sunt à certo annorum indicio. Primum lustrum solvabatur, & deinde argentum, deinde aurum. Est autem lustrum penteresis, id est, quinquennium, quod quinto anno dicitur conditi Romanis. Est autem quinquennale tempus: id est, verò sic vocatur, quod quodam censu per quinquennium in rebus, peracto, urbi Roma lustrabatur. Quindecim annorum: quia hic numerus facilis est ad multiplicandum. Diem quoque scilicet bissextilem. Quadrans est quarta pars diei. Sol namque signiferum circum percurrit in CCCLXV. & quatuor ante in quatuor annis perficit totum diem, qui naturaliter in XV. Calend. April. interponi debuit, quia ibi in creatione mundi positus est, & cepit currere. Nunc verò in VI. Calend. Mart. ponitur bissextus apud Romanos, & apud Ægyptios quarto Calend. Septemb. quia in auctoritate humana decurrit tempus. Quinquagesimum annum tubilem vocari Dominus in lege precepit. Tubileus annus vocatur à jubilatione, quia eo anno tubi perfonabant. Tubilium, id est, remissibilem. Tubileus etiam dicitur remissionis annus, quia eo anno cuncta debita & omnis agricultura labor remittebatur: servi etiam empti liberi remittebantur. Quinquagesimus etenim annus in lege jubileus, id est, remissionis, sive jubilatione plenus appellari justus est: in quo populus ab omni operatione quiesceret, omnium debita laxarentur, servi empti liberi redirent: omnisque ipse majoribus solemnibus ac laudibus divinis eminentior ceteris existeret. Merito per hunc numerum illa summa pacis tranquillitas indicatur, quando sicut Apostolus ait: In voce archangeli novissima clangente tuba, resurgentibus cunctis revertetur ad omnes antiqua possessio carnis. Tunc revertetur ad antiquam terram carnis sue, in qua habitavit Abel, de qua ejectionis est per Cain. Tunc Noe, Abraham, Isaac, & Iacob: sed & omnes anime mortalium recipient corpora sua à quibus exierant, ut possideant ea in æternum: ubi cessantibus hujus seculi laboribus & arumnis, dimissis omnium culpatum debitum, in sola divina visionis contemplatione cunctis electorum populus in æternum gaudebit, impleto illo desiderabili Domini ac Salvatoris nostri mandato: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. Barbara gentes dicuntur à barba & rure. Consuetudine verò humana firmatum est, ut mensis triginta diebus computaretur: cum hoc nec solis nec lune cursui conveniat. Siquidem lunam duodecim horas minus, salva ratione saltu, solem verò decem horas & dimidiam plus habere, qui solertius exquisiere, restantur. Cum igitur in ante ad undecimum capitulum perveneris, invenies satis ad quid ista hora valeant. Et cum ad quadragesimum secundum capitulum perveneris, videbis apertius quid sit saltus. Siquidem lunam duodecim horas minus, salva ratione saltu. Tunc ratio saltus luna materis videlicet, de qua saltus efficitur, salvatur, si ex illis duodecim horis, in quibus luna post viginti novem dies commoratur, nil subtrahimus, donec ad congruum distanti locum perveniam. Porro natura duce repertum est solis annum, &c. Modò dicit de natura temporis. Quadrante, id est, sex horis. Si communis fit, id est, ex duodecim mensibus, CCCLIV. scilicet diebus terminari. Si embolismus, id est, supercrescens, qui habet tredecim menses. In unoquoque mense lunari crescit saltus in quatuor momentis, & uncia unius momenti, & atomo. Nam una lunatio trigesima est semper, altera undetrigesima. Multiplica ergo sexies triginta, & sexies viginti novem, & invenies CCCLIV. totumque lune discursum. Totus luna cursus in novendecim annis peragitur. Nam ad eadem loca signorum, in quibus nunc verbi gratia accensa est, ad eundem mensis diem, ad idem accessionis momentum, ad eandem signiferi latitudines & altitudines, ad eandem coitus solis congruentiam non revertetur priusquam CCXXV. coitus, id est, mensis perficiat decennovenali circulo. Ista enim luna que in presenti appellatione est, non erit in eadem appellatione usque ad novendecim annos. Quod ita facillimè exempli causa probari potest. Ianuarius habet regulares novem, ad eandem lunam inquirendam: si autem cum illis XXII. epactis jungimus, sunt simul XXXI. remota XXX. remanet unus. Prima fuit hoc anno luna in Calend. Ianuar. que nequaquam in prædictis Calendis iterum prima invenitur, donec novendecim anni expleti fuerint: quia natura non juxta ethnicorum dementiam dea creatrix una de pluribus, sed ab uno Deo vero creata est. Natura dicta est ab eo, quod nasci aliquid faciat, quam dicitur ethnici creatricem esse omnium rerum: cum ipsa non sit creatrix, sed potius creata. Ethnicorum, id est, gentium. Vna de pluribus. Plures enim dea fuerunt, sicut Iuno, Minerva, Venus. Creata est, scilicet, ipsa natura temporum. Indictis, id est, insertis. Et sunt in signa, id est, que significant. Sæpe enim ex sideribus cognoscitur tempestas & serenitas. Signa non illa dicit, que observare vanitatis est: sed utique utilia, & usibus hujus vitæ necessaria, que vel nauta observant in gubernando, vel alij homines ad providendas aeris qualitates per æstatem & hyemem, & autumnalem vernalemque temperiem. Et nimirum hæc vocat tempora, que per sidera fiunt: non spacia morarum, sed vicissitudines affectionum celi hujus.

SCHOLIA IN CAP. I. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Joanne noviomago.

Tempora igitur à temperando nomen accipiunt. M. Varro lib. 5. de origine verborum eandem τὸν ποιοῦναι recipit. Tempus inquit, esse junctum intervallum mundi & motus. Id divisum in partes aliquot, maxime ab solis & luna cursu: itaque ab eorum tenore temperato tempus dictum. Est quoque (ut id obiter indicem) in his Varronis monumentis temporis definitio, quam M. Cicero in libro de inventionibus dicitur facillimè intelligi quàm exprimi posse: eam diffinitionem Macrobius lib. 1. Saturnalium, & Rodulphus Agricola lib. 1. explicatioribus verbis posuerunt, ut sit tempus ex cæli conversione, &c. notus enim est utrobique locus.

Dicm

Diem quoque qui ex quadrantibus conficitur. Ex quadrantibus id est, senis horis, nam solis cursus per signiferum perficitur diebus CCCCLXV. & quarta diei parte: proinde annus cum cursu solis exire nequit, nisi ex quater senis horis, quarto quoque anno dies unus civilis intercalatur, quod Romani faciunt ex institutione Numa Pompilij mense Februario, qui ob id apud Ciceronem intercalaris dicitur & dies illa intercalaris. Inter calatum autem fuit mense Februario, quia is omnium brevissimus est, ultimus non est factus, ne incertum haberetur Februarius ne sit an sequenti. Sexti vero Calendæ porius quàm alterius diei locum obtinuit, ut ex sexti appellatione originem suam quæ ex senis horis fuit, indicaret. Bissextus dicitur, vel quod bis dicatur sexto Calendæ Martij, priusquam ad septimum procederet, seu quod à beste momenti dies sit constitutus, ut Festus Pompeius verba e litera in: putant alij reliquum esse supplementum vocabuli nihil significans, ut in postlunio & medistulio, luninum & tulium, ita in bissexto bis.

Consuetudine humana firmatum est. De mensium & annorum ratione alibi dicitur.

Sed & errantia fidera. Tempus quo quisque planeta cursum in signifero conficit, est annus: nam annus circuitum significat, unde annulus: ut Saturni annus XXX. vulgaribus constat, id est, solaribus annis, totus duodecim, Mars duobus. Dicuntur hi anni vertentes, ad differentiam illius magni anni, quem Platonem primum notasse scribitur: de quo est apud Ciceronem in sexto de Repub.

Quæ natura non iuxta ethnicorum dementiam. Reprehendit Beda obiter opinionem eorum qui naturam deam faciunt, quemadmodum Plato, Plinius secundus, &c. Non enim ipsa dea est, sed à deo vis quædam sideribus indita, ut sint nobis signa & tempora, quemadmodum scriptum est Genesis primo, ipsa autem sidera anima, & proinde voluntate carent: quare dii non sunt, sed dei instrumenta, quibus mundum gubernat.

DE MINUTISSIMIS TEMPORUM SPATIIS.

CAPUT II.

Hora duodecima pars diei est: siquidem XII. horæ diem complent, Domino attestante, qui ait: Nonne duodecim sunt horæ diei? si quis ambulaverit in die non offender. Ubi quamvis allegorice se diem, discipulos verò qui à se illustrandi fuerant, horas appellaverit, solito tamen humanæ computationis ordine numerum definit horarum. Verùm notandum est, quia si omnes anni dies duodenis horis supputentur, æstivos necesse est dies longioribus, brumales vero brevioribus horis includi. Si verò omnes horas æquiparare, hoc est, æquinoctiales habere volumus, brumali diei nihilominus pauciores, & æstivo necesse est plures tribuamus. Recipit autem hora I v. punctos, x. minuta xv. partes xl. momenta, & in quibusdam lunæ computis v. punctos. Non enim hæ divisiones temporum naturales, sed videntur esse conductivæ. Nam calculatores cum necesse esset vel diem in XII. vel horam in IV. aut X. aut XV. aut XL. aut in alias qualibet minores, majoresve quid distribuere particulas, quæ sibi vocabula, quibus id quod volebant nuncupare, & alterutrum dignoscere possent, horam videlicet appellantes, quod ceteri temporis ora, id est, terminus sit: sicut & vestimentorum, fluviorum, maris quoque fines oras vocitare solemus. Punctos verò à parvo puncti transcensu, qui fit in horologio. Minuta autem à minore intervallo vocantes. Partes à partitione circuli Zodiaci, quem tricenis diebus per menses singulos findunt. Porrò momenta à motu siderum celerissimo nuncupantes, cum aliquid sibi brevissimis in spatiis cedere atque succedere sentitur. Minutum autem omnium, & quod nulla ratione, dividi queat tempus, atomum græcè, hoc est, indivisibile five infectibile nominent: quod ob sui pusillitatem grammaticis potius quàm calculatoribus visibile est: quibus cum versum per verba, verba per pedes, pedes per syllabas, syllabas per tempora dividant, & longæ quidem duo tempora, unum brevi tribuant, ultra in quod dividant non habentibus, hoc atomum nuncupari complacuit. At tamen Mathematici in explorandis hominum genituris ad atomum usque pervenire contendunt, dum Zodiacum circulum in XII. signa, signa singula in partes XXX. partes item singulas in punctos XII. punctos singulos in momenta XL. momenta singula in ostenta LX. distribuunt, ut considerata diligentius positione stellarum, fatum ejus qui nascitur quasi absque errore deprehendant. Quæ quia vana, & à nostra fide aliena est observatio, neglecta ea videamus potius quod Apostolus ad celeritatem resurrectionis intimandam hujusmodi temporis vocabulo utitur, dicens: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, in atomo, in ictu oculi, in novissima tuba. Nec prætereundum, quia etiam calculatores necessario discernant, plurimi tamen scriptores indifferenter brevissimum illud temporis spatium, quo palpebra oculi nostri moveri potest, quod in ictu pungentis transcurrit, quod secari & dividi nequit, nunc momentum, nunc punctum, nunc atomum vocant.

GLOSSÆ IN CAP. II. BEDÆ PRESBYTERI.

De temporum ratione: auctore Bredfero Ramensensi.

Hora duodecima pars diei est: siquidem duodecim horæ diem complent. &c. Recipit autem hora quatuor punctos, decem minuta, quindecim partes, quadraginta momenta: & in quibusdam lunæ computis, quinque punctos. Constat autem hora quatuor puncti: hoc est hora in sole. Vnus punctus quarta pars horæ est. In una hora quatuor puncti: in uno puncto, duo minuta: in uno minuto quatuor momenta. DLXIV. atomi, unum momentum faciunt. At tamen mathematici in explorandis hominum genituris, ad atomum usque pervenire contendunt. Mathematici doctrina. Inde Mathematicus, id est, doctrinalis. Mathematici, vani philosophi, id est, genitrici, qui de naturis & sideribus disputant. Matheis sine aspiratione, vanitatem, id est, vanam doctrinam significat: cum aspiratione doctrinam veram, & scientiam perfectam. Genituris, natiuitatibus, id est, quales sint futuri, utrum boni an mali. Contendunt, certant in duodecim signa. Dicunt enim mathematici, quia ille qui nascitur sub signo piscium, piscator erit. Et reliqua quæ B. Gregorius in homelia de Epiph. Domini sapenter destruit.

In punctos duodecim. Majores sunt isti ceteris punctis predictis, & his utuntur mathematici. Vnus enim ex his punctis continet unam horam in se.

In ostenta LX. Ostentum est ostensio signi alicujus. Fatum, fortunatum eventum. Virgilius: Fatum quicquid dicitur aut bonum aut malum. Quæ observatio scilicet Mathematicorum in stellis.

Omnes quidem resurgemus. Hieronymus, Anjuxta quadam exemplaria, non omnes quidem dormiemus. Omnes immutabimur, scilicet in gloriam.

In atomo. Augustinus, In summa celeritate. Atomus Græcè, indivisibile interpretatur.

In ictu oculi. Ictus oculi est celerissima radiorum ex pupillis emissio, in id ad quod tendunt. Tuba id est, præconio aut signo. Sub audis, id est, que sine illa observatione mathematicorum debemus uti hoc sicut & Apostolus.

Quia etiam calculatores necessario discernant. Calculatores verò à calculo nomen acceperunt. Calculus dicitur à calculo lapide. Calcis enim, sunt lapilli quidam minutissimi, rotundi & lenes: qui ideo ita vocati sunt, quia calcari sine molestia queunt, quibus veteres omnia numerabant. Antiqui enim ante inventionem numeri nescientes numerare, ex lapillis sua tempora suosque dies numerabant: in prosperitate candidis, id adversitate nigris. Vnde Persius: Hunc Macrine diem numerata meliore lapillo: id est, candido. Discernant, scilicet atomum, ab alijs spatiis temporum. Momentum in oculo à motu palpebre usque ad aliud momentum: id est, quamdiu palpebra quiescit. In una hora sunt 4. Puncti, & faciunt 10. minuta, id est, 40. momenta: quæ quadraginta momenta, quindecim partes reddunt. A principio ortus

uniuscuiusque signi, usque ad occidentem, duae horae peraguntur. Vignit quatuor horae sunt inter diem & noctem, & duodecim signa sunt in caelo & ideo uniuscuiusque signi, duae horae pertinent in oriente. Talis est ratio: Natura est ut sol circueat totam terram in viginti quatuor horis, & viginti partes sicut, id est, triginta linea in unoquoque signo, & per unamquamque de illis viginti quatuor horis quidecim de illis lineis apparent in ortu uniuscuiusque signi, quando se erigere inchoat supra terram veniens ab imo. Aliter: Recipit autem hora, scilicet solis quatuor punctos: in quantum vero ad lunam pertinet, recipit hora lunaris quinque punctos, & hoc facit velocitas lune. Punctus lunaris habet duo minuta, id est, quintam partem unius horae: punctus vero solaris habet duo minuta & semis partes tres & semis, & quartam partem partium, momenta decem. Minutum habet partem unam & semis, momenta quatuor. Pars habet momenta duo & bisse, id est, duas tertias partes. Quidecim partes, scilicet in ortu signi. Motus ceteri in quidecim partibus horam efficiunt, id est, quidecim partes signiferi in una hora orientur vel occidentur, vel de loco ad locum moventur. Vnaquaque enim pars movetur duobus momentis & bisse unius momenti, id est, duabus tertis partibus. Quod spatium duorum momentorum & bisse unius momenti, quidecim ductum integram facit horam. Hac agit ratio una hora quidecim partes habere dicitur. Nam trecentesima sexagesima quinta portio signiferi parti appellatur. Et viginti quatuor horae, id est, totus dies, quibus sol illam signiferi partem illustrat, & spatium illud, quo illa pars signiferi de loco in locum movetur, partes appellatur. Sed sicut variatur mensura horarum pro longitudine dierum, ita etiam momentorum. Aliquando hora aequinoctialis est, id est, naturae: aliquando maior vel minor, unde efficitur, ut cuiuscunque longitudinis aut brevitudinis hora fuerit, quod agefitur a partibus illius momentum appellatur. Recipit autem hora, ut iam dictum est, momenta quadraginta, ostenta sexaginta, et vel secundum Mathematicos II. CCC. atomos XXII. DLX. Et in quibusdam luna computat, sicut et hora nocturni recipit quinque punctos. Non enim haec divisiones, id est, horae, punctus, minutum, pars, momentum, ostentum, atomus, naturales sicut sunt temporum: sed videntur esse conditiva, id est, factiva & nominativa, & ab auctoribus inventa & nuncupata. Calculatorum, id est, computatores: dicitur ad calculum, id est, lapillum, per quos numerandi computantur. In duodecim scilicet horis, vel in quatuor scilicet punctis, aut in decem scilicet minutis, aut in quidecim scilicet partibus, aut in quadraginta scilicet momentis, aut scilicet cum necesse esset in alias minoribus, scilicet sicut ostenta sunt & atomi, majores scilicet sicut orientes, quadrantes & doctantes. Anni in dies, & menses, & hebdomadae, vel dies hebdomadae.

Quid distibuerit particulas. Quid, id est, aliquid, quibus scilicet vocabulis. Alterutrum, adverbialiter, scilicet quid esset una pars aut quid altera. Horam, id est, terminum & finem. Hora, id est, tempus oris, cum aspiratione, ceterarum autem verum sine aspiratione scribitur. Punctus vero, scilicet et appellantes. Punctus est quarta pars horae, scilicet in sole, id est, transensus unius puncti. Punctus a pangendo est dictus, eo quod quibusdam punctioibus terra designationis in horolegiis designetur. Horologium, id est, series horarum de punctis scilicet in punctum. Minuta a minore intervalli scilicet puncti. Nam minutum minus spatium est quam punctus, decima scilicet pars horae. Partes scilicet vocantes, decima quinta pars horae a partitione circuli, zodiaci. In unaquaque die currit sol unam partem zodiaci, id est, signiferi, per viginti quatuor horas, in quantum ad illum attinet cursum, quem facit contra firmamentum: in quantum vero ad illum, quem facit cum firmamento, eadem pars, quam per viginti quatuor horas in suo cursu peragitur, quae est decima quinta pars dimidii signi: nam dimidium signum quidecim partes habet. Movetur de loco ad locum, per decimam quintam partem unius horae, id est, per duo momenta, & bisse unius momenti. Et ideo recte dicit Beda, quod partes horarum a partibus zodiaci circuli vocantur, dum eadem partes est horae, & pars signi, quae unum bino cursu intelligatur. Et quia diversae significationes frequenter inveniuntur, necesse est eas singularem distinguere. Aliquando enim duodecim signa zodiaci appellantur partes five particulae. Et spatium illud, quod sol persequitur per horas viginti quatuor, pars nominatur, videlicet illa, quae est decima quinta pars dimidii signi, & ipsa hora quidecim partes habere fertur. Partes a partitione zodiaci circuli.

RECAPITULATIO HUIUS GLOSSAE.

Duos cursus facit sol in caelo: unum cum firmamento, alterum contra firmamentum. Nam quotidie unam partem graditur in caelo per viginti quatuor horas. Istud ipsum tamen caelum volvitur circa terram per viginti quatuor horas, hoc est, duodecim signa. Dimidium caelum, id est, sex signa, volvitur per duodecim horas. Et si per duodecim horas volvuntur sex signa, per duas tantum horas volvitur unum signum. Et si per duas horas volvitur unum signum, dimidia pars unius signi volvitur per unam horam, in qua continentur quidecim partes. Nam triginta partes sunt in integro signo, in dimidio autem signo quidecim partes. Inde decima quinta pars dimidii signi, hoc est, una pars, movetur de loco ad locum per decimam quintam partem unius horae. Et ideo recte dicit Beda: quia cursus solis per unam partem, id est, per viginti quatuor horas, conficitur. Motio tamen illius unius partis de loco ad locum cum caelo per decimam quintam partem horae fit. Et hic iterum querendum est, utrum aequali spatio temporis volvitur, illud ipsum caelum circa terram per se, & cum sole volvitur. Ad hoc respondendum, quia inaequaliter volvuntur. Nam ab ortu solis usque dum oriatur iterum, viginti quatuor horae sunt: in revolutione autem caeli deest decima quinta pars horae. Evidentia: Oritur sol hodie in prima parte arietis, primo mane: tunc tamen orientur sol in secunda parte arietis, & ante solem orientur prima pars arietis tota in decima quinta parte horae: inde fit, ut post quidecim dies dimidium signum oriatur ante solem: post integrum autem annum volvitur totum caelum ante solem. Inde fit, ut quando sol retransiens sexages quinque circuit terram, & circueat caelum per se trecentis sexagesies sexies. Nam in una revolutione in peras caelum revolutionem solis. Quem scilicet zodiacum, triginta, id est, triginta diebus findunt, id est, dividunt, scilicet calculatores.

Porto momenta. In initio motionis momentum fit. Initium enim motionis quo movetur sidus aliquod, momentum dicitur, non tota motio sideris, vel cuiusque rei, sed hoc est, cum aliquid sibi, id est, sideri cedere, scilicet a loco, id est, transitur a quo succedere, scilicet in loco, quod per solem aliquid probatur, quando stella aliqua perspicitur. Nam unum signum per duas horas movetur. Vna stella velocissime, id est, per unum momentum movetur. Sentitur scilicet a calculatoribus. Minimum omnium, scilicet temporum, atomus. In tempore taliter constat. Cum majora spacia temporis, sicuti est dies vel hora per punctos vel ceteras minores partes dividens, ad talem particulam pervenerit: quae ob sui pusillitatem, id est, parvitatem nullam habeat motum talem, quae ulla modo dividi possit, sicuti est idus oculi, & ipsa scilicet esse atomum.

Quod ob sui pusillitatem grammaticis potius, quam calculatoribus visibile est. Scilicet quia calculatores non habent, nisi quod dividant. Grammatica est scientia recte loquendi, & origo & fundamentum liberarum literarum. Hac in discipulis per litteras communes inventa est, ut hi iam qui didicerant litteras, per eam recte loquendi rationem sciant. Grammatica autem a litteris nomen accepit: Grammatica enim Graeci litteras vocant. Ars vero dicta, quod artis praeceptis regulisque consistat. At tamen Mathematici in explorandis humanum genitum, & cetera quae sequuntur, iam superius exposita sunt: hic tamen in ordine esse debuerunt.

SCHOLIA IN CAPUT II. BEDE PRESBYTERI, de temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Hora est duodecima pars diei. Dissinit horam temporalem, quam nunc inaequalem vocant: alii etiam dicunt planetariam, ea est uniuscuiusque diei naturalis: seu ut vulgo dicitur, artificialis, pars duodecima. Haec astitis diebus longiores esse facile intelligitur, hybernis vero breviores, quia spatium temporis inter solis exortum & occasum non semper aequale est: unde apud bonos scriptores horas scilicet maximas intelligimus, hyemale vero minimas. Veluti apud Plautum hora aestiva pro longa, huiusmodi horis Romani & Iudaei pariter in temporis divisione sunt usi, quarum prima exortum cepit ex oriente sidere solis sexta semper in meridie: unde apud Persum in deside juvenes: Stertimus, quinta dum lineat tangitur umbra, id est, ut nos iam numeramus usque ad horam undecimam. Sic & hymni, quos Ec-

elepta canis ad preces horarias, distribuiti sunt, ut hora prima: iam lucis orto sidere, ad sextam: Et ignibus meridiem, has horas ubique, ubi horarum mentio fit in sacris Bibliis, oportet intelligere, veluti in Evangelio, qui hora undecima venerant, una hora venerunt ante solis occasum: & apud Ciceronem nona diei hora inferere proverbialiter. Sunt autem horæ æquinoctiales, quas æquales vocant, quibus ipsi non utebantur, nisi ad clepsidram: nos autem utrimur nunc dato signo per rotarum ferream machinas, quæ ad temporales horas accommodari non possunt. Veteres pre his machinis solaris sunt usi, quæ non pluribus quàm 22. lineis constabant. Vocantur autem, æquinoctiales horæ, quod colligantur à partibus circuli æquinoctialis transectis: veluti dum æquinoctialis circuli semuncia una exorta est, hora quoque una præterit, dum duodecim horæ quoque lapsæ sunt. Has necesse est videri hybernis diebus pauciores, æstivis verò plures. Hoc ob id pluribus egi, ne in sacris usum horarum æquinoctialium putemus. Locum quem citat Beda, est Ioannis 11.

Recipit autem hora quatuor punctos.) Ampla solaris divisa habet linearum intervalla tribus punctis, unde deprehenduntur horarum quadrantes, quemadmodum & in astrolabio ponuntur singula hora quadripartita: & quibusdam machinis ferreis redditur signum ad singulos horarum quadrantes.

Decem minuta.) Intellige minuta vulgaris, non autem physica. Vulgaris minuta dicuntur qualibet portiones integri in partes quaslibet divisi, ut si æsem dividas in partes duodecim, quæque duodecima pars minutum est, horum in disciplinis rarior usus. Physica autem minuta sunt partes, quæ sunt divisione alicuius facta per sexaginta, veluti tricesima pars signi, seu (ut recentiores loquuntur) gradus unus dividitur in sexaginta minuta prima, quorum quodlibet rursum dividitur in sexaginta alia, quæ dicuntur minuta secunda: illa iterum in minuta tertia, quod fit usque ad denarium. Greci, unde hoc mutui sumus, sic efferunt: πρώτα λεπτά, δεύτερα τρίτα, τέταρτα. Horum in mathematicis tantum est usus, ob id annotavi.

Horam videlicet appellantes.) Hora Græca vox est: vocant autem horas Græci & ὥρα, quas nos deinde quatuor anni partes trimefres, ver, æstatem, autumnum, & hyemem: & Homerus quatuor huius nominis deus celebrat, quæ calum claudunt atque recludunt. Scholiastes intelligit per signum hoc, partes anni jam dictas.

Partes à partitione circuli.) Hora inequalis quindecim habet partes, propterea quod dum hora exigitur, exoritur quindecim partes æquinoctialis, seu quindecim gradus, id est dividuum signum.

Partes item singulas in punctos duodecim.) Horum punctorum, neque etiam ostentorum (ut vocat) apud alios scriptores nullam inveni observationem.

DE DIE, CAPUT III.

Dies est aër sole illustratus, nomen inde sumens, quod tenebras à luce disjungat ac dividat. Nam cum in primordio creaturarum tenebræ essent super faciem abyssi, dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux: & vocavit Deus lucem diem. Quæ definitio bifarie dividitur, hoc est, vulgariter & proprie. Vulgus enim omnem diem solis præsentiam super terras appellat. Proprie autem dies 24. horis, id est circuitu solis totum orbem lustrantis impletur, qui secum semper & ubique lumen diurnum circumferens, non minore aërum spatio noctu subter terras, quàm supra terras interdiu creditur exaltari. Quod multoties quidem & nostrorum, & secularium literarum testatur auctoritas. Sed nos unius patris Augustini testimonium ponere sat est. Dicit in libro questionum Evangelii secundo 72. discipulorum summam figuratè explanans: Sicut 24. horis totus orbis peragitur atque lustratur, ita mysterium illustrandi orbis per Evangelium Trinitatis in 82. discipulis intimatur. Vicies enim quaterini septuagies terni spondius est. Dicit idem in libro de Genesi ad litteram primo: An dicendum est, quod cum cito peractum esset hoc opus Dei, tamdiu stetit lux non succedente nocte, donec diurnum spatium perageretur? & tamdiu mansit nox luci succedens, donec spatium nocturni temporis præteriret, & mane fieret diei sequentis, uno primoque transacto? Sed si hoc dixero, vereor ne ridear & ab iis, qui certissime cognoverunt, & ab iis, qui possunt facillimè advertere, quod eotempore, quo nox apud nos est, eas partes mundi præsentia lucis illustret, per quas sol ab occasu in ortum redit: ac per hoc omnibus 24. horis non deesse per circuitum gyri totius alibi diem, alibi noctem. Et paulò post, commemorata Ecclesiastis sententia de sole: Australis ergo pars, inquit, cum habet solem, nobis dies est: dum autem partem aquilonis circumiens pervehitur, nobis nox est: non tamen in aliam partem non est dies, ubi præsentia solis est: nisi forte poetis figmentis cor inclinandum est, ut credamus solem man se immergere, atque inde lorum ex alia parte mane surgere. Quandoquæ si ita esset, abyssus ipsa præsentia solis illustraretur, atque ibi esset dies: potest enim & aquas illuminare, quando ab eis non possit extinguì, Sed hoc monstruosum est suspicari. Ante verò solis creationem primitivæ lucis circuitu, quod nunc per solem fit, agebatur: primo quidem secundoque die aquas abyssi, quæ omnem terram texerant: tertia vero aère vacuum sua circumvagatione lustrantis. Sunt etenim quidam patrum, qui in eo quod scriptum est: In principio creavit Deus cælum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: informem cæli, terræ & aquæ, omniumque elementorum confusionem putent esse designatam, ita ut nec aqua, nec terra, nec cælum, & sed eorum omnium una, ut ait dixerim, seminaria sit indicata materies. Ideoque non invenientes mundi locum, primæ lucis capacem, necessariò cuncta, quæ de septem primis diebus legunt aliter, quam consuetudo nostri seculi se tenet, alicui persequendo dogmatizant. Sed multo facilior est sensus, si juxta traditiones patrum atque Catholicorum, cæli nomine circuitus cæli superioris intelligatur esse monstratus. Terra nomine tellus ipsa, suis quibusque, ut nunc est finium spatii inclusa: excepto quòd nihil viventium geminum, nihil viventium produxerat animantum. Abyssi vocabulo infinita aquarum diffusio, omnem alluentium terram, in quarum medio postmodum firmamentum cæli esse factum commemoratur. Denique sanctus Clemens Apostolorum discipulus, & Romanæ Ecclesiæ tertius post Petrum Episcopus, in sexto historiarum suarum libro ita scribit: In principio fecit Deus cælum & terram, terra autem erat invisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquam. Qui spiritus Dei iussu Dei: quasi ipsa conditoris manus lucem separavit à tenebris, & post illud invisibile cælum, istud visibile produxit: ut superiora quidem habitacula faceret angelis, inferiora verò hominibus. Propter te ergo iussu Dei aqua, quæ erat super faciem terræ, secessit, ut terra tibi produceret fructus. Consentit huic Ambrosius Mediolanensis antistes in libro Hexameron secundo. Sed & Basiliius Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, qui in quarto ejusdem operis libro: Congregentur, inquit, aquæ, ut appareat arida. Velamentum subducitur, ut conspicua fieret, quæ interim non videbatur. Hieronymus quoque sacræ historiæ doctissimus interpres in expositione prophetice sententiæ, qua dictum est: Qui dicebas in corde tuo: In cælum ascendam, super sidera Dei exaltabo solium meum, meminit cæli superioris, ita scribens: Vel antequam de cælo corrueret, ista dicebat, vel postquam de cælo corruit? Si adhuc in cælo positus, quomodo dicit, Ascendam in cælum? Sed quia legimus: Cælum cæli Domino, cum esset in cælo, id est, firmamento: In cælum, ubi solium Domini est, cupiebat ascendere, non humilitate, sed superbia.

Clemens
liber
historiarum.

Sin autem postquam de cælo corruit, ista loquitur, verba arrogantia debemus intelligere, qui nec præcipitatus quiescat, sed adhuc sibi grandia repromittat, non ut inter astra, sed super astra Dei sit. Quantum ergo nobis veltigia patrum sequentibus conicere datur, cum diceret Deus: Fiat lux, mox tenebræ, quæ abyssum texerant, abierunt, & lux ab oriente medias inter undas emergens, cunctam terræ superficiem operuit latitudine sui fulgoris, boreales australesque,

necon

nec non & occiduas oras attingens : paulatimque se completo diei unius spacio subducens, inferiora terræ gyran- do subit, at que aurora procedente, diem secundum tertiumque simili ordine complevit : hoc tantum à solari luce differens, quod caloris fori carebat : & quia sidera nondum erant, priscis adhuc tenebris noctes illas relinquebant obscuras. Quod si cui videatur incredulum, & meatus aquarum luminis esse capaces, videat opera nautarum, qui olei aspergine perspicuum sibi profundum maris efficiunt, ut intelligat rerum conditorem Deum multo amplius sui oris afflatu quantamlibet aquarum profunditatem illustrare potuisse : maxime cum tenuiores tunc aquæ fuisse credantur, priusquam eas conditor in congregationem unam cogeret, ut apparere posset arida. Et diem quidem vulgarem Dominus sententia, quam & supra posui, definiuit, dicens : Nonne duodecim horæ sunt diei : Moyses autem proprium ita descripsit. Et factum est, inquiens, vespere & factum est mane dies unus. Quem Hebræi, & Chaldæi, & Persæ sequentes iuxta primæ conditionis ordinem diei cursum à mane ad mane deducunt : umbrarum videlicet tempus luci supponentes. At contra Ægyptii ab occasu ad occasum, Porrò Romani à medio noctis in medium : Umbri & Athenienses à meridie ad meridiem dies suos computare maluerunt. Divina autem auctoritas, quæ in Genesi dies à mane usque ad mane computandos esse decrevit, eadem in Evangelio totius diei tempus à vespere inchoari, & consummari ianxit in vespere : quia qui in exordio mundi prius lucem vocavit diem, deinde tenebras noctem, ipse in fine seculorum primo noctem gloria suæ resurrectionis illustravit, sic diem se discipulis ostendendo consecravit, quos etiam vespere procedente convalescendo, & se pal- pandum ostendendo, Spiritus quoque sancti gratiam tribuendo plenius suæ resurrectionis fide confirmavit. Et quia tunc post creatam lucem factum est vespere & mane dies unus, nunc autem vespere sabbati lucefcit in prima sabbati, ipsa mutatio temporis nos quoque à paradisi quondam lumine translato in convallem lachrymarum, jam modò à peccatorum tenebris ad cælestis gaudium transferendos esse designat. Neque enim aliter quam nocte die præposita poterat explicari, quod Dominus in exemplum Jonæ tres dies, & tres noctes in corde terræ fuerit : ubi synecdochicè, si diei parasceves partem, qua sepultus est, cum præterita nocte pro nocte ac die accipies, hoc est, pro toto diei sabbati noctem, & diem integram, & noctem Dominicam cum eodem die illucescente, ac per hoc incipientem partem pro toto : habes profecto triduum, & tres noctes. Merito autem quaritur, quare populus Israel, qui diei ordinem iuxta Moy- si traditionem à mane semper usque ad mane servabat, festa tamen omnia sua, sicut & nos hodie facimus, vespere incipiens, vespere consummarit, legislatore dicente : A vespere ad vespere celebrabitis sabbata vestra.

GLOSSÆ IN CAPUT III. BEDÆ PRESBYTERI, DE
Temporum ratione : auctore Bidefero Ramciensi.

Dies est aer sole illustratus, nomen inde sumens, quod tenebras distungat ac dividat.] Scilicet à luce. Dies dicitur à disjungendo, eo quod lucem dividit à tenebris. Dies enim naturaliter est spaciū temporis viginti quatuor horarum, ab ortu ad ortum, Dies enim gemine appellari solet. Proprie à solis ortu donec rursus oriatur : abusive, à solis ortu usquequo veniat ad occasum. Mysterice quoque, dies imaginem legu portat. Sicut enim diei claritas obscura tenebrarum illuminat, ita & lex viam vitam demonstrans, depellit tenebras errorum, lucem declarat virtutum, & iniquorum peccata arguens, bonos ad meliora perducit. Dixit Deus : Fiat lux, & facta est lux. Si autem quaritur, quibus in locis habente Deo facta sit lux, cum abyssus adhuc omnem terram ampliat adinem contegeret : patet profectò, quia in superioribus ejusdem terræ partibus, quas & nunc diurna solis lux illustrare consuevit, tunc principali lux emicuit. Non igitur caræ mundi tenebras luce dispulsi infusa, sed ab una illum parte illustrans, aliam reliquit obscuram. Et si rursus quaritur aliquis, quale potuerit esse lumen diurnum ante creationem siderum : non ab re est credi, quod tale fuerit, quale videmus quorundam mane proximante scilicet solis ortu, & necdum terræ apparente : quando lucet quidem obscuris stellarum radiis dies, sed minime adhuc dicitur, sol oritur, resurget, unde nulla tunc esse discretio temporum potest, diei solum & nocti poterat. Item, dixit Deus : Fiat lux. Et facta est lux, & vocavit Deus lucem diem. Remigius : Dixit Deus non voce carnea, nec motu laborum, sed dixit, id est, voluit, Velle enim eius dicere est, Vnde scriptum est : Dixit, & facta sunt. Vel etiam dixit, id est, filium genuit, per quem omnia facta sunt.

Fiat lux.] Lux dicitur à luendo, id est, purgando tenebras. Lux autem illa non ejusmodi erat, quæ nunc est sole super terras posita, sed qualis esse solet, vel ante solis ortum, vel post ejus occubitum. Et vidit Deus lucem, quod esset bona, non quod tunc primum viderit in cuius presentia semper hoc fuit : sed vidit, id est, videri à nobis voluit lucem esse bonam. Sunt etenim quidam parum, qui in eo quod scri- ptum est : In principio creavit Deus cælum & terram, terra autem erat inanis & vacua. Beda in Genesi : Non in principio temporis creavit Deus cælum & terram. Deus enim fecit tempora, & ideo antequam faceret tempora, non erant tempora. Non enim possumus dicere, quando Deus nondum aliquid fecerat. Idcirco non in principio temporis fecit Deus cælum & terram, sed principium filius est accipiendus. Quod ergo dictum est : In principio creavit Deus cælum & terram, materiam totius creaturæ ostendit, & rationalem & corporalem, angelorum & hujusmodi. Vtrumque igitur fecit Deus materiam & formam, & vox & verbum simul sit, quamvis vox prior sit origine. Vnde scri- ptum est : Qui fecisti mundum de informi materia. Proinde illas res ante omnem diem, & ante omne tempus condidit Deus, angelicam creaturam, & informem materiam, quamvis omnia facta sint, ut Salomon ait : Qui vivit in æternum, creavit omnia simul, sed ut diximus, origo materia informis, antecedit formatam speciem, sicut vox verbum. Itaque, non omnia ex nihilo fecit Deus, sed quædam ex nihilo, quædam ex aliquo. De nihilo mundum, & angelos, & animam : ex aliquo hominem. Denique, sanctus Clemens Apostolorum discipulus, & Ro- mane Ecclesie tertius post Petrum Episcopus in sexto historiarum suarum libro ita scribit : In principio fecit Deus cælum & terram, terra autem erat invisibilis & incomposita, & tenebra erant super abyssum, & spiritus Domini ferebatur super aquas. Remigius : Plato tria dixit esse principia, Deum videlicet, exemplar & materiam : & Deum non quasi auctorem ex nihilo cuncta creasse, sed quasi opifici in rebus creandis, materiam adiutoriam præstitisse. Aristoteles autem duo dixit esse principia, materiam scilicet & speciem : tertium quiddam ne scio quid volens dicere, operatorium appellavit. Quorum erroribus obvians Moyses, utpote à Domino selectus, veritatem rei demonstravit : ostendens Deum ex nihilo cuncta formasse, non quidem in tempore, sed in initio temporis, dicens : In principio dum dixit. In principio & subaudiatur tempore : patet proculdubio, tunc tempus coepisse, quod ante minime erat. Creavit Deus cælum, & terram. Cælum non istud visibile firmamentum ac capere debemus : sed illum æmperum, id est, igneam, vel intellectualem cælum, quod non ab ardore, sed à splendore igneam dicitur, quod statim repletam est angelicis spiritibus, de quibus in Job dicitur : Cum nos laudarent simul astra matutina, & jubila- rent omnes filii Dei.

Terra autem erat inanis & vacua.] Id est, inutilis, & instructuosa, & incomposita. Omnia enim elementa commixta erant & confusa, & totum hoc aeris spatium, quod est à terra usque cælum, plenum erat aquis : quæ tamen non erant ejus qualitatis, cujus nunc sunt, sed in modum nebule tenues, quam qualiter atem super cælestes aqua retinent.

Et tenebræ erant super abyssum.] Tenebræ à tenendo dicta quia tenent oculos, ne videant. Vtrumque autem fecit Deus, & lucem, & tenebras, scilicet ut in luce operarentur homines, & in nocte requiescerent. Ergo & tenebræ opus Dei sunt. Vnde in hymno trium puerorum, in quo omni creatura ad benedicendum Deum invitatur, etiam tenebræ cum luce ponuntur.

Et spiritus Domini ferebatur super aquas.] Sic mens vel sapientia alicujus artificis su per fertur operi, quod facturus est : ut quomodo vult, illud faciat : ita & Spiritus sanctus super ferebatur præordinans & quasi prædisponens, quid qualiter facere veller. Allegoricè quod dictum est : In principio creavit Deus cælum & terram, nomine principii filium Dei non incongruè possumus accipere. Sicut ipse de se Iudæus dicit : Ego principium, qui & loquor vobis. Deus etenim pater principium est, sed non de principio, quia à nullo : filius vero princi-

pium sed de principio, quia à patre non factus nec creatus, sed genitus est. per quod principium Deus pater caelum & terram creavit, id est, caelestes & terrenos. Per caelum enim, caelestem vitam ducentes; per terram, terrenis negotiis inhiantes signantur. Quia utriq; per principium creati sunt; quia humanato Christo Iesu paruit, qui essent caelestes, quig; terreni.

Terra vero erat inanis & vacua. Id est, corpus humanum inane à meditatione caelesti, vacuum à fructu bonae operationis. Et tenebrae erant super faciem abyssi, quia tenebrae infidelitatis & ignorantiae abyssum humani cordis operiebant. Spiritus Domini ferebatur super aquas, quia divina praesentia super fluida & instructiosa corda hominum ferebatur, providens & disponens, quorum corda digne posset inhabitare.

Fiat lux. Lucis vocabulo fides accipitur. Bene ergo lux prima die facta est: quia primo mandato legi fides commendatur, cum dicitur: Audi Israel, Dominus Deus tuus unus. Augustinus, ubi de vera innocentia loquitur: Ordo temporum in aeterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt apud illum nova, quae facta sunt: quae propter voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium spirituumque motionum. Nihil enim fit visibiliter, quod non de invisibili atq; intelligibili summi imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur secundum ineffabilem iustitiam. Item Augustinus in libro undecimo de Civitate Dei: Videndum est ipsi qui Deum conditorem mundi consentiunt, & tamen de mundi tempore quaerunt: quid respondeant de mundi loco. Ita enim quaeritur, cur potius tunc, & non antea factus sit, quemadmodum quaeri potest, cur hic potius ubi est & non alibi. Nam si infinita spatio temporis ante mundum cogitant, in quibus eis non videtur Deus ab opere cessare potuisse: similiter cogitent extra mundum infinita spatio locorum, in quibus si quisquam dicat, non potuisse vacare omnipotentem, nomine consequens erit, ut innumerabiles mundos cum Epicuro somnari cogantur ea tantum differentia, quod eos ille fortuitus motibus atomorum sequi asserit, & resoly: isti autem opere Dei factos dicuntur sunt, sed cum per interminabilem immensitatem locorum extra mundum circumquaq; patentium vacare noluerunt, nec eosdem mundos, quod etiam de isto sentiunt, ulla causa posse dissolvi. Quod si, cui videtur incredulum me atus aquarum luminis esse capaces, videat opera naturarum, qui olei aspergine perspicuum sibi profundum maris efficiunt. Nec mirandum, nobis divina operatione lucem in aquis posse resplendere, cum & hominum operatione consistat eas sepius illustrari: quia vesper diei tenebrescere consuevit in noctem, vesper autem noctis lucescere in diem. Ambrosius: Quae sunt aliqui, cum prius vesper, postea mane scriptura memoravit, ne forte noctem priusquam diem significare videatur: nec advertunt, quod primo praemisit diem, dicendo: Et vocavit Deus lucem diem, & tenebras noctem: deinde quod vesper finis diei sit, & mane finis noctis. Ergo ut praerogativam & primatum naturae diei daret, prius finem diei significat, ut post quem sequitur a nox esset, deinde postea finem noctis adiunxit. Beda: Factum est vesper occidente paulatim luce, post expletum spaciolum diurna longitudo, atque inferiores mundi partes subeunt, quod nunc nistato soli circumvagi agi solet. Factum est mane redeunte eadem paulatim supra terras, atq; alium diem inchoante, & hucusque dies expletus est unus, viginti scilicet & quatuor horarum. Cuius commendatione verbi scriptura vigilanter admonet, ut lucem qua facta est, inferiori orbis occasu suo illustrare discamus. Nam si non hoc faceret, sed magis tota facta paulatim vesper periret, ac rursus paulatim mane recreata resurgeret: non iam in mane diei sequentis, sed potius in vesperae primi unum diceret esse diem perfectum, unde vesperam & mane, quam noctem ac diem factam dicere maluit, ut infinitaret tunc primaria lucis actum esse circuitu, quod nunc circuitu soli die nocteque perit constat, praeter hoc solummodo, quod post creatam sidera nox quos, sua tamen minor, quam luce perfunditur, triduo autem illo primo tenebrosa prorsus & obscura manebat. Decebat namque omnimodis, ut dies incipiens a luce in mane diei sequentis esset protelatus, quatenus intrinsecus opera eius, qui est lux vera, & in que tenebrae non sunt, a luce inchoare, & in lucem cuncta esse completa. Item beatus Augustinus in undecimo libro de Civitate Dei: Videmus quippe istos dies notos non habere vesperam, nisi de soli occasu nec mane, nisi de soli ortu. Illi autem priores tres dies sine sole peracti sunt, qui die quarto factus refertur, & primus quidem lux verbo Dei facta, atque inter ipsam & tenebras duas separasse narratur: & eandem lucem diem vocasse, & tenebras noctem. Sed qualis illa sit lux, & quo alterate motu, qualemque vesperam & mane fecerit, remota est à sensibus nostris: nec ita, ut est, intelligi à nobis potest, quod tamen sine ulla hesitatione credendum est. Quem Hebraei, Chaldaei, & Persae sequentes, iuxta primae conditionis ordinem diei cursum à mane usque ad mane deducunt, & Hebraei vocati sunt ab Heber, qui princeps fuit Sem. Chaldaei, qui nunc Chaldaei vocati sunt, à Casich filio Nachor fratris Abrahæ cognominati sunt. Persae à Perso rege sunt vocati, qui à Graecia Assam transiens, ibi barbaras gentes gravi diurnoque bello perdomuit, novissimè victor nomen subiecta genti dedit. Aegyptii ab Aegypto quondam rege suo vocati sunt: interpretantur autem lingua Hebraica, Aegyptii affligentes, eo quod afflixerant Dei populum, priusquam divino auxilio liberarentur. Romani à Romulo nomine nuncupati, qui urbem Romanam condidit, gentisque & civitati nomen dedit. Et ante à Saturno Saturni, à Latino Latini nuncupati sunt. Ymbri, Italia gens est. Cecropi Atheniensium regi successit Granius, cuius filia Athys nomen & regionis & genti dedit. Ex ea atque cognominati, qui sunt Athenienses. Ipsa mutatio temporis nos quoque à paradijs quondam lumine translatis, in convallum labyrintharum, iam modo à peccatorum tenebris ad caeleste gaudium transferendos esse designat. Hic de vesperina hora specialiter loquitur, ad ostendendam ipsam temporis mutationem, qua nunc à vespera ad vesperam omnes dies computamus. In Evangelio ubi dicitur: Vespera sabbati, qua luce sit in prima sabbati, venit Maria Magdalena, &c. De matutina hora intelligendum est, quando mane in die Dominica mulieres ad sepulchrum venerunt. Ibi enim feminine profertur, cum dicitur: Quae luce sit, quia hic & haec vesper dicitur. Vespera sabbati, & vespera sabbati potest dici, quia vesper vesperis, & vespera vesperi idem est, id est, quando nox deficit, & dies sequitur. Vesperum vero vesperi est illud tempus, quo sol ab hora nona descendit à centro usque ad noctem. Antea enim nox sequebatur diem, id est, à mane ad mane computabatur, eo quod dies primus factus fuit quam vox: nuncia dies sequitur noctem, id est, computatur à vespera ad vesperam, quia antea post gaudium paradijs secuta est mors & tenebra: nunc vero post tenebras mortis & peccati, adveniente Christo sequitur caeleste gaudium, sicut lux post tenebras: & ideo dies inchoat semper ab occasu soli, quamvis quidam aliter sentiant qui dicunt, à medio nocte, ob ortu soli, sive à sexta hora diei illum inchoare, quod nequaquam credendum ac sequendum est. Haimo: In Domini namq; resurrectione etiam ipse ordo temporis mutatus est. Ab initio enim seculi usq; ad Domini resurrectionem dies praecedebat, & sequebatur nox: à Domini vero resurrectione nox praecedens ad sequentem diem pertinet, quia qui in huius noctis ultima parte à morte resurrexit, ipsam noctem lucidam atque coruscantem reddidit, & quodammodo in diem commutavit, de qua scriptum est: Et nox illuminatio in delictis meis. Et apte quondam dies praecedebat noctem: quia primus homo à vera luce discedens, in tenebras erroris incidit: apte etiam nunc dies noctem sequitur, quia per Domini resurrectionem de tenebris erroris liberati, ad veram lucem conversi sumus, sicut ait Apostolus: Nox praecessit, dies autem appropinquabit. Nec, enim aliter quam nocte diei praeposita, potest explicari, quod Dominus in exemplum Iona tres dies & tres noctes in corde terra fuerit &c. Nota est historia de Iona, quod cum sugeret à facie Domini in Tharsis, toto sobente devoratus est, & ibi fuit tribus diebus, & tribus noctibus: hoc factum significans mortem Domini, qui latuit in corde terra tribus diebus, & tribus noctibus. Et quomodo Dominus dicitur triduo diebus, & tribus noctibus jacuisse in sepulchro, cum constet eum ibi non tot diebus & noctibus ex integro mansisse? Siqui de sexta feria hora sexta cruci affixus est, nona autem emisit Spiritum: vesperè vero post occasum soli depositus est de cruce, & collectus in sepulchrum, & non ibi jacuit nisi triduo sex horis. Sed in hoc loco regula scriptura attendenda est, quia frequenter à parte totum demonstratur. Si enim accipiamus sextam seriam cum nocte praecedente, & sabbatum cum nocte praecedente, noctem autem Dominicam cum sequenti die, secundum hanc rationem tres dies & noctes invenitur mansisse Dominus in sepulchro. Hinc Augustinus in libro de sancta Trinitate quarto: ipsam autem triduum non totum & plenum fuisse, scriptura testis est. Sed primus dies à parte extrema totus annumeratus est, dies vero tertius à parte prima, & ipse totus: medius autem inter eos, id est, secundus dies ab solute totus viginti quatuor horis suis, duodecim in nocturnis, & duodecim in diurnis. A vespe-

re autem

re autem sepulture usque ad diluculum resurrectionis, triginta sex hore sunt, qui est quadratus senarius. Ionas interpretatur columba sive dolens. Columba progenitur, quando in ventre ceti triduo fuit: dolens autem vel propter tristitiam, quam habuit de salute Ninivitarum, vel propter hederam subito arecentem, cuius umbraculo tegebatur contra solis ardorem. Ipse est & Ananias Sareptane filius viduae, ut Iudaei affirmant, quem resuscitavit Helius, matre postea ad eum dicente: Nunc cognovi, quoniam vir Dei es tu. & verbum Dei in ore tuo verum est. Si vis scire quot atomos, & momenta, & minuta, & punctos, & horas habeat in die vel in hebdomada, nec non & in mense naturali, istam calculationem attende, & invenies. Primitus ad horam incipiamus, DLXIII. atomi faciunt unum momentum, quatuor momenta faciunt unum minutum, duo minuta & dimidium faciunt unum punctum solarem, quatuor puncti faciunt unam horam solarem. Hora autem lunaris habet punctos quinque, minuta decem, partes quindecim, momenta quadraginta, ostent a sexaginta. Punctus lunaris habet minuta duo, partes tres, momenta octo, ostent a duodecim. Vnum minutum habet partem unam, & dimidium, momenta quatuor, ostent a sex. Vna pars habet momenta duo, & duas partes tertii momenti, ostent a III. & tres partes unius momenti. Vnum momentum habet ostentum unum & dimidium. Vna enim hora habet atomos, XXII. DLX. ostent a LX. momenta quadraginta, partes quindecim, minuta decem, punctos quatuor in sole, in luna quinque.

Dies quippe habet horas viginti quatuor, punctos nonaginta sex, secundum solem: secundum lunam CXX. minuta CCXL. partes CCCLX. momenta DCCCCLX. ostent a MCCCC. atomos DXLI. CCCCXI.

Hebdomada habet horas CLXVIII. punctos sexingentos sexaginta duos, minuta MD CLXXX. pars II. D. XX. momenta VI. DCC. XX. ostent a X. XXX. atomos III. CCXC. DCCC.

Mensis XXX. dierum habet horas DCCXX. punctos II. DCCC. LXXX. minuta VII. CC. momenta XXVIII. DCCC. ostent a XLIII. CC. atomos XVI. CCXLIII. CC.

Si vis scire quot hore sunt in anno, multiplica CCC. per XXIII. vices, sunt VII. CC. item multiplica LX. per XXIII. vices, sunt M. CCCC. XL. Item multiplica quinque, ipsos videlicet qui CCCLX. superant numerum, per viginti quatuor vices, sunt CXX. Hi autem id est VII. CC. & MCCCCXL. & CXX. in simul juncta, VIII. DCC. LX. reddunt. Tot igitur hore sunt in anno communi, CCC. LXV. dies, ideo per viginti quatuor multiplicari oportet, quia viginti quatuor hore sunt in unoquoque die.

Si vis scire quot puncti sunt in anno, duo VIII. per quater, sunt XXXII. Item multiplica DCC. per quater sunt II. DCCC. Item multiplica sexaginta per quatuor, sicut ducenti quadraginta. Hunc autem totum numerum simul iunge, & invenies XXXV. XL. Ideo autem hore totius anni per quatuor multiplicari convenit, quia quatuor puncti unam horam solarem faciunt.

Si vis scire quot minuta sunt in anno, multiplicabis supradictum numerum, sunt LXX. LXXX. Adde etiam dimidiam partem supradictorum punctorum, id est XVII. D. XX. Hunc autem totum numerum in simul conjunge, & habebis LXXXVII. DC. Ideo autem numerum punctorum bis multiplicari, & in super eorum dimidiam partem addere diximus: quia duo minuta & dimidium, unum punctum faciunt.

Si vis scire quot momenta sunt in anno, multiplica quater supradictum numerum, hoc est LXXXVII. DC. sunt CCCL. CCCC. Ideo autem numerum minorum per quatuor multiplicari diximus, quia quatuor momenta unum minutum efficiunt. Sunt quoque in anno ostent a XXI. CCCLX. atomi CXXVII. DCCLX. DCCC. LX. Hac autem omnia si ita esse non credis, diligenter inquire.

SCHOLIA IN CAPUT III. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Dies est aet sole illustratus.] Diem definitum philosophi hoc pacto: Dies est latio solis supra horizontem, ut Aristoteles. Alii, quod idem valet, spatium inter solis exortum & occasum. Est autem definitio diei naturalis, quam literarum vulgus artificialem appellat. Beda vulgarem vocat. Alius est dies civilis, quem nunc naturalem vocant: spatium quo sol terram supra ac infra circumvolvit, quod sit spatium horarum æquinoctialium XXIII.

Nomen inde sumens quod tenebras à luce disjungat atq; dividat.] Diem Festus à Deo deducit: alii à dio, quod significat tamen sub celo diurnum: unde sub dio dicimus extra tecta. Ego arbitror diem dici à Iove, quem Greci dia vocant, Nam solem etiam per Iovem intelligimus, ut testatur est vulgato Orphei versiculo:

Εἰς ἡέος, εἰς ἀδης, εἰς ἡδης, εἰς ἡδωωωω.

Et Iuppiter, Diespiter quod diei pater sit, atque lucis.

Nisi forte poeticis figmentis.] Invenies sunt etiam philosophi, qui serid disputarent, solem dum occideret, mergi ac extinguere humore: accendi autem rursus, dum oriretur. Fuerunt in hac opinione Epicurei, quos & Lucretius sequitur. Vide Strabonis primum de Geographia. Verum solem in expedito spatio infra terras ferri, ut supra, iam vulgo quoque non est incognitum.

Umbri & Athenienses.] Memoria lapsus Bedam existimo, dum passim constat Athenienses diem ab occasu solis incipere: quare de lege apud Gellium & Macrobrum plura.

UBI PRIMUS DIES SEculi SIT

CAPUT IIII.

Quo sanè in loco primus seculi dies sit, nonnulli quærentes, VIII. Calendarum Aprilium: alii XII. Calendarum supra scriptarum die magis adnotatum putarunt, uno utriusque, hoc est, æquinoctii argumento nitentes, quasi rationi congruat, ut quia Deus æquis in principio partibus lucem tenebrasque dividerit, ibi præcipue tunc caput mundi, ubi nunc æquinoctium fieri creditur: bene quidem inquirentes, sed non plene quod dicerent providentes, multo utriusque peritius acturi, si tempus æquinoctii non primo diei quo lux, sed quarto quo luminaria sunt facta, potius adsignarent, ibi namque temporis initium statuit, qui luminaribus conditis dixit. Ut sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Nam præcedens triduum, ut omnibus visum est, absque ullis horarum dimensionibus, utpote necdum factis sideribus, æquali lance lumen tenebrasque pendebat: & quarto demum mane sol à medio procedens orientis, horis umbratim suas per lineas currentibus, æquinoctium quod annuatim fervaretur inchoavit: positus videlicet cum primo tertis oriretur in eo cæli loco, quem philosophi quartam partem Arietis appellant, eundemque peracto annuo circuitu, post dies CCC. LXV. & sex horis repetiturus, cuius argumento quadrantis efficitur, ut ipse vernalis æquinoctii punctus modò mane, modò meridie, modò vespere, modò medio noctis occurrat: luna e contrario vespere plenissima. neque enim quid imperfectum creator æquissimus instiguit, stellis una fulgentibus, ac medio apparens orientis, quartam partem libræ, qua æquinoctium autumnale adseverant, tenuit, initiumque paschale suo consecravit exortu. Neque enim alia servanda paschæ regula est, quam ut æquinoctium vernale plenilunio succedente perficiatur: at si vel uno die plenitudo luna præcesserit æquinoctium, jam non primi mensis, sed ultimi luna putetur. Oportet enim, ut sicut tunc primo sol potestatem diei, deinde luna cum stellis potestatem noctis accipit, ita & nunc ad insinuandum nostræ redemptionis gaudium, primo dies noctem longitudine adæquet, ac deinde luna plenissima eam luce perfun-

Obfer-
vanda
Pasche
ratio.

Sol Christus,
luna ecclesia.Pascha
exordium.Abraham
astrologia
peritus.

dat, certi utique mysterii gratia: quia videlicet sol illi creatus omnium illuminator astrorum, eternam veramque lucem significat, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Luna autem & stellæ, quæ non proprio ut dicunt, sed adventitio, & à sole mutato lumine fulgent, ipsum ecclesiæ corpus, & quosque viritum sanctos insinuant: qui illuminari, non illuminare valentes, cœlestis gratiæ munus accipere sciunt, dare nesciunt. Atqui in celebratione maxima solemnitate Christus ecclesiæ debuit anteponi, quæ non nisi per illum luceret. Nam si qui plenilunium paschale ante æquinoctium fieri posse contenderit, ostendat vel ecclesiam sanctam piusquam salvator in carne veniret, exiit ille perfectam; vel quemlibet fidelium ante proventum gratiæ illius aliquid posse supernæ lucis habere. Neque enim sine ratione paschalis observantia temporis, quæ mundi salutem & figurari & venire decebat, ita divinitus est procurata, ut neque prima die qua lux facta est: neque secunda, qua firmamentum: neque tertia, qua arida apparuit: neque mox quarta inchoante, qua sol æquinoctialis tanquam è thalamo proeessit, sed ad vespertam tandem oriente luna fortiretur exordium. Expectata est enim hora, quæ illuminationem ecclesiæ olim in Christo venturam designaret. Ut sicut in mysterio sacrificii cœlestis nec vinum solum, nec aquam solum offerre licet: ne videlicet ipsa oblatio vel Deo tantum, vel homini conveniat: sed sanguinem, qui torculari crucis expressus est, nostræ fragilitatis aqua temperamus: granum quoque frumenti, passionis mola contritum, aqua miscemus, ut juxta quod Apostolus ait, Adhærentes domino, unus cum eo spiritus effici valeamus. Ita etiam in ejusdem sacrificii tempore observando, nec solis tantummodo cursum quæritemus, quasi dominum quidem credentes, sed ultra nostri curam sublimatum, juxta eos qui dicunt: nubes latibulum ejus: nec nostræ considerat, & circa cardines cœli perambulat. Nec item lunæ solius plenum captemus exortum, quæ si juxta Pelagianos absque gratia superna beati esse non queamus: verum juxta eum qui dixit: Deus meus misericordia ejus præveniet me. In nostra Paschæ celebratione æquinoctialem solis exortum, cuncta videlicet tenebrarum offendicula devincens, plenilunio nostræ devotionis visergo sequente, deducemus. Hanc Mosaica Paschæ rationem die propriæ resurrectionis perfectæ, qui non venit solvere legem, sed adimplere. De quibus singulis suo loco consequentius, prout Dominus dederit, exponemus: nunc admonere contenti, XII. Calendarum Aprilium die occursum æquinoctii, & ante triduum, hoc est, XV. Calendarum earundem, primum seculi diem esse notandum: cuius ad indicium primitus ibi reor antiquos initium Zodiaci circuli voluisse præfigere. Neque enim illa die vel Romanorum, vel Græcorum, vel certe Ægyptiorum mensis annusve, cujus hoc causa fieret, oritur: sed nec ab his gentibus, quamvis se Græci jactitent, verum antiquioribus Chaldæorum astrologia cepit, à quibus Abraham patriarcha, ut Josephus testatur, edoctus, ut Deum cœli siderumque conversione cognovit, ipsam mox disciplinam veraciter intellectam Ægyptiorum genti advixit, cum apud eos exularet. Nam & in libro beati Job, qui non longe post Abraham exiit, mazaroth, id est, signa horoscopi legimus. Igitur juxta Zodiaci quidem divisionem XV. Calendarum Aprilium die, quando facta est lux, sol Arietis signum ingreditur. Juxta vero primæ sive conditionis ordinem XII. Calendarum supra scriptarum initium sui circuitus, & omnium simul temporum caput attollit, juxta quod Anatholius Laodicæ Antistes de æquinoctio scribens evidenter adstruit: In qua inquit, die invenitur sol non solum ascendisse primam Signiferi partem, verum etiam quadrantem in ea diem jam habere, id est, in prima, ex XII. partibus. Hæc autem particula prima ex duodecim vernale est æquinoctium, & ipsa est initium mensium, & caput circuli, & absolutio cursus stellarum, quæ planetæ, id est, vagæ dicuntur, ac finis duodecimæ particule, & totius circuli terminus. Ubi & verissime intellexit, & elegantissime prompsit, non nisi in æquinoctio vernali, quantum ad naturam, caput esse Signiferi, & ibi XII. signa, quæ ab illo particule nuncupantur, initium ibi habere & terminum, ibi quadrantem, quem bis sextum dicimus, ibi saltum lune incipere ac finiri, ibi annum magnum, hoc est, planetarum cursum, exordium finemque sortiri.

GLOSSÆ IN CAPUT IV. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Brideserto Ramesiensi.

Ibi namque temporis initium statuit, qui luminaribus conditus dicit: ut sint in signa, & tempora, & dies & annos. Nam præcedens triduum, ut omnibus visum est, absque ullis horarum dimensionibus, utpote nec dum factu sideribus, æquati lancee lumen tenebrarum, pendebat. Priusquam sidera fierent, non erat quibus ordo temporum annosque ut indicio, non erat unde meridiana hora dimoseretur, antequam sol in diurno cœli confunderet igneus orbem: non unde cetera diei noctisque signarentur hora, donec assa polus, æquali inter se forte die noctisque dividerent. Nam totum illud triduum superius, in deserto cursus sui processu transferat, nullam penitus dimensionem horarum habens: ut puta quia lumine primario adhuc generatim omnia replete, nullumque caput habente, quod nunc de sole accipit, nisi quam radii ardentes illuxerant, nulla sub caute vel arbore quasi remotior umbra figebatur. Ut sint in signa, & tempora, & dies & annos: hoc vel propter terminum paschalem dicitur, quia luna signum est paschale terminum, quia non nisi in decima quarta luna celebratur vel quia sidera signa sunt navigantibus per mare, vel iter agentibus per Libyam, ubi vestigium itineris ad motum venti dispersatur. Et quarto denum mane sol à medio procedens orientis, horis umbrarum suarum per lineas currentibus, æquinoctium quod annuatum servaretur, inchoavit. Illam enim vim per omnia sol habuit primo creatus, quam nunc habere creditur. Ante creationem solis non erat tempus neque hora: quia videlicet non erat qui umbram faceret, per quam temporis vel horæ fieret determinatio. Æquinoctium solis æquinoctialis fuit creatus, nihil inæquale fecit Deus æquus. Cujus augmento quadranti efficitur, ut ipse vernalis æquinoctii punctus, modo mane, modo meridie. Prima positio solis in ariete, modo primo anno mane, meridie secundo anno, vespere tertio anno, medio noctis, quarto anno occurrat, ut subaudiatur tertium mane. Ita & nunc ad insinuandum nostræ redemptionis gaudium, primo dies, noctem longitudine adæquet. Primum dies, id est, prius antecedit Christus, deinde sequatur ecclesia. Licet enim nunc, propter Dominicæ resurrectionis honorificentiam dies sequatur noctem, tamen in æquinoctio secundum primæ conditionis ordinem nox sequitur diem, & propter gratiam sacramenti in ipsa nocte sequenti sit adimpletio æquinoctii. Sacramentum autem cur hoc fiat, satis hic dominus Beda demonstrat. Noctem scilicet sequente, quæ æquinoctio deputatur. Ac deinde luna plenissima eam lucem perfundat, certi utique, mysterii gratia. Solaris enim perfectio, quæ est in æquinoctio, ante eedere debet, & deinde perfectio lunaris sequi. Expectata est enim hora, quæ illuminationem olim in Christo venturam designaret, ut sicut in mysterio sacrificii cœlestis, nec vinum solum nec aquam solum offerre licet, sicut non convenit primus dies, nec secundus, nec tertius, nec quartus, ubi sol fuit procreatus ecclesiæ, antequam luna venit in vespere creata: sic nec vinum solum, nec aqua sola debent offerri, antequam sanguis una cum aqua commisceatur, & granum frumenti contritum cum aqua mixtum. Et sicut non decet vinum offerre sine aqua, nec aquam sine vino: sic non debet pascha celebrari propter cursum æquinoctialem solis, antequam pervenerit decima quarta luna. Expectata est vespertina hora, per quam intelligitur ecclesia à Christo illuminata. Per matutinam enim horam intelligitur Christus illuminator ecclesiæ: & per vespertinam intelligitur ecclesia à Christo illuminata. Ita etiam in ejusdem sacrificii tempore observando in paschali festivitate utrumque observari debet, æquinoctium videlicet et vernale, & luna decima quarta post æquinoctium. Si enim æquinoctium tantum sit observatum, quæ credulitas nostra in Deum, sit tantum demonstratio, illius pro suo à nobis sublato regimine: si vero decima quarta luna tantum observata, quasi nil saluti à Christo, sed à seipso humanum genus & habeat & habuerit, cuius ad indicium primatus, ibi reor antiquos initium zodiaci circuli voluisse præfigere. Cuius primatus, id est, primordii & dignitatis, ibi, id est, XV. Calend. April. initium eorum, Neque enim illa die vel Romanorum, vel Græcorum, vel certe Ægyptiorum mensis annusve, cujus hoc causa fieret, oritur. In eo quippe die neque annus

vianda & fovenda sit membra prolixior : quia & hyeme quàm aestate universo orbi longior : & in ipsa hyeme multo Scythis quàm Afris est productior : sicut etiam aestate multo longior in Scythia quàm in Africa dies flagrat. Nam si non tanto brevior, quanto ardentior Lybiam dies ureret, totam nimirum jam dudum absumeret. Noctis sanè partes VII. Crepusculum, vesperum, conticinium, intempesum, gallicinium, matutinum, diluculum. Crepusculum est dubia lux: nam creperum dubium dicimus: hoc est, inter lucem & tenebras. Vesperum, apparente stella ejusdem nominis, de qua Poëta :

Ante diem clauso componet Vesper olympo.

Conticinium, quando omnia conticescunt, id est, silent. Intempesum, media nox, quando omnibus fopore quietis nihil operandi tempus est. Gallicinium, quando galli cantum levant. Matutinum inter abscellum tenebrarum & auroræ adventum. Diluculum, quasi jam incipiens parva lux diei : hæc & Aurora, pertingens usque ad solis exortum.

GLOSSÆ IN CAPUT V. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Bridefero Ramefienfi.

Nox dicta, quod noceat aspectibus vel negotiis humanis. Nox est obscuritas mundi, latibulum malorum, requies vivorum. Est autem nox solis absentia, terrarum umbra, conditio mortalibus ad requiem facta, ne opere durissimo avida deficeret humanitas: & ubi rigidior, ibi ad opera minuenda, & membra fovenda prolixior. Sicut dies nonnunquam proferitatem & scientiam divina legis significat, ita & nox in scripturis aliquando tribulationem persecutionis, aliquando ignorantiam & eacitatem morum secundum Prophetam dicitur: Nocti asinulavi matrem tuam, factus est populus meus tanquam non habens scientiam, quasi dixisset, Non habens lucem.

Qui pascitur inter lilia, donec asporet dies, & inclinentur umbra. Qui scilicet Christus pascitur inter lilia, scilicet fidei munditia & candore virtutum. Asporet, id est, illuminet. Aliter. Qui pascuntur in liliis: hoc est, delectantur purissimis & nitidissimis sensibus scripturarum. Donec asporet dies: hoc est, dies illa donec veniat aeterna, quam desiderabat Palmyra, dicens: Melior est dies una in atris tuis super millia. Et inclinentur umbra: hoc est, transeant merores & perturbaciones istius seculi. Donec asporet dies, id est, oriatur. Apparebit enim dies, id est, oriatur: quanto ille verus sol justitie, id est, Christus apparebit. Et tunc inclinabuntur umbra: hoc est, omnia nubila maroris, & tenebrae presentis seculi pertransibunt. Sed etsi ipsam litteram velimus aspicere, pulchrè expressit ortum diei, & occasum noctis. Nam nox nihil aliud est, nisi umbra terra, qua sole sub terras descendente consurgit. Sole autem iterum ascendente, inclinantur umbra, id est, cadit nox. Pascuntur ergo in liliis, donec asporet dies, & inclinentur umbra: quia sanctiorum doctorum in presenti tantum vita necessaria est predicatio & doctrina. Nam in alia vita postquam apparuerit aeterna dies, & finit a fuerit nox presentis seculi, non necesse erit doceri aliquem, quia omnes revelata facie gloriam Domini contemplantur. Unde & Dominus dicit per Prophetam: Non docebit vir fratrem suum, dicens, Cogneſce Dominum, omnes enim cognoscant me à minimo usque ad maximum. Beatus Ambrosius in libro Hexameron: Quæritur qualiter spiritum aëris occupet umbram terra, efficiens nobis noctem. Cum sol recessit, diem que à nobis abducit, tum inferiora axis septentrionalis illuminat. Omne enim corpus facit umbram, & naturaliter umbra corpori adhaeret, adeo ut etiam pictores corporum umbras, priusquam pinxerint, nitentur exprimere, idque afferant artis non intermittere vim naturæ. Ergo sicut in die cum à parte solis aliquod corpus humani vel arboris occurrit, ex ea parte qua lumen repercutitur umbra subsistit: sic cum recedente die sol ad eam locum pervenerit, ubi incidere dicitur, ibi monitum magnitudine à nobis separatur, sic terra objecta à septentrionali parte obumbratur aer, adeo ut noctem nobis faciat hæc ipsa umbra terrarum. Quam videlicet umbram noctis ad aëris usque & ætheri consensum philosophi dicunt exaltari, & acuminatam instar pyramidum tenebrarum lunam, que in finem planetarum currit, aliquando contingit. Et acuminatis tenebris, id est, acutissimis: ab acumino verbo, & sustigitur. Instar, id est, ad similitudinem pyramidum, id est, sepulchrorum, que inferiora spaciatur, & superius acuminatur. Sic tenebra & umbra noctis inferiora supra terram sunt lata & ample, superius verò angusta & acuta, à quibus luna dicitur aliquando targi & obcurari, si fuerit sol sub terra in centro, id est, in eadem parte & celi inferiori, in qua luna superius. Pyramis pyramidæ, sepulchrum inferius latum & amplum, superius verò angustum & strictum ad similitudinem pyr, id est, ignis. Antiqui enim talia faciebant sepulchra, sicut enim tenebra & umbra, &c. Omnis structura vel edificium superius acuminatum, pyramidæ vocatur ab igne. Ignis enim inferius spaciatur, & superius acuminatur. Pyramis est, ut Isidorus dicit, figura que in modum ignis ab amplo in acumen confurgit. Ignis enim apud Græcos pyr appellatur. Nullumque aliud sidus habet eclipſin, hoc est defectum sui luminis pari. Nullumque aliud sidus, id est, non sic cætera errantia deficiunt, sicut luna deficit. Ita enim sol eclipſin patitur, ut non deficiat ejus splendor, sed ut intercepta terra luna non appareat. Stella quoque errantes, non deficiunt sui luminis habent: sed cum alia ab aliis calantur, deficere dicuntur, quos defectus philosophi occultationes siderum appellant. Luna vero eclipſin patitur, ut penitus lumine privetur. Pati, scilicet dicunt philosophi. Undique, id est, ex omni parte diffusus splendor sol enim in ullo major est terra, & ideo sive in nocte, sive in die, undique circa terram mittit suum splendorem. Noctem autem non potest propter umbram terra, ipsa loca que propere sunt terra irradiare, irradiat tamen superius spatia ætheri: qua ultra lunam sunt, & longe à terris. Verum ne hoc omni plenitudo patitur, latitudinem ei signiferi que duodecim partium est, diversamque absidarum altitudinem succurrere. Hujus verſiuli glossam in ante capitulo vigesimo septimo pleniter invenies. Quæ scilicet latitudo duodecim partium, est duodecim signorum, diversamque absidarum. Altitudinem. In altitudine absidarum non patitur hoc luna, id est eclipſin, sed quando prope terra est. Sic currere, scilicet dicunt philosophi. Absides Græco vocabulo circuli planetarum vocantur. Sed quia luna circulus variatur, nam enim propinqua celo, nunc contigua montibus, cum in regionem umbra venit, eclipſin facit: cum autem in æthera scandit, ultra umbram evadit, & ideo defectum non patitur, quia illustratur à sole. Nam quia in umbra faciendæ, tria simul concurrere necesse est, lucem, corpus, & obscuratum locum. Sicut in umbra faciendæ tria sunt: id est, ut sit lux, corpus & locus: sic tria umbrarum genera sunt, id est, pyramidæ, chilindrides, turbonides. Nam necesse est, ut lux major sit quàm corpus, aut minor, aut equalis. Si ergo major fuerit lux quàm corpus pyramidæ umbra vocatur, sicut umbra terra, id est, nox. Major enim sol est, ut Macrobius & plures alii dicunt, quàm corpus pyramidæ umbra vocatur, sicut umbra terra, id est, nox. Major enim sol est, ut Macrobius & plures alii dicunt, quàm corpus, chilindrides umbra vocatur, chilindres est figura quadrata, habens semicirculum superius, ita necesse est lucem scilicet, cuius absentia sit umbra. Aliter enim corpus non potest facere umbram nisi in luce. Sol cognovit occasum suum, usque bestia sylva. Remigius: Sol cognovit occasum suum, id est, Christi us mortuus est, in cuius morte postea sunt tenebrae in toto mundo.

Posuisti tenebras, & facta est nox. Spiritu aliter posuisti tenebras facta est nox, quia in passione Christi infidelitas in cordibus Apostolorum ascendit. In ipsa nocte pertransibunt omnes bestie sylva, id est, demones, instigando vel ad crucificendum Iudeos, vel ad negandum Apostolos.

SCHOLIA IN CAPUT V. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Nox dicta quod noceat. Sic & Varro libro quinto de Origine verborum, quod nocet noctem dictam esse scribit. Græcè dicitur νύξ, quam Physici definiunt οὐρανὸς τῆς γῆς. Non est autem qualiscumque terra umbra, sed que nascitur ex solis subterraneo meatu. Nam cum

terra sit globus, ut ante demonstratum est: sic & sol globus, & major quidem quam terra, necesse est (quemadmodum ex optica constat) ab altera terre parte, quam sol non aspicit, umbram exire, quae meta aut pyramidis similis est. Cum enim materia lucida rotunda est, & in ejus radius postea alia materia crassa seu opaca, omnino necesse est, priorem partem materia opaca illustrari adverso lumine: alteram vero obscuram longius manente umbra ad figuram pyramidis, ex quo facile intelligitur, hanc umbram e regione semper contra solem esse positam, ac incipiente sole se mergere versus occasum, a parte exproprata tantum se in altum tollit umbra, quantum sol sub terras abiit, dum autem dimidia noctis parte transacta est in hipogio (sic enim vocant Graeci subterraneum eum locum, quem sol occupat medio noctis) umbra terre versus austrum proclinat sublimis super terram: unde & profunda & alta nox apud Poetas ex ratione physica intelligitur. Isthac si voles clarius intelligere, respice figuras umbrarum, quas apposuimus libro primo.

Lunam quae infima planetarum currit aliquando contingi. Quomodo lune ecliphs fit, satis intellectum iri existimo ex iis, quae diximus in scholiis primi libri. Quod autem aliis sideribus lumen non auferatur per umbram terra, causa est, quod alia sidera altiora sunt, quam umbra terra potest pervenire: itaque supra lunam, umbra definit in conum pyramidis, id est, in verticem seu acutam extremitatem. Est enim solis orbis longe ac multo amplior quam terra sphaera, propterea sic exigente ratione luminis, corporis umbra in immensam altitudinem nequit pervenire, & sol radios suos non longe a terra iterum componit: unde dicitur sol omnia videre, quemadmodum & Homerio noto versiculo celebratum est: *ἄρα τοῦ θεοῦ ἰδοῦν ἅπαντα*, & eadem idem *ἀρά τοῦ θεοῦ* vocat, id est, sine nocte: in caelum enim umbra terra, quae nox dicitur, pervenire non potest.

Cum infimas sui circuli ablatas plena petierit. Absides quid sint in planetarum orbibus, ex scholiis & figuris primo libro appositis facile intelligitur: accepit autem Beda hoc loco absides pro circulo commissuris, quas recentiores vocant caput & caudam draconis, Graeci *ἀνασίδωρα* & *κατασίδωρα*.

Quam mira provilio creatoris ita temperavit. Omnium frigidis conciliatur: ergo ex re mortaliu fuit, ut temporibus ac locis frigidis longior quies hominibus daretur.

DE HEBDOMADA CAPUT VI.

Hebdomada Graecè à septenario numero nomen accepit, humana quidem consuetudine septenis solum acta diebus, sed scripturae sacrae auctoritate multis speciebus insignis, quae tamen cuncta, ni fallor, ad unum finem spectant: nos scilicet admonentes post operum bonorum perfectionem in Spiritu sancti gratia perpetuam sperare quietem. Prima ergo singularis illa hebdomada, & à qua caetera formam capessunt, divina est operatione sublimis: quia Dominus sex diebus mundi ornatum completis, septima requievit ab operibus suis. Ubi notandum, quod non ideo senarius numerus est perfectus, quia Dominus in eo mundi opera perfecerit, sed sicut Augustinus ait: Ideo Dominus, qui omnia simul creare valebat, in eo dignatus est operari, quia numerus est ille perfectus, ut etiam per hunc opera sua probaret, esse perfecta, qui suis partibus primus impletur, id est, sexta & tertia, dimidia, quae sunt unum, duo & tria, & simul sex sunt. Ad hujus exemplum divina hebdomada secunda hominibus observantia mandatur, dicente Domino: Sex diebus operaberis, facies omnia opera tua, septimo autem die sabbati Domini Dei tui non facies omne opus servile in eo. Sex enim diebus fecit Deus caelum & terram, mare & omnia, quae in eis sunt, & requievit in die septimo. Quae populo Dei hebdomada ita computabatur antiquitus: prima sabbati, vel una sabbati sive sabbatorum: secunda sabbati, tertia sabbati, quarta sabbati, quinta sabbati, sexta sabbati, septima sabbati, vel sabbatum. Non quod omnes sabbatorum, hoc est, requietionum dies esse potuerint, sed quod à requietionum die, quae suo nomine & cultu singularis excellerebat, prima vel secunda, vel tertia, vel caetera suo quaeque censerentur ex ordine. Verum gentiles cum observationem à populo Israël hebdomadis addiderent, mox hanc in laudem suorum deflexerunt deorum. Primam videlicet diem Soli, secundam Lunae, tertiam Marti, quartam Mercurio, quintam Jovi, sextam Venere, septimam Saturno dicentes: eisdem utique monstris suos dies, quibus & errantia sidera consecrantes, tamen diverso ordine putantes. Exultabant enim se habere à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte fervorem, à Mercurio sapientiam & verbum, à Jove temperantiam, à Venere voluptatem, à Saturno tarditatem: credo quia Sol in medio planetarum positus totum mundum spiritus instat calefacere, & quasi vivificare videtur: Ecclesiaste attestante, qui de ipso loquens, ait: Gyran gyran vadit spiritus, & in circulos suos revertitur. Luna per humoris ministerium cunctis incrementum corporibus suggerit. Martis stella, utpote Soli proxima, calore simul & natura est fervens. Mercurius perpetuo circa Solem discurrendo, quasi inexhausta sapientiae luce radiari putabatur. Jupiter frigore Saturni & ardore Martis, hinc inde temperatur. Venus luminis venustate, quam ex solis vicinitate percipit, suo cernentes allicat aspectu. Saturnus eo tardior caeteris Planetis, quo & superior incedit. Nam xxx. annis signiferum complet, inde Jupiter xii. annis, tertius Mars ii. annis, quartus Sol cccxv. diebus, & quadrante, intra Solem Venus, quae & Lucifer & Vesper cccxlviii. diebus à Sole nunquam absistens partibus xlvi. longius. Proximum illi Mercurii sidus ix. diebus, ocyore ambitu modo ante solis exortus, modo post occasum splendens, nunquam ab eo xxxii. partibus remotior. Novissima luna xxvii. diebus & viii. horis signiferum conficiens. Haec igitur erat stulticia Gentilium, falsa ratiocinatione subnixa, qui quasi jure primam diem Soli, quia maximum est luminare: secundam Lunae, quia secundum luminare est, se consecrare putabant: dein ordinata alternatione tertiae diei primam à sole stellam, quarta prima à luna, quinta secundam à sole, sexta secundam à luna, septimam tertiam à sole praeponebant. Ferias vero habere clerum primus Papa Sylvester edocuit: cui Deo soli vacanti nunquam militiam vel negotiationem liceat exercere mundanam, dicente Psalmographo: Vacate & videre, quoniam ego sum Deus. Itemque Apostolo: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Et primum quidem diem, qua & lux in principio facta, & Christi est resurrectio celebrata, dominicum nuncupavit: quod illi nomen jam primis Ecclesiae temporibus fuisse inditum, testatur Joannes, qui dicit in Apocalypsi: Fui in spiritu in die dominico. Deinde secundam feriam, tertiam feriam, quartam, quintam & sextam de suo adnectens, sabbatum ex veteri scriptura retinuit: nihil veritus grammaticorum* ferulas, qui sicut Calendas, Nonas & Idus, ita etiam ferias plurali tantum numero proferendas esse docerunt. Tertia species hebdomadis in celebratione Pentecostes agitur, vii. videlicet septimanis dierum & monade, hoc est, i. diebus impleta. Qua die & Moyses ardentem conscendens in montem, legem de caelo accepit, & Christus in linguis igneis Spiritus sancti gratiam de caelo misit. Quarta septimi mensis erat hebdomada, qui solennitatibus praeclearis penè totus exindebatur. Inter quas praecipue dies propinationis eminebat, qua sola per annum Pontifex derelicto foris populo, sancta sanctorum intrabat, annuis antea fructibus, hoc est, frumenti, vini & olei ex ordine collectis: Significans, Jesum Pontificem magnam impleta dispensatione carnis per proprium sanguinem caelestis regni januas ingressurum, ut appareat nunc veluti Deo pro nobis, qui foris adhuc positi, praestolamur & diligimus adventum ejus. Ubi notandum, quia sicut quidam immundi per legem prima, tertia, & septima die jubebantur iustrari, sic & primus, tertius ac septimus mensis suis quique ceremoniis exiret solennes. Quinta hebdomada septimi anni, quo toto populus ab agricolandi opere legis imperio vacabat, dicente Domino: Sex annis feres agrum tuum, septimo cessabis. Sexta, anni jubilei, hoc est, remissionis hebdomada est, quae septem hebdomadibus annorum, hoc est, xl. ix. annis textitur: qua expleta, hoc est, quinquagesimo demum anno incipiente, tubae clarius resonabant, & ad omnes, juxta legem, possessio revertetur antiqua.

GLOSSE IN CAPUT VI. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Bedeferto Ramefienfi.

Hebdomada Græcè à septenario numero nomen accepit. Hebdomada Græcè, Latine septimana, quod septem habeat mane, id est, per septem dies currat. Inter hebdomadam per b, & hebdomadam per p, hoc distat, quid hebedo est concipio, unde hebdomada dicuntur conceptiones: hepta verò per p, dicuntur septem. Unde hebdomada dicitur septimana. Marcus Varro in libro, id est, de hebdomadibus septenarii numeri, virtutes varias describit. Marcus Varro homo omnium acutissimus, & sine ulla dubitatione doctissimus, & libros scripsit antiquitatum, inter quos sex de temporibus composuit. De quo Terentianus elegantissimo versiculo breviter ait: Vir doctissimus undecunque Varro, qui tam multa legit, ut aliquid ei scribere vacasse miremur: tam multa scripsit, quam multa vix quemquam legere potuisse credamus. Si vis audire, quid de eo beatus Augustinus dicit, lege librum de Civitate Dei sextum. Is numerus, id est septenarius septentrionem majorem minoremque facit in celo: & vergilas, quas Græci pleiadas vocant, & stellas errantes. Ipse quoque zodiacus septenario numero non caret. Nam in septimo signo sit solstitium à brama, in septimo brama à solstitio: in septimo aequinoctium ab aequinoctio. Luna quoque pene quater septenis diebus integrum suum conficit cursum. Prima ergo singularis illa hebdomada, & à qua cetera formam capefunt, septem dies tantum habuit. Vbi notandum, quòd non ideo senarius numerus est perfectus, qui à Domino in eo mundi opera perfecti: sed sicut Augustinus ait: scilicet in libro de Civitate Dei undecimo. In eo scilicet numero, id est, senario. Quia numerus ille est perfectus, id est, senarius par numerus est, qui dividi æquis partibus potest: ut duo, quatuor octo. Impar verò numerus est, qui dividi æquis partibus nequit, uno medio vel deficiente, vel superante: ut tria, quinque, septem, novem. Perfectus autem numerus est, qui suis partibus adimpletur, ut senarius, qui non indiget adunctione alterius ad perfectionem, sed divisus non plus habet, quam perfectus, nec minus. Sic & viginti octo sciuntur in athenarum, sic intra millenarium CCCXCVI, intra X. VIII. CCXXVIII. Vt etiam per hunc, scilicet senarium. Qui scilicet senarius, suis, scilicet in partibus, primus impletur ideo primus, quia sunt etiam alii perfecti, qui simul et implentur suis partibus. Sexta scilicet parte, id est, unum. Tertia scilicet parte, id est, duo. Et dimidia scilicet parte, id est, tria: Ad hujus exemplum divina hebdomada, secunda scilicet hebdomada, hominibus observanda mandatur. Secunda à hebdomada, quæ à prima formam accepit, septem similiter dies deinceps habuit. Verùm gentiles cum observationem à populo Israël hebdomadibus ediscerent, mox hanc in laudem suorum desistere deorum. Pagani ex pagis Atheniensium didi, ubi exorti sunt. Ibi enim in loco agræstibus & pagis gentiles lucos idolaque statuerunt, & à tali initio vocabulum pagani sortiti sunt. Gentiles sunt, qui sine lege sunt, & nondum crediderunt. Didici, a, gentiles, quia tra sunt, ut suarum genti, id est, sicut in carne descenderunt, sub peccato scilicet idolis servientes, & necdum regenerati, proinde gentiles primitus nuncupabantur. Ipsi dicuntur Græcè ethnici. Ethnici enim ex Græco in Latinum, interpretantur gentiles. Ethnos enim Græcè gens dicitur. Eisdem utique monstris suos dies, quibus & errantia sidera consecrantes.

Inter cælum terramque septem sidera pendunt, certis distretis spatiis, quæ vocantur errantia, contrarium mundo agentia cursum, id est, levum, illo semper in dextra præcipiti. Et quantumvis ipsius conversione immensa celeritas atque tollantur ab eo, rapianturque in occasus, adverso tamen ire motu per suos quaque, id est, in occasus passus advolvuntur, nunc inferius, nunc superius propter obliquitatem signiferi vagantia. Radius autem solis præcedit, animalia vel retrogradat, vel stationaria sunt. Inter cælum, id est, firmamentum, Terramque, id est, in æthere septem sidera. De planetis dicit: Pendunt, scilicet quia non coherent. Pendunt dicit: quia non sunt fixa in firmamento, sicut cetera sidera. Sol & luna, & quinque planetae non sunt in firmamento posita, sed in æthere pendunt: quia ergo vicina sunt firmamento, ideo in firmamento posita dicuntur. Discreta, distincta. Distantia inter se, & divisa certis spatiis. Contrarium cursum, id est, levum, id est, sinistram agentia, quia contra mundum pergunt. Cælum in dextram ab oriente in occidentem, scilicet, planetae e regione ab occidente in orientem in levum volvuntur. Quantumvis agilia a cælesti sphaera tanta sit, ut cursum planetarum præcedat, illaque impetu suo rapiat: atque ideo videntur nobis currere ad occidentem, cum tamen semper ferantur ad orientem. Nam cursum suum nunquam amittunt, licet ad cursum sphaeræ cælestis videantur ferri. Iste locus variè intelligitur. Primum enim sic: cum enim homo converti faciem ad solis occasum, sinistra pars illius de australi parte erit, contra quam partem omnes planetae currunt ab occasu ad ortum, vel etiam terra, quæ vocatur mundus, scilicet fingitur, scilicet homo superius, cuius caput ad orientem est, pedes vero ad occasum, contra cuius sinistram manant omnes planetae currunt. Vel etiam omne, quod est contrarium, levum dicitur: quia ergo contra mundum currunt, ideo dicuntur currere in levum. Illo scilicet mundo, qui semper in dextram partem volvitur. Et accipitur, id est, volubili, assidua, id est, continua: quia mundus in unaquaque die circa terras advolvitur cum sua nocte viginti quatuor horis. Item: Sol & luna ceteraque planetarum stella non sunt fixa in celo, & cetera sidera: sed in æthere feruntur, quæ Græcè planetae, Latine autem sidera errantia nuncupantur: non quod ipsa errant, quæ cursus suos secundum divini imperii dispensationem peragunt, sed nos errare in sui motus investigatione faciant, cum interdum in austrum, interdum septentrionem: plerumque ut quidam dicunt, contra mundum, non nunquam cum mundo feruntur. Item: Sidera errantia, quæ sunt septem, non semper in eodem loco, ubi pridie fecerant ortum, faciunt vel occasum: sed modo ad sinistra zona brumali descendunt, modo ad alta zona solstitiali ascendunt, modo mediam zona aequinoctialium lineam repetunt. Sic nimirum, sic sunt hæretici, qui lucem veritatis promittentes, nunquam in eodem statu docendi perdurant: sed modo sic, modo sic doctrinam informantes, ipsi utique quam sit contemnenda lucis ostentatio, quam pollicentur, insinuant. Credo quia sol in medio planetarum positus, totum mundum spiritibus instar calefacere, & quasi vivificare videtur, quare circulo solis cursus est collocatus: qui proinde, quia omnibus lucidior est, medius est constitutus, ut tam superius, quam inferioribus lucem præset. Luna autem ideo proxima terra est posita, ut nocte nobis lumen facilius exhibeat, Ecclesiastes attestante, qui de ipso loquens ait: Ecclesiastes autem appellatur, qui cursum, id est, Ecclesiam congregat. Cohæret Hebdomada, Ecclesiastes Græcè, concionator Latine. Dicitur autem concionator, eo quod concionatur ad populum, id est, loquitur: & sermo ejus non specialiter ad unum, sed ad universos generaliter dirigitur, dicens omnia, quæ in mundo continentur, caduca & brevia esse, & ob hoc minime appetenda. Gyranus gyranus vadit spiritus, & in circuitos suos revertitur. Hujus versiculi glossam in aoste capitulo 26. planetæ inveniunt. Martis stella, ut puta soli proxima, calore simul & natura fervens, Mars, ares Græcè appellatur: ares autem virtus interpretatur. Mars quasi magna virtus vocatur. Mercurius quasi mercatorum rex, id est, Dominus. Inter mercatores enim sermo abundat, ideo medius dicitur inter deos & homines: sermo enim inter deos & homines sit. Credebant enim cum aliquando esse in celo, aliquando in terra. Venus pulchritudine sui aspectus provocat homines ad inveniendum, quæ sola planetarum præter solem & lunam umbram facere dicitur. Venus dicitur vesper & lucifer: Saturnus est à saturando dicitur: quidam homo erat, ut dicunt, in Italia, qui cum divitiis suis homines fame percuteret saturaret, Saturnus appellatus est, & in aivinum raptus honorem. Iupiter ergo quasi cætos pater, id est, pater fulminum dicitur. Hæc enim est stella à circulo Saturni accipiens aquam, à Martis stella, quæ infra illam est, haurit ignem. Cum autem pregnans igne & aqua, efficitur instar humiditatis ligni, flamma de coeli spargit fulmina in modum vagi sideris apparentis. Septem planetae ita sunt in ordine, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna.

Ferias verò habere clerum, primus Papa Sylvester edocuit. Sic legitur in Levitico cap. 23. dicentem Dominum ad Moysen: Ha sunt ferie Domini sanctæ, quæ celebrare debebitis temporibus suis. Mense septimo, decimaquarta die mensis ad vesperem pascha Domini est: & decimaquinta die mensis hujus, solemnitas azymorum Domini est, septem diebus azyma comedetis, dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque, &c.

Sabbatum ex veteri scriptura retinuit, nihil veritus Grammaticorum ferulas, qui sicut Calendas, Nonas & Idus, ita etiam ferias plurali tantum numero profetendas esse decernunt. Ferula gestamen erat Grammaticorum, ut ipso etiam gestamine monerent discipulos, ferventes & ardentes esse debere ad discendum: quia ferula ignea natura est, percussu enim ea aliquis, potius calorem quam dolorem sentit.

Tertia species hebdomadis in celebratione Pentecostes agitur. Hic septem dies pro uno die ponuntur, quia septies septem, quadragesima novem, additio monade sunt L.

Cum completerentur dies Pentecostes. Male quidam codices habent Pentecoste: nam Pentecoste nominativo casu quinquagesima dicitur: Pentecostes genitivo, quinquagesimam Pentecosten accusativo, quinquagesimam. Nulla autem ratio sinit loquendi ut dicamus: Cum completerentur dies quinquagesimam, sed Cum completerentur dies quinquagesime: vel certe sicut in Graeco legitur numerus singulari. Et cum completeretur dies quinquagesime. At verò in precibus ejusdem diei dicendum: Et diem sanctissimum Pentecosten celebrantes, id est, quinquagesimam. A cuius verbi consuetudine putatur huius diei solemnitatis a quibusdam qui Graecam linguam nesciunt, etiam nominativo casu pentecosten appellari debere. Verum notandum iuxta historiam, quod apud antiquos pentecosten, id est, quinquagesimam, quo lex data erat, ab occisione agni computabatur. Hic autem non à Domini passione, sed sicut beatus Augustinus exponit, ab eius resurrectione dies quinquagesime, quo Spiritus sanctus effusus, computatur: qui redeunte signi veteris exemplo, ipse sibi manifestissime diem Domini cum suo consecravit adventu, quo etiam temporis articulo veterum pascha die Dominico monstravit esse celebrandum. Nam sicut hic, sic & illic in ignis visione Deus apparuit, dicente in Exodo: Totus autem mons Synai fumigabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne. Hic ignis & sonus, sic & in monte uranget, erat & ignis & sonus: sic illi fatus, hic leguntur lingua divina velut ignis. Nam in ipsa datione legis & gratiae apparet evidentissima veteris & novi testamenti distantia. Ibi plebs longè stabat territa, hic fideles latibantur Spiritus sancti gratia accepta: illic timor, hic amor; ibi à monte terruit, hic domum intravit: ibi legem digno in laevo scripsit, hic Spiritus sancto suam gratiam in corde signavit. Lege in aere illam glossam, cuius initium est: Initium sanè & causa festivitatis, quae etiam sic finitur, ob reverentiam resurrectionis Domini à tradiderunt. Quarta septimi mensis hebdomada. Quarta septimi mensis hebdomada erat, id est, Septemb. qui Septimus est à Martio. Hic ponitur mensis pro una die, Septimus mensis pro septenario sui ordinis numero, hebdomada appellatur. Vel certe idem septem mensis hebdomada appellatur pro septenarii numeri ratione, quae per septem dies primam fecit hebdomadam. Sciendum namque secundum Augustinum, pontificem omni die per annum intrasse sancta sanctorum: sed non obtulisse sacrificium sanguinis, nisi tantum hac una designata die. Quae etiam ex causa memoratur semel in anno introisse: semel videlicet offerendo sacrificium sanguinis, quia sola per annum pontifex de eliso foris populo, intravit in sancta sanctorum. Vna etenim tantummodo per annum solemnitatis erat, in qua pontifex sancta sanctorum intravit, nullum pro foris hominum intra fores templi remanere liceret, sed omnes tempore oblationis suberentur orare. Haec autem erat statuta solemnitatis pascha septimo mense, decimo die mensis, quae dies propitiationis sive expiationis vocabatur, quia videlicet et oblatu in altare holocausti vidimus sanguinem in sancta sanctorum ad expiandum inferebatur. Quinta hebdomada septimi anni, quo totus populus ab agricolandi opere legum imperio vacabat. Hic ponitur annus pro una die, quia isti septem anni pro septenario tantum numero hebdomadis nomine censentur. Sexta anni jubilei, hoc est, remissionis hebdomada est, quae septem hebdomadibus annorum, hoc est, quadragesima novem annis textitur. Hic ponuntur septem anni pro una die. Anni jubilei, id est, quinquagesimi, hoc est, remissionis. Quae septem hebdomadibus annorum textitur, id est, constituitur. Namque septem anni septies multiplicati, quadragesima novem expiatio. Ista sexta hebdomada efficitur, ex hebdomada quinta species septies computata, & ideo dicitur ex septem hebdomadibus annorum in quinta enim hebdomada continentur septem anni: ista sunt septem septies, id est, quadragesima novem. Superius enim, hoc est, in quinta, annus pro una die ponitur: hic septem anni pro una die ponuntur, & in quantum ad septem hebdomadas, annus pro una die ponitur: in quantum vero ad unam hebdomadam, septem anni pro una die ponuntur. Quae, scilicet sexta species hebdomadis expiatio, tuba clarus, sicut etiam in aliis solemnitatibus resonabat. Eo enim tempore veniebant omnes in civitatem, & resonabant tubae. & servi captivi & ancillae dimittebantur liberi, & agri & vinee revertentur ad pristinum possessorem gratia. Lege in Levitico cap. 25 ubi scriptum est: Sex annis seres agrum tuum, ibique de quinta & sexta hebdomada, & de tuba ita scriptum invenies: Numerus quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septem septies, quae simul faciunt quadragesima novem: & clanges buccina mense septimo, decima die mensis propitiationis tempore in universa terra vestra, sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terra tua. ipse est enim jubileus. Haec igitur tubas Domino iubente perfonabant sacerdotes, quando coram iohanne muri Hiericho funditus corruerant. Quod mystice in hac Ecclesia completur, in qua per septem dies, hoc est, per omne tempus huius vitae praedicatoribus tubam doctrinae insonantibus, omnis fortitudo infidelium ruit.

SCHOLIA IN CAPUT VI. BEDAE PRESBYTERI,
de temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Haecenus Beda tractavit partes temporis quas facit conversio mundi, id est, naturales: deinceps prosequitur tempora, quae sumuntur ex mystico exemplo divinae operationis, quae supra dixit esse constituta ex auctoritate Dei. Est autem hebdomada seu hebdomada Graeca vox, significans septimanam, quam accipimus pro septem dierum spatio, quae temporis ratio neque ex mundi ambitu, neque ex stellarum cursu apprehenditur, sed divina praecipione introducta est: ut videlicet per sex dies homines operarentur pro humana, septimum autem vacatione rerum externarum Deo facerent sacrum. Veluti, ut ipse sex diebus mundum creasset, septimo querevit. Huius hebdomada prima est sabbatum, reliqui sex ex ordine ad antecessoribus sabbato denominantur: ut prima sabbati, secunda sabbati, & sic deinceps: ut nos, dies Luna, Martis, Mercurii &c. quod gentilitium est. Ecclesia feriarum nomine reliquos dies appellat, quam consuetudinem Sylvester Romanus pontifex introduxit primum.

Sed sicut Augustinus ait: Dominus qui omnia simul, &c. De perfectione numeri senarii & septenarii ex professo agunt Aritmetici, ut Boetius libro primo Aritmetices. Georgius Valla lib. 2. cap. 16. & 17. Vide Macrobius super somnium Scipionis lib. 1. cap. 5. & 6. Porro de septenarii encomio multa scripta sunt à Christianis & gentilibus: à Pythagora cum Virgo, tum Minerva, tum Amor appellatur, quod eorum, qui intra denarium sunt, nullum gignat, nec à quoquam gignatur. Nam quatuor à binario gignitur, cum quo octonarium parit: sex autem à dyade pariter gignitur, & gignit tria, triarius vicissim sex & novem, quinarium pariter decem: septem vero sola unitate gignitur, neque ullum alium parit, quando bis VII. efficiunt pluram, quam intra denarium continentur: huius subtilitatis plurimum argumentum praeponeunt septenarium. Vide etiam A. Gallium lib. 3. cap. 10.

Primum videlicet diem solis. Gentiles septimanae diebus imposuerunt nomina planetarum, cuius rei etiam vestigium servat lingua Germanica: nam diem Dominicam à sole, Sontag: sequentem à luna, Montag: tertii & quarti diei nomina Germanica, quid sibi velint, nondum inveniri: quartus à tonitruo, Donnerstag intelligitur Iovis esse: sequentis nomen à Venere corruptum est: sic tamen, ut origo remanserit. Postremus est Saturstag. Vulgo creditum est: primam diem horam, quae est ab exortu solis, esse sub dominio eius planetae, unde dies nomen habet. Secundam sub eo, qui sequitur terram, versus à caelo, & sic deinceps eo ordine, quo constituti sunt in caelo, quae serie ex acta ad Saturnum rediunt: ut, prima hora diei Domini est solis: secunda Venere, tertia Mercurij: quarta Luna: quinta Saturni: sexta quae est in meridie, Iovis. Sed haec ratione caret, neque à veteribus astrologis traditum invenio. Cur autem planetarum in dierum assignatione non sit servatus ordo, pulchre Beda reddidit rationem physicam, sumptam ex qualitate & visiderum: quae de re vide plura apud Pontanum in commentariis super C. sententias Prolomi, & lib. 4. de rebus caelestibus.

Quod Lucifer & vesper. Quando solenitatibus ortu praecedit, Lucifer dicitur, colore candenti: quando sequitur, colore qui dem resurgenti, vocatur vesperus: unde Graeci vespera vocant loca ad occidentem posita ab occasu enim semper apparet vesperus novum initio, quam partem istam Latini ante vesperam. Desinit autem haec Beda ex 2. lib. Plinii, cap. 8.

Nunquam ab eo viginti duabus partibus remotior. Apud Plinium legitur viginti tribus, cum quo consentiunt magis quae tradunt recentiores: quare negligentia describendi commissum vitium esse arbitror, aut Bedam memoria lapsum.

DE HEBDOMADIBUS LXX. PROPHETICIS.
CAPUT VII.

Septima species hebdomadis est, qua Propheta Daniel utitur, more quidem legis septenis annis singulas completens hebdomadas, sed nova ratione ipsos annos abbrevians, duodenis videlicet mensibus lunæ singulos determinans. Embolismos vero menses, qui de annis XI. Epactarum diebus ad crescere solent, non lege patris tertio vel altero anno singulos adjiciens, sed ubi ad duodecimum numerum auferendo pervenirent, pro integro anno pariter inferens. Hoc autem fecit non veritatis cognitionem querentibus invidendo, sed prophetiæ more ipsum quærentium exercende ingenium: malens utique suas margaritas à filiis clausas fructuoso sudore investigari, quam profusas à porcis fastidiosa despectione calcari. Verum ut hæc apertius elucescant, ipsa jam Angeli ad Prophetam dicta videamus: Septuaginta, inquit, hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, & super turbem sanctam tuam, ut consummetur pravaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & unguatur sanctus sanctorum. Nulli dubium, quin hæc verba Christi incarnationem designent, qui tulit peccata mundi, legem & Prophetas implevit, unctus est oleo lætitiæ præ participibus suis, & quod hebdomades LXX. per septenos annos distinctæ CCCC. & XC. annos insinuerit. Sed notandum, quod eadem hebdomadas non simpliciter adnotatas live computatas, sed abbreviatas asserit: occulte videlicet lectorem commoneans, ut breviores solito annos noverit indicatos. Scito ergo, inquit, & animadverte ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem, usque ad Christum ducem hebdomades VII. & hebdomades LXII. erunt, & rursus ædificabitur platea & muri in angustia temporis. Eisdra narrante, didicimus: quod Neemias cum esset pincerna regis Artaxerxis, XX. anno regni ejus, mense Nisan impetraverit ab eo restaurari muros Hierusalem, templo multo antè Cyro permittere constructo: ipsum quoque opus ut dictum est, in angustia temporis perfecit, adeo scilicet à finitimis gentibus impugnatus, ut structores singuli gladio renes accincti una manu pugnasse, altera murum recuperassentarentur. Ab hoc ergo tempore usque ad Christum ducem hebdomadas LXX. computa, hoc est, annos duodenorum mensium lunarium CCCXC. qui sunt anni solares CCCCLXXV. Siquidem Persæ à præfato XX. anno regis Artaxerxis, usque ad mortem Darii regnaverunt annis CXVI. Ex hinc Macedones usque ad interitum Cleopatræ annis CCC. Inde Romani usque ad XVII. Tiberii Cæsaris annum, monarchiam tenuerunt annos LIX. qui sunt simul, ut diximus, anni CCCCLXXV. Et continentur circuli decennovallibus XXV. decies novies enim viceni & quini sunt CCCCLXXV. Et quia singulis circulis embolismi septem ad crescant, multiplicata XXV. per VII. sunt CLXXV. qui sunt embolismi menses CCCCLXXV. annorum. Si ergo vis scire, quot annos lunares facere possint, partire CLXXV. per XII. duodecies deni & quaterini CLXXVIII. XIV. ergo annos faciunt, & remanent menses VII. hos junge ad supra scriptos CCCCLXXV. sunt simul CCCCLXXXIX. adde & menses superfluos VII. partemque XVIII. anni imperii Tiberii, quo Dominus passus est, & in venies à tempore præfinito ad ejus usque passionem LXX. hebdomadas abbreviatas, hoc est, annos lunares CCCXC. ad ejus vero baptismum, quando unctus est sanctus sanctorum, descendente super eum Spiritu sancto sicut columba, non solum hebdomades VII. & LXII. fuisse completas, sed & partem jam septuagesimæ hebdomadæ inchoatam, Et post hebdomadas, inquit, LXII. occidetur Christus, & non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Non statim post sexaginta duas hebdomadas, sed in fine septuagesimæ hebdomadis occisus est Christus: quam ideo, quantum conjicere possumus, segregavit à cæteris, quia de hac erat plura relaturus. Nam & Christus in illa crucifixus, & à populo perfido non modo in passione, verum continuo, ex quo à Joanne prædicari cepit, negatus est. Quod autem sequitur: Et civitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis ejus vastitas, & post finem bellis statuta desolatio: non ad septuagesimam hebdomadas pertinet: prædictum enim fuerat, quod ipsæ hebdomades ad Christi usque ducatum pertingerent, sed scriptura prædicto adventu & passioni ipsius, quid etiam post hanc populo, qui eum recipere nollit, esset eventurum ostendit. Ducem enim venturum Titum dicit, qui quadragesimo anno Dominiæ passionis ita cum populo Romano, & civitatem, & sanctuarium dissipavit, ut non remaneret lapis super lapidem. Verum his per anticipationem prælibatis, mox ad exponendum hebdomadæ, quam omiserat, rediit eventum. Confirmavit autem pactum multis hebdomas una. Hoc est in ipsa novissima, in qua vel Joannes Baptista, vel Dominus & Apostoli prædicando multos ad fidem converterunt. Et dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium. Dimidium hebdomadis hujus, decimus quintus annus Tiberii Cæsaris erat, quando inchoato Christi baptismo, hostiarum purificatio fidelibus paulatim vilescere cepit. Item quod sequitur: Et in templo erit abominatio desolationis, & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio: ad sequentia tempora respicit, cujus prophetiæ veritatem, & historiam veterum, & nostrum hodie temporum testatur eventus. Totum ideo Propheta testimonium ponentes, quantum facultas suppetebat, exposuimus: quia hoc & à plerisque lectoribus ignorari, & speciale genus hebdomadæ flagitare cognovimus. Falluntur autem, qui putant Hebræos annis talibus utos, alioqui tota veteris instrumenti series vacillat, nec ullius ætas tanta, quanta scripta est, debet intelligi, sed ad lunæ cursum stringi. Et Græcos quidem veteres legimus CCCLIV. diebus, annum ad lunæ cursum computantes, octavo semper anno nonaginta dies, qui nascantur, si quadrans cum undecim diebus epactarum octies componatur, pariter intercalasse, in tres videlicet menses tricesharum dierum distributos. Judæos autem nunquam, sed altero vel tertio anno mensem lunæ tertium decimum, quem embolismum vocitamus, interere solitos, sicut notissima decimaquarta luna paschalis aperte ratio probat. Sciendum sanè, quod Africanus hebdomadarum cursum, quem nos in decimum septimum, vel decimum octavum Tyberii Cæsaris annum, quo Dominum passum credimus, juxta Chronicam Eusebii perduximus, ab eodem, quo nos incipiens exordii, decimo quinto ejusdem Imperatoris anno, quo eum passum credit, putat esse completum, ponens annos regni Persarum CXV. Macedonum CCC. Romanorum LX. Sed diligens lector quod magis sequendum putaverit, eligat.

GLOSSÆ IN CAPUT VII. BEDÆ PRESBYTERI,
de temporum ratione: auctore Bredfero Ramefienfi.

Septima species hebdomadis est, qua Propheta Daniel utitur, De septuaginta hebdomadibus abbreviatis super populum Dei, ut consummetur pravaricatio totius mundi in passione Christi, cum tulerit peccatum mundi, & iustitiam adduxerit Evangelii, varia præterea est expositio. Namque Propheta Daniel tales conscripsit hebdomadas. Quæ scilicet specie, more legis ideo dicitur: quia similiter complectuntur in ista singula hebdomada septem annis, sicuti in sexta specie faciunt. Legit aliter, id est, per legem. Annus septenis singula scilicet ex istis septuaginta completens, id est, colligens. Terminans, scilicet illas species, sed nova ratione, scilicet quia una ea non fuerat hoc factum nisi à Daniele, Abbrevians, scilicet septuaginta annos hebdomadarum tollendo embolismos. Ipsos annos abbrevians. Notandum est in hoc tenore hebdomada, quod quamvis à Daniele spiritu prophetiæ illuminato computentur, quod communes, id est, lunares anni essent ab exitu sermonis regni Artaxerxis, usque ad Christi passionem: non sic tamen ab hominibus computantur, sed juxta seriem

tempo-

temporum consuetudo more, communium & embolisorum annorum computati sunt. Alii enim à Prophetis numerati sunt, aliter secundum seriem temporum exacti sunt. Prophetæ ergo Daniel nullum ibi posuit embolismum, sed omnes communes, scilicet quantumquam Hebraei nostro more computent, interponens embolismos, sicut & nos. Non ad hoc abbreviavit illos annos, ut tolleret inde embolismos. Vbi enim embolismi menses ad duodecim numerum convenirent, ait, & conveniebat ibi cursus solis & luna. Pro integro anno pariter inferens, scilicet illos menses embolismos: sed in hoc illos abbreviavit, quia omnibus illis duodecim menses tantum dedit. Minores enim annos nostris, qui tredecim menses in tertio vel secundo anno habent, intulit & plures. Ergo post triginta tres annos ubi embolismi menses ad duodecim numerum conveniunt, designavit de illis duodecim embolismis integrum annum computare, & sic in aenae usq. ad finem septuaginta hebdomadarum, id est usq. ad quadringentos nonaginta annos. Unde quia non computantur in hac computatione anni tredecim mensium, sed duodecim tantum, fit, ut plures anni intelligantur nostris annis & minores. Et si aliqui secundum istam supputationem annos computaret, nulla esset tanta intelligi potuisset, & non pauciores esset computata. Hoc autem fecit, scilicet Daniel prophetia more: scilicet quæ obscure loqui consuevit. Ipsum ingenium, id est, ut exerceret suum ingenium, qui hoc quaereret: occulte videlicet lectorem commones, ut breviores solito annos noverit indicatos. Non enim Daniel Prophetæ in hac supputatione, sicut iam supra diximus, annos posuit embolismos, sed communes. Nam si solito more annos computaret, embolismos videlicet communibus inserens, quindecim anni minus à CCCXC. invenirentur.

Scito ergo, inquit, & animadvertite ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem usque ad Christum duces, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursus ædificabitur platea & muri in angustia temporis. Scito ergo & animadvertite, scilicet hoc quod dico tibi: quia ab exitu sermonis Artaxerxis regis quando dedit licentiam reaedificandi muros Hierusalem. Sive ab exitu sermonis, id est, ex quo exiit sermo responsionis regis Artaxerxis, ut ædificetur Hierusalem quod fuit anno vigesimo regni eius, patet Necemias, qui fuit ipse pinerna, usque ad Christum duces, id est, filium Dei, scilicet erunt hebdomades septem, id est, septem anni, qui habent annos quatuordecim novem. Et rursus ædificabitur platea, scilicet & ita fuit, id est, reaedificatio infra illas septuaginta hebdomades, in angustia temporis, in spacio quinquaginta duorum dierum. A primo anno Cyri usque ad sextum annum Darii anni sunt quadraginta novem, id est hebdomades septem, in quibus totum opus templi consummatum est. Non tamen de istis hebdomadibus dicit hic. Deniq. & Indai in v.angelo hac opinione loquuntur ad Dominum: Quadraginta & sex anni ædificatum est templum hoc, & tu tribus diebus excitabis illud? Quod ajunt, templum quadraginta sex anni ædificatum est, non primam sed secundam illius ædificationem significavit, quando filii transmigrationis sub principibus Zorobabel & Iesu filio Nave, opus quod faciendum propter impugnationem gentium vicinarum, ante quadraginta sex annos implere nequiverunt. Tot enim sunt anni à primo anno Cyri regis, qui libertatem dedit volentibus Iudæis reverti in patriam, usque ad sextum annum Darii regis, sub quo templi opus omne completum est. Anno autem secundo adventus sui, mense secundo templi fundamenta jecerunt: anno incensionis eius juxta Africarum septuagesimo secundo, sed impedit à Samaritanis & alium circuitu nationibus intermissum est opus usque ad annum Darii secundum. Porro Iosephus & alios tres annos addit, in quibus peribolus templi & quadam alia, que remanserant, perfecta sunt: qui additi quadraginta sex annis, faciunt quatuordecim annos. Aphricanus deniq. Chronicus non à prima indulgentia Cyri, qui amplius quam septuaginta hebdomade sunt, & multo plus, sed ex qua die locutus est angelus ad Daniel, has hebdomades comprehendit, in quo non est sequendus. Debemus ergo credere magis has hebdomadas septuaginta contineri ab exitu sermonis Artaxerxis regis, quam ex quo locutus est angelus ad Daniel. Eusebius vero à sexto anno Darii, qui post Cyrum & Cambysen filium eius regnavit in Persis, quando templi opera consummata sunt, usque ad Herodem & Caesarem Augustam, id est, primum annum regni eius, & Caesaris Augusti decimum numerat septem & sexaginta duo hebdomadas, que faciunt annos CCCCLXXXIII. quando Christus, hoc est, Hircanus pontifex novissimus de genere Machabeorum ab Herode jugulatus est, & cessavit juxta legem Dei pontificum successio. Non ergo ad istum Christum anni completi creduntur, licet hoc Eusebius dicat: sed ad Christum redemptorem mundi hebdomades septem & sexaginta duo erunt. Hebdomades septem quadraginta novem anni: hebdomades LXII. CCCCLXXXIII. Iunge ergo quadraginta novem, & CCCCLXXXIII. ad novissimam hebdomadam, que similiter ut cetera, septem continet annos, sunt anni CCCXC. lunares, Eusebius Pamphilus dicit. Nec nos moveat, quod primum numerantur septem hebdomades, & postea sexaginta duo, & rursus unaquæque in duas partes dividitur. Est enim hoc idioma, id est, proprietas sermonis Hebraici, & antiquorum sermonis Latini, ut ante minorem numerum supputent, & postea majorem. Verbi gratia: Nos juxta proprietatem lingue nostræ nunc dicimus, Abraham vixit annos centum septuaginta quinque, illi contrarij loquuntur: Vixit Abraham annis quinque, & septuaginta & centum. Non igitur ut legitur, ita impleretur, sed ut totum pariter supputatur, ita finem accipit. Lege expositionem visionis decime, & aud. quid in ea beatus Hieronymus de isto numero dicit. Adde & menses superfluos septem, partemque octavi decimi anni imperii Tiberii, quo Dominus passus est. Notandum in hoc loco, quod si terminus hujus hebdomadis propheticæ à mense Nisan, id est, à luna paschali, in quo sermo regis exiit, ut iterum ædificaretur Hierusalem usque in illum Nisan, in cuius decima quinta luna passus est Christus: & inter hos duos terminos non inveniantur amplius, quam CCCCLXXXIX. anni, & menses septem: ideoque desunt quinque menses, ut impleatur ultimus annus, unde hi quinque menses adiciuntur. Si ex parte decimi septimi anni, ergo non in numero hebdomadarum continentur, quia post Christi passionem sunt, nisi forte ita putandi sunt anni hujus hebdomadis, ut incipiant numerari à Calendis Januariis, que præcesserunt Nisan exitu sermonis, & finem habeant Calendis Januariis ante Nisan Dominicæ passionis, ut sit illa pars, quam adici iubet, de decimo septimo anno Tiberii ab ipsis Calendis Januariis, in quibus finitus est numerus annorum usque ad ipsam Dominicam passionem. Sed si ita est, in ejusdem questionis revolvimur difficultatem. Nihil enim interest, utrum ante annum post hebdomadas quinque menses adiciantur, quia in visceribus eorum non invenitur. Sunt autem quidam, qui volunt hanc questionem ita solvi, ut suppleantur quinque menses, ex bissextilibus omnium annorum quadringentibus, & embolismo mensibus. Si enim colliges embolismos omnium annorum mensis, & si omnes divisisti in aquas partes, ut altera pars eorum triginta habeat dies, altera vero, unde triginta remanebit tibi multum. Sunt enim embolismi menses omnium annorum centum septuaginta quinque. Dimidium enim eorum LXXXVIII. ex quibus colligis totidem dierum numerum, id est, ex singulis mensibus singulos dies, qui sunt octuaginta octo dies. Item vide quadringentos septuaginta quinque annos, quot habeant bissextiles dies. Quadringenti anni centum bissextiles dies habent septuaginta quinque anni octodecim dies, qui sunt simul CXXIII. Huic adde superscriptos embolismorum dies octuaginta septem, sunt simul CCV. Hos divide per menses, id est, per triginta dies, sexies triginta, centum octuaginta sunt, & remanent viginti quinque, vel etiam viginti octo. Si volueris trahere tres dies ex sex mensibus trienorundem. Sex ergo menses faciunt & viginti octo dies. Non solum autem quinque menses implere potes, sed etiam quinquaginta octo dies tibi remanent, & in visceribus hebdomadarum totum annorum numerum invenisti. Sed & hoc mihi simpliciter placet, ut numerus propheticæ hebdomadis non in integro anno, sed in septem mensibus finiat. Et hoc maluit divina providentia, ut septenarius mensium numero totius spaci perfectio indicaretur, in cuius sine gratia septiformis spiritus mundo illuxit.

Confirmavit autem pactum multis hebdomadibus, una, &c.] Confirmabit autem altum, id est, constitutionem & legem Dei. Vna hebdomada, id est ipsa novissima, in qua Ioannes Baptista, vel Dominus & Apostoli prædicando multos ad fidem converterunt. Multis hebdomadis de illa sexaginta novem dicit, unde ultima remanet, sicut dixi. Et in dimidio hebdomadis deficiet hostia, id est, sacrificia Iudaorum, quasi dixisset: Antequam septuagesima hebdomada finiatur, deficiet sacrificium Iudaorum: quia quando cepit Christus prædicare ac baptizare, cœperunt vilesce Iudaorum sacrificia. Tribus igitur annis & sex mensibus juxta Evangelistam Ioannem Christus Evangelium prædicavit & confirmavit veri Dei cultum multis, haud dubium quin Apostolis & credentibus, quando post passionem Domini in dimidia rursus hebdomada defecit hostia & sacrificium. Totum ideo Prophetæ testimonium ponentes, quantum facultas suppetebat, exposuimus. Testimonium Prophetæ, scilicet quod ab Angelo audivit flagitare, scilicet: illos exponeremus annis tali-

bus, id est, taliter abbreviatis. Alioquin, scilicet si Hebraei tales annos habuissent, tota veteris instrumenti series vacillat. Nec ullius aetas tanta, scilicet quam in veteri testamento scripta est, intelligi potuisset, dum omnis aetas secundum majores & minores annos est computata.

Sciendum sanè, quod Aphricanus hebdomadarum cursum. ¶ Aphricanus scriptor temporum hebdomadarum fuit. Idem quoque Aphricanus scribit ad Aristiden quendam de ea, quae videtur Evangeliorum dissonantia, & cur Matthaei & Lucae in generatione Christi seratur diversa conscriptio: ubi ostendit evidentissimam utriusque consonantiam sicut in primo Ecclesiasticae historiae libro capitulo sexto beatus Hieronymus docet. Chronica Graecè dicitur, quae Latine temporum series appellatur, qualem apud Graecos Eusebius Caesariensis Episcopus edidit, & Hieronymus presbyter in Latinam linguam convertit. Chronos enim Graecè, Latine tempus interpretatur.

SCHOLIA IN CAPUT VII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Septima septies hebdomadis. ¶ Prophetice Daniel praedixit tempus Dominicae passionis per annorum hebdomadas, quas Beda luculenter ac doctè hoc capite explicat. Sudarunt etiam nostra aetate quidam in ejusdem libelli expositione. Porro apud Danielem locus est notus.

DE HEBDOMADA ET ATUM SECULI.
CAPUT VIII.

Octava species hebdomadis uniformis, & sola sine circuitu revolutionis extans, ad figuram per omnia primae hebdomadis labentibus hujus seculi conficitur aetatibus. Prima enim die facta est lux, & prima aetate homo in paradisi amenitate locatur. Divisa luce à tenebris factum est vesperum, & separatis Dei filiis à femine nequam, non longe post natis Gigantibus corrupta est omnis terra, donec Creator penitens se hominem fecisse, mundum diluvio perdere disponeret. Secunda die firmamentum in medio libratur aquarum: secunda aetate arca in medio diluvii aquarum: hinc fonte abyssi supportata, illinc caeli cataraetis compluta, quae habuit vesperam, quando filii Adam pedes ab Oriente moventes, qui in construenda superbia turris convenerant, linguarum divisione multati, & ab invicem sunt dispersi. Tertia die aquis in congregationem unam coactis apparuit arida, sylvis herbisque decora: & tertia aetate firmatis in cultu daemonum nationibus, Abraham Patriarcha cognationem patriamque deserens, sanctorumque semine fecundatur. Advenit & vespera, quando gens Hebraea malis coacta prementibus contra Dei voluntatem regem sibi petit, qui mox ordinatus primo Domini sacerdotes Prophetasque trucidat, postmodum ipse cum tota gente gladio perit Allophilorum. Quarto die caelum luminariis ornatur: quarta aetate gens illa caelestis fide inclinata, regno David & Salomonis gloriosa, templi etiam sanctissimi altitudine totum nobilitatur in orbem. Sed accepit & vesperam, quando crebescunt peccatis regnum illud à Chaldaeis dissipatum, templum dirutum, & tota gens est Babyloniam translata. Quinta die pisces avesque aquis eductae, hi patriis manent undis, illae aera terramque petulant: quinta aetate multiplicatus in Chaldaea populus Israel, pars caelestium desideriorum pennis sulca Hierosolymam petunt, pars volatu destituta virtutum inter Babyloniam fluentia resident. Successit & vespera, quando imminente jam Salvatoris adventu gens Judaea propter scelorum magnitudinem Romanis tributaria facta, insuper & alienigenis est regibus pressa. Sexta die terra suis animantibus impletur, & homo primus ad imaginem Dei creatur, moxque ex ejus latere dormientis sumpta costa femina fabricatur: sexta aetate praecognantibus Prophetis filius Dei in carne, qui hominem ad imaginem Dei recrearet, apparuit, qui obdormiens in cruce, sanguinem & aquam de latere, unde sibi Ecclesiam consecraret, emanavit. Hujus aetatis vespera ceteris obscurior in Antichristi est persecutione ventura. Septima die consummatis operibus suis Deus requievit, eamque significans sabbatum nuncupari praecepit, quae vesperam habuisse non legitur. Septima aetate iustorum animae post optimos hujus vitae labores in alia vita perpetuo requiescunt, quae nulla unquam tristitia maculabitur, sed major insuper resurrectionis gloria cumulabitur. Haec aetas hominibus tunc coepit, quando primus martyr Abel, corpore quidem tumulum, spiritu autem sabbatum perpetuae quietis intravit. Perficietur autem, quando receptis sancti corporibus in terra sua duplicia possidebunt, laetitia sempiterna erit eis, & ipsa est octava, pro qua 6. Psalmus inscribitur, credo quia in sex hujus seculi aetatibus pro septima vel octava illius seculi aetate est supplicandum. In qua quia iusti gaudia, sed reprobi sunt supplicia percepturi, Psalmus hic ingenti pavore incipit, currit, finitur: Domine ne in ira tua arguas me, &c.

GLOSSE IN CAPUT VIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Brideserto Ramelesni.

Octava species hebdomadis uniformis, & sola sine circuitu revolutionis extans. ¶ Uniformis non varia, quia non variatur tempus in ea. Et sola, scilicet quia omne tempus continetur in ea. Sine circuitu, quia non revolvuntur tempora in ea. Uniformis dicitur, quia non habet nisi unam formam temporis. Non enim iteratur tempus in ea, sed omne tempus continet in se. Ad figuram, id est, ad exemplum primae hebdomadis, scilicet in qua creatus est mundus, & omnia quae in eo sunt.

Non longè post natis gigantibus, corrupta est omnis terra, donec creator penitens se hominem fecisse, mundum diluvio perdere disponeret. ¶ Dicitur Deus penitens, sicut scriptum est: Penitet me fecisse hominem super terram. Et rursum: Penitet me, quod constituerim regem Saul in Israel. Quomodo est penitens, qui id quod semel fecerit, se fecisse nequaquam dolet? Penitere dicitur, cui id quod fecit, displicet: & haec contra murando aliquid aliud facit. Et quia ipse immutabilis, id quod voluerit, mutat, penitere dicitur: quae annua rem mutat, consilium non mutat. Lege in moralibus sancti Gregorii librum vigesimum, in quo haec sacra verba continentur: Qui in construendam superbia turrim convenerunt, linguarum divisione mutati, & ab invicem sunt dispersi. Haimo: Babylon civitas fuit Chaldaeorum metropolis, & potentissima, tantae aequae magnitudinis, sicut Herodotus narrat, & multi alii historiographi Graecorum, ut ab angulo in angulum extenderetur per quadrum sedecim millia passuum, id est simul sexaginta quatuor, qui faciunt leucas quadragesimas duas & duas partes unius: & est aedificata à regina, quae dicta est Semiramis, in cuius medio est arx sive capitolium turris quam aedificaverunt filii Adam post diluvium, antequam dividerentur per universum orbem, quae terra dicitur tenere in altitudine tria millia passuum, hoc est, leucas duas, paulatim de lato in angustias coarctata, ut pondus imminens facilius à lateribus sustentetur. Et quia ibi confusum est labium univere terra, vocatur Hebraicè Babel, Graecè Babylon. Isidorus: Linguarum diversitas exorta est in aedificatione turris post diluvium. Nam priusquam superbia turris illius in diversos signorum sonos humanam divideret, societatem, una omnium nationum lingua fuit, quae Hebraea vocatur, quae Patriarcha & Prophetae usi sunt non solum in sermonibus suis, verum etiam in literis sacris. Initio enim quot gentes, tot linguae fuerunt. Deinde plures gentes quam linguae, quae ex una lingua multae sunt gentes exorta. Lingua enim dicta in hoc loco pro verbis, quae per linguam sunt: genere locutionis illo, quo us, qui efficit, per id quod efficitur, nominatur, sicut os dici solet pro verbis, & sicut manus pro literis. Septima die consummatis operibus suis Deus requievit, eamque sanctificans sabbatum nuncupari praecepit.

Augusti.

Augustinus in libro 11. de Civitate Dei: Cum vero in die septimo requiescit Deus ab omnibus operibus suis, & sanctificat eum, nequaquam est accipiendum pueriliter, tanquam Deus laboraverit operando, qui dixit & facta sunt: verbo intelligibili & sempiterno, non sanabili & temporali, sed requies Dei requiescit eorum, qui requiescunt in Deo, sicut letitia domus letitiam significat eorum, qui letantur in domo, etiamsi non eos domus ipsa, sed alia res aliqua letos facit. Similiter cum lata epistola dicitur, significans eorum letitiam, quos legentes efficit letos. Convenientissimè igitur cum Deum requiescisse prophetica narrat auctoritas, significat eos, qui in illo requiescunt, & quos facit ipse requiescere. Hoc etiam hominibus, quibus loquitur, & propter quos utiq; conscripta est promittente prophetia, quod etiam ipsi post bona opera, quae in eis & per eos operatur Deus, si ad illum prius in ista vita per fidem quodammodo accesserint, in illo habebunt requiem sempiternam. De septenario porro numeri perfectione iam superius scriptum habemus.

Perficietur autem, quando receptis sancti corporibus in terra sua duplicia possidebunt, letitia sempiterna erit ejus.] In terra sua hoc est, in terra viventium & mansuetorum. Duplicita possidebunt, id est, in corpore & anima, cum perciperint immortalitatem & incorruptionem in corpore, & incommutabilitatem in anima, & letitia sempiterna erit eis.

ITEM UNDE SUPRA.

In ipso quidem principio conditionis facta sunt caelum & terra, angeli, aer & aqua de nihilo. Die vero prima facta est lux, & ipsa de nihilo. Secundo, firmamentum in medio aquarum. Tertia species maris & terrae, cum eis quae terra radicibus inheret. Quarta, luminaria caeli de lumine primo die facta. Quinto, natantia & volatilia de aquis. Sexto, reliqua animalia de terra: & homo carne quidem de terra, anima vero de nihilo creatus, qui in paradiso, quem Dominus à principio plantaverat, constituitur. Septimo Dominus requievit, non à creatura gubernatione, cum in ipso vivamus, moveamur & simus, sed à nova substantia creatione.

HEPTAMERON PRIMORDIA MUNDI.

Primus in orbe dies, lucis primordia sumpsit:
Alter, splendidissimum caelum firmavit in orbis.
Tertius, undivagum mare dat cum germine terrae.
Quartus, habet phœbum, lunamque & sidera caeli.
Quintus, plumigeras volucres piscesque natantes.
Sextus, quadrupedum reptans, hominesque sagaces.
Septimus, est Domino requies his vitæ peractus.

SCHOLIA IN CAPUT VIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMPORUM RATIONE: auctore Joanne Noviomago.

Octava species.] Ultima species hebdomadae est omnium seculorum ab initio temporum consummatio, cujus septimus dies requies est perennis, per infinita secula durans. Dicuntur autem hujus septimanae partes, ætates mundi, quorum temporum rationem septem primi dies creationis typicè expresserunt: quam rem Beda historiarum collatione & accommodatione luculenter agit.

DE MENSIBUS. CAPUT IX.

Menses dicti à mensura, qua quisq; eorum mensuratur. Sed melius à luna, quæ Græco sermone *μήνην* vocatur: nam & apud eos menses vocantur *μήνας*. Sed & apud Hebræos Hieronymo teste, luna, quam *לַיְלָה* nominant, mensibus nomen dedit: Unde & Jesus filius Syrach, qui utique Hebraice scripsit, de luna loquens, ait: Mensis secundum nomen est ejus. Antiqui enim menses suos non à solis, sed à lunæ cursu computare solebant: unde quoties in scriptura sacra, sive in lege, seu ante legem quota die mensis quid factum dictumve sit, indicatur, non aliud quàm lunæ ætas significatur, à qua semper Hebræi, quibus credita sunt eloquia Dei, antiquo patrum more menses observare non cessant. Primum mensem novorum, qui Pascha ceremoniis sacratus est, Nisan appellantes, qui propter multivagum lunæ discursum, nunc in Martium mensem, nunc incidit in Aprilem, nunc aliquot dies Maji mensis occupat. Sed rectius Aprilis dicitur, quia semper in ipso vel incipit, vel desinit, vel totus includitur, ea duntaxat regula, cujus & supra meminimus, observata, ut quæ xv. post æquinoctium luna extiterit, primum sequentis anni mensem faciat: quæ vero antea novissimum præcedentis, sicque per ordinem. Secundus eorum mensis Jar Majo: tertius Sivan Junio: quartus Thamul Julio: quintus Aab Augusto: sextus Elul Septembri: septimus Theseri Octobri, quem propter collectionem frugum, & celebrissimas in ipso festivitates novum annum appellat. Octavus Marefuan, Novembri. Nonus Calfeu, Decembri. Decimus Tebeth, Januario. Undecimus Sabath, Februario. Duodecimus Adar, Martio simili ratione comparatur. Quos videlicet menses propter lunæ circulum, qui xxx. semis diebus constat, tricenis undetricenisque diebus alternantes, secundo demum vel tertio anno exacto, mensem superfluum, qui ex annis xi. Epactarum diebus confici solet, intercalant. Unde nonnullo moveor scrupulo, quomodo majores nostri diem, qua lex data est, quæ est tertia mensis tertii, quinquagesimam ab agni occasione computent, ponentes videlicet primi mensis residuos dies numero x. & vii, quia tredecim priores fuerant ante Pascha transacti, secundi xxx. tertii iii, qui sunt simul dies l. cum constet duos menses lunares non ix. sed l. ix. diebus terminari. Ideoque si paschalis mensis xxx. diebus computatus, xvii. sui cursus dies post pascha retinuerit, secundum jam mensem non xxx. sed xxx. diebus debere concludi, ac per hoc in summa temporis memorati non plusquam xl. ix. dies inveniri: nisi forte putandum est synecdochicis, quæ est regula sanctæ scripturæ frequentissima, à parte totum computari. Verum hæc utcumque acta, vel computata fuerint, claret tamen Hebræos ad lunæ cursum suos menses observare consueisse. Nec aliter in Genesi recte sentiendum, ubi Noe cum suis xv. die secundum mensis arcam ingressus, & xxvii. ejusdem mensis die post diluvium egressus asseritur, quam annum solis integrum, hoc est, ccc. xv. dierum esse descriptum: quia videlicet luna, quæ præsentis anno, verbi gratia, per Nonas Majas septimadecima exiit, anno sequente vicesimas septima pridie Non. Majas occurret. Notandum sanè, quod nimium falluntur, qui mensem definiendum, vel ab antiquis definitum autumant, quamdiu luna Zodiacum circulum peragat, quæ nimirum, sicut diligentior inquisitio naturarum edocuit, Zodiacum quidem xxvii. diebus, & vii. horis, sui vero cursus ordinem xx. ix. diebus, & xi. horis, salva sui saltus ratione conficit. Ideoque rectius ita definiendum, quod mensis lunæ sit luminis lunaris circuitus, ac reintegratio de nova ad novam. Solaris autem mensis digressio sit solis per duodecimam partem Zodiaci, id est, signiferi circuli, quæ xxx. diebus & decem semis horis impletur, viginti videlicet duabus horis ac dimidia, lunari mense productior, è quibus xi. Epactarum dies & quadrans annuatim subcrefcere solent: duodecies enim vicini & hinc ccl. x. faciunt, quæ esse horas xi. dierum hinc facile patet, quia undecies vicini & quaterni eandem summam faciunt. Porro duodecies semis sex faciunt, quæ annuæ sunt horæ quadrantis: siquidem

luna 12. sub mensis 11. diebus, ut dictum est, & quadrante breviores totidem solis mensibus agens, in iisdem peragendis tredecies Zodiaci ambitum lustrat. Sed in utroque mense computando, consuetudo, vel auctoritas, vel certe compendium calculandi naturæ prævaluit: nam non solum lunæ menses, quod calculandi necessitas cogit, tricenis undetricesque diebus ordinant, sed & lunam superfluum, quæ juxta naturæ rationem in fine anni deberet intercalari, plerique ubilibet intercalant, & quod est gravius, tantum inter se calculatores diffident, ut uno nonnunquam eodemque die hic quartamdecimam, ille quintamdecimam, alius sextamdecimam adfuerint lunam esse putandam, nec non & solis annuos menses dissimilima regula diverso quaque gens ordine metitur. Denique Ægyptii, qui primi propter ocycorem lunæ discursum, ne videlicet error calculandi ejus velocitate gigneretur, ad solis cursum, cujus motus tardior facilius poterat comprehendere, suos menses putare ceperunt, sumpto ab autumnii tempore primordio, tricenis hos produunt includere diebus, quorum primus mensis Thoth, 4. Cal. Septembrium: secundus Phaoph, 4. Cal. Octob. tertius Athir, 5. Cal. Novembr. quartus Chocac, 5. Cal. Decembrium: quintus Tybi, 6. Cal. Januarium: sextus Mechir, 7. Cal. Februarium: septimus Phamenoth, 5. Cal. Martiarum: octavus Pharmuthi, 6. Cal. Aprilium: nonus Pacho, 6. Cal. Majorum: decimus Fauni, 7. Cal. Juniarum: undecimus Epiphi, 7. Calend. Juliarum: duodecimus Mesor. 8. Calend. Augustarum, die lunit exordium: quem decimo Cal. Septembrium die terminantes, residuos quinque dies *in arabo quædam*, vel intercalares, sive additos vocant, quibus etiam quarto anno diem sextum, qui ex quadrantis confici solet, adnectunt. Unde fit, ut eorum anni primi ab bissexto tertio Cal. Septemb. cæteri vero 4. Cal. earundem die fortiantur initium: ipsi autem bissextilis anni 4. cæteri 5. Cal. memoratarum die terminentur. Porro dissonantia, quam bissextilibus annis à tempore intercalati ab eis quadrantis dicimus oriri, non ante nostræ tempus intercalationis, quæ fit sexto Cal. die Martiarum, in computo lunæ, vel earundem festivitate dierum potest cum nostri anni curriculo recipere concordiam: sed idem dies festus eadem luna, verbi gratia septima, quæ apud nos secunda sabbati, apud illos tertia sabbati computantur, & cætera in hunc modum.

GLOSSÆ IN CAPUT IX. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Bredfero Ramosensi.

Menses dicti à mensura, quæ quisque eorum mensuratur: sed melius à luna, quæ Græce sermone Mene vocatur.] Neo novum, Mene Græcè dicitur luna, à quo nonnisi componitur neomenia, id est, exordium novæ lune. Et à Mene, quæ dicitur luna, vocatur mensis apud illos, qui initium Calendarum non juxta solis cursum & diversa mensium spacia, sed juxta circuitum lune incipiunt & terminant, ut Hebræi faciunt. Hieronymus: Neomenia mensis exordium est, quod non secundum latine lingue proprietatem Calendarum possimus dicere. Verum quia apud Hebræos mensis secundum lunæ cursum supputatur, & apud Græcos Mene luna dicitur, neomenia quasi nova luna dicitur. Unde & Iesus filius Syrach, qui utiq; Hebræicè scripsit, de luna loquens, ait: Mensis secundum nomen est eius. In libro Ecclesiastico ita scripsum habetur: Luna ostensio temporis, & signum ævi. Mensis secundum nomen ejus. Primum nomen lune, Mene. Secundum nomen lune mensis, id est, laret, qui & Maju dicitur. Duodecimus Adar, Martio simili ratione comparatur. Ideo dicit similitudine: quia ipsa luna, quæ comparatur Maju, aliquando incipit in Aprilem, & finitur in Mayo: aliquando inchoat in Majum, & exinguitur in Junio: aliquando infra ipsam Majum incipit & desinit, totaq; includitur: scilicet, de reliquis mensibus intelligendum est.

Unde nonnullo moveor scrupulo.] Unde, scilicet quia taliter alternantes menses lunares, id est, unus trigenus, alter undetrices. Nonnulli, id est, plurimo, maximo. Moveor, scilicet ego Bedæ, scrupulo, id est, ambiguitate. Majores nostri, id est, Hebræi, qui ad lunam computant diem, quæ lex data est, quæ est tertia mensis tertii. Iudei immolaverunt in Ægypto agnum decimaquarta luna primi mensis, in æquinoctio vernali, quod fuit primum pasche. Et Christus immolatus est decimaquinta luna primi mensis, quod fuit secundum pascha. Quintamdecimam lunam expectavit, ut primum pascha, id est, decimaquarta lunam cum suis discipulis celebraret. Et Iudei acceperunt legem in tertia luna tertii mensis, id est, quadragesima nona die, à decimaquarta luna primi mensis. Et Apostoli acceperunt Spiritum sanctum in quadragesimo nono die Dominica resurrectionis. Et ideo apparet, quia non in una die, nec in una luna celebramus pascha, & pentecosten nos & illi, in proximo tamen celebramus. Quæ est tertia, scilicet mensis tertii, id est, Junii: scilicet ab illo, ubi plenilunium est post æquinoctium, qui est semper mensis paschalis. Quinquagesimam, scilicet ab agni occasione, id est, à decimaquarta Calend. Maji. Computant scilicet Hebræi. Primi mensis, scilicet paschalis, id est, Aprilis. Residuos dies, scilicet ab agni occasione, id est, pascha. Iam superius, id est, in octavo capite de die ab agni occasione scripsimus, secundum jam mensum non trigesimalum, sed undetricesimum debere concludi. Præfatus in libro de figuris numerorum. Unde viginti dicimus pro novendecim, id est, unum deest de viginti. Horatius in secundo Sermonum:

Unde octuaginta annos natus cui stragula vestis.

Unde octuaginta dicit, id est, septuaginta novem annos habens ætatis, hoc est, octuaginta unde unum. Duodeviginti dicimus pro octo decim. Undetriginta pro viginti novem, & huiusmodi.

Nisi forte putandum est, synecdochicos, quæ est regula sanctæ scripturæ frequentissima, à parte totum computari.] Synecdochicos adverbialiter. Quæ scilicet species est regula à parte totum, scilicet ut intelligatur per quadraginta novem, quinquaginta. Synecdochicos enim dicuntur esse quinquaginta. Habent enim hunc morem scripturæ, ut à parte totum ponant, maxime in temporibus.

Nec aliter in Genesi sentiendum est.] Nec aliter, scilicet quamvis computent Hebræi ad lunam suos menses. Vbi Noe cum suis, scilicet filiis & uxoribus, ita legitur in Genesi cap. 7. Anno sexcentesimo vite Noe, mense secundo, rupti sunt omnes fontes abyssi magna, & in articulo diei illius ingressus est Noe cum suis in arca. Ac deinde: Mense secundo, septima & vigesima die mensis arefacta est terra, & Noe egressus est de arca. Sed dicit sanctus Hieronymus in libro Hebræicarum questionum: Ararat, Armenia. Siquidem in montibus Ararat arca post diluvium sedisse perhibetur, & dicuntur ibidem usque hodie ejus manere vestigia: quia videlicet luna, quæ præfati anno (verbi gratia) per nonas Majas decima septima extitit, anno sequenti vigesima septima, secunda Non. Maji occurret. Præfata Nonas dicit, & non Nonas: quia seriam quarit, non appellationem. In ipsa enim feria, in qua Nonas Majas appellat hoc anno, appellabit in sequenti anno, in eadem feria præfata Nonas Majas. Feria enim manet, appellatio tamen de die in diem in unoquoque finitur: unde fit ut ipsa appellatio, quæ præfati anno in prima feria est, in futuro anno sit in secunda: si autem bissextu fuerit, fit etiam in tertia. Sic & solennitates & anniversaria de die in diem cum appellatione in anno mutantur. Hac est enim causa, quæ facit illam appellationem mutari. Annus solaris habet dies trecentos sexaginta quinque. Divide illos per septem, remanet unus, & in bissextili anno remanent duo. Quæ una dies vel duo in bissextili anno, dum septenarium numerum transcendunt, faciunt illam mutationem. Et quamvis illa mutatio appellationis de die in diem sit in anno, non tamen plures appellationes sunt quàm ferie: quia est mutetur appellatio de feria in feriam, non tamen supercrevit super ferias. Quæ nimirum sicut diligentior inquisitio naturarum edocuit, Zodiacum quidem viginti septem diebus & octo horis sui vero cursus ordinem viginti novem diebus, & duodecim horis salva sui saltus ratione conficit. Lege in supra capite 16. quia meliorem glossam super ipsum versiculum invenire non potui. Sed in utroque mense computando, consuetudo vel auctoritas, vel certe compendium calculandi naturæ prævaluit. Natura est, ut mensis solaris habeat viginti dies, & decem horas, & dimidiam: consuetudo tamen vel auctoritas, vel compendium, ut triginta dies habeat. Natura etiam est, ut mensis lunaris habeat viginti novem dies, & dimidium: consuetudo tamen vel auctoritas, vel compendium, ut viginti novem dies habeat, vel etiam triginta. Et quod est gravius, tantum inter se calculatores diffident, id est,

discordant, ut nonnunquam eodemq; die hic, scilicet Anatholius decimanquartam: ille, id est, Dionysius, decimanquintam: alius, id est, Victorius, decimansextam, assererent lunam esse putandam, id est, computandam, scilicet propter insertionem embolismi, quia ubi iste facit embolismum, ille non facit. Unde fit, ut eorum anni primi à bissexio tertio Calend. Septemb. Quidam enim bissexium & saltum luna diverse ponunt. Alii enim ante, ut Anatholius, Victorius, & alii post, ut nos. Illi autem, qui quarto Calend. Septemb. bissexium faciunt, habent in quarto idus Decembr. decimanquartam lunam: & illi qui saltum, decimansextam: & illi qui neutrum, decimanquintam. Verbi gratia: Est nunc, scilicet apud nos altimus decemoveneris cycli annus, qui habet octodecim epactas, quas iunges regularibus decimoquarto Augusti, & invenies secundam lunam in Calend. Augusti, quam facies ascendere tricesimam, quarto Calend. Septemb. propter bissexium, qui ibi ponitur, tertio Calend. primam, secundo Calend. secundam, tertiam, & sic computando debes pervenire usq; quartum Id. Decemb. & invenies ibi in eadem die apud illum, qui fecit bissexium, decimanquartam lunam: & apud illum, qui fecit saltum, decimansextam: & apud illum qui neutrum fecit, quintamdecimam. Bissexus enim unam et atem minuit, & saltus unam in antea crescit. Bissexus, n. crescit lunam, & decrevit etatem. Saltus autem decrevit lunam, & crescit etatem, & in sequentibus mensibus videtur illa etas crescere vel decrescere. Porro dissonantia quam bissexilibus annis à tempore intercalati, ab eis quadrantis dicimus oriri: causa eius dissonantia est intercalatio apud Græcos quarto Calendarum Septembrium die. Semper enim absq; bissexilibus annis quarto Calendarum Septembrium primus anni eorum dies est: in bissexilibus autem annis ultimus est ille dies, id est, quarto Cal. Septemb. Nam dies quadrantis in eo intercalatur. Ideoq; solemnitas, quæ à nobis celebratur, quarto Calend. Septemb. apud illos, id est, Aegyptios, tertio Calend. celebratur. Et à tempore ipso intercalati ab eis quadrantis, eadem diversitas perseverat usque ad tempus nostræ intercalationis. Verbi gratia: Vna eademq; solemnitas, quæ apud nos hodie celebratur, apud illos in crastinum pervenit. Similiter & una eademque etas luna (verbi gratia) septima, quæ apud nos prima sabbati apud illos secunda sabbati, septima erit. Sed notandum, quod non simul incipiunt, diversitas festivitatum, & luna etatum. Nam festivitatum diversitas à quarto Calend. semper incipit, etatum autem diversitas luna à luna Augusti mensis oritur. Omnibus enim bissexilibus annis apud illos triginta dies habet, apud nos autem undecringenta. Unde fit diversitas inter nos & illos usque sextum Calend. Martiarum, etatum autem diversitas in luna Februarii mensis finem accipit, quæ apud nos in anno bissexili triginta dies habet, apud illos undecringenta.

ITEM UNDE SUPRA.

Mensis lunaris incremento luna senioq; conficitur, dum viginti novem semis diebus paulo plus quam zodiacum peragit: sed facilius computandi tricens & undecringentis diebus luna menses alternat, solaris autem mensis viginti duabus horis est amplior: ex quibus 11. epactarum dies accrescunt, quibus sol luna cursum singulis annis exuperat: duodecies enim viceni & bini ducentos sexaginta quatuor faciunt, & undecies viceni & quater ni eundem numerum complent. Sed Hebræi menses à luna nascente Romani à Calendis incipiunt, Aegyptii à quarto Calendarum Septembrium usq; in nonum Calendarum earundem in triginta diebus suos menses putantes, residuos quinque dies intercalares appellant. Qui primi ad solis cursum menses terminare ceperunt, ne luna velocior & dubius cursus impedimenti eis faceret calculandi. Pleriq; autem afferunt Cingium Sabinorum regem prius annum in menses divisisse, Idus Calendarumq; ut intercalares dies instituisse. In codicibus autem sanctorum scripturarum duodecim menses fuisse, anni etiam ante diluvium ostendunt. Sic enim ibi legitur: Aqua autem minuebatur usq; ad undecimum mensem. Undecimo autem mense prima die mensis, apparuerunt cacumina montium. Sic enim tunc dimittentur menses, sicut & nunc: sed non quos Calendarum, sed quos luna cepta & finita concludit: Calendarum autem dicimus à colendo dictas, apud antiquos enim semper mensium principia colebantur. Idus quoque dictæ à diebus, & non à nudum. Menses autem apud Latinos ex Calendarum sumunt principium, apud Hebræos ex luna nascentis recursu: apud Aegyptios autem principia mensium ante Calendarum, quatuor aut sex, aut septem, aut octo dies pronunciantur. Menses dicti à mensura, ut supra.

SCHOLIA IN CAPUT IX. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMPORUM RATIONE: auctore Joanne Noviomago.

Menses dicti à mensura.) Hactenus hebdomadam varietates, nunc mensium rationem explicat, ut patet maiores. Sunt autem mensura temporis, partim natura instituta, partim arbitrio hominum. Nam Græcorum menses ex intervallo temporis, quod est inter duo lune silentia, naturali tantum ex motu collectum, naturali etiam mensis est partium, quo sol signum aliquod absolvit, quod est dierum triginta horarum decem & semis: sed hic mensis difficultis est observationis, quod quemadmodum in luna conversione, ita homines nulla manifesta nota animadvertere possunt. Sole in signo uno in aliud transitum fecisse: propterea gentes raro talibus mensibus utuntur. Vtuntur autem in Asia, edones à signis celestibus eos denominantes, ut vel & mensis est seu tempus, quæ sol est in signo arctici. Cuius primus dies est quinto Idus Martii, postremus tertio Idus Aprilis. Sic 2000 & 2000, id est, auris gemini menses sunt solares. Latinarum autem menses naturales non sunt: constant enim arbitrario numero dierum, ut Ianuarius triginta & altero, Februarius duodecingenta, Aprilis triginta diebus: Epacta autem embolismi bissexii, aliæve intercalationes, etsi ex naturali motu siderum proveniunt, iudicio tamen hominum aliis & aliis mensibus sunt interpositi vel appositi.

Sed melius à luna. Menses dicuntur quasi mensa, id est, dimensa tempora, seu à Græco μέτρον, quod lunam significat lingua Arcadum, & μέτρον μέτρον mensis: ipsum luna globum Athenienses vocant ἐπιμήνη, quod fulgorem recipiat. Priori origini, quod scilicet mensis dicitur à luna, unde naturaliter provenit, Varro assentitur. Sic & Germanicè vocamus mensem, ein monat, quæ vox modo significat quatuor hebdomadas, quibus luna cursus per Zodiacum definitur, modo mensem Romanum, ut Augustus, der Augustmonat.

Qui propter multivagum.) Anni lunares, qui constant duodecim mensibus lunariis, breviores sunt anni solaribus, scilicet viginti duabus horis & dimidia. Hinc fit, quod apud Græcos non semper initia mensium nostris respondent, ut tamen eorum annus cum solari anno exeat, quemadmodum noster facit intercalatio epactarum.

Notandum sanè.) Confutatur Bedæ crassum errorem de mense lunari, ne existimetur esse spacium, quo luna Zodiacum percurrit, quod sit diebus 27. & 7 horis, sed tempus est inter duos luna circuitus, quod amplius est, quam inter eger zodiacus: ut ecce, dum luna totum signiferum transit, sol interea fere duodecimam partem signiferi promovit, ad quam priusquam luna pervenit. Lapsi sunt dies duo & quatuor horæ, hi additi viginti septem diebus & horis octo, efficiunt viginti novem dies & semis, quod tempus est mensis lunaris. Visum autem est hoc loco describere menses Latinorum, & ordine ac è regione Græcorum, Hebræorumque ac aliarum nationum quarum menses in bonis auctoribus cognoscere oportet. Vbi primum adnotandum est, nullos menses esse stabiles, præterquam Romanorum & Aegyptiorum, hoc est, ut primus cuiusq; mensis dies, verbi gratia Ianuarius, semper venit vigesimo die post brumam, primus Martii decimo die ante æquinoctium vernum: aliorum Græcorum scilicet, Hebræorum & Arabum menses non similiter. Præterea Romani incipiunt annum à bruma, itaq; Ianuarius primus est Romanorum mensium Hebræi ab æquinoctio verno: ergo primus mensis is est, cuius medium, id est, decimam quartam luna, proxima est post æquinoctium: alii primum faciunt mensem eam decimanquartam luna, quæ lucet proxime post solstitium: alii ab ea, quæ in autumno, ut Aegyptii. Quæ omnia facile deprehendens ex subiecta tabula, quam ex donu auctoribus sedulo collegimus. Quæ è regione ponuntur, eodem tempore eveniunt.

Romanorum.	Aegyptiorum.	Hebraeorum.	Græcorum.	Britannorum.
1 Ianuarius.	5 Thibi.	10 Adar.	8 νυχλιον.	1 Giuli.
2 Februarius.	6 Mechir.	11 Sabarh.	9 Σεργαλιον.	2 Solmonath.
3 Martius.	7 Phamenoth.	12 Tebeth.	10 δισηθ.	3 Rbomonath.
4 Aprilis.	8 Pharmuthi.	1 Nisan.	11 ξαντικος.	4 Costurmonath.
5 Majus.	9 Baccho.	2 Iar.	12 φτεμισιθ.	5 Trimitchi.
6 Iunius.	10 Pancri.	3 Sivan.	1 δλεσιθ.	6 Lidā.
7 Iulius.	11 Epiphi.	4 Thammul.	2 πανεμιθ.	7 Lidā.
8 Augustus.	12 Mesor.	5 Aab.	3 λιθ.	8 Weidmonath.
9 September.	1 Tboth.	6 Elul.	4 ρεδιαθ.	9 Algemonath.
10 October.	2 Phaophi.	7 Tbiseri.	5 εσοεβερεθαιθ.	10 Winterfyliti b.
11 November.	3 Athur.	8 Maresuan.	6 λιθ.	11 Blotmonath.
12 December.	4 Chocac.	9 Cassu.	7 ελαθηεολιον.	12 Giuli.

Ex Beda sunt praecedentia.

SEQUUNTUR MENSES VARIARUM NATIONUM,
ex Theodoro Gaza, Calonymo, & reliquis non penitentis
auctoribus.

Romanorum.	Atheniensium.	Achivorum.	Macedonum.	Bithyniorum.	Cypriorum.
Ianuarius.	ζαμηλιον	ανδριμαθ	αιχολεθ	Ireos.	Aphrodisios.
Februarius.	ελαθηεολιον	καπειος	υδορχθ	Ermos.	Apegonicos.
Martius.	μινυχιον	δισηθ	ιχθς	Metroos.	Alvicos.
Aprilis.	θαρηλιον	ξαντικος	ρεθ	Dionysios.	Iunios.
Majus.	σικροφσελιον	φτεμισιθ	αυθ	Heraclios.	Casarios.
Iunius.	εκατομβαν	δλεσιθ	διδυμοι	Dios.	Sebastos.
Iulius.	μεταρηπτιον	πανεμιθ	καρπον	Bendigeos.	Autocratoricos.
Augustus.	βοηθρημιον	λιθ	λιον	Stratigios.	Flethyatos.
September.	μαιμαακρηγιον	ρεδιαθ	παρθεν	Arios.	Diamatplexosios.
October.	πυανελιον	αιχολεθ	αυθς	Periepios.	Archiericus.
November.	ανθεσηλιον	υδορχθ	εκοπιθ	Aphrodisios.	Ephios.
December.	ποσειδαων	ιχθς	τοζοτης	Dimetrios.	Romeos.

Advertendum tamen est Græcorum mensium rationem, apud scriptores parum constare: nam Anthesterion Gazæ respondet Novembri, Macrobio Aprilis, ab aliis tribuitur Martio; sic & in Gamelione variant, ac alii quibusdam.

BARBARICORUM MENSIVM ENUMERATIO.

Germanorum.	Hebraeorum.	Chaldaeorum.	Alexandrinorum.	
Herbstmonat.	Tisrim p.	Tisri.	Tboth.	Menses Alexandrinorum eundem habent ordinem, & numerum dierum, quem Aegyptiorum menses, quorum singuli constant diebus triginta: postremus vero triginta quinque: & quarto quoque triginta & sex: horum primus est Tboth, cujus primus dies 4. Cal. Septembres venit.
Weimmonat.	Tisrim se.	Maresuan.	Phaophi.	
Wintermonat.	Remitz p.	Chuleu.	Athir.	
Christmonat.	Remitz se.	Teveth.	Chiach.	
Iemermomat.	Sabath.	Senath.	Tybi.	
Hornungmonat.	Adar.	Adar.	Mechir.	
Merz.	Nisan.	Nisan.	Phamenoth.	
April.	Idar.	Iar.	Pharmuthi.	
Mey.	Hazinam.	Sivan.	Pa.hon.	
Brachmonat.	Tamus.	Tamaz.	Pauni.	
Heumonat.	Abh.	Ab.	Epiphi.	
Augustmonat.	Ezul.	Elul.	Mesori.	

DE MENSIBUS ROMANORUM. CAPUT X.

Quare autem Romani tam diversa longitudinis habeant menses, hæc, ut in disputatione Hori, & prætextati legimus, causa extitit. Romulus cum ingenio acri quidem, sed agresti, statum proprii ordinaret imperii, initium mensis ex illo sumebat die, quo novam lunam contigisset videri: quia vero non continuo evenit, ut eo die semper appareat, sed modò tardius, modò celerius ex certis causis videri solet, contigit ut cum tardius apparuit, præcedenti mensi plures dies, aut cum celerius, pauciores darentur, & singulis quibusq; mensibus perpetuam numeri legem primus casus adduxit: sic factum est, ut alii XXX. & I. alii XXXX. fortirentur dies. Primum mensem Marti, cujus se filium credi voluit, dicavit, eo quod hoc mense constet Junonem Martem peperisse in Phrygia, quem mensem anni primum aliquem fuisse, vel ex hoc maxime probatur, quod ex eo septimus, octavus, nonus & decimus inditum antiquitus à numero nomen usque hodie servant. Secundum mensem nominavit Aprilem, quasi aperilem, eo quod in illo remotis nubibus, pruinis ac tempellatibus hybernis, cœlum, terra, & mare nautis, agricolis & horoscopis aperjatur: arbores quoque & herba in germen, sed & animantia quæque in prolem se aperire incipiant. Majum tertium, quartum Junium posuit, in honorem videlicet majorum ac juniorum, in quos divisit populum, ut altera pars armis, altera consilio rempublicam tueretur. Contendunt alii Majam Mercurii matrem Majo nomen dedisse: hinc maxime probantes: quia hoc mense mercatores omnes Majæ pariter Mercurioq; sacrificabant. Junius mensis aut ex parte populi, ut diximus, nominatur, aut ut Cincius arbitrabatur, Junonius apud Latinos ante vocatus est: & hæc appellatio mensis apud majores diu permansit, sed post

*XXIX

detritis

decretis quibusdam literis ex Junonio Junius dictus est: nam & aedes Junoni Monetae Calendis Junii dedicatae sunt. Julius mensis nomen Quintilis, quod à numero sumpterat, etiam post praepositis Martio duos menses servavit, sed postea in honorem Julii Caesaris dictatoris, legem ferente Marco Antonio Marci filii consule, Julius vocatus est, quod hoc mense ad xv. Idus Quintiles Julius procreatus sit. Augustus mensis Sextilis antea vocabatur, donec honor Augusto daretur ex Senatus consulto, eo quod ipse die primo hujus mensis Antonium & Cleopatram superaverit, & imperium populi Romani firmaverit. September mensis, October, November & December principalem sui retinent appellationem, significantes nomine quoti sunt à vero mense, id est, Martio, vel quod imbres in eis immineant. Haec Romuli fuit annua ordinata mensio, qui annum x. mensium, dierum verò ccc. & xv. habendum esse constituit. Mensesque ita disposuit, ut xv. ex iis, Martius, Majus, Quintilis, October tricenos singuli, sex verò reliqui tricenos haberent dies, qui hodie quintanas habent nonas, ceteri septimanas. Septimanas autem habentibus, ab Idibus revertentur Calendarum ad diem septimum decimum: verum habentibus quintanas, ad octavum decimum remeabat initium Calendarum: sed cum hic numerus hecque solis cursus, neque rationibus lunae conveniret, nonnunquam usum veniebat, ut frigus anni aestivis mensibus, & contra calor hyemalibus proveniret. Quod ubi contigisset, tantum dierum sine ullo mensis nomine patiebantur absumi, quantum ad id anni tempus adduceret, quo caeli habitus instanti mensi aptus inveniretur. Sed secutus Numa quinquaginta dies addidit, ut in ccc. & xv. dies, quibus xvi. luna cursus confici crederet, annus extenderetur, atque iis xv. diebus à se additis adiecto alios vi. retractos illis vi. mensibus, qui xxx. habebant dies, id est, de singulis singulos, factosque l. & vi. dies in duos novos menses pari ratione divisit, ac de duobus priorum Januarii nuncupavit, primumque anni esse voluit, tanquam bicipitis Dei mensis, respicientem ac prospicientem transacti anni finem, futurique principia. Quidam autem Januarii nuncupatum ex eo, quod limes & janua sit anni. Sed & omnes ingressus Jano Genitici adscribent, & hinc eidem duas facies figurabant, unam, quae interiora, aliam, quae foris posita videretur aspicere. Ac sic insipientes dum eum de rege mortuo Deum immortalis facere cupiunt, monstrum esse fecerunt, utpote ignorantibus, de quo fructuosè dicere possint: Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum. Secundum Numa dicavit Februus, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur, Iustitiaeque eo mense civitatem necesse erat, quo statuit, ut iura diis manibus solverentur. Sed hanc lustrandi consuetudinem bene mutavit Christiana religio, cum in mense eodem die S. Mariae plebs universa cum sacerdotibus ac ministris hymnis modulatae vocis per Ecclesias, perque congrua urbis loca procedit, datosque à Pontifice cuncti cereos in manibus gestant ardentes, & augefcente bona consuetudine id ipsum in ceteris quoque ejusdem beatæ matris & perpetuae virginis festivitibus agere didicit, non utique in lustrationem terrestri imperii quinquentem, sed in perennem regni caelestis memoriam: quando juxta parabolam virginum prudentium omnes electi lustrationum bonorum actuum lampadibus obviam sponso ac regi suo venientes mox cum eo ad nuptias supernae civitatis intrabunt. Paulo post Numa in honorem impari numeri unum adiecit diem, quem Januario dedit, ut tam in anno, quam in mensibus singulis praeter unum Februarii impar numerus servaretur, quasi inferis & diminutio, & par numerus conveniret. Cum ergo Romani ex hac distributione Pompilii ad lunae cursum, sicut Graeci, annum propitium computarent, necessarii & intercalarem mensis instituerunt more Graecorum. Nam & Graeci, cum animadvertissent temerè se cccclv. diebus ordinasse annum, quoniam appareret de solis cursu, qui cccclv. diebus & quadrante Zodiacum conficit, deesse anno suo xi. dies & quadrantem, intercalares statuta ratione commentati sunt, ita ut octavo quoque anno xc. dies, ex quibus tres menses tricenorum dierum computaverunt, intercalarent. Hunc ergo ordinem Romanis quoque imitari placuit, sed frustra: quippe fugit eos diem unum, sicut supra admonuimus, additum à se ad Graecum numerum in honorem impari numeri ea re per octennium convenire numerus atque ordo non poterat, sed qui exinde sit error genitus, qualiterque eidem sit successum, in praefata Hori & Prætextati disputatione, unde & ista decerpimus, qui scire vult, inveniet. Tandem Cajus Julius Caesar imitatus Aegyptios ad numerum solis annum, sicut hodie servatur, instituit, x. videlicet dies observationi veteri superadjiciens, ut annum cccclv. dies, quibus ipse Zodiacum lustrat, efficerent. Et ne quadrans deesset, statuit ut quarto quoque anno sacerdotès, qui curabant, mensibus ac diebus unum intercalarent diem, eo scilicet mense ac loco, quo etiam apud veteres mensis intercalabatur, id est, ante quinque ultimos mensis Februarii dies: idque bissextum censu nominandum. Omni enim intercalationi mensis Februarius deputatus est, quoniam is ultimus anni erat, quod etiam ipsum ex Graecorum imitatione faciebant: nam illi ultimo anni sui mensi superfluos inferebant dies. Verum una re à Graecis differabant, nam illi confecto ultimo mense, Romani non confecto Februario, sed post vicepsimum & tertium diem ejus intercalabant. Terminalibus scilicet jam peractis, deinde reliquos Februarii mensis dies, qui erant quinque post intercalationem, subjungebant, cetero veteri religionis suae more, ut Februatium omnimodò Martius sequeretur.

GLOSSÆ IN CAPUT X. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: Auctore Bedefero Ramésienfi.

Romani auctoritate Romuli decem mensibus annum ordinatum, diebus verò CCCIV. agebant. Qui primum mensem Genitori suo Marti dicavit: secundum ab aperiitione frugum nominavit Aprilis: tertium Majae matri Mercurii: quartum Iunoni sacrauit. Quintilis & Sextilis, qui nunc à nativitate Iulii Caesaris & Augusti triumpho nuncupatur, & ceteris sequentibus à numero nomen imposuit. Quorum initia Calend. appellavit, quia nunc Calata, id est, vocata in Capitolium plebs, dicto quingules vel septies verbo Calo, id est, voco, quot dies superessent, ad nonas pronunciabatur. Nonas autem, quod nono ante Idus die confluerent in urbem, scilicet quid esset eo mense faciendum. Porro Idus diem, qui medium dividit mensem. Iduae enim Hetrusca lingua dividere est. His Numa duos menses adjiciens Januarii à Iano: Februarii à Februo Deo lustrationum nominando, 354 diebus annum ad cursum lunae disposuit. Quem Iulius Caesar undecim diebus adiecit, sicut hodie servatur, instituit.

Sed postea in honorem Julii Caesaris dictatoris legem ferente Marco Antonio.] Omnes enim Imperatores Romanorum Caesares appellabantur à primo Cajo Cesare, qui ob duas causas Caesar est appellatus: vel quia cesare ventre matris exiit, vel quia cum cesare capite, id est, cum capillis est natus. Dictatores quinquennii temporis imperio utebantur. Plus enim erant in honore, quam consules, qui annuas potestates tenebant. Et dicti dictatores, quasi principes & praeceptores: unde & magistri populi nominabantur, unde & edicta dicuntur. Paulo post Numa in honorem impari numeri unum diem adiecit, quem Januario dedit, ut tam in anno, quam in mensibus singulis praeter unum Februarii impar numerus servaretur. Retraxit enim superius à sex mensibus, qui triginta dies habuerunt unum diem, omnes illi sex, id est, Aprilis, Iunius, Augustus, September, November, December, & insuper Januarii, habent viginti novem dies propter impari numerum. Quatuor autem, id est, Martius, Majus, Quintilis & October, triginta unum diem apud Romulum habebant: & ideo impar numerus erat in omnibus praeter Februarii. Sive aliter. Nam cum in quatuor mensibus triginta unum diem poneret, & in septem, viginti novem, simul congregavit trecentos quinquaginta quinque. Quippe fugit eos diem unum, sicut supra admonuimus, additum à se ad Graecum numerum in honorem impari numeri. Fugit eos, id est, Romanos diem unum, id est, oblitus sunt diem unum. Vel diem unum dicit pro dies unus. Graeci autem ad lunae cursum computabant annum, & 354. dies tantum habebant in suo anno, quibus addebant undecim dies epactarum, & quadrantem, ut ad solis cursum possent convenire: & statuerunt, ut in 8. anno nonaginta

dies intercalarent, ex quibus tres menses fecerunt. Quos Romani volentes imitari, potuerunt. Nam cum ipsi juxta distributionem Pontificii in quatuor mensibus 31 diem ponerent, & in septem viginti & novem, & in una, id est, Februario, 28 congregaverunt simul 355 dies. Et ideo si undecim dies more Græcorum adderent, supererit, id est, supercrederet eos una dies de concordia Græcorum. Quapropter invenierunt, ut ad solis cursum more Aegyptiorum annum computarent, addentes ad prædictum numerum decem dies tantum & quadrantes, non undecim. Et etiam Græci nunc more nostro juxta solis cursum computant annum. Sed qui exinde fit error genitus, quod aliter eisdem sit succursum in præfata chori & præxari disputatione, unde & ista de eorum finibus, qui scire vult invenit. Hæc igitur disputatio jam superius est scripta, cuius initium est: Romani vero, auctore Romulo, decem mensium habuisse annum comprobantur. Qui annus sicut Macrobius ostendit, incipiebat à mense Martio, & consuebat diebus 304.

SCHOLIA IN CAPUT X. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Quod ex eo septimus, octavus, nonus & decimus. Hi menses habent ex ordine nomen, ut September, October, November, December, ber autem ad vocabuli formam & supplementum pertinet non ad significationem: veluti atrius in quinquatrius, & rultium in meditullio; sic quintus & sextus mensis etiam nominabatur temporibus Ciceronis adhuc quintilis, sextilis, quibus non tam commodè subiungitur syllaba ber propter aliam terminationem, ob id numerorum vocabula sunt ibi aliter inflexa.

Secundum nominant Aprilem quasi aperilem. Hoc mense aperitur annus spirante Favonio, qui asperitatem hyemis discuit sole existente in tauro, quæ domus est Veneris. Quod propterea à doctis hominibus excogitatum est, seu inventum potius (ne astrologos laudam) quia hoc mense primum copiosius omnia ex terra proveniunt, non solum stirpium genera, sed & vermium scaturigines, quæque alia sunt sub hyemem intermorientia: quin & omnia ferè animalia tunc magis tentantur gignendi cupiditate. Quæ natura vi (quam Aristoteles ait esse maximè secundam naturam, id est, ad naturæ conservationem) apud veteres Physicos Venus nominata est, quod, ut Cicero inquit, ad cunctas res veniat. Quare & hic mensis à quibusdam Aprilis, quasi aprilis dicitur: appos enim Veneri apud Græcos nomen dedit: miræ brevitate hæc omnia complexus est doctissime poeta unico versu: Candidus auratus aperit cum cornibus annum taurus, quod utramque etymologiam continet.

Horoscopis aperiatur. Quid hoc loco Beda vocet horoscopus, fateor me nescire. Nam ὁρῶσκος & horoscopium significat, id est, eam signiferi partem, quæ nascente quopiam super horizontem emergit, & celestium rerum temporumque observatorem, quem si hoc loco accipere voles, non video, cur huius annum aperiatur Aprilis. Nam hyberna noctes tam sunt idoneæ, & quidem amplius quàm verna aut æstiva.

DE CALENDIS, NONIS ET IDIBUS.
CAPUT XI.

Præfatis temporibus Pontifici Minori hæc providentia delegabatur, ut novæ lunæ primum observaret aspectum, visumque regi sacrificulo nunciaret. Itaque sacrificio à rege & Minore Pontifice celebrato, idem Pontifex calata, id est, vocata in Capitolium plebe, juxta Curiam Calabram, quæ casæ Romuli proxima est, quot numero dies à Calendis ad Nonas superesset, pronuntiabat, & quintanas quidem dicto quinquies, verbo κατὰ septimanas repetito septies prædicabat. Verbum autem κατὰ Græcum est, id est, voco: & hunc diem, qui ex his diebus, qui calarentur, primus esset, placuit Calendas vocari, & hinc ipsi Curia, ad quam vocabantur, Calabræ nomen datum est, & Clasti, quod omnis in eam vocaretur populus. Ideo autem Minor Pontifex numerum dierum, qui ad Nonas superessent, calando prodebat, quod post novam lunam oportebat Nonarum die populares, qui in agris essent, confluere in urbem, accepturas easulas feriarum à rege sacrorum, scituosque quid esset eo mense faciendum. Unde quidam hinc Nonas existimant dictas, quasi novæ initium observationis, vel quod ab eo die semper ad Idus novem dies putarentur. Poterit Idus vocari placuit diem, qui dividit diem. Iduare enim Hætruscâ linguâ dividere est: unde vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa: aut vidua, id est, à viro divisa. Nonnullis placet, Idus dictas vocabulo Græco à specie, quæ apud illos εἰδίξω vocatur, quod ea die plenam speciem luna demonstrat. Notandum autem, quod in Scriptura sacra, Calendas cum legimus, nihil aliud quàm novæ ortum lunæ intelligere debemus, juxta illud Numerorum: In Calendis autem, id est, in mensium exordiis offeretis holocausta Domino. Quia nimirum Hebræi, ut supra dictum est, non alia mensium exordia, quàm Neomenias, id est, novilunias norunt.

GLOSSÆ IN CAPUT XI. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Brideferro Ramefensi.

Præfatis temporibus Pontifici Minori hæc providentia delegabatur. Id est, sendebatur, committebatur vel credebatur. Visumque sacrificulo ejus lunæ sidus, vel visum, id est, visionem & apparitionem. Regi sacrificulo, id est, Pontifici majori, qui causa adulationis ita vocabatur à rege, id est, à seniore & majore Pontifice. Idem Pontifex, id est, Minor, Calabram, id est, vocatricem, quæ casæ Romuli proxima est, quot numero dies à Calendis ad Nonas superessent, pronuntiabat, scilicet utrum quinque dies an septem. Curia Calabræ nomen loci. Quintanas, scilicet Nonas. Et hinc, id est, ex ista re. Ipsi curia & clasti, scilicet Calabræ: quia clasti Græcè, Latine vocatio. Vocaretur, id est, calaretur. Feriarum solemnitarum. Scituos, id est, interrogaturos. Quasi novæ initium observationis, id est, à novæ observatione ab eo die, id est, à nonis. Putarentur, scilicet com dividit, id est, separat. Dividere est, scilicet Latina lingua. Valde divisa, scilicet à viro. Idea Græcè species vel forma Latine, Ea die, id est, in idibus. Calendas cum legimus, scilicet quamvis Hebræi non habeant Calendas, tamen Romani per suum proprium verbum nominant initia mensium eorum, Numerorum libri Moysi, qui liber Numeri dicitur.

SCHOLIA IN CAPUT XI. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Notandum, quod in Scriptura sacra Calendas cum legimus, Græcia non habet Calendas, sed initia mensium sunt apud eos vocabula: unde proverbio, cum volumus rem significare nunquam futuram, dicimus, ad Calendas Græcas.

DE MENSIBUS GRÆCORUM. CAP. XII.

Sed & Græci & Aegyptii, de quibus supra diximus, nullam in suis mensibus Calendarum, Nonarum, Iduum distinctionem observant. Verum ab incipiente cujusque mensis exordio usque ad terminum ejus, crescente simpliciter & inenarrabiliter dierum concurrentium ordine, computando perveniunt. Siquidem Græci (nam de Aegyptiorum anno & mensibus supra differuimus) mutatis ex hoc tempore & correctis prædictarum intercalationum ambagibus, cunctis

fixum

fixum in duodecim mensibus anni verrentis ordinavere circulum, quorum plerique à Calendis Decembris suum inchoantes annum eodem quo Romani menses suorum dierum numero perstringunt: nil quidem de Romanorum, ut præfati sumus, Calendis, Nonis, vel Idibus curantes, sed à primo usque ad extremum diem, auferente paulatim numero, singulum quemque mensem computantes. Vocatur autem apud eos ipse December, *ἡ δωδεκάσις*: Januarius, *ἡ ἑξήσις*: Februarius, *ἡ εὐδαιμονία*: Martius, *ἡ ἑρμηνεία*: Aprilis, *ἡ ἀνοιξιάτικη*: Majus, *ἡ ἀπτεμηνία*: Junius, *ἡ ἰουλιανή*: Julius, *ἡ ἀύγουστος*: Augustus, *ἡ ὀκτωβριανή*: September, *ἡ ὀκτωβριανή*: October, *ἡ ἑπταμηνία*: November, *ἡ ἑπταμηνία*. Quo illos ordine anatum observare, vel menses, & nuper transmissus ad nos de Roma computus eorum annalis ostendit, & Canones, qui dicuntur à Apostolorum, idem antiquioribus literis edocuerit, ubi duodecim dies mensis *ἡ ἑπταμηνία*: 4. Iduum Octobr. esse memoratur: quo utique colligitur utrunque mensem pariter incipere, qui uterque diem duodecimum habere probatur eundem. Quibus etiam liber sancti patris Anatholii, quem de Pascha composuit, astipulatur, ubi scriptum est: Est ergo in primo anno initium primi mensis, quod est 10. & 9. annorum circuli principium, secundum Ægyptios quidem mensis Phamenoth vigesimo sexto die: secundum Macedones Distri mensis vigesimo secundo: secundum Romanos verò undecimo Calend. April. Hic enim vice-simam secundam diem distri mensis æquè vice-simam secundam Martii fore commendans indicat manifestè, quia simul uterque mensis initium sumit. Et ne quis dicat, quòd Anatholius in hac sententia non scripserit undecimo Calendas, sed octavo Calend. Aprilis, convincet hoc non ita esse mensis Ægyptiorum Phamenoth, cujus vice-sima sexta dies, non octavus Calendarum, sed undecimus Calendarum Aprilium dies est: utriusque autem, id est, & qui octavo Calend. & qui 11. Calend. Aprilis in Anatholio legunt, vigesimum sextum diem Ægyptii mensis in eadem sententia habent annotatam, quæ absque ulla dubietate in undecimo Calend. April. devenire probatur, juxta quod superius eorum annum describentes signavimus.

SCHOLIA IN CAPUT XII. BEDÆ PRESBYTERI. DE temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Sed & Græci & Ægyptii J de Græcorum mensibus scripsit Theodorus Gaza, quem vide si vis plura de his cognoscere. Quæ ratio sit notandi dies tum apud Græcos, tum apud Latinos, discere ex subiecta tabula: ubi nota, quemadmodum Latini dividunt dies mensium in Calendas, Nonas & Idus: sic Græci (ut est apud Pollucem *ἡ ἑξήσις*) 30 dies & 3. denarios, quorum primus dicitur *ἡ ἀύγουστος*: secundus à naturali ordine: tertius *ἡ ἑξήσις*, seu *ἡ ὀκτωβριανή*: sumptissimus autem Ianuarius & cum qui huic apud Græcos responderet Gamelionem: verior enim est hæc sententia, quam eorum, qui dicunt esse Octobrem. Nam Aristoteles auctor est lib. 1. *ἡ ἑξήσις*, mense Gamelione solem esse in hibernis versibus, quod est partim in Decembri, partim in Ianuario.

<i>Γαμελιών</i>	Ianuarii.
α νεομηνία	1 Calenda.
β δευτέρα	2 IV.
γ τρίτη	3 III.
δ τετάρτη	4 Prid.
ε ἡμίση	5 Nonæ Ianuar.
ζ ἑξήση	6 VIII.
η ὀγδοή	7 VII.
θ ὄνατη	8 VI.
ι δικάτη	9 V.
κα πεντάτη	10 IV.
κβ δευτέρα	11 III.
κγ τρίτη	12 Pridie
κδ τετάρτη	13 Idus Ianuar.
κε ἡμίση	14 XIX.
κς ἑξήση	15 XVIII.
κζ ὀγδοή	16 XVII.
κη ὀγδοή	17 XVI.
κθ ὄνατη	18 XV.
κη αὐτὰ	19 XIV.
κκα δικάτη	20 XIII.
κκβ ὄνατη	21 XII.
κκγ ὀγδοή	22 XI.
κκδ ἑξήση	23 X.
κκε ἑξήση	24 IX.
κστ ἡμίση	25 VIII.
κζ τετάρτη	26 VII.
κη τρίτη	27 VI.
κθ δευτέρα	28 V.
λ ἡν χηρὰ	29 IV.
	30 III.
	31 Pridie Calendas Februar.

Dierum, Calendarum, Nonarum, Iduum, in omnibus mensibus non est par ratio, quam varietatem complectuntur versus hi, quos pueri discere soleamus:

Iulius, Aprilis, septemque novemque tricenos. Vnum plus reliqui Februs tenet octo vicenos.
 Majus sex nonas, October, Iulius & Mars. Quatuor at reliqui tenet Idus quilibet octo.

GLOSSÆ IN CAPUT XII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Bridesfero Ramesiensi,

Sed & Græci & Ægyptii, de quibus supra diximus, nullam in suis mensibus Calendarum, Nonarum, Iduumque

distin-

distinctionem observant.] Scilicet quia non habent nec Calendas, nec Nonas, nec Idus. Inerrabiliter, id est sine errore. Ordine, computando perveniunt. Dicunt enim prima dies Martii, secunda dies Martii, &c. Quibus etiam liber sancti patris Anatoli, quem de Pascha composuit, ascriptus est, ubi scriptum est: Est ergo in primo anno, &c. Ipse etiam liber affirmat, quia eodem numero & ordine dierum perstringunt Graeci suos menses, quo & nos. Aegyptii incipiunt Martium in quinto Calend. Martii, nos & Graeci in Calend. Ascriptus est: à stipulor, interrogo Stipulari, interrogare. Isidorus: Stipulatio, est sponsio, unde & promissores stipulatores dicuntur. Dicitur autem stipulatio à stipula. Veteres enim quando aliquid sibi promittebant, stipulam frangebant, quam iterum jungentes, sponsones suas agnoscebant, sive quod iuxta ludicrum firmum sacramentum appellaverunt. Est ergo in primo anno initium primi mensis, quod est novendecimo annorum circuli principium. Principium decemveneralis cycli est in undecimo Calend. April. quia quando trigesima est luna in undecimo Calend. April. tunc fit primus annus decemveneralis, & à prima luna primi mensis. In ipso anno fit ibi, in crastino tamen, id est, decimo Calend. April. Cujus vigesima sexta non octavo Calend. April. sed undecimo Calend. April. dies est. Cujus scilicet mensis vigesima sexta dies, scilicet quae est initium decemveneralis cycli. Sicut vigesima secunda dies apud Graecos & apud Latinos vigesima sexta dies, scilicet & ideo mensis undecimo Calend. April. quia octavo Calend. non invenitur in vigesimo sexto die, sed undecimo Calend. Quae scilicet vigesima sexta dies in undecimo Calend. April. scilicet non in octavo Calend. devenire probatur. Vigesima sexta dies Phamenoth, & viceversa secunda Distri, Martique & undecimo Calend. April. una dies est, & ibi semper est initium decemveneralis cycli. Ideo enim dixit omnia haec praedicta, ut ostendat, quia Graeci & Romani uno ordine perstringunt suum annum, & suos menses: non tamen Aegyptii, qui in vigesimo sexto die habent illud initium eorum annalem, sicut Aegyptiorum describentes signavimus. Quinto enim Calend. Martii incipit Phamenoth apud illos, sicut diximus superius, & ideo vigesima sexta dies fit in undecimo Calend. April. iuxta quod superius, scilicet in undecimo capitulo, eorum annalem describentes signavimus. Inter historiam autem & annales hoc interest, quod historia est eorum temporum, quae vidimus: annales vero sunt eorum temporum & annorum, quos etas nostra non vidit.

DE MENSIBUS ANGLORUM, CAP. XIII.

Antiqui enim Anglorum populi (neque enim mihi congruum videtur aliarum gentium annalem observantiam dicere, & nec reticere) juxta cursum lunae suos menses computavere: unde & à luna Hebraeorum & Graecorum in ore nomen accipiunt. Siquidem apud eos luna Mona, mensis Monath appellatur. Primusque eorum mensis, quem Latini Januarius vocant, dicitur Guili. Deinde Februarius, Solmonath: Martius, Rehmonath: Aprilis, Eosturmonath: Majus, Timilchi: Junius, Lida: Augustus, Weidmonath: September, Halegmonath: October, Winterfyllich: November, Blothmonath: December, Guili, eodem quo Januarius nomine vocatur. Incipiebant autem annum ab octavo Calendarum Januariarum die, ubi nunc natale Domini celebramus. Et ipsam noctem nobis factos sanctam, tunc gentili vocabulo Moedreneh, id est, matrum noctem appellabant: ob causam, ut suspicamur ceremoniarum, quas in ea pervigiles agebant. Et quotiescunque communis esset annus, ternos menses lunares singulis anni temporibus dabant. Cum vero Embolismus, hoc est, XIIII, mensium lunarium annus occurreret, superfluum mensem astatim apponebant, ita ut tunc tres menses Lida vocarentur, & ob id annus ille Trilidi cognominabatur, habens IV, menses astatim ternos, ut semper temporum ceterorum. Item principaliter annum totum in duo tempora, hyemis videlicet & astatim dispartiebant: sex illos menses, quibus longiores noctibus dies sunt, astatim tribuendo, sex reliquos hyemi. Unde & mensem, quo hyemalia tempora incipiebant, Winterfyllich appellabant, composito novo nomine ab hyeme & plenilunio, quia videlicet à plenilunio ejusdem mensis hyemis fortiretur initium. Nec ab re est, si & cetera mensium eorum nomina quid significent, interpretari curemus. Menses Guili à conversione solis in auctum dici, quia unus eorum praecedit, alius subsequitur, nomina accipiunt. Solmonath dici potest mensis placentarum, quas in eo Diis suis offerebant: Rehmonath à Dea illorum Rheda, cui in illo sacrificabant, nominatur. Eosturmonath, qui nunc paschalis mensis interpretatur, quondam à Dea illorum, quae Eostre vocabatur, & cui in illo festa celebrabant, nomen habuit: à ejus nomine nunc Paschale tempus cognominant, consuetudo antiquae observationis vocabulo gaudia novae solennitatis vocantes. Timilchi dicebatur, quod tribus vicibus in eo per diem pecora mulgebantur. Talis enim erat quondam ubertas Britanniae vel Germaniae, è qua in Britanniam natio intravit Anglorum. Lida dicitur blandus, sive navigabilis, quod in utroque mense & blanda sit serenitas aurarum, & navigari soleant aquora. Wendenmonath mensis zizaniorum, quod ea tempestate maxime abundant. Halegmonath mensis factorum. Winterfyllich, ac si dicas composito nomine hyeme plenium. Blothmonath mensis immolationum, quod in eo pecora, quae occisuri erant, diis suis voverent. Gratias tibi bone Jesu, qui nos ab his vanis avertens tibi sacrificia laudis offerre donasti.

GLOSSÆ IN CAPUT XIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: Auctore Brediferto Ramefienfi,

Antiqui autem Anglorum populi. j. Angli nomen est regionis, in qua primum exierunt populi Angli esse. Lege Historiam Ecclesiasticam gentis Anglorum: ibi enim in libro 1. cap. 15. qualiter praedicta gens anno ab incarnatione Domini 449. in Britanniam primo advenit, per ordinem invenies.

SCHOLIA IN CAPUT XIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: Auctore Joanne Noviomago.

Antiqui autem Anglorum populi. j. Britanniae proximis littoribus, id est, Gallicis & Germanicis eam insulam occuparunt, quae ante Albion à Romanis dicta fuit ab albis montibus, qui ad navigantibus primum occurrunt: unde ex utroque idiomate lingua quaedam nata est similissima Germanica seu Batavia à lingua, quam gentem priori loco isthic fuisse constat: de lingua, cujus etiam nomen ferè sic utuntur, satis constat ex Beda.

DE SIGNIS XII. MENSIIUM. CAPUT XIV.

Singuli autem menses sua signa, in quibus solem recipiant, habent: Aprilis, Arietis: Majus, Tauri: Junius, Gemino- rum: Julius, Cancri: Augustus, Leonis: September, Virginis: October, Librae: November, Scorpionis: December, Sagittarii: Januarius, Capricorni: Februarius, Aquarii: Martius, Piscium: sicut quidam veterum etiam verbis explicavit heroicis:

Respiciet Apriles Arias Phrixæ Calendas.
Majus Agenorei miratur cornua Tauri.
Junius aequatos caelo videt ire Laconas.

Solstitio

Solstitio ardentis Cancriferi Iulius astrum.
 Augustum mensis Leo fervidus igne perurit.
 Sydere Virgo tuo Bacchum September opimat.
 Aequat & October fementis tempore Libram.
 Scorpius hybernium præcepit subire Novembrem.
 Terminat Arcitenens medio sua signa Decembri.
 Principium Jani sancit tropicus Capricornus.
 Mense Numæ in medio solidi stat fidus Aquar.
 Procedunt duplices in martia tempora pisces.

Qui quod de uno Decembri specialiter dixit, de cæteris utique generaliter intelligendum significavit: quia videlicet singula quæque signorum medio suo mense terminentur, à medio priore sumant exortum. De quorum positione strictim nescientes, cum instruemus, obsecro scientibus oneri non sit. Undique gyrum cæli rotundissimum per lineam Zodiaci circuli, quasi per zonam quandam amplissimam sphaeræ circumdatam, distincti ordines gemmarum XII. sese invicem contingunt obliquent: tantæ sunt magnitudinis, ut non minore quàm duarum spatio horarum vel oriri, vel occidere, vel de loco possint moveri: singulis tricenæ partes ob tricenos dies, quibus à sole lustrantur, adscribuntur decem semis horæ, quæ plus sunt, quia plenam partem XXI. horarum non reddunt, simul computari negliguntur. Attamen & ipsæ duodecies circumactæ, ubi dies quinque & quadrantem consummaverint, jam quantum ad tricenæ partes addiderint, patebit, completusque Solis annus non ecc. solùm & LX. diebus, sed additis V. diebus, & quadrante perficitur. Primum igitur Arietis signum in illa cæli parte, quam in medio Martii mensis sol tenet, oriri incipit, consummatur in illa, quam in medio Aprilis ipse circumfertur, idèoque in octava sua parte juxta quosdam, sed verius juxta Aegyptios, qui calculationibus præ omnibus gnari sunt, in quarta sua parte locum æquinoctii vernalis ostendit. Secundum Tauri ab illa celestis circuli parte, quam in medio Aprilis sol circumfertur, ortus initium faciens complet in ea, quam ipse in Maji medio servat. Tertium Geminorum à parte Signiferi, quam sol in medio Maji: Quartum Cancriferi ab ea, quam in medio Iulii circumfertur, inchoat oriri, & idèoque in octava sua parte juxta vulgarem opinionem; sed juxta enucleatorem sententiam aliquot partibus prius inde deflexo ad inferiora situ Zodiaci, id est, signiferi circuli. Quintum Leonis signum à parte, quam sol in medio Julii, Sextum Virginis ab ea, quam in medio Augusti, Septimum Libræ ab ea, quam in medio Septembris circumfertur, inchoat oriri, & idèoque in octava sua parte juxta vulgarem opinionem; sed juxta enucleatorem sententiam aliquot partibus prius inde deflexo ad inferiora situ Zodiaci, id est, signiferi circuli. Quintum Leonis signum à parte, quam in medio Octobri, Nonum Sagittarii ab eo, quam in medio Novembri, Decimum Capricorni ab eo, quam in medio Decembri sol inhabitat, caput attollit, & propterea, ut vulgò creditur, in octava sua parte, ut verò Aegyptus mater artium docet, aliquot partibus ante à brumali solstitio dedicat mansionem. Dein reverso ad altiora signiferi cursu circuli, Undecimum Aquarii fidus à parte solari mediantis Januarii, Duodecimum Piscium ab eadem parte Februarii verticem erigens finitur in medio Martii, ubi Arietis subsequens ortus sui pandit initium: siquidem omnia signa, etsi non formæ figura, regionum tamen suarum conjunctione, & computandi sibi ratione coherent, de quibus Poeta:

Idcirco certis dimensum partibus orbem
 Per duodena regit mundi sol aureus astra.

Signifer autem lacteum circulum in Sagittario recipit, & Geminis. Multa hinc dici poterant, sed hæc melius à colloquente, quàm à scribente fiunt. Sapè quæ de planetarum, quarum per signiferum circulum meatus est, ordine & tempore supra memoravimus: tantum nunc dicamus, quia sol CCC. LXV. diebus & VI. horis, Luna XXXVII. diebus, & VII. horis Zodiaci ambitum lustrant: singula verò signa sol tricenis diebus, & denis horis ac semisse: Luna autem binis diebus & senis horis, ac besse unius horæ perlabitur. Si autem quæris besse quid significet, & in principiis hujus opusculi de calculis diximus, & nunc breviter reperimus. Tanto minus est bisse ab integra hora, quantum VIII. à XII. XX. à XXX. X. à XV. tertia enim parte subtracta, quoties duæ solium remanent, ipsæ duæ partes besse ipsa tertia triens nuncupatur. Errant ergo, qui lunam tricenis diebus tantum spatii celestis, quantum cæli solem percurrere dicunt, cum manifesta veritas prodar, quod & supra perstrinximus, lunam XXVII. diebus & tertia diei parte tantum conficere cursum, quantum CCC. LXV. diebus, & quarta diei parte constat conficere solem, & quantum spatii in uno mense suo lunam, tantum in tredecim suis solis explere circuitum.

GLOSSÆ IN CAPUT XIV. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: Auctore Brediferto Ramesiensi.

Singuli autem menses sua signa, in quibus solem recipiant, habent. Aprilis scilicet habet signum Arietis, &c. Quia videlicet singula quæque signorum medio suo mense terminentur, à medio priore sumant exordium.

QUIBUS DIEBUS SOL QUODQUE SIGNUM INGREDIATUR.

XV. Calend. April.	in Arietem.	XV. Calend. Octobr.	in Libram.
XV. Calend. Maji	in Taurum.	XV. Calend. Novembr.	in Scorpionem.
XV. Calend. Junii	in Geminos.	XV. Calend. Decembr.	in Sagittarium.
XV. Calend. Julii	in Cancrum.	XV. Calend. Januar.	in Capricornum.
XV. Calend. Augusti	in Leonem.	XVI. Calend. Februar.	in Aquarium.
XV. Calend. Septembr.	in Virginem.	XIV. Calend. Mart.	in Pisces.

Has igitur terminaciones secundum consuetudinem & auctoritatem accipere potes: at verò juxta naturam, ita exordia signorum, & qualiter bissextus accrescat, intelligere debes.

DE BISSEXTI PRÆPARATIONE.

Primo igitur anno præparationis bissexti, prima hora noctis, quæ diem 15. Calend. April. præcedit, intrat sol in Arietem: & exit de arietem secundo puncto undecima hora noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. Maji.

Et intrat in Taurum tertio puncto hora undecimæ noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. Maji: & exit de tauro hora nona diei plena, quod est 16. Calend. Junii.

Et intrat in Geminos decima hora diei inchoante, quod est 16. Calend. Junii: & exit de geminis secundo puncto hora octava noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. Julii.

Et in-

Et intrat in cancrum tertio puncto hora octava noctis, qua precedit diem decimumquintum Calend. Iulii, & exit de cancro hora sexta diei plena, quod est 16. Calend. Augusti.

Et intrat in leonem hora diei septima inchoante, quod est 16. Calend. Augusti, & exit de leone secundo puncto quinta hora noctis, qua precedit diem 16. Calend. Septembr.

Et intrat in virginem tertio puncto quinta hora noctis, qua precedit diem 16. Calend. Septembr. & exit de virgine hora tertia diei plena, qua est 16. Calend. Octobr.

Et intrat in librā hora diei quarta inchoante, quod est 16. Calend. Octobr. & exit de libra secundo puncto hora secunda, qua precedit diem 16. Calend. Novembr.

Et intrat in scorpionem tertio puncto hora secunda noctis, qua precedit diem 16. Calend. Novembr. & exit de scorpione hora 12. plena noctis, qua precedit diem 16. Calend. Decembr.

Et intrat in sagittarium hora diei prima inchoante, quod est 16. Calend. Decembr. & exit de sagittario secundo puncto undecima hora diei, qua est 17. Calend. Ian.

Et intrat in capricornum tertio puncto undecima hora diei, quod est 17. Calend. Ian. & exit de capricorno hora nona plena noctis, qua precedit diem 17. Calend. Febr.

Et intrat in aquarium hora decima noctis inchoante, qua precedit diem 17. Calend. Febr. & exit de aquario secundo diei puncto hora octava, quod est 17. Calend. Mart.

Et intrat in pisces tertio puncto hora diei octava, quod est 17. Calend. Mart. & exit de piscibus hora sexta plena noctis, qua precedit diem 17. Calend. Aprilis.

DE SECUNDO ANNO PRÆPARATIONIS

bissexti.

Anno secundo præparationis bissexti intrat sol in arietem hora septima inchoante noctis, qua precedit diem 15. Calend. April. & exit de arietem secundo puncto quinta hora diei, quod est 15. Calend. Maii.

Et intrat in taurum tertio puncto quinta hora, qua est 15. Calend. Maii, & exit de tauro hora tertia plena noctis, qua precedit diem 15. Calend. Iunii.

Et intrat in geminos hora quarta inchoante noctis supradictæ, & exit de geminis secundo puncto hora diei secunda, quod est 15. Calend. Iulii.

Et intrat in cancrum tertio puncto hora diei secunda, quod est 15. Calend. Iul. & exit de cancro hora diei duodecima plena, quod est 15. Calend. Augusti.

Et intrat in leonem hora prima noctis inchoante, qua precedit 15. Cal. Augusti. & exit de leone secundo puncto hora undecima noctis, qua precedit diem 15. Calend. Septembr.

Et intrat in virginem tertio puncto hora undecima noctis, qua precedit diem 15. Calend. Septembr. & exit de virgine nona hora diei plena, quod est 16. Calend. Octobr.

Et intrat in librā decima hora diei inchoante, quod est 16. Calend. Octobr. & exit de libra secundo puncto hora octava noctis, qua precedit diem 16. Calend. Novembr.

Et intrat in scorpionem tertio puncto octava hora noctis supradictæ: & exit de scorpione hora diei sexta completa, quod est 16. Calend. Decembr.

Et intrat in sagittarium hora septima diei inchoante, quod est 16. Calend. Decembr. & exit de sagittario secundo puncto quinta hora noctis, qua precedit diem 16. Calend. Ianuarii.

Et intrat in capricornum tertio puncto quinta hora noctis supradictæ: & exit de capricorno tertia hora diei plena, quod est 17. Calend. Februarii.

Et intrat in aquarium quarta hora diei inchoante, quod est 17. Calend. Febr. & exit de aquario secundo puncto secunda hora noctis, qua precedit diem 17. Calend. Febr.

Et intrat in pisces tertio puncto secunda hora noctis supradictæ, & exit de piscibus duodecima hora noctis plena, qua precedit diem 17. Calend. Aprilis.

DE TERTIO ANNO PRÆPARATIONIS BISSEXTI.

Anno tertio præparationis bissexti, in initio prima hora diei, quod est 15. Calend. April. intrat sol in arietem: & exit de arietem secundo puncto hora diei undecima, quod est 15. Calend. Maias.

Et intrat in taurum tertio puncto hora diei undecima, quod est 15. Calend. Maias: & exit de tauro hora nona plena, qua precedit diem 15. Calend. Iunii.

Et intrat in geminos inchoante hora decima noctis supradictæ: & exit de geminis secundo puncto hora diei octava, quod est 15. Calend. Iulii.

Et intrat in cancrum tertio puncto hora octava, quod est 15. Calend. Iulii: & exit de cancro sexta hora noctis, qua precedit diem 15. Calend. Augusti.

Et intrat in leonem hora septima supradictæ noctis inchoante: & exit de leone secundo puncto hora diei quinta, quod est 15. Calend. Septembr.

Et intrat in virginem tertio puncto hora diei quinta, quod est 16. Calend. Septembr. & exit de virgine hora tertia noctis plena, qua precedit diem 15. Calend. Octobr.

Et intrat in librā quarta hora pradiçta noctis inchoante: & exit de libra secundo puncto hora diei secunda, quod est 16. Calendas Novembr.

Et intrat in scorpionem tertio puncto hora diei secunda, quod est 16. Calend. Novembr. & exit de scorpione hora duodecima diei plena, quod est 16. Calend. Decembr.

Et intrat in sagittarium prima hora noctis inchoante, qua precedit diem 15. Calend. Decembr. & exit de sagittario secundo puncto undecima hora noctis pradiçta, qua precedit diem 16. Calend. Ian.

Et intrat in capricornum tertio puncto undecima hora noctis pradiçta: & exit de capricorno nona hora diei plena, quod est 17. Calend. Febr.

Et intrat in aquarium decima hora diei inchoante, quod est 17. Calend. Febr. & exit de aquario secundo puncto octava hora noctis, qua precedit diem 17. Calend. Mart.

Et intrat in pisces tertio puncto hora octava noctis supradictæ: & exit de piscibus hora sexta diei plena, quod est decimo quinto Calend. April.

DE QUARTO ANNO PRÆPARATIONIS
billexti.

Anno quarto præparationis billexti, intrat sol in arietem hora diei septima inchoante, quod est XV. Calend. April. & exit de ariete secundo puncto hora noctis quinta, quæ præcedit diem XIII. Calend. Maij.

Et intrat in taurum tertio puncto hora quintæ noctis prædictæ: & exit de tauro hora diei tertia plena, quod est XV. Cal. Iunij.

Et intrat in geminos hora diei quarta inchoante, quod est XV. Calend. Iunij: & exit de geminis secundo puncto hora noctis secundæ, quæ præcedit diem XIII. Calend. Iulij.

Et intrat in cancrum tertio puncto hora secundæ noctis prædictæ: & exit de cancro hora duodecima plena noctis, quæ præcedit diem XV. Calend. Augusti.

Et intrat in leonem hora diei plena, quod est XV. Calend. Augusti. & exit de leone secundo puncto hora diei undecima, quod est XVI. Calend. Septemb.

Et intrat in virginem tertio puncto hora diei undecima, quod est XVI. Calend. Septemb. & exit de virgine nona hora noctis plena, quæ præcedit diem XV. Calend. Octob.

Et intrat in libram decima hora noctis inchoante, quæ præcedit diem XV. Calend. Octob. & exit de libra secundo puncto octava hora diei, quod est XVI. Calend. Novemb.

Et intrat in scorpionem tertio puncto octava hora diei, quod est XV. Calend. Novemb. & exit de scorpione sexta hora noctis plena, quæ præcedit diem XV. Calend. Decemb.

Et intrat in sagittarium hora septima supra dictæ noctis inchoante: & exit de sagittario secundo puncto quinta hora diei, quod est decimo sexto Calend. Ian.

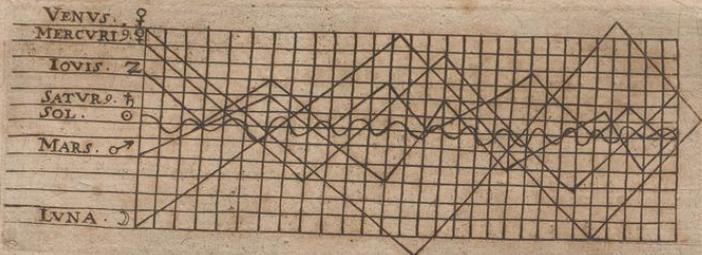
Et intrat in capricornum tertio puncto hora diei quinta, quod est XVI. Calend. Ian. & exit de capricorno hora noctis tertia plena, quæ præcedit diem XVI. Calend. Febr.

Et intrat in aquarium inchoante hora noctis quarta supra dictæ: & exit de aquario secundo puncto hora diei secunda, quod est decimo quarto Calend. Mart.

Et intrat in pisces tertio puncto hora diei secunda, quod est XIII. Calend. Mart. & exit de piscibus duodecima hora diei plena, quod est XV. Calend. April.

Sicque sol primo anno post billextum sexta hora noctis, quæ arietem intraverat, exit de piscibus: secundo vero anno, duodecima hora eisdem noctis: tertio anno sexta hora diei sequenti quarto autem anno duodecima hora ipsius diei, quod est XV. Calend. April. hæc viginti quatuor, id est nox cum die sexto Calend. Mart. inter alari iubentur, ut iterum sol billextio completo prima hora noctis, quæ præcedit decimo quinto Calend. April. arietem possit ingredi. Signa duodecim vel à causis animalibus, vel à gentiliū fabulis nomina sumpturunt. Nam arietem Martio mensi propter Hammonem lovem tribuunt, unde & in eius simulachro arietis cornua fingunt, Tauri Aprilis propter eundem lovem, quod in bovem sit fabulosè conversus. Castorem & Pollucem Maio propter insigne virtutis. Porro cancrum Iunio, quando sol ad inferiora venit, quod cancer impulsu retro cursum dirigere solet. Leonem, quem occidit Hercules Iulio propter vim ferocis assignant. Virginem Augusto, quia tunc exhausta caloribus tellus nihil pariat. Libram Septembri, ob equalitatem diei & noctis. Scorpionem & Sagittarium equinus cruribus deformatur, propter fulmina mensium ipsorum, October & November accipiunt. Capricornum December, propter capram Iovis nutriticem, equus extrema pisci similia pinguntur, quod huius mensis ultima sint pluvialia. Aquarium Ianuario, Februario pisces, ob menses imbriferos tradunt. Singulis autem signis triginta partes, terna vero decades partantur, eo quod sol triginta diebus & decem semis horis illa percurrat, à medio mensis semper incipiens, & decimo quinto Calend. die signa duodecim, scilicet signiferi, vel à causis animalibus, i. e. historiis, quæ per singulos annos eveniunt: vel à gentiliū fabulis, i. e. segmentis nomina sumpturunt, à quibus signa vocantur: vel ex animalibus, i. e. ex rebus quæ singulis annis naturæ aliter sunt, sunt illis impostæ: vel ex fabulis, quæ gentiles monumentis scripturæ tradiderunt, aut etiam ex utriusq. Arietis, Abraham pro eo quod arietem Domino obtulit pro Isaac filio suo. Tauri, Iacob: qui quasi aurum cum angelo luctatus est in monte Bethel. Gemini, Adam & Eva: quod uno corpore facti sunt in paradiso. Cancer, Iob propheta: quia cancrius fuit. Leo, Daniel: qui in lacu leonum fuit. Virgo, Maria: quia solum genuit, & virgo permansit. Libra, Iudas scarioth, qui ad stateram precium salvatoris pensavit. Scorpio, Pharaon: quia per concupiscentiam merfus est in mari Sagittarium, David: qui belligerator fuit contra Goliath. Capricornus, Esau: qui per cupiditatem venationis, & per capram perdidit benedictionem. Aquarius, Iohannes Baptista: quia in alveo Iordanis Salvatorem baptizavit. Pisces, Ionas propheta: quia in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus commoravit. Singulis autem signis triginta partes, terna vero decades. Quod autem dicitur triginta, non est hoc verum, sed verisimile, nam sol in singulis signis variis & diversis spatiis moratur. Nam in geminis triginta duabus spatiantur diebus, & eorum 29 diebus sagittarium transit. Similiter & in cæteris signis variè cursum suum peragit. Hinc est quod in nullo signo tali spatio, i. e. triginta diebus, & sex horis in duodecim equas partes secundum numerum signorum partitus fuerit, duodecimam partem inveniet in triginta diebus & de. em horis, & dimidia parte unius horæ. Tanta sunt magnitudinis, ut non minore quàm duarum spatio horarum vel orri vel occidere, vel de loco possint movere. Singulis tricenæ partes ob tricenos dies quibus à sole lustrantur, ascribuntur. Nullum enim signum potest moveri, nisi per duas horas. Et ideo quia in duabus horis movetur unum signum, in viginti quatuor horis moventur duodecim signa, i. e. totum firmamentum. A principio ortus uniuscuiusq. signi usq. ad extremum, duæ horæ peraguntur, viginti quatuor horæ inter diem & noctem, ideo ad unumquodq. ex duodecim signis duæ horæ pertinent, sive in oriendo, sive in occidendo. Zodiacus vel signifer, est circulus obliquus, duodecim signis constans, per quem errantes stellæ feruntur. Nec aliud habitatur in terris, quàm quod illi subiacet, reliqua à poli squalent. Veneti tamen stella excedit eum binis partibus: luna quoq. per totam latitudinem eius vagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurij stellæ laxime, ut tamen à duodenis partibus tot sunt enim latitudinis non amplius octonæ pererret. Neq. has equaliter, sed duas medio eius: & supra quatuor, infra duas. Sol inde medio fertur inter duas partes, flexuoso dicitur meatu inæqualis. Martus stellæ quatuor mediis, Iovis media, & super eam duabus: Saturni duabus, ut sol. Zodiacus græcè, latine signifer. Zodiaci enim animalia dicuntur, quod vitalem habeant animam, quæ Græco nomine vocantur, vel zodiacum dicitur à signis, eo quod signa animalium in eo esse videatur, quæ zodia dicuntur, dicitur verò ita secundum Macrobiū. Circulus obliquus, i. e. tortuosus. Cuius partes latitudinis sunt duodecim, per quas diversis modis sidera spaciuntur. Per quem, scilicet, zodiacum. Per cuius partes, quæ dicuntur errantes: feruntur autem multifarie, nam alia per tres partes, alia per quatuor, alia per quinque, alia per octo, quadam per duodecim. Nec aliud, scilicet spaciū habitatur in terris, scilicet ubi nos habitamus. Habitatio hominum sub zodiaco tantum est, quia non habitatur aliquid in mundo, nisi subter illo. Macrobius ita commemorat: Luna ferè nunquam in uno signo bis continuo nascitur, nisi in geminis: ubi hoc nunquam evenit, quia dies in eo sol duos supra triginta, altitudine signi morante consumit rarissime in alijs si circa primam signi partem à sole procedit. Hoc autem iuxta naturam aliquatenus intelligi potest, tamen iuxta rectam & consuetam calculandi consuetudinem nequaquàm accipiendum est. Multa hinc dici poterant, sed à me de signifero & de duodecim signis planetarum, i. e. solis & lune, &c. Meatus transitus, scilicet contra mundum, tantum nunc dicamus: quia sol 365. diebus & sex horis, i. e. quadrante: luna verò viginti septem diebus & octo horis, Zodiaci ambitum lustrant, i. e. circumant. Singula veri signa sol trigenis diebus, & denis horis ac semisse, i. e. dimidia hora perlabitur, id est, percurrit. Accipe ergo triginta dies duodecies, & sunt 360. dies: & accipe decem horas duodecies, & sunt 120. horæ. duo

decim ergo semisses, faciunt sex horas, iste est quadrans. Et unum simul 365 dies, & sex horae, in circuitu solis per zodiacum. Luna autem bimis, i. e. duobus diebus: e. sex horae ac bisse. Accipe autem duos dies duodecies, & sunt viginti quatuor dies. Et accipe sex horas duodecies, & sunt septuaginta duae horae, i. e. tres dies. Accipe bisse duodecies, & sunt octo horae. Funt simul in circuitu lune per zodiacum, viginti septem dies, & octo horae. De duodecim bisibus sunt octo horae. Tolle enim de duodecim bisibus quatuor bisse, & fac inde octo trientes, & da unicuique bisse ex octo bisibus unum trientem, & erunt octo horae integri, & duo enim trientes, habent bisse in se. Ac bisse unius horae, id est, duabus partibus unius horae. Si divideris aliquam rem in tres partes, tertia pars triens dicitur, dua vero partes bisse dicuntur. Ipsa tertia, scilicet pars quae remanet, triens nuncupatur. Tantum spatij caelestis. Mens enim spatium decurrit luna in triginta diebus, quam sol in diebus 365. Quatum 360. &c. Et tertia diei parte, i. e. octo horis, quantum scilicet cursum 365. diebus, id est 12. mensibus: & quarta diei parte, id est, sex horis, quod est quadrans. Et, scilicet, cum probet manifesta veritas. Quantum spatij, id est, in 29. diebus, & 12. horis, tantum scilicet spatij, in 13. suis, scilicet mensibus, illum cursum quem facit luna in circuitu suo, id est, in 27. diebus & octo horis, facit sol in 12. suis mensibus. Et illum cursum quem facit luna in suo mense, id est, in 29. diebus, & 12. horis, facit sol in 13. mensibus. In duobus enim diebus & quatuor horis, est mensis lune major suo circuitu, in quibus ad consequendum solem peragit 28. partes, & sextam partem partis in signifero. Tredecim enim partes peragit luna quotidie in zodiaco. Et ideo in illis duobus diebus 26 partes circuit, & in quatuor horis, quae est sexta pars diei, duas partes, & sextam partem partis perlabitur. Funt simul 28. partes, & sexta pars partis. Unde 13. mensis synodici mensis appellatur. Non enim habet nisi 28. partes, & sextam partem partis. Deest de triginta diebus solis unius dies & decem horae, id est, quinque partes diei.

Notandum sane, quod nunquam de duodecim signis amplius quam sex simul cerni queant, si aut ex his uno oriente alter occidat: sique sit, ut novem per totam noctem succedentia videantur, reliquis tribus non apparentibus illud ubi sol est. Et quod solem vel sequitur, vel precedit. Macrobius. Zodiacum ita laetis circulus obliqua circumflexione occurrit ambiendo completitur, ut eum quo duo tropica signa capricornus & cancer feruntur, interfecerit. Has solis portas physici vocaverunt, quia in utraq, obviante solstitio, ulterius solis inhibetur accessio, & sit ei regressus ad zone viam, cuius terminos nunquam relinquunt. Item Macrobius in prima libri sui parte: Solem & lunam & stellas quinque quibus ab errore nomen est, prater quod secum trahit ab ortu in occasum diurna caeli conversio, ipsa suo motu in orientem ab occidentem non solum literarum profanus, sed multus quoque doctrina initiatus abhorrebat a fide, ac monstro simile iudicabat. Sed apud praesens inuenientes ita verum esse constat, ut non solum mentis concipi, sed oculis quoque, ipsis posset probari: amen ut nobis de hoc sit cum pertinaciter negante tractatus, age quibus tibi hoc liquere distinuas simul omnia, quae vel contentio tibi fingit detractionis fidem, vel quae ipsa veritas suggerit in divisionibus, membra miti ammu. Has erraticas cum luminibus duobus, aut infixa caelo, aut alia sidera nullam sui motu nostri oculis indicare: sed ferri mundane conversionis impetu, aut moveri sua quoque, accessione dicemus. Rursus si moventur, aut caeli via sequitur ab ortu in occasum, & communi & suo motu meantes: aut contrario recessu in orientem ab occidentis parte versatur. Prater haec ut opinor, nihil potest vel esse vel fingi. Nunc videmus quid ex his verum poterit probari. Si infixa essent, nunquam ab eadem statione discederent, sed in ipsam locis semper ut alia viderentur. Ecce enim de infixa vergit tunc a sui iunguntur se copulatione dispergant, nec hyadas, quae vicine sunt, deserunt, aut orionis proximam regionem relinquunt. Septentrionum conspectu non solvitur. Anguis qui inter eos labitur, semel circumfusum non mutat amplexum. De vero modo in hac, modo in illa caeli regione visuntur, & saepe cum in unum locum duas pluresve convenierint, & alio loco amen in quo simul visa sunt, & a se postea separantur: ex hoc eas non esse caelo infixas, oculis quoque approbantibus constat. Igitur moventur, nec negare hoc quisque poterit, quod visus affirmat. Querendum est ergo, utrum ab ortu ad occasum, an in contrarium motu proprio revolvantur. Sed & hoc quaerentibus nobis, non solum in anse, sed in ratione, sed visus quoque ipse monstrabit. Consideremus enim signorum ordinem, quibus zodiacum divisum vel distinctum videmus, & ab uno signo quolibet eius ordinis sumamus exordium. Cum aries exoritur, post ipsum taurus emergit, hunc gemini sequuntur, hos cancer, & per ordinem reliqua. Si ista ergo in occidentem ab orientem procederent, non ab arietem in taurum qui retro locatus, nec a tauro in geminos signum posterius valerentur: sed a geminis in taurum, & a tauro in arietem recta et mundane volubilitatis consona accessione prodirent. Cum vero a primo in signum secundum, a secundo ad tertium, et inde ad reliqua quae posteriora sunt revolvantur, signa autem infixa caelo feruntur: sine dubio constat has stellas non cum caelo, sed contra caelum moveri. Hoc ut plene liqueat, astruamus de luna cursu, qui et claritate sui et velocitate notabilior est. Luna postquam a sole descendens caeli marginem tenet, antecedenti super occidentem: tertia die tardius occidit, quam secundo: et ita quotidie longius ab occasu recedit, ut septimo die circa solis occasum in medio caelo ipsa videatur. Post alios vero septem, cum ille emergit, haec oritur, ad eam media parte mensis dimidium caelum: id est, unum hemisphaerium ab occasu in orientem recedendo metitur. Rursus post alios septem circa solis occasum latens hemisphaerij verticem tenet: & huius rei indicium est, quod medio noctis exoritur. Postremum tamen diebus exemptis, solem denuo comprehendit, & vicinus videtur ortus amborum, quamdiu soli succedens: rursus recedens paulatim semper in orientem regrediendo relinquitur occasum. Sol quoque, ipse non aliter quam ab occasu in orientem movetur: & licet tardius recessum suum quam luna conficiat, quippe qui tanto tempore signum unum emetitur, quanto totum zodiacum luna discurrit, manifesta tamen & subiecta oculis motus sui praestat indicia. Hunc enim in arietem esse ponamus. Quod quia aequinoctiale signum est, pares horas somni & diei facit. In hoc signo cum occidit, libram, id est, scorpionis chelas mox oriri videmus: & apparet taurus vicinus occasui. Nam vergiliae & hyadas artes tauri clariores, non multo post sole mergente videmus. Sequenti mense sol in signum posterius, id est in taurum recedit: & ita fit ut neque vergiliae, neque alia pars tauri illo mense videatur. Signum enim quod cum sole oritur & cum sole occidit, semper occidit. Adde ut & vicina astra sole propinquante celerentur. Item Macrobius: Querendum est, cum zodiacus unus sit, & his constet caelo sideribus infixa, quemadmodum inferiorum sphaerarum stellae in signis zodiaci meare dicuntur. Nec longum est invenire rationem, qua in ipsa sphaerula excubant questionis. Verum est enim neque solem lunamve neque de vago ullam ita insignis zodiaci fieri, ut eorum sideribus miscerentur: sed in illo signo unaquaeque perhibetur, quod habuerit super verticem, in ea quae illi subiecta est, circuli sui regione discurrens. Quia singularum sphaerarum circuitus in 12. partes aequae ut zodiacum ratio divisit: & qua in eam parte circuli sui venerit, quae sub parte zodiaci est arietem deputata, in ipsum arietem venisse conceditur. Similiter, observatio in singulis partes viginti tribus stellis tenetur. Et quia facilius ad intellectum per oculos via est, id quod sermo descripsit, visum signum. Esto zodiacus enim circuitus, cui ascripti est a. inter

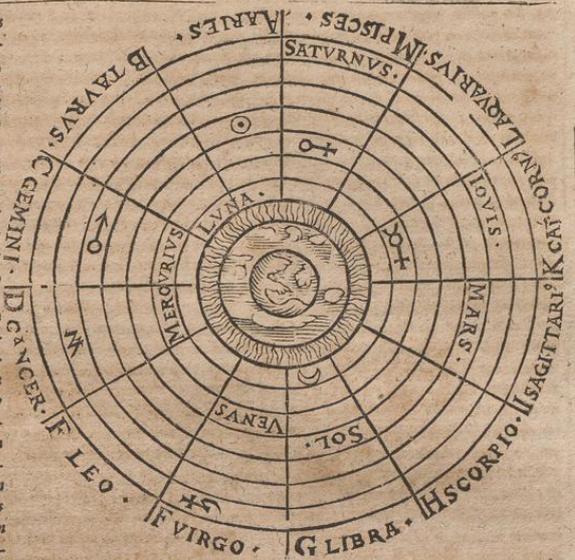

hunc septem alij orbes locentur, & zodiacus ab A per ordinem affixis notis quibus ascribentur litera sequentes in partes 12. dividatur, sique spatium quod inter A & B clauditur, arietem deputatum quod inter B & C. tauro: quod inter C & D. geminis: cetero quod sequitur, & reliquis per ordinem cetera. His constitutis, iam de singulis zodiaci notis & literis, singula deorsum linea per omnes circulos ad ultimum usque adducantur. Procul dubio per orbes singulos duodecim partes dividet transitus linearum. In quocunque igitur circulo, seu sol in illo, seu luna, vel de vagis quacunque discursus, cum ad spatium venerit, quod inter lineas clauditur ab A & B, notis & literis desuenter, in arietem esse dicitur: quia illi constituta, spatium arietem in zodiaco designatum, supra verticem sicut descriptissimum habebit. Similiter in quacunque migraverit partem, in signo sub quo fuerit, esse dicitur. Atque hac ipsa descriptio eodem compendio nos docebit, cur eundem zodiacum eademque signa, aliat tempore longiore, alia brevior percurreant. Quoties enim plures orbes intra se locantur, sicut maximus est ille qui primus est, & minimus qui locum ultimum tenet: ita de mediis, qui summo propior est, inferioribus major: qui vicinior ultimo, brevior superioribus habetur. Et inter his igitur septem sphaeras gradum celeritatis sua singularis ordo posterioris adscribit. Ideo stelle quae per spatia longiora discurrunt, ambitum suum tempore prolixiore conficiunt, quae per angusta, breviora. Constat enim nullam inter eas celerius ceteris tardiusve procedere: sed cum sit omnibus idem modus mandis, tam am ea diversitate temporis sola spatiorum diversitas facit. Nam ut de mediis nunc praetermittimus, ne eadem sepe repetantur, quod eadem signa Saturnus annis triginta, luna diebus viginti octo, ambit & permeat: sola causa in quantitate est circulorum, quorum alter est maximus, alter est minimus. Ergo & ceterarum singulae pro spatii sui modo tempus mandis aut extendit aut contrahit. Hoc loco diligens rerum discussor inveniet quod requiritur. In pedibus enim zodiaci notis, quas monstrat in praesidium fides advocata descriptio. Quae verò inquit, circi celestis duodecim partes aut invenit aut fecit, maxime cum nulla oculis subiciantur exordia singularum? Hinc igitur tam necessaria interrogatio, historia ipsa respondeat, factum referens quo à veteribus & tentata est tam difficilis & effecta divisio.

Aegyptiorum enim retro majores, quos constat primos omnium caelum scrutari & metiri ausos, postquam perpetua apud se serenitatis obsequio, caelum semper suspensum libero inveniunt universis vel stellis vel sideribus infixis caelo, solas cum sole & luna quinque stellas vagari, nec has tamen per omnes caeli partes passim ac sine certa erroris sui lege discurrere. Nunquam enim ad septentrionalem verticem deviare, nunquam ad australem poli ima dimergit, sed intra unum obliqui circi limitem omnes habere discursus: nec omnes tamen re pariter accedat, sed alias aliis ad eundem locum pervenire temporibus: rursum ex his accedere, retro aliam, videri, stare nonnunquam. Postquam hac inquam, inter eas agi viderunt, terras sibi partes decreverunt in ipso circo constituit, & divisionibus annotare, ut certa essent locorum nomina, in quibus eas morari, vel de quibus exisse, ad quae rursum esse venturas: & sibi invicem nunciarent, & ad posteriores ascendere transmitterent. Duobus igitur vasibus aeneis preparatis, quorum alteri fundus erat in modum clepsydrae foratus, illud quod erat in egrum, v. a. unum subiecerunt pleno aqua, altero superposito, sed meatu ante munito, & quamlibet de infixis unam clarissimam, lucidam, notabilem observaverunt Orientem: quae ubi primum cepit emergere, mox munitione subducta, permiserunt subiecto vase aquam superioris influere. Eluxitque, in noctis ipsius, & secuti diei finem, atque in id noctis secunda, quamdiu eadem stella ad ortum rursum revertitur. Quae ubi apparere vix cepit, mox aqua quae infusebat, amota est: tum igitur observatae stellae itus ac reditus integram significaret caeli conversionem, mensuram sibi caeli in aqua, quae de illo fluxit, suscepta quantitate posuerunt. Hac ergo in partes aquas 12. sub fida dimensione divisa, alia duo hujus capacitatis procurata sunt vasa, ut singula tantum singulas de illis 12. partibus ferrent: totaque, rursum aqua in vas suum primum, foramine prius clauso resusa est, & de duobus illis capacitatis minoris alterum subiecerunt pleno, alterum iuxta expeditum paratumque, posuerunt. His preparatis, nocte alia in illam jam caeli partem, per quam solem lunamque, & quaeque vagas maree diurna observatione didicerant, quamvis, postea zodiacum vocaverunt: ascensurum observaverunt sidus, cui postea nomen arietis addiderunt. Huius incipiente ortu, statim subiecto vase, superposita aqua fluxum dederunt. Quod ubi completum est, mox eo sublato effusaque, alterum simile subiecerunt, certum signum observantes, ac memoriter annotatis inter eius loci stellis, qui oriebantur cum primum vas esset impletum: intelligentes quod eo tempore, quo rotas aquae duodecima pars fluxit, pars caeli duodecima descendit. Ab illo ergo loco quo orti incipiente aqua, aqua in primum vas cepit influere, usque ad locum qui oriebat, cum primum vas impleverit, duodecimam partem caeli, i. e. unum signum esse dixerunt. Item secundo vase impleto, ac mox retracto, illud simile quod olim effusum paraverant, iterum subiecerunt: notato similiter loco qui emergebat, cum secundum vas esset impletum, & sine primi signi usque, ad locum, qui ad secunda aquae sinem oriebat, secundum signum annotatum est: atque ita viciniam vase mutando, & per singulas influentis aquae partes, singulas sibi ascendendum caelum partium limites annotando: ubi consummata iam omni per duodecim partes aqua ad primi signi exordia perventum est, sine dubio iam divisa, certaque sibi observationibus & iridicis annotatas duodecim caeli partes tanta compositas machinationis habuerunt. Quod non nocte una, sed duabus effectum est: quia omne caelum una nocte non voluit, sed per diem venit, eius pars media, & medietas reliqua per noctem. Nec tamen caelum omne duarum sibi proximarum noctium divisi inspectio, sed diversorum temporum nocturna dimensio, utrumque hemisphaerium paribus aequè vicibus annotavit. Et has ipsas duodecim partes signa appellari maluerunt, certaque singulis vocabula graecis significatioms adjecta sunt. Et quia signa Graeco nomine zodia nuncupantur, circum ipsum signorum zodiacum quasi signiferam vocaverunt. Huc usque Macrobius. Fabula Poetarum de duodecim signis ideo omisit, quia fructum in eis invenire minime putavi. Responsum est enim lectio quae plus nocitura est insipientibus, quam profutura sapientibus. Fabulas Poeta à sancto nominaverunt, quae non sunt res factae, sed tantum loquendo factae.

DESCRIPTIO POLI.

Duo sunt extremi vertices mundi, quos appellant polos septentrionis & austris: quorum alter à nobis semper videtur, alter nunquam. In eo qui à nobis cernitur, tria sunt signa constituta: duo scilicet arcturi, & serpens circum atque, inter illos in morem fluminis means. Helicem arcturus major, cynosura minor appellatur, quae diversam quidem aspiciunt. Nam dorsa eorum sibi invicem mutuo avertuntur, averisibus

atq; illuc pedibus. Serpens ergo cauda cingit helicen, cetero circuitu cynosuram, ita tamen ut eadem medius inter labens separet: cuius caput ad dextrum pedem eius qui in geniculo stat, videtur extensum. Ille verò qui in geniculo stat, quem Herculeum dicunt, dextro pede caput premit serpentis, capite ad austrum, unum conuerso humeris suis corona tangit confinia. ipsa verò corona post tergum Herculis sita, capiti serpentis quem serpentarius tenet, appropinquat. Serpentarius autem, qui à Graecis ophiuchus vocatur sub Hercule positus ad austrum, versis pedibus scorpionem calcas, serpente praecinctus, quem utraq; manu tenet: qui plurima longitudine protentus, usq; ad coronam extenditur. Iuxta huius serpentis flexuosa volumina, nullo alio interveniente signo, bootes post tergum arcturi maioris videtur, pedibus ad virginem versis: nam virgo sub pedibus bootis est constituta. Contra guttur verò & pedes anteriores urse maioris in commissura zodiaci atq; lactei circulorum gemini sunt locati, habentes à lato latere agitatore cum bædulis duobus, qui contra caput helicis capite verso, pede dextro sinistram auri cornu tangere videtur. Iuxta geminos, quo zodiacus altissime erigitur, contra ventrem urse maioris, cancer situs est habens in dorso a fellos albicantes inter eos nubecula, que praesepeum appellatur. At contra pedes ejusdem urse posteriores inter cancerum & virginem, leo dicitur constitutus bootem habens iuxta se: sub pedibus verò agitatoris taurus jacet, uno pede protento ad orionem, qui sub illo est constitutus. Cepheus inter tyram & cassepiam medius expansis brachijs, pedibus ad terga minoris urse porrectis: Cassephia contra volumen maximum septentrionalis serpentis, inter agitatore, Perseum, Andromedam, Cepheumque constituit. In lacteo circulo, inter pisces, Cassepiam atq; arietem, Andromeda est locata, cum triangulo, quem post tergum habere dicitur, caput versum habens ad alvum equi, qui equus supra est positus. Ariens in commissura zodiaci atq; æquinoctialis circuli sub triangulo situs est, habens sub se cetum ad australem partem. ad proximum huius signi pisces duos, quarum alter in aquilonem erectus, alter in austrum pronus, caudam tamen vinculo quodam connexis colligati sunt. Aquilonum ad Andromedam extenditur, austrinum ad aquarium: iuxta pedes verò Andromeda, à latere Cassephia, Perseus ostenditur, Gorgonis caput manu sinistra tenens, cuius sub femore sinistro, iuxta caudam tauri pleiades videntur constituta. Lyra verò inter levum crurum Herculis, & inter cygnum posita est: sed cygnus expansis alis volanti similis, ad dexteram Cephei manum, dextram alam, sinistram ad pedes equi porrigit. Inter pisces & equum, caudamq; capricorni, aquarius est collocatus, aquam urna fundens, qua effuso ad magnum piscem usq; decurrit. In parte autem humilissima zodiaci, iuxta sagittarium atque aequitiam, capricornus in commissura hyemalis circuli ac signiferi situs est: habens post se sagittarium, in commissura circulorum zodiaci atq; lactei sub delphino constitutus. Est & sagitta quaedam sola sub cygno iuxta aquilam jacens. Supra capricorni verò caput delphinus est positus post caudam serpentis, qui à serpentario tenetur: sub ipso autem serpentario scorpionem dicitur esse locatum, ita ut pedibus serpentarii tangatur: & habere sub se ad australem plagam centaurum bestiam, manu quasi ad aram serenem. Hac ara à quibusdam sacrorum vocatur, & est contra summitatem caudæ scorpionis ad austrum posita. Brachia verò scorpionis locum obtinent, quem libram dicunt, eo quod in eo sol æquinoctium faciat autumnale. Hydra quoque jacet in circulo æquinoctiali nimia longitudine protenta, capite cancro, medietate leoni, cauda virgini subiecta, corvum atque urnam in dorso gestans. At sub pectore tauri, Orion gladio ac cinctus constituitur, lepori qui sub pedibus ejus est superpositus. Habet enim post vestigia sua canem, quem syrium, quemque caniculam appellant collocatum, cantri signo sub ielium: autem quem sub geminis anticanem cognoscere potes. Post caudam verò syrius ad austrum navis, quam Argo dicunt, videtur effulgere: at sub pede sinistro Orionis, fluvium quem Eridanum vocant, flexuoso cursu super labitur usque ad cetum. Cetus autem subiacet arietem, à piscibus longissimo tractu porrectus. Post cuius caudam longo quidem intervallo sub aquario & capricorno in austrum porrectus, piscis magnus conficitur: ultimus eorum qua videri possunt signorum, effusionem urna aquarii, qui ad ipsum usque decurrit, accipiens.

ITEM DE EODEM.

Ad boreæ partes arctoi vertuntur, & anguis;
Post has arctophilax, pariterque corona genuque
Prolapsus, lyra, avis, Cepheus, & Cassephia.
Auriga & Perseus, deloton, & Andromeda astrum.
Pegasus & Delphinus, telumque, aquila, anguis tenensque:
Signifer inde subest, hu sex hinc sidera complent.
Hinc aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo:
Libra, scorpium, arcitenens, capricornusque ad urnam.
Qui tenet ad pisces, post sunt in partibus austrum.
Orion, procyon, lepus, ardens syrius, Argo,
Hydrum, chiron, thuribulum quoque, piscis & ingens
Hinc sequitur pistrix, simul Eridanisque fluentia.
Hi sex versus signant cæli regiones,
Fistula quos sinxit Prisciani docta magistri.

DE MANSIONIBUS PLANETARUM.

Ordo planetarum, non ordine sic seriarum:
Cynthia, Mercurius, Venus & Sol, Mars, Iovis & Thez.
Pisces & chiron Iovis est nepa Martis & Ammon.
Taurus item chela, regnis erunt Ericina.
Cancer erit luna, leo solis pro regione.
Mansio Mercurio modo sunt gemini, modo virgo,
Sesio Saturno stat in urna vel capricorno.

DE ORTU ET OCCASU XII. SIGNORUM.

Exariens chelas aries demergit in ima,
Scorpion aurati submergunt cornua tauri.
Hinc subit arcitenens geminis surgentibus aquor:
Cum cancer surgit, capricornus mergitur undis.
Portitor urceoli formidat signa leonis.
Virgo fugat pisces, redit & victoria victa. Item: **
Mergitur ammonis, libra, tauri scorpium ortu. *

At geminos fugit arcitenens, cancerum capricornus:
Hinc leo pellit aquas fundentem, virgoque pisces. Item:
Libra quod est ammon, nepa, bos, geminos fuge chiron:
Egan cancer agit, urna leo, virgoque pisces.

Luna zodiacum tredecies in duodecim suis conficit mensibus, duobus scilicet diebus, & sex horis, & bisse, i.e. octo uncis unius hora, per singula signa decurrens. Si ergo vis scire in quo signo luna versetur, sume lunam quam volueris computare, ut puta duodecim multiplicata per quatuor, sunt quadraginta octo, partire per novem, novies quini, quadraginta quinque. Quinque ergo signis, ex quo luna nata est exactis, quae haud dubie in eodem quo sol est, scilicet, semper accenditur. In sexto jam signo luna XII. commoratur. Quod si unum remanserit, sex horas signi sequentis novem esse completas: si duo, duodecim: si tria, octodecim: si quatuor, diem integrum: si octo, octies sex horas, i.e. duos adiectos esse dies. Ex quibus tamen horis, per terna semper signa binas subtrahere memento. Operosum est enim in singulis signis, horas minutatim dividere per uncias. Unde in presenti quamvis ad nonas portiones tria remanserint, non horas tamen octodecim, sed sexdecim, sexti signi luna duodecima complebit. Et haec quidem luna in prima vel media parte signi, cujuslibet nata, prompta est computatio. Sin autem alias, quot primo signo luna accensa vel dempserit vel retinuerit partes, tot sequentibus etiam retrahere vel adicere re-ordere horis in luna, pro quinque diebus in sole computatu. Luna zodiacum, i.e. circum, Luna in unoquoque mense suo, i.e. in viginti & novem diebus, & duodecim horis, circuit duodecim signa, & unum penè in super. Hoc argumento inusitato deprehenditur luna XIII. circuire zodiacum melius quam in illo alio usitatissimo, quod potest probari, si trigessimam lunam hoc argumento consideraveris. Istud namque argumentum est verius, quia ad liquidum haec ratio comprehenditur. Illud ergo aliud argumentum per triginta dies computat signum, quod non ita esse manifestat ratio docet: quia scilicet atas luna in viginti novem diebus, & duodecim horis completur. Nos tamen illo argumentum triginta dies damus, propter facilitatem computandi. Et ideo istud argumentum quia subtilius est, ideo verius quod probatur: quia trigessimam lunam secundum hoc argumentum invenies tredecim signa habere peracta: illo vero alio non amplius quam duodecim. Tredecies in duodecim suis conficit mensibus. Quomodo tredecies? Quia postquam luna accensa fuerit in prima parte signi per viginti septem dies & octo horas, currit duodecim signa, usque dum venerit ad eam primam partem signi, ubi accensa fuit: & per illud signum, a quo coepit, recurrit iterum duos dies & quatuor horas, duobus scilicet diebus & sex horis & bisse, i.e. octo uncis unius hora per singula signa decurrens. Multiplicato illos duos dies XII. & invenies viginti quatuor dies: multiplicata sex praefatas horas duodecies similiter, & sunt septuaginta duae horae. Divide per viginti quatuor, sunt tres dies, super sunt adhuc in singulis signis bisse unius hora. Duodecim ergo bisse, octo faciunt horas. Collige in unum, & sunt viginti septem dies, & octo horae, in quibus viginti septem diebus & octo horis, conficit luna totum zodiacum: sed tamen adhuc de sunt ei de suo cursu duo dies, & quatuor horae, antequam peracta sint, & in illis duobus diebus & quatuor horis recurrit per illud signum, quo coepit & quo desinit, antequam inchoaverit suum cursum secundum. Hoc modo perstruat quasi tredecim signa, per unumquemque, cursum suum: & sic potest intelligi, quod tredecies in anno suo, i.e. in CCCCLIV. diebus peragat duodecim signa. Fiant quadraginta octo, scilicet quadrantes: quia quatuor quadrantes faciunt diem, partire per novem. Quinquies novem, quadraginta quinque, i.e. quadraginta quinque. Restant adhuc de quadraginta octo quadrantibus, tres indivisi, post quadraginta quinque, qui faciunt horas octodecim: quia unusquisque, de istis quadrantibus, sex horas habet in se. Et si diligenter per hanc computationem, ad unumquemque numerum, i.e. ad unumquemque quadrante, sex horas multiplicaveris: invenies in unoquoque numero novem, i.e. in novem quadrantibus LIV. horas, quae reddunt duos dies, & sex horas, ideo per tot dies & horas, & bisse unius hora, currit luna unum signum. Quinque ergo signis, i.e. dum luna perstruxerit quinque signa, secundum eundem numerum novem, tres remanserint post quadraginta quinque, & ad unumquemque sex hora multiplicatur, sicut supra dictum est. Signi sequentis, i.e. sexti Novem, scilicet o calculator. In eodem sidere, i.e. signo.

Quod si unum, vel quadrans, vel punctus. Quoddam genus est punctorum, in quo continet unumquemque punctus sex horas, i.e. quartam partem diei. Vel quadrans dicitur illud genus, quia partem quartam diei recipit in se. Nisi enim in ipso loco ubi dicit, Partire per novem, scilicet quadrantes: unumquemque quadrante pro sex horis computaveris, non poteris intelligere: quomodo luna quinque signa percurrat, per eundem, i.e. novem, numerum, per terna semper signa. Bene usque ad terna signa dicit: quia bisse quae super sunt in luna, non complent duas horas nisi in tribus signis: quia ter si ponas octo uncias, faciunt duas horas, quia unaquaeque hora habet duodecim uncias.

Subtrahere memento. Ideo auferre praecipit per terna signa, binas horas: quia ubi signa per novenos quadrantes comprehendit, non computavit bisse eorumdem signorum, qui faciunt horas duas in tribus signis: & licet non computaverimus bisse, tamen ipsa luna suos bisse perfecit.

Propterea secundum computationem nostram, tot signa habet percursa. Computatio, i.e. in quo signo sit luna elongata a sole, ex quo fuit accensa: sin autem alias, scilicet in secunda vel in tertia, vel in qualibet signi parte nata fuerit.

Quot primo signo) Verbi gratia, si fuerit luna accensa in tertia vel quarta parte arietis, & est elongata a sole tribus signis, ex quarto signo accipies tres partes vel quatuor. & superlebis totum arietem. Unde & dicitur: Quot partes dempserit, tot adicere recorderis. Si vero in XX. parte vel in alia qualibet post medietatem signi fuerit accensa, non computabis illud signum in quo fuit accensa, sed secundum ab illo. Et cum perveneris ad illud signum ubi luna est, tot partes retrahere ab eo signo, quot retinuit luna ex eo signo, ubi fuit accensa, si tamen post medietatem fuit accensa. Et propterea illud signum non computabis totum ubi est luna: quia eadem luna in eo signo ubi fuit accensa, decem partes sibi retinuit. Et hoc est quod dicit, quot retinuerit, scilicet ex primo signo: tot retrahere, scilicet sequentibus signis recorderis. Demere est quot linea recesserit a signo, antequam accensa sit luna, si tamen ante medietatem signi fuerit accensa: si vero post medietatem signi fuerit accensa, hoc intelligitur retinere. Item: Quot partes dempserit luna accensa in primo signo, tot adicere recorderis de sequenti signo. Hoc autem fit si in anteriori parte signi fuerit luna accensa, i.e. ante medietatem: si vero post medietatem fuerit accensa, quot retinuerit partes de novissima parte signi ubi fuit accensa, tot retrahere recorderis de sequenti signo. Verbi gratia: Si duodecim lineas retinuit de signo in quo fuit accensa, totidem retrahere de sequenti signi extremitate.

RECAPITULATIO.

Luna zodiacum tredecies.) Nam tredecim menses lunares, qui habent solummodo viginti & septem dies, & octo horas, absque dubitatione in zodiaco reperuntur, computati semper viginti novem diebus in una luna, & triginta in alia. Et ex his duobus diebus & quatuor horis, qui post viginti septem dies, & octo horas per singulos menses tibi remanserint, decimum tertium perficies, licet unus desit dies.

Partire per novem.) In his enim novem quadrantibus decurrat unumquodque signum luna: & si solummodo novem in luna invenieris, integrum signum per actum habebis: & si duo, duo: si tres, tria, & reliqua, dempto semper bisse. Novies enim sex, LIV. sunt. Et per tot horas discurret unumquodque signum & bisse. Nam & hoc quod unaquaeque pars ex quatuor multiplicata, sex horas habet, ipse in subsequenti demonstrat dicens: Si unus remanserit sex horas, &c.

Quinque ergo signis ex quo luna nata est exactis.) Cave hic quod in alio loco in argumento dixit, lunam a sole quatuor punctis elongari: hic vero non inter solem & lunam metitur, sed a loco inensationis luna, usque ad punctum cujuslibet signi in quo currit, i.e. de signo quando accensa est, usque ad signum in quo est, semper retrahere binas horas de residuis horis: quae remanserint post novenos quadrantes, scilicet per terna semper signa.

Quot primo signo luna accensa vel dempserit vel retinuerit partes.) Verbi gratia. Praesens luna nata fuit in quinta parte arietis, & viginti quinque partes postea retinuit, per quas currit. Quinque dempsit, quas non retigit. Ac deinde si probare volueris hodie nona luna in quo signo est, multiplicata novem per quatuor, sunt triginta sex, scilicet quadrantes. Multiplicata septem ex his, scilicet quadrantibus, per sex, propter sex horas, quae in unoquoque, quadrantem sunt, & tres horas sume de vigesimo nono qui ad terna, & habebis quadrata

ginta quinque horas: & da arietis, quia tot hor. ut per eum cucurrit, computatū semper novem horis in cursu luna, pro quinque partibus, i. e. diebus solis. Quod hic etiam bene convenit: nam quinque novem XLV. & quinque quinque XXV. Tot enim partes solis semper per tot horas luna discurrit. Accipe de quinque viginti septem quadrantes, & da novem rator, novem iterum geminis, & similiter novem cancri. Et adhuc habes quadrantes & dimidium, qui reddunt novem horas, ex quibus duo tribus signis per actus debentur, & sic restant septem hora. Ergo nona luna VII. horas in leone erit. Luna accensa vel demperit, scilicet de primo signo in capite. Tot retrahere, scilicet de fine sequentis signi, & adiacere ad primum signum recorderis. Vel retinuerit, scilicet de primo signo in fine, tot retrahere similiter de fine subsequentis signi, & adiacere ad primum signum recorderis. Novem horis in luna, pro quinque diebus in sole computatus: quia quod sol agit quinque diebus, hoc facit luna in novem horis. Quod ita probatur. Sexies quini, XXX. sexia eius pars sunt V. Hoc ad solem pertinet. Triginta diebus unumquodque signum per lastrat. E contra luna duobus diebus & sex horis perficit unumquodque signum, quae faciunt horas LIV.

RECAPITULATIO.

Luna zodiacum tredecies, &c. Zodiacum signifer, Zoa Graec. animal Latinè. Inde zodiacus dicitur à zōi, id est, animalibus, quorum imagines ibi depicta sunt.

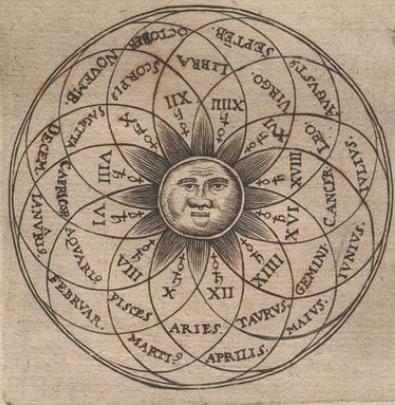
Duobus diebus & sex horis, ac bisse, &c. Si diligenter quaesieris, invenies lunam in unoquoque signo duobus diebus & sex horis, ac bisse unius horae, in super etiam duodecimam partem unius horae immorari. Et si cogitas cur ipsam particulam pretermisit, dico quia perito calculatori hanc minime latuisse praescivit, & ideo fastidium locutionis amisit. Quod quidem ratio ita probari potest. Quem admodum novem hora in luna, & quinque dies in sole, & sicut novem quadrantes in luna & dies in sole: ita quoque viginti septem dies in luna, & CCCLX in sole, omnino concordant. Et restant adhuc de cursu solis dies quinque, & de cursu lune octo horae & duodecim particulae, ex quibus nona hora conficitur. Sicque cursus solis & luna, per zodiacum concordare probatur. In hoc loco novem quadrantes, & dua dies & sex hora aequalem habent numerum.

Operosum est enim in singulis signis, &c. Laboriosum est enim univique signo statim post novem quadrantes, octo tribuere uncias. Et ideo brevitate causa praetermittuntur, usque dum tribus signis per actus, dua horae, id est, tres bisse, restituantur. Et haec quidem lunam prima vel media parte signi cuiuslibet nata, promptè est computatio: quia quanto minus restaurare oportet, tanto facilius est computatio.

Sin autem aliàs quod primo signo, &c. Id est, si alio loco accensa fuerit quam in prima vel media signi parte. Demperit, scilicet in capite signi, vel retinuerit, scilicet de fine signi, tot sequentibus scilicet signis retrahere vel adiacere: scilicet ad illud signum in quo primo fuit luna recorderis. Hanc igitur restorationem taliter agere debes. Si vis unum diem restaurare, tribus illi novem punctos: si duos, octodecim: si tres, viginti septem: si quatuor, triginta sex: si quinque, quadraginta quinque, qui faciunt novem horas. Et hoc est quod dicitur, Novem horis in luna pro quinque diebus in sole computatus. Potest etiam id ipsum ita facere: si unum diem restaurare gestus, da illi duas horas, ex quibus semper decimam recide partem. Si quinque, tribus illi decem horas: abjecta decima parte, novem hora inde restant.

SCHOLIA IN CAP. XIV. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

DE SIGNIS ET HORIS XII. MENSIIUM.

Singuli autem menses sua signa. Distributio signorum est per singulos menses, quod tamen haud commode fieri potest: non enim initia mensium Romanorum (de his enim agitur) respondent mensium principis: in mediis enim mensibus sol ferè novum aliquod signum ingreditur, veluti XI. Ianuarij aquarium, quae tamen ratio firma non est. Nam olim ut apparet, ipsi mensium Kalendis in aliud signum transitus fuit: nec desunt qui opinantur Christum natum esse nocte brumali, quae totius anni longissima est: ea tunc fuit VIII. Kalendas Ianuarij. Nostra aetate verò bruma fit pridie Idus Decembris, i. e. XIII. diebus citius: quod propterea accidit, quia annus solaris brevior est aliquanto quam computatur. Constat enim diebus CCCLXV. & quadrante non integro, qui quoniam propter intercalandi commoditatem sumitur integer, necesse est tardius annum exire quam sol signiferum permensus est, quae temporis redundancia remedium nondum invenit intercalationis, seu potius ademptionis. Tolleretur autem (si id liberet Ecclesiae seu Romano Pontifici, cui primum potestas intercalandi data est) ad hunc modum: Primum, dies qui sunt à duodecima die Decembris, quo bruma est, usque ad Kalendas Ianuarias, Decembris detraherentur scilicet undeviginti: constaretque eo tantum anno December duodecim diebus: praeterea centesimo decimo quoque anno non intercalaretur, intercalatio enim plus temporis addit, quam solis circuitus requirit, quod nisi detractione tolli non potest. Hoc pacto contingeret, ut constanter toto anno sol Capricorni sidus ingrediatur Kalendis Ianuarij, quod annis quingentis ante Christum natum fuit: si modo tamdiu intercalatum est. Apposui hic, non quidem quod ego tempora in ordinem alium redigi cupiam, sed ut lectori constaret, quae ratio sit, quod bruma jam propius eveniat Kalendis Decembris, quam dum Servator noster nasceretur: quod, aliquando futurum sit durante longo saeculorum ordine, ut eodem tempore December eveniret, quo nunc habemus Novembrem.

Sicut

Sicut quidam veterum etiam versibus explicavit.) Apud quem ex veteribus poetis hiversus habeantur, non memini me legisse, apparere cuiusdam recentioris quam est Manilius, apud quem similes leguntur, sed non idem. Solent autem etiam Calendarii (us vocant) hiversus singulis mensibus distribuere, velut jam prenotantur versibus parum sobriis & nihil eruditus. Prioris generis vidi veteris in quendam codicem sararum cantionum & lectionum, passim aureis literis scriptum cum eisdem versibus in eiusdem mensium, quem Colonia nobis ostendit in aede divi Gereonis D. Andreas Baronicensis ejusdem loci Canonus.

Aries Phrixæ Calendas.) Phrixæ arietis caelestis epitheton ab eventu, quod Phrixum & Hellen per mare (quod ab ea postea Hellepontus dictum est) transtulerit. Vide poeticon astronomicum Iulij Higini.

Majus Ageronci.) Ageronem taurum vocat à Venere, cuius domus est in hoc signo Agenorem enim veteres acceperant deam quæ ad agendum excitaret: hæc non alia est quam Venus, quæ cuncta viventia ad agendum excitat.

Junius æquatos cælo videt ire Laconas.) Æquatos Lacones, Geminos intellige, Castorem videlicet & Pollucem, quos Iupiter propter imperij moderationem, quæ simul uti sunt in Lacædæmonios, inter nobilia astra collocauit.

Solliticia ardentis: Sol in prima parte Cancr' solstitium efficit, quo tempore umbra prope absumuntur, & æstus propter astra sublimitatem supra modum augetur: propterea ardentem appellavit.

Leo fervidus: Sol in hoc signo, dies can. ulares mortaliū corporibus fervore intolerabiles reddit.

Æquat, & October.) Respicit æquinoctium, quod sit autumno in prima parte libra.

Scorpius hybernum præceps.) Præcipitem scorpium intelligimus, propter subita dierum decremēta, quæ sub hoc sidere celerissima sunt.

Principium Jani sancit Tropicus Capricornus.) Capricornus signum est tropicum, quemadmodum & cancer. Nam ut in illo solstitium sit ita in hoc bruma, qui dies sunt in autum̄ lucis & tenebrarum postremi. Quod autem dicatur habere Ianuarij principium, ad nostram æratem non quadrat, sed sic fuit, quemadmodum supra ostendimus duobus abhinc annorum millibus.

Solici stat fidus aquari.) Cur soliti, cum à Luciano levus dicatur, ab alio citus, ab alio præcepit Resp. cu. hic diei cardum incrementum, quod tum vix dum advenit: & astrologi fixa vocant signa, quæ sequuntur statim tropica, qualis est aquarius: qui secus eum vocant, respiciunt temporis moram, quo totus exoritur, quod sit intra horam dum alia quædam plus quam duas horas conficiant, priusquam ingere oriantur, propter flexum signiferi, per Nume mensem Februarium intellige. Hunc enim anno adiecit ante à Romulo instituto, veluti & Ianuarium.

Duarum horarum spacio.) Intellige horas inæquales seu temporales, non æquinoctiales, aliqui falsum esse facile constat ex his, quæ traduntur de exortu & occasu siderum inæquali.

Decem semis horæ.) Intellige, quibus sol longius in unoquoque signo commoratur quam triginta diebus.

Primum igitur arietis lignum.) Obscurus paulo Beda indicat, in quibus cæli partibus seu signis quolibet mense sit sol, vel quod idem est, quod signum quovis mense cum sole oriatur, quod ut quolibet mense & cuiusque mensis die exactè sciatur nostræ ætate, ad scripti ad finem tabulam dierum, & partium signorum, ad annum salutis M. D. XL exactè computatam.

Et ideo iuxta quosdam in octava sui parte.) Ad hunc modum Plinius tradit libro 2. naturalis historia cap. XIX. Sol autem ipse quatuor, inquit, differentias habet, bis æquat nocte diei, vere & autumno, in centrum incidens terra, in octavis partibus arietis & libra, bis permutatis spaciis in autum̄ diei, bruma octava in parte capricorni: noctis vero solstitio totidem in partibus cancri. Sed dubitet quispiam, cum obliqui circuli ratio sit immutabilis, nec alio loco possint fieri æquinoctia, quam ubi signiferi & æquinoctiali sunt sectiones, & harum sectionum una, prima sit pars arietis, altera vero libra pars seu radius primus sine ulla mutatione: quomodo igitur intelligemus æquinoctia fieri in octavis partibus, cum ipsa sectio circularum signiferi & æquatoris efficiat primas partes libra & arietis. Respondet ad hunc modum, Aegyptij, seu ut est apud Plinium Anaximander Milefius, cum primū deprehenderent & signiferi obliquitatem, atque in eo soli æquinoctia vel solstitia, respexerunt iuxta ea loca vicina astra, quibus tum arietis & tauri nomina indabantur, notat unq. horum astra in eorum in celo tractus, & longitudines, ut unum quemq. locum manifesta nota deprehenderent. Deinde totum illud astrum dividentes in partes 30, certam parte imaginis loco æquinoctij aut solstitij signabant: ut verbi gratia, quo loco tunc æquinoctium fuit, ibidē pars octava eius astra signi, qui aries in celo dicitur, reperiebatur. Verū cum stelle fixæ ad motū non sphaera paulatim contra caelum moverentur in exortum, non poterat hæc ratio stabilis esse. Quapropter universum circum solis, sequentes dividerunt in 12 spacia æqualia, quæ dicuntur Græcè dodecamoria, quorum unumquodq. dividebatur in 30 partes, quæ tunc gradus dicuntur, omnia computatone, quæ per partes astra signis. Astra signorum enim omnium magnitudo non est æqualis, hoc modo exactissimo intelligendum esse locum Plinij, & quemlibet alium ubi est æquinoctia aliter evenire, quam in primis partibus arietis & libra. Hoc si quis vult clarius accipere sumat Astrolabium quod superioribus annis edidimus, notet in eo primam partem cancri, non quidem ejus astra, sed dodecamorij illius, quod quantum est à sectione æquinoctialis: ad eam partem postquam sol pervenit, dicitur esse in prima parte dodecamorij quidem, non tamen in prima parte cancri, ad est, ejus astra: sed circa secundam partem geminorum, quæ est in altera stellarum, quæ priorem pedem geminorum deserunt: unde ipsa cancri imago plurimum partium inter vallo digressa est. Propterea (ut finem faciam) quando solem dicimus esse in leone, seu alio quolibet signo, non astrum, sed dodecamorion intelligere debemus ab ariete quartum. Horum unumquodq. sol spacio tricenarum dierum & decem horarum percurrit, de quibus poeta locus intelligendus est, quem hic Beda citat ex 1. Georgion.

Ut verò Aegyptus mater artium docet.) Aristoteles quoque author est, abstrusarum artium primam inventionem esse Aegyptiorum sacerdotum, quibus interdicitum fuit prophetis rebus operam dare. Vide principium Metaphysicæ apud Aristotelem.

HÆC TABULA INTEGRUM ANNALEM COMPLECTITVR, IN QVO MENSES AC MENSIVM SINGV.

lorum dies ordine ponuntur: è regione numerus partium seu graduum in signifero,
qui singulis diebus respondent. Tertius numerus est minutorum,
quæ ἀστὴρα πρῶτα alibi declaravimus.

IANVARIVS.				MARTIVS.				MAIVS.						
Di.	Gra.	Mi.	p.	Di.	Gra.	Mi.	p.	Di.	Gra.	Mi.	p.			
Circum.	1.	20.	34.	Capricornus,	1.	21.	8.	Pisces.	Philip.	1.	20.	32.	Taur.	
	2.	21.	36.	capricorn.	2.	22.	7.	pisce.		2.	21.	30.	taur.	
	3.	22.	37.	capric.	3.	23.	7.	pisce.	Cru.	3.	22.	27.	taur.	
	4.	23.	38.	capric.	4.	24.	6.	pisf.		4.	23.	24.	taur.	
	5.	24.	39.	capric.	5.	25.	6.	pisf.		5.	24.	22.	taur.	
	6.	25.	41.	capric.	6.	26.	5.	pisf.		6.	25.	10.	taur.	
	7.	26.	42.	capric.	7.	27.	5.	pisf.		7.	26.	17.	taur.	
	8.	27.	43.	capric.	8.	28.	4.	pisf.		8.	27.	14.	taur.	
	9.	28.	44.	capric.	9.	29.	3.	pisf.		9.	28.	12.	taur.	
	10.	29.	45.	capric.	10.	0.	2.	Aries.		10.	29.	9.	taur.	
	11.	0.	47.	Aquarius.	11.	1.	1.	ari.		11.	0.	6.	Gemini.	
	12.	1.	48.	aqua.	Greg.	12.	2.	1.	ari.		12.	1.	4.	gemi.
	13.	2.	49.	aqua.		13.	3.	0.	ari.	Serva.	13.	2.	1.	gemi.
	14.	3.	50.	aqua.		14.	3.	59.	ari.		14.	2.	58.	gemi.
	15.	4.	51.	aqua.		15.	4.	58.	ari.		15.	3.	55.	gemi.
	16.	5.	52.	aqua.		16.	5.	57.	ari.		16.	4.	52.	gemi.
	17.	6.	53.	aqua.	Ger.	17.	6.	55.	ari.		17.	5.	50.	gemi.
	18.	7.	54.	aqua.		18.	7.	54.	ari.		18.	6.	47.	gemi.
	19.	8.	55.	aqua.		19.	8.	53.	ari.		19.	7.	44.	gemi.
	20.	9.	56.	aqua.		20.	9.	52.	ari.		20.	8.	41.	gemi.
Agne.	21.	10.	57.	aqua.	Bene.	21.	10.	51.	ari.		21.	9.	38.	gemi.
	22.	11.	58.	aqua.		22.	11.	49.	ari.		22.	10.	35.	gemi.
	23.	12.	59.	aqua.		23.	12.	48.	ari.		23.	11.	32.	gemi.
	24.	14.	0.	aqua.		24.	13.	47.	ari.		24.	12.	29.	gemi.
Paul.	25.	15.	1.	aqua.	Mari.	25.	14.	45.	ari.	Vrb.	25.	13.	27.	gemi.
	26.	16.	2.	aqua.		26.	15.	44.	ari.		26.	14.	24.	gemi.
	27.	17.	2.	aqua.		27.	16.	43.	ari.		27.	15.	21.	gemi.
	28.	18.	3.	aqua.		28.	17.	41.	ari.		28.	16.	18.	gemi.
	29.	19.	4.	aqua.		29.	18.	40.	ari.		29.	17.	15.	gemi.
	30.	20.	5.	aqua.		30.	19.	38.	ari.		30.	18.	12.	gemi.
	31.	21.	5.	aqua.		31.	20.	37.	ari.		31.	19.	9.	gemi.
FEBRVARIVS.				APRILIS.				IUNIVS.						
Di.	Gra.	Mi.	p.	Di.	Gra.	Mi.	p.	Di.	Gra.	Mi.	p.			
	1.	22.	6.	aqua.		1.	21.	35.	Aries.		1.	20.	6.	Gemi.
Purif.	2.	23.	6.	aqua.		2.	22.	34.	ari.		2.	21.	3.	gemi.
Blasi.	3.	24.	7.	aqua.		3.	23.	32.	ari.	Eras.	3.	22.	0.	gemi.
	4.	25.	7.	aqua.	Ambr.	4.	24.	30.	ari.		4.	22.	57.	gemi.
Agat.	5.	26.	8.	aqua.		5.	25.	29.	ari.	Bonif.	5.	23.	54.	gemi.
	6.	27.	8.	aqua.		6.	26.	27.	ari.		6.	24.	51.	gemi.
	7.	28.	9.	aqua.		7.	27.	25.	ari.		7.	25.	48.	gemi.
	8.	29.	9.	aqua.		8.	28.	23.	ari.		8.	26.	45.	gemi.
	9.	0.	9.	Pisces.		9.	29.	21.	ari.		9.	27.	42.	gemi.
	10.	1.	10.	pisces.		10.	0.	20.	Taurus.		10.	28.	39.	gemi.
	11.	2.	10.	pisce.		11.	1.	18.	taur.		11.	29.	36.	gemi.
	12.	3.	10.	pisce.		12.	2.	16.	taur.		12.	0.	33.	Cancer.
	13.	4.	11.	pisf.		13.	3.	14.	taur.		13.	1.	30.	cancer.
Valent.	14.	5.	11.	pisf.	Tyb.	14.	4.	12.	taur.	Viti.	14.	2.	27.	canc.
	15.	6.	11.	pisf.		15.	5.	9.	taur.		15.	3.	24.	canc.
	16.	7.	11.	pisf.		16.	6.	7.	taur.		16.	4.	21.	canc.
	17.	8.	11.	pisf.		17.	7.	5.	taur.		17.	5.	18.	canc.
	18.	9.	11.	pisf.		18.	8.	3.	taur.		18.	6.	15.	canc.
	19.	10.	11.	pisf.		19.	9.	1.	taur.		19.	7.	12.	canc.
	20.	11.	11.	pisf.		20.	9.	58.	taur.		20.	8.	9.	canc.
	21.	12.	11.	pisf.		21.	10.	56.	taur.		21.	9.	6.	canc.
Pet.	22.	13.	11.	pisf.		22.	11.	54.	taur.		22.	10.	3.	canc.
	23.	14.	11.	pisf.		23.	12.	52.	taur.		23.	11.	0.	canc.
Matt.	24.	15.	10.	pisf.		24.	13.	49.	taur.	Ioan. Ba	24.	11.	57.	canc.
	25.	16.	10.	pisf.		25.	14.	47.	taur.		25.	12.	54.	canc.
	26.	17.	10.	pisf.	Marci	26.	15.	44.	taur.		26.	13.	51.	canc.
	27.	18.	9.	pisf.		27.	16.	42.	taur.		27.	14.	49.	canc.
	28.	19.	9.	pisf.		28.	15.	40.	taur.		28.	15.	46.	canc.
	29.	20.	8.	pisf.		29.	18.	37.	taur.	Pet. Pau.	29.	16.	43.	canc.
					Quir.	30.	19.	35.	taur.		30.	17.	40.	canc.

IPLIVS.				SEPTEMBER.				NOVEMBER.			
Di.	Gr.	Mi.	p.	Di.	Gr.	Mi.	p.	Di.	Gr.	Mi.	p.
<i>Vif. Ma.</i> 1.	18.	37.	Cancer	<i>Egid.</i> 1.	18.	15.	Virgo	<i>Om. SS. I.</i> 19.	1.		Scorpio.
2.	19.	34.	cancer	2.	19.	14.	virgo	2.	20.	2.	scorp.
3.	20.	31.	canc.	3.	20.	13.	virgo	3.	21.	3.	scorp.
4.	21.	28.	canc.	4.	21.	11.	virgo	4.	22.	4.	scorp.
5.	22.	25.	canc.	5.	22.	10.	virgo	5.	23.	5.	scorp.
6.	23.	22.	canc.	6.	23.	9.	virgo	6.	24.	6.	scorp.
7.	24.	19.	canc.	7.	24.	8.	virgo	7.	25.	7.	scorp.
8.	25.	16.	canc.	<i>Na. Ma.</i> 8.	25.	7.	virgo	8.	26.	8.	scorp.
9.	26.	13.	canc.	9.	26.	5.	virgo	9.	27.	9.	scorp.
10.	27.	11.	canc.	10.	27.	4.	virgo	10.	28.	10.	scorp.
11.	28.	8.	canc.	11.	28.	3.	virgo	<i>Mart.</i> 11.	29.	11.	scorp.
12.	29.	5.	canc.	12.	29.	2.	virgo	<i>Canib.</i> 12.	0.	12.	Sagittarius.
<i>Mag.</i> 13.	0.	2.	Leo.	<i>Matern.</i> 13.	0.	1.	Libra.	13.	1.	14.	sagit.
14.	1.	0.	leo.	<i>Exalt.</i> 14.	1.	0.	lib.	14.	2.	15.	sagit.
15.	1.	37.	leo.	15.	1.	39.	lib.	15.	3.	16.	sagit.
16.	2.	34.	leo.	16.	2.	39.	lib.	16.	4.	17.	sagit.
17.	3.	32.	leo.	<i>Lamb.</i> 17.	3.	38.	lib.	17.	5.	18.	sagit.
18.	4.	49.	leo.	18.	4.	37.	lib.	18.	6.	20.	sagit.
19.	5.	46.	leo.	19.	5.	36.	lib.	19.	7.	21.	sagit.
20.	6.	44.	leo.	20.	6.	36.	lib.	20.	8.	22.	sagit.
21.	7.	41.	leo.	<i>Mat.</i> 21.	7.	35.	lib.	<i>pres. Ma.</i> 21.	9.	23.	sagit.
<i>Magd.</i> 22.	8.	38.	leo.	22.	8.	35.	lib.	<i>Cacil.</i> 22.	10.	25.	sagit.
23.	9.	36.	leo.	23.	9.	34.	lib.	23.	11.	26.	sagit.
24.	10.	33.	leo.	24.	10.	34.	lib.	24.	12.	27.	sagit.
<i>Iacob.</i> 25.	11.	31.	leo.	25.	11.	33.	lib.	<i>Catha.</i> 25.	13.	28.	sagit.
<i>Anne.</i> 26.	12.	28.	leo.	26.	12.	33.	lib.	26.	14.	30.	sagit.
27.	13.	26.	leo.	27.	13.	32.	lib.	27.	15.	31.	sagit.
28.	14.	23.	leo.	28.	14.	32.	lib.	28.	16.	32.	sagit.
<i>Paul.</i> 29.	15.	21.	leo.	<i>Mich.</i> 29.	15.	31.	lib.	29.	17.	34.	sagit.
30.	16.	18.	leo.	30.	16.	31.	lib.	<i>Andr.</i> 30.	18.	35.	sagit.
31.	17.	16.	leo.								
AVGVSTVS.				OCTOBER.				DECEMBER.			
Di.	Gr.	Mi.	p.	Di.	Gr.	Mi.	p.	Di.	Gr.	Mi.	p.
<i>Pet.</i> 1.	18.	14.	Leo.	<i>Remi.</i> 1.	17.	31.	Libra.	1.	19.	36.	Sagit.
2.	19.	11.	leo.	2.	18.	31.	lib.	2.	20.	38.	sagit.
3.	20.	9.	leo.	3.	19.	30.	lib.	<i>Barb.</i> 3.	21.	39.	sagit.
4.	21.	7.	leo.	4.	20.	30.	lib.	4.	22.	41.	sagit.
5.	22.	4.	leo.	5.	21.	30.	lib.	5.	23.	42.	sagit.
6.	23.	2.	leo.	6.	22.	30.	lib.	<i>Nicol.</i> 6.	24.	44.	sagit.
7.	24.	0.	leo.	7.	22.	30.	lib.	7.	25.	45.	sagit.
8.	24.	38.	leo.	8.	24.	30.	lib.	<i>Cos. Ma.</i> 8.	26.	47.	sagit.
<i>Laur.</i> 9.	25.	35.	leo.	<i>Giony.</i> 9.	25.	30.	lib.	9.	27.	48.	sagit.
10.	26.	33.	leo.	<i>Dereon.</i> 10.	26.	30.	lib.	10.	28.	50.	sagit.
11.	27.	31.	leo.	11.	27.	31.	lib.	11.	29.	51.	sagit.
12.	28.	40.	leo.	12.	28.	31.	lib.	12.	0.	33.	Aquar.
13.	29.	47.	leo.	13.	29.	31.	lib.	<i>Lucia.</i> 13.	1.	34.	aquar.
14.	0.	45.	Virgo.	14.	0.	31.	Scorp.	14.	2.	36.	aquar.
<i>Af. Mar.</i> 15.	1.	43.	virg.	<i>Maur.</i> 15.	1.	31.	scorp.	15.	3.	37.	aquar.
16.	2.	41.	virg.	16.	2.	32.	scorp.	16.	4.	39.	aquar.
17.	3.	39.	virg.	17.	3.	32.	scorp.	17.	6.	0.	aquar.
18.	4.	37.	virg.	18.	4.	32.	scorp.	18.	7.	2.	aquar.
19.	5.	35.	virg.	19.	5.	33.	scorp.	19.	8.	3.	aquar.
<i>Bern.</i> 20.	6.	34.	virg.	20.	6.	33.	scorp.	20.	9.	4.	aquar.
21.	7.	32.	virg.	<i>Vrsul.</i> 21.	7.	34.	scorp.	21.	10.	6.	aquar.
22.	8.	30.	virg.	22.	8.	35.	scorp.	<i>Thom.</i> 22.	11.	7.	aquar.
23.	9.	29.	virg.	23.	9.	35.	scorp.	23.	12.	9.	aquar.
<i>Bart.</i> 24.	10.	27.	virg.	24.	10.	36.	scorp.	24.	13.	10.	aquar.
25.	11.	26.	virg.	25.	11.	36.	scorp.	25.	14.	12.	aquar.
26.	12.	24.	virg.	26.	12.	37.	scorp.	<i>Nat. Do.</i> 26.	15.	13.	aquar.
27.	13.	22.	virg.	27.	13.	38.	scorp.	<i>Steph.</i> 27.	16.	14.	aquar.
28.	14.	21.	virg.	28.	14.	39.	scorp.	<i>Io an.</i> 28.	17.	16.	aquar.
29.	15.	20.	virg.	<i>Simo.</i> 29.	15.	39.	scorp.	<i>Inno.</i> 29.	18.	17.	aquar.
30.	16.	18.	virg.	30.	17.	0.	scorp.	30.	19.	18.	aquar.
31.	17.	17.	virg.	31.	18.	1.	scorp.	31.	20.	19.	aquar.

DE LUNÆ CURSU PER SIGNA.
CAPUT XV.

Una quotidiē quatuor punctis, five crescens à sole longius abit, seu decrescens soli vicinior, quàm pridie fuerat redditur: singula autem signa decem punctos habent, id est, duas horas, sicut & superius admonuimus quinque puncti horam faciunt. Et ideo si vis scire in quo signo luna est, sume lunam quam volueris, ut puta quintam, multiplica per quatuor, sunt viginti: partire per decem bis deni vies; duobus ergo signis quinta luna semper à sole distat. Item sume octavam lunam, multiplica per quatuor, sunt triginta duo, partire per decem, ter deni tries, & remanent duo; tribus ergo signis & duobus punctis, octava luna semper à sole dirimitur. Duos autem punctos sex partes intellige, id est, quantum sol in Zodiaco sex diebus conficit itineris: punctus siquidem habet tres partes, quia signum quodque decem punctos, triginta autem habet partes. Item sume nonamdecimam lunam, multiplica per quatuor, sunt septuaginta sex: partire per decem, septies deni septais, & remanent sex; septem ergo signis & hora una, quod est dimidium signi ac puncto, id est, tribus partibus, nonadecima semper in itinere quo ceperat à sola digressa est. Et ne suspicio tibi forte argumenti fallentis incidat, quare ad diametrum cæli, quod quintam decimam lunam tenere nemo est qui dubitet, multiplica quindecim per quatuor, sunt sexaginta: partire per decem, sexies deni sexais; sex enim signis duodecim luna semper, id est, dimidio sphaerae cælestis à sole discernitur, five ante, seu retro respexeris. Denique orbem lunæ quoties plenissimus est, contra solem cernis oppositum, humilem videlicet sole sublimes, & sublimem humili: quia nimirum cum sole æstivum tenente circulum plena est, ipsa tenet brumalem cum sole devexo in brumalem plena est, ipsam solstitiali scandere circulo nox longissima prodit; at cum iste æquinoctium in plenilunio, tum illa alterum servat, & quot partibus sol æquinoctium, vel solstitium, quod nuperrime lustraverat transijt, totidem partibus luna plena, vel æquinoctium, vel solstitium, quod contra est, patet esse transgressa. Quod si quis signorum nescius, lunares tamen cursus agnoscendi cupidus est, noverit & ipse solem quotidie partem unam Zodiaci sui completere: neque enim aliud partes Zodiaci, quàm quotidianos solis in cælo debemus sentire progressus: lunam verò quotidie XIII, partes ejusdem Zodiaci conficere, id est, punctos quatuor, & unam partem. Et quia illa XIII, partes complente sol unam complet, inde fieri, ut sicut supra docuimus, non plus quotidiano progressu à sole, quàm quaternis punctis, hoc est, duodenis partibus elongetur. Ponat ergo lunam ubilibet computare voluerit, ut potè in Calend. Januariarum primam: hæc ubi prima noctem diemque transegerit, illum cæli locum tenet, quem sol XIII, mensis ejusdem die completo. Ubi secunda est, multiplica duo per quatuor, sunt octo. Item ut de punctis ad partes pervenias, multiplica VIII, per III, sunt XXXIV. Illam ergo cæli partem tenet luna II, in IV. Nonas Januariarum, quam sol vigintiquatuor ab hinc die confecto. Ubi tertia est, multiplica III, per quatuor, sunt XII, partire per decem decies asse decus, & remanent duo puncti, id est, VI, partes: illam ergo cæli partem tenet luna III, quam sol mense toto & diebus VI, post tertium Nonas Januariarum exactis, id est, VI, post tertium Nonas Februariarum die consummato. Ubi quarta est, multiplica hæc per IV, sunt XVI, partire per decem decies asse decus, & remanent VI, puncti, id est, partes X, & VIII. Illam igitur cæli partem tenet luna quarta, quam sol mense expleto ac X, & VIII, diebus post pridie Nonas Januariarum. Ubi quinta est, multiplica V, per IV, sunt XX, partire per decem bis deni vies: duobus ergo mensibus expletis adveniet sol partem cæli, quam luna quinta tenet, id est, die Nonarum Martiarum. Ubi octava est VI, Idus Januariarum, multiplica VIII, per IV, sunt XXXII, partire per decem ter deni tries, & remanent duo puncti, id est, VI, partes cæli, illam partem cæli tenet luna VIII, in VI, Iduum Januariarum die: quam sol aditurus est post tres ab hinc menses, & dies VI, id est, VI, Idus Aprilis. Ubi XIX, est XIV, Calendas Februariarum, multiplica per IV, sunt LXXXVI, partire per decem septies deni septais, & remanent VI, multiplica hæc per III, sunt X, & VIII. Illam partem cæli circumvolat luna XIX, in XIV, Calendas Februariarum, quam sol post VII, ab hinc menses ac dies X, & VIII, id est, XVIII, die post XIV, Calendas Septembris, qui est VIII, Iduum Septembris, dies. Et ne scrupulus tibi forte argumenti fallentis incidat, proba ad diametrum anni, quod XV, tenere lunam rarus qui nesciat, multiplica XV, per IV, sunt LX, partire per decem sexies deni sexais: VI enim mensibus exactis, id est, medio circuitus anni confecto itineris, sol ingreditur partem cæli, qua luna XV, circumfertur. Et quia tunc XV, Januar. dies est, nimirum illam partem sol XV, die Julij mensis adibit. Et ut ad summum veniamus, sume XXX, lunam, quæ tunc sic III, Calendas Februar., multiplica per IV, sunt CXX, partire per decem: duodecies deni centum vies, illa cæli parte luna XXX, currit, quam XII, mensibus exactis, id est, toto anni circulo transacto est sol obtenturus. Ipsa est enim pars eadem, in qua & nunc conversatus lunam suo receperat in ceitu.

GLOSSÆ IN CAPUT XV. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEM-
porum ratione: auctore Bridefero Ramefensi.

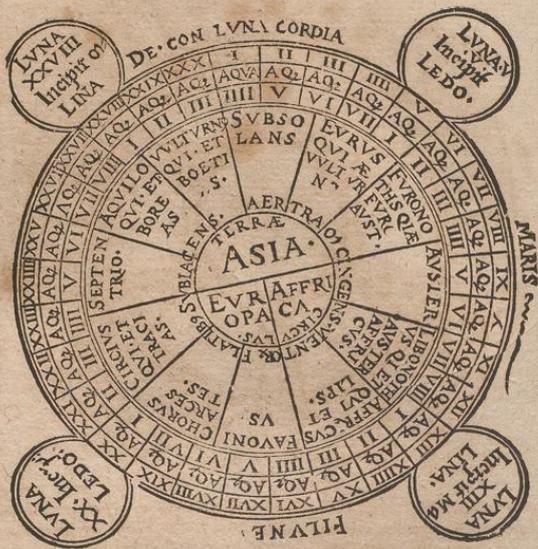
Luna quotidiē quatuor punctis five crescens à sole longius abit, seu decrescens soli vicinior, quàm pridie fuerat redditur. Singula autem signa decem punctos habent, id est, duas horas, sicut & superius admonuimus, &c.

ra transcurrit propter lunæ d. scursum, qui punctus octo momenta colligit, ex quib. punctis Luna quotidie quatuor peragit. quinto in ipso remanente. Octo. n. momenta quinquies multiplicat a. hora una perficiunt. Momentum vero est quadragesima pars unius horæ. Ita. n. voluerunt astrologi minutissimè siderum motuum per umbras intelligere, ut quadragesimam partem unius horæ sentirent, dum umbra per quadragesimam partem in horologio ipsius spaci, quod unam horam significat, signifer transiret. Nec hoc iussit eis, sed & minor addidit spacia, quæ vocantur ostenta. Vnum enim momentum, ostentum semis comprehendit. Maxima ergo spacia divisionum unius horæ puncta dicuntur: minima verò, ostenta vel atomi. Sed ut prædicimus, punctorum dua sunt mensura: una quidem quartam partem unius horæ, id est decem momenta: altera vero quinta continet, habens in se octo momenta. Minutū verò est maxima pars unius horæ: ostentū vero LX. pars horæ est, habens in se CCCLXXVI. atomos. Vna vero hora habet in se XXII. atomos, & DLX. Ex his tamen partitionibus prædictis duas tantum ad hanc præsentem questionem, id est, ad lunæ d. scursum pertinere non dubium est, quinariam scilicet quadragesimam. Quinaria namq. ad solis lunæ cursum pertinet, cæteris partitionibus & solis & lunæ d. scursum attribuitur. Quod ergo Plinius Secundus refert, lunam dodrantes & semuncias horarū aut orti, aut occidere tardus quotidie, quam pridie fuerat in ortu aut in occasu tantū spaciū temporis tenet, hoc est XXX. & unum momenta, & bisse unius momenti. Dodrans quippe in omni mensura tres quartas partes continet. Si ergo hora una quadragesima habet momenta, sequitur ut dodrans unius horæ triginta momenta contineat. Dum autem una hora in duodecim uncias ad similitudinē asu dividitur, duodecima ejus pars, quæ uncia vocari potest, in tribus momentis ac tertia unius momenti parte invenitur. Cujus uncia dimidium est momentum unum & dimidium momenti & sexta pars unius momenti. Igitur prædictum spaciū, id est, dodrans & semuncia, XXXI. momenta, & duas tertias partes, id est, bissem sive bissem intrā se colligit. Bes namq. ut Priscianus docet pro des ponitur. Des vero nomen compositum est, d. de impro, scilicet, et vero triens a nomine, quod est triens una litera a quidam assumpta. Hinc est des compositum, de impro triente, pro quo nomine ponimus bes. Sed prædictum spaciū, quod a Plinio secundo iuxta a naturalium luna cursum expressum est pro facilitate calculandi, Beda quatuor punctorum nomen & mensuram appellare curavit. Si quis verò vult cognoscere, quanta differentia sit inter dodrantes & semuncias spaciū, & quatuor punctorum, sciat tale esse differentia, qualem inter triginta duo momenta, & triginta unum, & bisse unius momenti. Hæc autem differentia invenitur in tertia parte unius momenti. Quatuor igitur puncti superant dodrantes & semunciam, in tertia parte unius momenti: dodrantes verò & semuncia ratio atque mensura, ex duodenario numero facile comprehenditur. Sit enim exempli causa, duodenarius numerus qui si uncia una dividatur illa uncia in tres partes: tertia pars quaternarius est. Quaternarius enim ter ductus, in duodenarium crescit. Cujus tertie partis, id est quaternarii dimidium, binarius est: qui binarius, duodenarii sexta. Hinc ostenditur, quod in omni mensura dimidium tertie sextæ totius pars invenitur. Item ejusdem duodenarii numeri dodrans, novem sunt. Tantum enim in una hora dodrans tenet, quantum in duodenario novem. Alio modo: Hora quadragesima momenta habet, & unumquodque momentum quatuor habet trientes. Duodecima pars ipsorum quadragesima momentorum, uncia vocatur. De triginta sex momentis accipe tria momenta, quia duodecima pars illorum est, & de quatuor momentis accipe unum trientem, id est, duodecimam partem illorum, & iunge ipsum trientem cum tribus supra dictis momentis, & erit tibi uncia. Et medietas unius uncia, id est, momentum & dimidium, & medietas trientis, quæ vocatur sextans, id est, sexta pars momenti, semuncia vocatur. Ergo hora quadragesima, ut diximus, habet momenta, & unumquodque momentum tres trientes. Quadragesima enim, sive ter quadragesima, CXX. sunt. Et ideo unum est, triens unius momenti, & centesima vicesima pars unius horæ. Prima igitur luna post solis occasum lucens, moratur super terram, spacio dodrantis & semuncie unius horæ. Luna secunda post solis occasum moratur super terram, lucendo hora & dimidia, & una uncia. Tertia lucens post solis occasum, moratur spacio duarum horarum, & tertia partis unius horæ, & semuncie: quarta, tribus horis & duabus unciis: quinta, quatuor horis, excepta semuncia: sexta quatuor horis & dodrante: septima, quinque horis & dimidia. & semuncia: octava, sex horis, & tertia parte unius horæ: nona lucet septem horis, & una uncia & dimidia: decima, lucet octo horis, excepta una uncia: undecima, lucet octo horis, & bisse unius horæ, & semuncia: duodecima, lucet novè horis, & dimidia: tertiadecima, lucet decem horis, & quadrante & semuncia: quartadecima, lucet undecim horis, & uncia: quintadecima, lucet undecim horis & decuncem & semunciam, id est, duodecim horis præter unam unciam & semunciam. Si verò hæc computatio secundum Bedam, quatuor punctis quotidie succrescat decimaquinta luna, duodecim super terram horis lucere invenitur: ac per hoc apparet quantum distat inter Plinii secundi supputationem, quæ per dodrantes & semuncias cumulat, & Beda quæ per quatuor punctos. Invenitur enim una uncia & semisse unius uncia differentia. Plonium tamen secundum naturam esse secutum, dubitare non debemus: Bedam verò facilitate copulandi elegisse. Si igitur agnoscere cupis, quantum unaquæq. luna secundum Plinii secundi computationem, a prima usq. ad decimam quintam in nocte lucet, multiplica ejus et atè quater. Et cum per speceris quot punctos ipse quaternarius reddiderit numerus, tunc ex ipsi punctis tot tertias partes momenti subtrahere, quot dies etas luna habuerit. Verbi gratia. Si fuerit V. quing. tertias partes momenti, i. momentū unū, & bisse unius momenti subtrahere: & si fuerit X. decem tertias partes momenti, id est tria momenta

& tertiam partem unius momenti subtrahere. Si fuerit XV. quindecim tertias partes momenti, id est, quinque momenta subtrahere. Ipsa vero quinque momenta, unam unciam & dimidiam reddunt hoc modo Tria momenta, & tertia pars unius momenti, unciam faciunt. Unum igitur momentum & dimidium & sexta pars unius momenti, dimidiam unciam complent.

Hec igitur ratio quam superius de cursu luna ostendimus, per omnia accessibus atque recessibus maris convenire manifestum est. Maris enim recessus atque accessus, malina etiam & ledon naturali sequentia lunarem cursum observant. Hinc est ut sicut luna per signa cursum suum peragat, & circa terram quotidiano ambitu revolvitur: ita maris accessus quotidianus & recessus, ejusdem spatii tardius temporis aut ad terram accedit, aut à terra recedit. Et sicut luna, ut præ diximus, dodrante & semuncia: vel quatuor punctis tardius (verbi gratia) hodie quam heri orta est, aut post solis occasum supra terras moratur: similiter accessus maris aut recessus eodem spacio tardius hodie quam heri fuerat, comprehenditur. Sicut enim animal ad se trahit spiritum, sic luna mare. Qui scilicet affluens oceanus quotidie bis affluit: & scilicet bis remeare, id est, bis accedere. Inter diem & noctem unius semper hora dodrante, scilicet transiit & semuncia, id est, momenta triginta unumque momentum, & dimidium, & sexta pars momenti. Transmissa, id est, transacta, ad similitudinem luna videtur. Eiusque, scilicet oceanus, omnes cursus, id est, contractus.

In ledones. Latinus sermo, id est, lasa undas restringitur enim & repercutitur unda, quia non dimittitur tantum in e per terras, quantum malina. Malina quasi major luna dicta, quod in ea & ipsa luna, & affluens maris plus ferreat, quam in ledone. Ledon enim dicta quasi lasa unda, quod in e minus & luna & affluens oceanus ferreat. Malina & ledon lunarem mensem inter se dividunt in quatuor partes aequales, illa namque malina, in qua prima luna invenitur, septem diebus & novem horis perseverat, & à vigesima octava inchoat, & usque ad quintam lunam extenditur. Sequitur ledon à quinta usque duodecimam permanens, septem similiter diebus & novem horis perdurat. Hinc id est, decimaertia luna, malina secundum inchoat, in qua plenilunium ostenditur, in decima luna terminatur: eodem dierum numero, & horarum permanere perhibetur, id est, in septem diebus & novem horis. Iterum ledon à vigesima luna incipiens, vigesima septima finitur, prædicto numero septem dierum, & horarum novem, cursum suum peragat. Habes ut patet, lunarem mensem, inter malinas & ledones in aequas partes divisum. Aestus, id est, oceanus. Sed ledon, id est, minor affluens inchoans, id est, dum inchoat à quinta & vigesima luna, duas enim sunt ledones. Quot horis, id est, septem accurrat, tot & recurrit, scilicet retrorsum. Ledon incipit, à quinta luna, & permanet usque in XI, & XII, horis, ex duodecima luna: quia in unaquaque ledone & malina, septem dies, & duodecim hora continentur.

Luna quotidie quatuor punctis sive crescens longius à sole abit, seu decrescens soli vicinior, quam pridie fuerat, redditur, &c. Cum enim luna quatuor punctis tantum, id est, duodecim partibus quotidie à sole elongetur, & cum singula signa decem punctos, id est, triginta partes habeant, necesse est ut unumquodque eorum signorum non minus quam in duobus diebus & dimidio percurrat. Quatuor enim punctos tantum, id est, duodecim partes in elongatione sua à sole quotidie facit, & ideo in quantum pertinet ad illam elongationem, in duobus diebus & dimidia, decem punctos, id est, unum signum percurrat: in quantum vero ad summum pertinet, quo quotidie tredecim partes insignifero peragat, unumquodque signum in binis diebus & senis horis, & bisse unius hora perlabitur. Et ideo illud iter quod facit in suo integro itinere, per viginti septem dies & octo horas, non potest facere in elongatione sua à sole, nisi per triginta dies. Decem punctos habent, id est, duas horas. Nunc de æquinoctialibus horis dicitur. In duabus enim horis movetur unum signum, cum totum signiferum in quatuor moveatur, sicut superius admonimus, scilicet in x. capitulo, ubi dixit: Non possunt oriri, occidere, vel de loco in locum moveri, nisi in spacio duarum horarum. Horam faciunt, scilicet secundum luna computatum. Denique orbem luna quoties plenissimus est, contra solem cernit oppositum: humilem videlicet soli sublimi, & sublimem humili.

Denique orbem lunæ, id est, plenilunium. Si fuerit plenilunium in solstitio æstivo, ubi sol in quarta parte cancri sit, erit ipsa nocte luna plena in quarta parte capricorni, ubi solstitium brumale sit. Et quamdiu sol tenuerit æstivum circulum, ubi longiores dies sunt, erit sol sublimis, & luna humilis. Cum autem sol ad brumalem partem deflebitur, sit luna plena sublimis, & sol humilis, tunc enim longiores noctes sunt. Et si fuerit plenilunium in æquinoctio vernali, ubi sol in quarta parte arietis sit, erit ipsa nocte plenilunium in quarta parte librae, ubi æquinoctium autumnale sit.

Et quot partibus transierit sol æquinoctium vel solstitium, quod nuperime Irustraverat, tot partibus transiet ipsa nocte plenilunium in æquinoctio vel solstitio. Verbi gratia: Si fuerit sol in decima parte arietis, id est, in sexta parte post æquinoctium vernali, quando sublimis est sol, humilis est luna, sol, & quando sublimis est luna, humilis, quantum sol elongaverit ab æstivo solstitio, tantum luna XV. ab alio circulo cominus.

Luna prima quot punctis lucet.

Luna prima quot partibus distat à sole.

I.	IV.	α	XII.	Aries.
II.	VIII.	β	XXIV.	Aries.
III.	XII.	γ	XXXVI.	Taurus.
IV.	XVI.	δ	XLVIII.	Taurus.
V.	XX.	ε	LX.	Taurus.
VI.	XXIV.	ζ	LXXXII.	Gemini.
VII.	XXVIII.	η	LXXXIV.	Gemini.
VIII.	XXXII.	θ	XCVI.	Cancer.
IX.	XXXVI.	ι	CVIII.	Cancer.
X.	XL.	κ	CXX.	Cancer.
XI.	XLIV.	λ	CXXXII.	Leo.
XII.	XLVIII.	μ	CXLIV.	Leo.
XIII.	LII.	ν	CLVI.	Virgo.
XIV.	LVI.	ξ	CLXVIII.	Virgo.
XV.	LX.	ο	CLXXX.	Virgo.
XVI.	56.	π	CXCII.	Libra.
XVII.	52.	ρ	CCIV.	Libra.
XVIII.	48.	σ	CCXVI.	Scorpius.
XIX.	44.	τ	CCXXVIII.	Scorpius.
XX.	40.	υ	CCXL.	Scorpius.
XXI.	36.	φ	CCLII.	Sagittarius.
XXII.	32.	χ	CCLXIV.	Sagittarius.
XXIII.	28.	ψ	CCLXXVI.	Capricornus.
XXIV.	24.	ω	CCLXXXVIII.	Capricornus.
XXV.	20.	α	CCC.	Capricornus.
XXVI.	16.	β	CCCXII.	Aquarius.
XXVII.	12.	γ	CCCXXIV.	Aquarius.
XXVIII.	8.	δ	CCCXXXVI.	Pisces.
XXIX.	4.	ε	CCCXLVIII.	Pisces.
XXX.		ζ	CCCLX.	Pisces.

Sume trigesimalam lunam, qua tunc fit tertio Calend. Febr. multiplica per quatuor, sunt CXX. Partire per decem. Duodecies denis, centies: id est, centum viginti. Illa calti parte, scilicet in illa parte ubi in coitu sunt sol & luna, illam enim partem coitus, semper trigesimala luna tenet. Quam partem, id est, illum punctum calti, ubi nunc est simul cum trigesimala luna, non potest sol obtinere, nisi transactis duodecim mensibus, id est, toto anni circulo. Lunam trigesimalam, scilicet lanarum vel cuiusque mensis currit. Quam duodecim mensibus exactis, id est, tanto anni circulo transmissis, id est CCCLX, diebus expletis. Quinque autem dies & quadrantem non comprehendit, dum dixit unumquodq, signum habere decem punctos tantum, id est triginta partes. Et quantumvis hic non computentur, complet tamen sol etiam in ipsi annum suum, & habet unumquodq, signum triginta partes, & prater hoc decem horas & semis. Ipsa est enim pars eadem, in qua & nunc conversatus, lunam suo receperat in coitu. Ipsa est enim pars eadem, id est, trigesimala. Quod enim dicit, ipsa est pars eadem, ad trigesimalam partem illarum triginta partium pertinet, quas luna à prima usque ad trigesimalam ad consequendum solem in signifero peragit. Luna enim in viginti novem diebus & dimidia ad coitum venit, & ideo consuetè dicimus in triginta diebus ad coitum venire: non tamen naturaliter, sed in viginti novem diebus & dimidia naturaliter ad coitum venit. In qua & nunc conversatus, scilicet sol pro conversans, lunam suo receperat in coitu, in fine enim trigesimala luna, & capite prima, sunt sol & luna in uno coitu semper.

SCHOLIA IN CAPUT XV. BEDE PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Partire per decem, ter deni tries.] Passim in his formis multiplicationum postrema vox numeri, que id quod ex multiplicatione provenit explicat, corrupta est: quod sive Britanico idiomate, sive librariorum incuria commissum sit, sive quod supra dixit, sic à pueris proferris solere, nescio: verum quia constanter hoc factum invenimus, quid vocula illa significent, è regione posui in margine. Notandum autem est, quod in his computationibus loquendi forma ea utitur, quam usurpant arithmetici in dividendo, nam quotientem (sic enim vocant denominantem) multiplicat per divisorem: veluti si quadraginta dividam per V, V. inquam continet quadraginta decies, deinde quinquies X. efficitur quadraginta, superest igitur nihil: hac enim forma explorant aliquid super se facta distributione.

DE LUNÆ DISCURSU, SI QUI SIGNA
ignorant, CAPUT XVI.

Quæ ut manifestiora cuilibet etiam traditoris ingenii reddantur, per singulas lunæ ætates quantum ea distet à sole distinctius adnotare curavimus. Prima ergo luna ubi suam perfecit ætatem, elongatur à sole spatio dierum XII. secunda spatio dierum XXIV. tertia spatio mensis unius, & dierum sex: quarta spatio mensis unius, & dierum decem & octo: quinta spatio mensium duorum, sexta spatio mensium II. & dierum duodecim, septima spatio mensium II. & dierum XXIV. octava, spatio mensium trium, & dierum sex, nona spatio mensium III. & dierum XVIII. decima spatio mensium quatuor, undecima spatio mensium quatuor, & dierum duodecim: duodecima spatio mensium quatuor, & dierum viginti quatuor: tertiadecima spatio mensium V. & dierum sex, quattadecima spatio mensium V. & dierum XVIII. quintadecima spatio mensium VI. decimasexta spatio mensium VI. & dierum duodecim, decimasseptima spatio mensium sex, & dierum viginti quatuor, decima octava spatio mensium septem, & dierum sex, decimanona spatio mensium VII. & dierum XVIII. vigesima spatio mensium octo: vigesima prima spatio mensium octo, & dierum duodecim, vigesimasecunda spatio mensium octo, & dierum viginti quatuor: vigesimatertia spatio mensium IX. & dierum sex: vigesima quarta spatio mensium novem, & dierum decem & octo: vigesima quinta spatio mensium X. vigesimasexta spatio mensium X. & dierum duodecim: vigesimasseptima spatio mensium X. & dierum vigin-

ti quatuor: vigesima octava spatio mensium undecim, & dierum VI. vigesima nona spatio mensium undecim, & dierum XVIII. tricesima spatio mensium duodecim.

GLOSSÆ IN CAPUT XVI. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Brideserto Ramefensi.

Quæ ut manifestiora cuilibet etiam tardioris ingenii reddantur] *Quæ scilicet prædicta ut manifestiora cuilibet, id est, cui-
cunque. Quantum scilicet desiderium. Ea, scilicet luna. Distinctus, id est, apertus.*

Prima ergo luna, ubi suam perfecit ætatem.] *Divido lunam primam in quatuor punctos, & quatuor punctos in tres partes,
& sunt duodecim. Duodecim enim partibus distat luna prima à sole. Elongatur à sole spatio, id est, in quatuor punctos, dierum duodecim:
id est, tantum elongatur à sole cur su suo per unum diem, quantum spatii sol per agit infra duodecim dies. Iter elongationis eius à sole qua-
ritur hic, non suum iter integrum duodecim partes facit quotidie in elongatione sua à sole & tredecim in suo integro itinere. Et ideo
illud iter quod facit in suo integro itinere, per viginti septem dies & octo horas, non potest facere in elongatione sua à sole, nisi per tri-
ginta dies, minus enim iter queritur in elongatione quam in progressione. Secunda, scilicet luna: spatio dierum viginti quatuor, id est, octo
punctos. Tertia, spatio mensis unius, id est, de. em punctos, & dierum sex, id est, duobus punctos. Triginta spatio mensium duodecim, id est,
centum viginti punctos, illud enim iter facit luna in triginta diebus, quod facit sol in uno anno, id est, CCCLX. diebus. Quing, enim dies &
quadrantem, qui ex decem semis horis quæ super sunt, unicuique mensi efficiuntur, non computant auctores quia longum erat eis computa-
re, in quibus tamen & si non computentur, perficit sol cursum suum, id est, suum annum luna. Et sicut diximus illud iter quod facit sol in
CCCLX. diebus, & sex horis, percurrit secundum istam computationem in triginta diebus, etiam natur aliter in viginti novem diebus
& dimidia. Triginta enim dierum annuus computantur isti menses, dum unum quodq, signum in eis triginta partes & decem punctos habeat.
Triginta enim partes, id est, decem puncti, triginta dies tantum faciunt. Et ideo in duodecim mensibus secundum istam computatio-
nem, non sunt nisi CCCLX. dies. Naturaliter tamen unusquisq, mensis habet triginta dies, & de. em semis horas: & ideo natur aliter duo-
decim menses, habent CCCLX. dies, & sex horas. Currit autem in viginti quatuor horis luna tredecim partes, & octo horis, & quatuor
momenta & atomum. Luna quotidie, nisi fallor, transit per Zodiacum tredecim dies & octo horas, ac bisse unius horæ, & in super tertiam
partem unius minuti, & restat adhuc de CCCLX. diebus, & quadrante unum minutum. Vices septies tredecim, CCCL. diem reddunt.
Vices septies octo horæ, novem dies reddunt. Ipsa octo horæ in quibus luna post viginti septem dies moratur, tres dies & octo horas capiunt.
Restant de CCCLX. diebus, horæ viginti due, id est, minuta CCXX. Da unicuique de viginti septem diebus, octo minuta, restant solum-
modo quatuor minuta. Lege glossam superius scriptam, de duobus prædictis argumentis, id est, de 18. & 17. cuius initium est: Si nosse
desideras quot partibus distat luna à sole, multiplica ætatem eius quot acunque fuerit quater, &c. usque in decimaquinta parte gemino-
rum moratur eo die luna. Et in capitulo 21. cuius initium est: In quo signo lunamoretur quotidie, vel quot partibus à sole per singulos
dies elongetur, usque quod inter defectam & renascentem sit lunam: quia de his duobus argumentis subtilissimè loquitur.*

DE EODEM SI QUI COMPUTARE NON
didicerunt. CAPUT XVII.

SI quis verò etiam calculandi minus idoneus, lunaris tamen circuitus existit curiosus, & huiusmodi capacitatem inge-
nioli sui commodamus argumentum, quo id quod querit inveniat: siquidem totam annalis circuitus seriem, quæ
duodecim mensibus continetur, alphabetis disjuximus, ita duntaxat, ut primus & secundus ordo vicenos & septenos
dies, tertius autem uno amplius complectatur: illo videlicet qui de tertio repetitis VIII. horis superfluis accrescit. Et
ut diebus quos signare volebamus literæ sufficerent, non singulis has diebus, sed alternis apposuimus, atque ideo non
ultra o literam alphabetum tangere opus erat. Præposuimus eidem operi paginam regularem, quæ X. & IX. alphabeta
huiusmodi à diversis literis inchoantia, totidem annorum circuli decemnovenalis caperet, simul & mensium singulorum
signorumque vocabula duodecim, quæ hoc ordine disposita est, juxta numerum dierum, quibus luna Zodiacum per-
volat, XXVII. lineas habet in longitudine: nominibus signorum ante, nominibus verò mensium retro adnotatas, ut
qui signorum imperitus est, ex mensium tamen notitia possit invenire quod querit, X. verò & IX. habet in latitudine
lineas, quæ ordinem decemnovenalis circuli supra adnotato annorum numero præmonstrat. Cum igitur anno quolibet
diem quemlibet quo in signo, vel cuius mensis in partibus lunam habeat, scire volueris, aperto codice nota literam, quæ
eidem sit præposita diei, & recurrens ad regularem paginam, in qua literarum est distincta congeries, eodemque statim
anno ex titulo frontis invento, illam quam quærebis literam ejusdem diei invenias, atque ante ac retro inspicias, quod
signum, quemve mensem è regione habeat adnotabis. Ponamus aliquod quod ad cætera, lector convalescat exemplum.
Queris, ubi sit luna, verbi gratia, In Calend. Aprilis anno VI. circuli decemnovenalis: aperi codice, quare diem
Calendarum memoratarum, invenies et literam præscriptam, recurre ad paginam regularem, videbis annum VI. perpe-
cto ejus alphabeto et literam reperies, circumfer oculos ad latera, hinc geminorum extrema, illinc Junii mensis initia
deprehendes esse notata. Et sive eruditus, sive simplex es lector, palam te quod cupiebas investigasse lætaberis. Insuper
& toto illo anno quibuscunque diebus et literam videris adscriptam, sive crescentem, seu decrecentem, in iisdem cæli
partibus lunam noveris esse conversatam. Non enim in hoc argumento, in detrimento an clemento suæ lucis, in advertio
an in coitu solis sit posita luna requiris, sed & si hoc scire desideras, aderit argumentum vetusta Ægyptiorum observa-
tione traditum.

GLOSSÆ IN CAPUT XVII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Brideserto Ramefensi.

Si quidem totam annalis circuitus seriem, quæ duodecim mensibus continetur, alphabetis disjuximus, ita duntaxat,
ut primus & secundus ordo vicenos & septenos dies, tertius autem uno amplius complectatur, illo videlicet, qui de ter-
tio repetitis octo horis superfluis accrescit.

Luna moratur in unoquoque signo duobus diebus, & sex horis & bisse, id est, duas tertias partes unius horæ. Bisse ergo reperit a duo-
decies, efficiuntur octo horæ in anno, ex quibus octo horis per tres annos crescit unus dies. Sed tamen ille dies non invenitur in pagina regu-
lari, quamvis in amali inveniat locus vacuus inter o & a in tertio loco. De sex verd horis crescit in quarto signo, & propterea quatuor
signum multiplicatur semper ter. Hæc, scilicet literas. Sed alternis apposuimus, id est, intervalla fecimus ibi, unam scilicet in ea relin-
quendo vacuum. Plures enim dies sunt in circuitu luna in alphabetis, quia non singulis diebus apposuimus eidem operi, id est, annali li-
bello. Quot enim literas capit, tot etiam annos comprehendit.

DE PAGINA REGULARI.

Quare non invenitur locus vacuum inter o & a tertia vice in regulari, sicut invenitur in annali serie? Ideo non invenitur, quia viginti septem diebus & octo horis luna zodiacum percurrit, & litera unusquisque, dies, vel locus vacuum in pagina regulari est, & idem alphabetum tredecies computatur in uno anno. Et si locus vacuum fuisset, viginti octo dies invenirentur in unoquoque circui, & hinc maximus crevisset error, si inter o & a locus fuisset vacuum. Item queritur, quomodo in pagina regulari invenitur illud sidus, quod per locum vacuum inter o & a significatur in annali serie in tertio circui, cum nullus locus vacuum in illa pagina invenitur? Ad hoc breviter respondere possumus, quod inter o & a illud sidus cognoscitur similitudine bissextri, cui nullus locus est vacuum in annali serie, sed inseritur inter duos dies solares: id est inter septimum & sextum Calend. Mart. in loco VI. Calend. Mart. Item queritur, quare quartum sidus in alphabeto semper ter scriptum invenitur in pagina regulari? Et ad hoc respondere possumus, quod ideo ter scribitur unum sidus, propter integrum diem, qui de sex horis quater repetitur, unicusque sideri nascitur. Illi igitur sideri, in quo tunc luna moratur, ille dies deputatur: id est, quarto semper sideri. Item queritur, utrum tres dies computantur in aliquo signo, quod ter scriptum non est in pagina regulari. Computatur utique, in tertio circui lunari, ubi est locus vacuum inter o & a, in annali serie. Item queritur, utrum computantur quatuor dies in signo? Vtique, computantur, quando ter scribitur unum signum propter sex horas supra scriptas. Et illi sideri computatur ille dies, qui nascitur de bisse, id est, de octo horis tertio repetitis, scilicet septimum & octavum annum, & decimum sextum, & decimum septimum, & decimum octavum. Item queritur, quare unum alphabetum tredecies in annali serie scribitur in uno anno, sed tredecim vicibus non iteratur unum alphabetum? Sic etiam illud solvitur, quod propter numerum solarium dierum, quibus sol significet circui, unum alphabetum tredecies iterat in annali serie: hoc est, in CCCLXV. diebus & quadrante. Viginti septem vero diebus & octo horis, sicut supra diximus, significet circui volat: ideo non est necesse, ut idem alphabetum iteretur ad significandos eosdem dies, ut eadem signa monstrentur. Item queritur, quare non ab a inchoat alphabetum unusquisque, anni in pagina regulari? Sic solvitur: si ab a semper inchoasset, arietis sidus, significaretur semper. & illo sidere in quo luna moratur in primo anno decem novennis circuli, quando est nona luna in Calend. Ianuarii, sub eodem sidere ponitur a, id est, sub ariete: & in eodem sidere, in quo luna moratur in secundo anno supra dicti circuli, quando est vigesima luna in Calend. Ianu. id est, virginitis signo, sub quo inscribitur a, sic & reliqua. Item queritur, quare aries inscribitur in fine anni, & in principio eiusdem? Hoc item ideo agitur, quia in extrema parte arietis luna pervolat, quando est nona luna in Calend. Ianu. Item repetitur octo horis, quia luna moratur in unoquoque signo duobus diebus & sex horis, & bisse, id est, duabus partibus unius horae. Bisse ergo repetitis duodecies, efficiuntur octo horae in anno. Ex quibus octo horis per tres annos crescit unus dies. Sed tamen illa dies non invenitur in pagina regulari, quia in annali invenitur locus vacuum inter o & a in tertio loco. De sex vero horis crescit dies in quarto signo, & propterea quartum signum multiplicatur semper ter, itemque, si in invenire in quo loco debent triplicari signa, dicitur, quia zodiacum circulum viginti septem diebus, & octo horis perlastrat. Qui ternarius, quartus pars est duodenarii. Omnisque, id est, octo horis, quae per ternos annos increcendo, diem integrum efficiunt, propterea in quarto loco triplicari debent signa.

SCHOLIA IN CAP. XVII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Incipit Beda hoc loco aperire usum tabularum, quae in principio operis summa diligentia posita sunt, & primum sextam quam signavimus, nota F. dedimus autem operam, ut exemplar vetustissimum, ac accuratissime tibi tabellam pictam, ad litteram imitaremur, nisi quo loco ex vetustate consumptis occurrerentur, seu ubi Graeci characteres pro illo seculo male erant scripti. Quod si ex hac Bedae explicatione usum deprehendere nequis, consule ea quae ibi breviter apponimus singulis indicibus.

QUOTA SIT LUNA IN CALENDAS QUASQUE.
CAPUT XVIII.

PRimo decem novennis circuli anno, in quo nulla sunt Epactae, in Calendas Januarias IX. est luna, in Calendas Februarias X. in Calendas Martias IX. in Calendas Apriles X. in Calendas Majas XI. in Calendas Junias XII. in Calendas Julias XIII. in Calendas Augustas XIV. in Calendas Septembres XVI. in Calendas Octob. XVI. in Calendas Novembres XVIII. in Calendas Decembres XVIII. Hos tibi numeros pro regularibus singulorum mensium sumo, quibus annuas addens Epactas, luna quota sit per Calendas qualisque sine errore reperies. Si enim vis scire quota sit luna in calendas Januarias anno secundo circuli decem novennis, tene IX. regulares, adde Epactas XI. fiunt XX. vicesima est luna. Si vis scire quota sit luna in Calendas Junias anno tertio, tene regulares XII. adde Epactas anni illius XXII. fiunt XXXIV. tolle. XXX. remanent IV. quarta est luna in Calendas memoratas. Quod si quis objecerit, vel hujus, vel praecedentis argumenti alicubi ordinem vacillare, doceat ipse in hujusmodi quaestionibus indagandis veracius & compendiosius argumentum, & nos libenter grate antequam accipiemus. Hoc autem praecedens quod commemoravimus argumentum, & nonnullis ad transcribendum jam dedimus, & in principiis hujus nostri opusculi praefigendum esse censuimus. Porro praefens argumentum quod de luna Calendarum quaerenda posuimus, hoc tantum loco commemorasse & docuisse sufficiat. Nam cognita quota sit in Calendas luna, facile etiam ceteris cunctisque mensis diebus qua sit aetate cantato ipso mense, & concurrentibus digitis apparebit. Sunt autem anni tres circuli decem novennis, in quibus idem argumentum stabilitatem sui tenoris conservare nequeat: octavus videlicet, undecimus, & nonus decimus, cui causam nutandi varia facit ac dispersa per annum embolismorum insertio. Siquidem anno octavo luna Calendarum Majorum juxta rationem quidem argumenti XXVIII. computatur, sed propter embolismum, qui in Martio mense inseritur, XXVII. probatur existere. Item in Calendas Julias juxta argumentum XXX. fieri potuit luna, sed propter adjectionem diei, quem superfluitas embolismi attulerat, fit XXIIX. Item anno XI. quia luna embolismi pridie Nonas decembres accenditur, facit lunam in Calendas Martias vigesimam esse & octavam: cum hanc ratio argumenti XXIIX. tunc existere doceat. Item anno XIX. quia luna embolismi tertio die Nonarum Martiarum incipit, cogit lunam in Calendas Majas XXVIII. computari cum XXIIX. secundum argumenti calculationem canatur: quo etiam anno ratio saltus lunaris, de quo in sequentibus dicemus, fidem ejusdem argumenti impugnat. Si enim ipsum argumentum juxta Aegyptos a Septembri mense, ubi principium est anni eorum, inchoaveris, necesse est ut luna Julii mensis eo non XXIIX. dies ut nunquam alias habeat, uno videlicet ratione saltus amisso, & ob id luna Calendarum Augustarum tertia reddatur, quae juxta argumenti regularem secundam computabatur. Si vero, juxta hoc quod nos supra docuimus, a Januario principium argumenti sumere mavis, eodem ordine luna in Calendas Decemb. VII. incurrit, quae juxta argumentum sexta fieri debuisset putabatur: quia nimirum luna Novemb. mensis unam amittit diem, & pro XXX. conficitur XXIIX. solum diebus cogitur esse contenta. Quae profecto omnia melius colloquendo, quam scribendo docentur. Non aut transitorie commemorandum, quod hoc argumentum a Septembri quidam incipiunt, ponentes eidem Septembri regulares V. Octobri V. Novembri VII. Decemb. VII. & cetera ut supra nos posuimus: quod ob

authoritatem Ægyptiorum rationabiliter prorsus agunt, ut à quibus origo computandi sumpta est, horum quoque in computando anni principium imitentur. Verum aliis aptius multo & expeditius videtur, ut computatio omnis, quantum non necessitas rationis obstat, à principio anni sui etiam apud Romanos incipiat, & usque ad terminum anni rato atque intermetato ordine procedat.

GLOSSÆ IN CAP. XVIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Brideforto Ramefensi.

Quota sit luna in Calendis quasque.] *Quasi diceret, quota sit luna in initium Calendis quasque. In quo scilicet anno nulle sunt epactæ: quia non apponuntur, quoniam tunc hoc est in XI. Calend. April. ubi est sedes epactarum, trigesima est luna. Vterius ergo illo anno luna quota sit in Calendis uniuscuiusque mensis: in ceteris vero annis epactas habebit, & hos regulares, semperque ad lunam querendam in Calendis. Isti enim regulares secundum Ægyptios apponuntur in Calend. Ian. id est, quando trigesima est luna in XI. Cal. April. unde epactæ accipiuntur. Ipsi enim anno nulle sunt epactæ, quia ultra triginta non ascendit luna: sed quot regulares habet uniuscuiusque mensis, totam lunam habebit ipso anno. Epactæ autem accipiuntur ab XI. Calend. April. quia est post XII. Calend. April. ubi sol fuit creatus, & ubi æquinoctium vernale est, & terminus paschalis, ideoque invenerunt auctores, ut inde sumerentur epactæ ad lunam invenendam. Quota enim fuerit luna in XI. Calend. April. tot epactæ erunt in ipso anno usque Calend. Septemb. & qualiscunque epacta fuerit in Calend. Sept. mutata, talis erit luna in XI. Calend. April. in sequenti tempore. Primo decemvennalis circuli anno, in quo nulle sunt epactæ in Calend. Ianuar. nona est luna: secundum Romanos, inchoat. Hos tibi numeros, scilicet luna. Quibus, scilicet regularibus. Tolle triginta, remanent quatuor. Quare triginta? Quia ultra triginta non ascendit ætas luna. Si autem iuxta hoc quod nos supra docuimus, à Ianuario principium argumenti sumere mavis, eodem ordine luna in Calend. Decemb. septimo incurrit, que iuxta argumentum sexto fieri debuisse putabatur. December habet regulares secundum Romanos octodecim, cum his adde more Romanorum epactas 18. sunt simul 36, abieciat triginta remanent sex. Si vero in ipsis Calend. Decemb. sextam computaveris lunam, non occurret in Calend. Ianuar. nona, sed octava. ideoque necesse est illam in Calend. Decemb. septimam computare, quam sextam. Item anno XI. quia luna embolismi pridie Non. Decemb. accenditur, facit lunam in Calend. Mart. vigesimam octavam esse, cum hanc ratio argumenti vigesimam nonam tunc existere doceat. Luna quoque hoc anno in Calend. Mart. secundum epactarum seriem vigesimanona esse debuit, sed propter embolismum vigesima octava occurrit, excepto bissextili anno. Si enim hoc anno bissextus fuerit, tunc in Calend. Mart. vigesimanona secundum lectionem, & secundum anni illius calculationem proveniet. Quæ etiam Februarii est luna, & finitur Non. Mart. trigesima propter bissextum, qui semper lunam Februarii trigesimam computari cogit. Non autem transitorie commemorandum, quod hoc argumentum à Septembrio quidam incipiant. Quamvis enim Ægyptii & Romani diverse ponant regulares, diverseque annum incipiant, tamen eadem luna invenitur & apud Ægyptios & apud Romanos, in Calend. Septemb. & in Calend. omnium mensium: id est, primo Ægyptiorum, & penultimo Romanorum, nisi tantum in decimono anno ubi saltus fit. Illas enim epactas habent Ægyptii in Calend. Septemb. quas Romani habent in Calend. Ianuar. Illi enim à Septembr. incipiunt annum, ibique mutant epactas: Romani similiter à Ianuario inchoant annum, & ibi mutant epactas, & epacta faciunt illam convenientiam.*

SCHOLIA IN CAP. XVIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Hoc autem præcedens quod commemoravimus argumentum.] *Horum animalium fragmentum invenimus apud Bedam circulatorum decemvennalium, ab anno D. XXXII. solutus usque ad M. XXV. quem ipse (ut ex hac temporum ratione constat) altius reperit, & longius produxit. Verum in exemplari scripto quod deerat, tum à principio tum à fine, usque ad M. DC. produximus ex astrorum computationibus, ut posteris quoque hæc computatio prodesse queat: atque ad postremum libri posuimus, quo loco plura quæ ad hoc caput intelligendum rectius valent, vide.*

QUÆ SIT FERIA IN CALENDIS.
CAPUT XIX.

Simile autem huic tradunt argumentum ad invenendam diem Calendarum promptissimum, ita duntaxat, ut aliis duntaxat regularibus, quod in hoc per Epactas facis, in illo facies per concurrentes septem dies. Habet ergo regulares Ianuarius II. Februarius V. Martius V. Aprilis I. Maius III. Junius VI. Julius I. Augustus IV. September VII. October II. November V. December VII. Qui videlicet regulares hoc specialiter indicant, quota sit feria per Calend. eo anno quo septem concurrentes adscripti sunt dies: ceteris vero annis adde concurrentes quotquot in præfenti fuerint adnotati ad regulares mensium singulorum, & ita diem Calendarum sine errore semper invenies. Hoc tantum memor esto, ut cum imminente anno bissextili unus concurrentium intermitendus est dies, eo tamen numero quem intermissurus es, in Ianuario Februarioque utaris: ac in Calendis primum Martii per illum qui circulo continetur solis computare incipias. Cum ergo diem Calendarum, verbi gratia, Ianuariarum querere vis, dicis Ianuarius II. adde concurrentes septimanæ dies, qui fuerunt anno quo computas, utpotè III. sunt quinque, quinta feria intrant Calend. Ianuariæ. Item anno qui sex habet concurrentes, sume V. regulares mensis Martii, adde concurrentes sex, sunt undecim, tolle septem, remanent quatuor, quarta feria sunt Calend. Martiæ.

GLOSSÆ IN CAPUT XIX. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Brideforto Ramefensi.

Ceteris vero annis adde concurrentes, quotquot in præfenti fuerint annotati ad regulares mensium singulorum. Quotquot, id est, numerum ferie. In quota feria nonus dies ante Calend. April. sabbatum: quia non semper, sed raro fit ut nonus dies ante Calend. April. adveniat in sabbato. Cum concurrentem, quem Ægyptii inchoant à Calend. Mart. Romani inchoant duobus mensibus ante, id est, à Calend. Ianuar. & Februar. conjungentes eum concurrentem cum regularibus Ianuarii, qui sunt duo secundum Romanos, & cum regularibus V. Februar. qui sunt V. similiter apud Romanos. Sed tamen memento, in omni bissextili anno unum subtrahere ex eo numero, id est, de regularibus Ianuarii, & Februarii, & tunc erunt Calend. apud eos sicut & apud Ægyptios in capite Ianuarii & Februarii, in aliis vero non est opus.

ARGUMENTUM DE QUALIBET LUNA VEL
feria CAPUT XX.

Est etiam vetus argumentum, non modo de Calendarum, verum & de quorumlibet inter Calendas dierum Luna vel feria dignoscenda reperitur, aliquanto quidem gravius ad discendum, sed majorum tamen nobis autoritate contraditum, atque ideo minoribus nostra æque solertia tradendum. Si ergo vis scire, hoc vel illo die quota sit Luna, computa dies à principio mensis Januarii usque in diem de quo inquiris, & cum scieris, adde ætatem Lunæ quæ fuit in Calendis Januariis, partire omnia per LIX. & si amplius XXX. remanserint, tolle triginta, & quod superest, ipsa est Luna diei quam quæris. Item si vis scire hoc vel illo die quota sit feria, computa dies à Calendis Januariis usque in diem de quo inquiris: & cum noveris, adde feriam quæ fuit die Calendarum Januariarum: & si bissextilis annus est, etiam bissexto diem postquam tranferit augmentare memento: partire omnia per septem, & quod remanet, diem tibi septimanæ quæ sit ubicunque quæris ostendit. Quod ita solum sine labore currit argumentum, si numerum mensium singulorum per

Kalendas, Nonas & Idus memoriter decantare consuecas,

Januarius in Kalendas I. & Nonas V. in Idus XIII.

Februarius in Kalendas XXXII. in Nonas XXXVI. in Idus XLIV.

Martius in Kalendas XL. in Nonas LXVI. in Idus LXXIV.

Aprilis in Kalendas XCI. in Nonas XCV. in Idus CIII.

Majus in Kalend. CXXI. in Nonas CXXVII. in Idus CXXXV.

Junius in Kalend. CLII. in Nonas CLVI. in Idus CLXIV.

Julius in Kalend. CLXXXII. in Nonas CLXXXVIII. in Idus CXCVI.

Augustus in Kalend. CCXIII. in Nonas CCXVII. in Idus CCXXV.

September in Kalend. CCXLIV. in Nonas CCXLVIII. in Idus CCLVI.

October in Kalend. CCLXXIV. in Nonas CCXXX. in Idus CCLXXXVIII.

November in Kalend. CCCV. in Nonas CCCIX. in Idus CCCXVII.

December in Kalend. CCCXXXV. in Nonas CCCXXXIX. in Idus CCCXLVII.

Si ergo scire vis, verbi gratia, anno quo per Kalend. Januarias nona est Luna, quota sit Luna in Kalend. Majas, dicito, Majas in Kalendas CXXI. tolle Kalendas, remanent CXX. adde IX. fiunt CXXIX. partire per LIX. quinquages novies bini centumdecus octus: tolle CXVIII. remanent XI. undecima est Luna in Kalend. Majas. Si vis scire quota est Luna in XV. Kalend. Junias, dicito, Junias in Kalendas CLII. tolle XV. Kalend. Junias, remanent CXXXVII. adde IX. fiunt CXLVI. partire per LIX. quinquages novies bini centumdecus octus, tolle CXVIII. remanent XXVIII. vicequingies octava est Luna in XV. Kalend. Junias. Si vis scire quota est Luna VII. Idus Decembres, dicito, December in Idus CCGXLVII. tolle VII. Idus remanent CCCXL. adde IX. fiunt CCCXLIX. partire per LIX. quinquages novies quini CCXCV. quinquages novies quaterni CCXXXVI. quinquages novies terni CLXXVII. quinquages novies bini CXVIII. quinquages novies affis IX. Eodem ordine diem septimanæ quocunque volueris tempore adjuncto Calendarum Januariarum die requires. Si enim vis scire, verbi gratia, anno quo Kalend. Januaria quinta feria celebrantur, VIII. Calendarum Octobrium die quota feria sit, dicito: October in Kalendas CCLXXIV. tolle VIII. Kalendas Octobres, remanent CCLXVI. adde quintam feriam quæ fuit in Kalendis Januariis, fiunt CCLXXI. partire per VII. septies triceni ducenti decus, septies octoni quinquages, remanent V. quinta est feria octavo Kalendas Octobres.

GLOSSÆ IN CAPUT XX. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: Authore Brideferto Rameliensi.

Quod ita solum sine labore currit argumentum, si numerum mensium singulorum per Kalendas, Nonas & Idus memoriter decantare consuecas. Januarius in Kalend. unum, in non. quinque in idibus tredecim. Si forte quæris unde hi dies procedant, id est, Januarius in Kalend. unum. Februarius in Kal. XXXII. &c. que sequuntur, dicito: Januar. in Kal. unum habet diem, qui etiam IV. Non habet: Junge unum & quatuor. & erunt simul quinque. In Non. V. Habet enim VIII. idus. Quinque & octo, sunt simul tredecim. In idibus tredecim. Habet quoque novendecim Calendas post idus. Tredecim & novendecim, sunt simul triginta duo. Sic igitur totum hujus lectionis numerus à capite usque ad finem facillimè reperire potes.

SCHOLIA IN CAPUT XX. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: Authore Joanne Noviomago.

Est etiam vetus argumentum. Ad hoc caput, deinde ad id quod sequitur, tum ad id quoque quod præcedit, referenda sunt tabule, quas principio operis proposuimus, præsertim has, quas literis majusculis signavimus, A, B, G, I, V & X. quemadmodum ibi etiam annotavimus.

DE ÆTATE LUNÆ SI QUIS COMPUTARE
non potest. CAPUT XXI.

Quod si adeo quis deses vel hebes est, ut absque omni labore computandi Lunæ cursum scire voluerit, innitatur alphabetis quæ in annali videt libello juxta cursum distincta lunarem, ubi duos Lunæ circuitus, id est, quinquagenos & novenos dies terna tenent alphabeta: & quæcumque literam Luna in hac ætate semel habet, eandem per totum annū simili modo notatam in eadem semper ætate habere non desinit: nisi forte, quod raram rarè accidit, embolismorum hæc ratio immutet. Verbi gratia, anno tertio cycli decennovenalis, Luna quæ triginta dies habitura est, semper ab a nudo incipit, secunda est in b, tertia in c, similiter nudis, id est, nullo puncto adnotatis: & sic ex ordine suam literam quæque servat ætatem Lunæ. Item Luna, quæ undetriginta dies habitura est, ab L. subnotato incipiens, secunda semper in m, tertia in n, simili figura notatis: & sic ex ordine recurrens Luna suam cuique literæ restituit ætatem. Discernendi enim gratia primum de ternis alphabetum nudis utrinque literis, secundum subnotatis, tertium supernotatis determinandum providit antiquitas.

QUOT HORIS LUNA LUCEAT.

CAPUT XXII.

TRadunt quoque argumentum veteres, quo luna cujusque ætatis quot horis luceat exploretur: quia enim prima luna inquit quatuor punctos lucet, adjicitur hic numerus à secunda luna quotidie usque ad plenilunium, detrahiturque dehinc paribus spaciis in diminutionem. Et ideo si nosse vis luna secunda quot horas luceat, multiplica per quatuor duo, fiunt octo, partire per quinque, quia quinque puncti horam faciunt, quinquies asse quinqvis, & remanent tres, horam ergo & tres punctos lucet luna secunda. Item multiplica tria per quatuor, fiunt duodecim: partire per quinque, quinquies bini decus, & remanent duo: duas horas, & totidem punctos tertia luna lucet. Item ubi ad decimam lunam perveneris, multiplica per quatuor, fiunt quadraginta: partire per quintam partem, quinquies octoni quadra: octo horas lucet decima luna. Et ne argumentum dubium fore arbitreris, tene quindecim, inquit, & ubi pernox luna cander exquire, multiplica per quatuor, fiunt sexaginta: partire per quinque, quinquies duodeni sexais duodecim horas, id est, noctem integram decimaquinta luna perlustrat. Item si nosse vis, sextadecima & seprimadecima, & cetera deinceps quot horis luceant luna, recole per singulas quanto minus sint à triginta: & inde computandi crepidinem strue. Verbi gratia: Si nosse vis vigesimaquinta quam diu luceat luna, dicitur: quanto minus à triginta patebit, quia quinque, multiplica per quatuor, quater quini vies: partire per quinque, quies quateni vies, quatuor ergo horis splendet vicesimaquinta, quomodo & quinta luna. Et quidem hoc argumentum tempore æquinoctiali legitima fixum statione perlabitur: verum longissimis in bruma noctibus, vel item ætate brevissimis, quarum alias duodecim horarum spaciurum longè transcendere, alias nequaquam ad hoc pertingere posse constat: qua ratione lunam duodecim horas lucere credamus: nisi fortè putamus non æquinoctiales horas intelligendas, sed singulas quasque noctes pro suæ mensura longitudinis, aut brevitatis in duodecim particulas, quas horas vocitemus æqua distributione findendas.

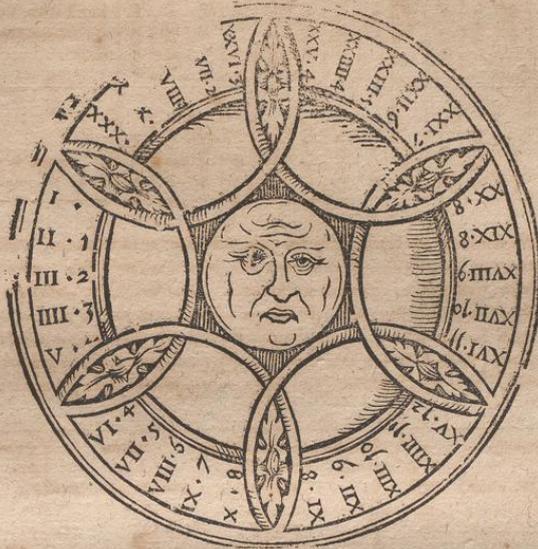
GLOSSÆ IN CAPUT XXII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bridefero Ramesiensi.

Item ubi ad decimam lunam perveneris, multiplica per quatuor, fiunt quadraginta. Partire per quintam partem. Quinquies octoni, quadra, octo horis lucet decima luna. Non de æquinoctialibus horis dixit, sed de artificialibus. Hujus argumenti glossa jam superius scripta, cujus initium est: Si vis scire quot punctis vel horis luceat luna, primum considera, utrum in augmento sit, an in decremento, & que sic finitur, illud tempus interlunium dicitur.

VEtus COMMENTARIUS.

Hujus paginae quatuor sunt figurae: prima, quae est rotunda, indicat quot punctis luceat luna: & quia luna à sole lumen accipit, & semper prima luna Occidente sole oritur.

QUOT PUNCTIS LUCEAT LUNA.

In secunda figura item rotunda, duodecim signa exterius quasi in zodiaco ordinantur. Cumque per singulos menses singulorum signorum teneas primordia: exempli gratia ab uno eorum, id est, ariete capi. Et quot formas à prima usque ad XV. habeas, Graecis nominibus subnotari: quae deficiendo iteras, quoniam eisdem momentis deficit, quibus crescit. Quod designant aetates luna sub signis descripta. Sicque fit ut semper appareat monoides versus Occidentem, dichotomos superior versus Septentrionem, panselenos versus Orientem, dichotomos, inferior, versus meridiem.

Septentrio.

Meridies.

Denique CLXXX. partibus, id est, CLXXX. diebus elongatur à sole, quod demonstrat tertia figura inferior, parte altera longior: nam à prima paulatim XII. partibus progressa, CLXXX. partibus XV. è regione lune determinat. Talisque modo XIV. & XIII. & reliquæ contra se reliquis concordant: ut tandem XXIX. XII. partibus à sole distet, sicut & prima. Totius vero lunaris circuitus summa deprehenditur in CCG LX. quod ibidem alius ordo denotat, licet desit luna trigesima.

15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	LUNA.
clxxx.	cxvij.	cxviij.	cxviii.	cxviiij.	cxvii.	cxvi.	cxv.	cxiiii.	cxiii.	cxii.	cxxi.	cx.	cx.	cx.	Totius itineris supputatio.
clxxx.	cxvij.	cxviij.	cxviii.	cxviiij.	cxvii.	cxvi.	cxv.	cxiiii.	cxiii.	cxii.	cxxi.	cx.	cx.	cx.	LUNA.
15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	His adæt & ab æt foli.

In quarta figura ubi preparatio bissexti colligitur, superius anni præscribuntur. Primus scilicet à bissexto, secundus, tertius & quartus. Contra quos singulos sunt XII. horæ deorsum posita, quibus signatur qua eorum ingrediatur sol signum antepositum, eo videlicet Calendario, quod supponitur unicuique signo. Denique hora noctis arithmetico nempe (123.) diei hora scholastico quem vocant numero (IVX.) notantur: & quibus tria puncta desuper sunt, ipsius hora tertio puncto in signum notat solis ingressus, quibus nihil inchoante hora signum introit. Triginta numerum per X literam hoc modo (X) effigiat, singulis horis subiecti: & ad ultimum Xs: quoniam ab hora qua ingreditur xxx. diebus, & Xs horis, in unoquoque signo sol moratur.

Preparatio	bissexti.	Primus dies.	Secundus dies.	Tertius dies.	Quartus dies.	hora.
Aries.	XV. Kalend. April.	I	xxx	7	xxx	VII xxx xs.
Taurus.	XV. Kalend. Maii.	II	xxx	V	xxx	VI xxx xs.
Gemini.	XVI. Kalend. Iunij.	X	xxx	4	xxx	IO xxx xs.
Cancer.	XV. Kalend. Iulij.	VIII	xxx	II	xxx	VIII xxx xs.
Leo.	XVI. Kalend. Augusti.	VII	xxx	I	xxx	VI xxx xs.
Virgo.	XVI. Kalend. Septemb.	5	xxx	II	xxx	V xxx xs.
Libra.	XVI. Kalend. Octob.	III	xxx	X	xxx	III xxx xs.
Scorpius.	XVI. Kalend. Novemb.	2	xxx	8	xxx	II xxx xs.
Sagittarius.	XVI. Kalend. Decemb.	I	xxx	VIII	xxx	I xxx xs.
Capricornus.	XVII. Kalend. Ian.	XI	xxx	5	xxx	XI xxx xs.
Aquarius.	XVII. Kalend. Febr.	IO	xxx	III	xxx	IO xxx xs.
Pisces.	XV. Kalend. Mart.	VIII	xxx	II	xxx	VIII xxx xs.
Hinc fit bis-	sexti dies.	VI	xxx	VI	xxx	VI xxx xs.

QUANDO, VEL QUARE LUNA VEL PRONA, VEL SUPINA, VEL VIDEATUR ERECTA.

CAPUT XXIII.

Sunt qui auræ explorare conati, dicant lunam novam quoties supino cornu utroque videatur, tempestuosum mensuram: quoties erecto uno, serenum portendere. Quod longe aliter esse naturalis ratio prodit. Quid enim? nunquid credibile est lunæ statum, qui fixus in æthere permanet, pro sitibacientium mutatione flabrorum, vel nubium posse aliorum quam fuerat converti, & eam quali futuræ metu tempestatis aliquanto altius cornu, quam naturæ ordo poscebat attollere? Maxime cum non omnibus in terris idem fluctuantium possit existere status aurarum: lunæ autem status idem, eademque sit pro variante solis digressu conversio. Dicunt eam, sicut & B. Augustinus in expositione psalmi decimi docet, non habere lumen proprium, sed à sole illustrari. Sed quando cum illo est, eam partem ad nos habere, qua non illustratur, & ideo nihil in ea lucis videri: cum autem incipit ab illo recedere, illustrari ab ea etiam parte, quam habet ad terram, & necessario incipere à cornibus, donec fiat quindecima contra solem. Tunc enim sole occidente oritur, ut quisquis Occidentem solem observaverit, cum eum cæperit non videre, conversus ad Orientem lunam surgere

videat,

videat, atque inde ex alia parte, cum ei coeperit propinquare, illam partem ad nos convertere, qua non illustratur, donec ad cornua redeat, atque inde omnino non appareat: quia tunc illa pars qua illustratur, fursum est ad cœlum, ad terram autem illa, quam radiare sol non potest. Cum ergo die crescente sol à meridianis plagis ad boreales paulatim partes ascenderit, necesse est luna, qua eo tempore nata est, ocyori transitu solem ad borealia signa præcurrat: atque ideò cum nova post occasum solis videretur, quæ ad septentrionem solaris occasus occasura est, nimirum non iuxta, sed supra solem sita est, quo inferiora ejus illustrantur, æqualia penè cornua protendere, & instar navis supina ire videretur. At reversò post solstitium æstivum ad inferiora & austrasia cursu solis, luna quoque illis nata mensibus, ad inferiora cursum tendat necesse est: unde fit, ut quæ ad australem partem solis, qui occiderat occasura est: absque ulla dubietate cum primo post occasum solis apparet, non jam supra illum, sed iuxta illum ad meridiem posita videretur. Atque ideò aquilonalia ejus latera sole aspectante cernitur erecta progredi: semper enim luna a versis à sole cornibus, rotundam sui partem pandit ad illum, cujus rationis ordine agitur, ut quo dies longior, eo sit nova luna excelior: & quo brevior atque ad meridiem declivior est dies, eo dejectior nova luna cernatur. Et inde vulgi crevit opinio, lunam cum supina & celsior incedit, turbines tempestatum: cum verò erecta, & in austros dejectior, tranquillitatem designare: quia is nimirum latus est anni vertentis, ut sex mensibus, quibus decrevit dies, multo clementior sit æris motus, quam reliquis sex. Eadem ratio est etiam lunæ decrecentis, quare matutino in exortu nunc erecta, nunc supina appareat. Eadem cur interdiu sæpe prona procedat: nimirum solis eam radiis superiore ex loco tangentibus. Non ergo lunæ conversio, quæ naturalis est & fixa, potest futuri mens portendere statum. Sed qui curiosi sunt hujusmodi rerum, coloris vel ejus, vel solis, vel cœli ipsius, aut stellarum, sive nubium mutatione, vel aliis quibuslibet indicis sæpe statum æris, qui sit futurus explorant. Denique lunam quartam, si pura fuerit, neque obtusis cornibus, dare reliquis diebus usque ad exactum mensum indicium serenitatis existimant, & cætera talia.

GLOSSE IN CAPUT XXIII. BEDE PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Brideserto Ramefensi.

Lunam non minui nec crescere dicunt, sed à sole illustratam à parte quam habet ad eum paulatim vel ab eo recedendo, vel ei propinquando, nobis candidam partem revolvit vel attrahit. Et die quidem crescente supinam cerni novam lunam, ut puta superiorem soli, & ad aquilonem subeuntem: decrecentem verò erectam & dejectam in austros, plenam autem soli semper adversam. Sublimem, humili sole humilemque sublimi: quam lucere dodrantis semuncias horarum à secunda adiacentem usque ad plenum orbem, deir abent emg, in diminutionem. Intra tredecim autem partes, solis semper occultam esse: novissimam verò novamq, lunam, eadem die vel nocte, nullo alio in signo quam arietate conspicui. Si in accensione erecta fuerit, in matutino exortu supina apparebit. Item si in accensione supina in modum navis sursum visa, in matutino exortu erecta cernetur. Habet ergo tres status, id est, supina, erecta, prona, aliquando videretur. Lunam non minui nec crescere dicunt, sicut et sapientes. Sed semper in una parte plena est. Luna, Mariano attestante, non per ipsam, sed à sole illuminatur: sicut speculum nihil splendens neq, imaginis à se ipso habet, accipit tamen lumen & imaginem per reflexum in speculo oppositas. Quando autem ipsa luna à sole recedit, illustratur à sole paulatim, ab eo, & tunc dicitur crescere: quando verò ei appropinquat post decimam quintam lunam, observatur paulatim, donec tota obtunditur vicinitate solis, & tunc dicitur minui, cum tamen in suo corpore nunquam crescat. Illustratam, sicut esse dicunt, id est, illuminatam ad eum solem, id est, contra eam versam, vel ab eo sole recedendo, scilicet partem candidam, vel ei propinquando, scilicet partem atram, id est, nigram nobis revolvit, scilicet dicunt. In quantum enim propinquatur soli, in tantum auferitur nobis lumen illius, & scilicet dicunt, die crescente, id est, dum crescit dies. Queritur cur crescente die luna nova supina videatur, decrecentem autem die non prona, sed erecta: cum deberat sicut supina in lucu incremento, sic prona in decremento apparere. Ita tamen solvitur. Crescente die naturam aliter superior est luna sole, & propterea a ipse sol superiorem lunam supra se positam illuminat, & supinam efficit: dum autem dies decrevit, naturam aliter positionem ejusdem alteri utrumque sol & nova luna esse deprehenduntur, ac per hoc non infra se positam lunam accendit, sed ex latere suo positam, & propterea eam sicut erectam. Cernunt à nobis novam, id est, primam lunam, ut parte superiorem soli. Hoc non ratione zonarum, sed ratione signiferi deprehenditur. Quando sol australes circulos, qui sunt inferiores, circum tempore hyemali, tunc luna septentrionales circulos qui altiores sunt, peragit, & tunc altior est sole, id est, supina est, cornua sursum habens in modum navis: quia videlicet ab inferiore sui parte qua solem respicit, accenditur. Rursus migrante sole septentrionales circulos, luna petit australes: & quia inferior tunc sole est, à superiore sui parte qua solem respicit, illuminatur, obversa habens terra cornua prona, & ad aquilonem circulos. Verbi gratia: Duodecimo Kal, April, adhuc dies crescunt. Si sursum in arietate luna accensa, statim in taurum cœdō transit. Erri quasi sol superior quantum ad signiferum. Subeunt enim, id est, ascendunt scilicet illam lunam. Decrescente, scilicet die erectam, scilicet dicunt ex latere. Et dejectam, id est, humilem in austros, id est, in meridiem. Plenam, scilicet dicunt lunam. Soli adversam, id est, è regione positam, id est, contra solem. Sublimem, scilicet lunam in aquilone. Humili sole, scilicet in austros. Humilem, scilicet lunam sublimi scilicet sole. Quam, scilicet lunam, dicunt dodrantis semuncias. Quod sit dodrantis, semuncias, iam superius verissime est expositum. Adiacentem scilicet ipsas dodrantis semuncias à secunda luna, id est, dicit à secundis, quia prima luna in coitu solis fit. Vique ad plenum orbem, id est, ad decimam quintam. Intra tredecim, scilicet dicunt partes, id est, dies. Tredecim quotidie transit in zodiaco, sed ante equan extra tredecim partes perveniat, non videtur. Vnaqueq, hora continet in se quadraginta momenta. De illis quadraginta momentis accipit triginta, quia dodrans est, & dimittit decem, quia quadrans est, tertiū divide illa quadraginta momenta per duodecim, ut inde invenias præscriptas semuncias. Dodrantem enim intellectisti de prima divisione quaternam, quæ quadraginta momenta per duodecim ter divisa, sunt triginta sex, & quatuor remanent. Educis ex duodecim, ter tria momenta accipit, quia duodecima pars illorum est, & de quatuor quæ remanserunt, recipit tertiam partem unius momenti. Si enim ad unum duxeris duodecimam partem illorum quadraginta momentorum, tria momenta sunt inde, & tertia pars unius momenti, quod est in una uncia: quia duodecima pars illius numeri quadragenarii est. Iterum divide illam unciam per medium, quod sit unum momentum & dimidium, & sextans, id est, sexta pars unius momenti. Hac est semuncias, de qua dixit, dodrantis semuncias auget luna quotidie vel minuit. Semper occultam esse, id est, tunc non apparet luna, quando vicina est soli infra partes tredecim, hoc est, infra illud spatium, quod agit sol diebus tredecim.

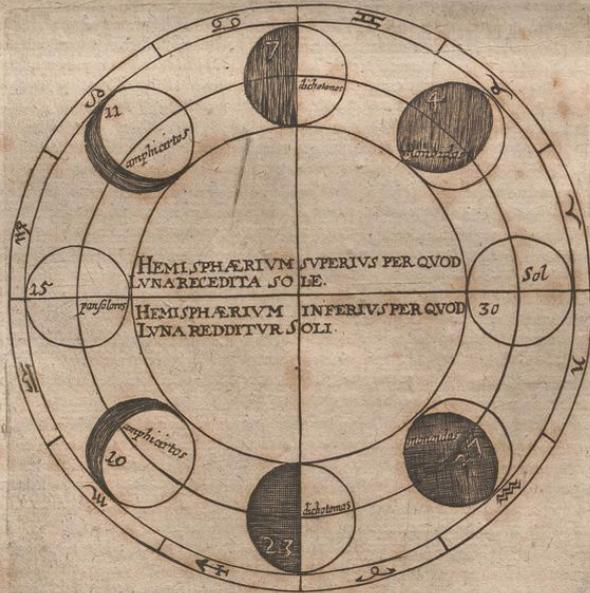
At mox ut in decimam quintam partem fuerit emersa, videri incipit. In hoc loco duplex sensus fieri potest. Nam quod dixit, intra tredecim autem partes solis semper occultam esse, potest sic intelligi, ut nova luna nunquam apparere possit, antequam tredecim partes vel à sole recedat, vel etiam ex alio latere natura soli appropinquet. Intra tredecim ergo partes solis, dum luna nova morata fuerit, in nullo signo apparbit, excepto arietate. Mox autem ut longius à sole recesserit, terræ apparebit. Nullo alio in signo, id est, in nullo signo, nisi tantum in arietate. Mane ante solem ultima luna apparere potest, & in eadem die post occasum solis nova apparere. Conspicit, scilicet quamvis sit in altis, tamen non videtur: quia aliquotiens evenit, ut trigesima luna, vel vigesima nona apparet in Oriente primo initio diei, & peragens cursum suum, ac soli arduus incedenti appropinquans accendatur ab eo media vel quacunque hora diei, & ipso die vestire appareat in Occidente.

Quid enim? Nunquid credibile est luna statum, qui fixus in æthere permanet, pro subjacentium mutatione flabrorum, vel nubium posse aliorum quam fuerit converteri? Cur fixus, cum sit una planetarum septem? Sed fixa dicitur natura immobilis, ac per hoc venorum vi non valet turbari: quippe cum non in æthere sit, sed in æthere: in æthere enim nulla est tempestas.

Lunam per altos ortus & occasus, aut tignis necesse est moveri non stare idq, facilius est, quam de sole licet intelligere: quia tum à sole accipiat lumen, & ita nobis lucere videatur, non est dubium eam moveri potius quam stare. Terris autē vicina luna, brevior orbe convertitur, & iter quod sol in CCCLV. diebus, & sex horis peragit, ista per viginti septem dies & octo horas percurrit. Cum autem incipit ab

illo recedere, illustrari ab ea etiam parte quam habet ad terram, & nec esset incipere à cornibus, donec fiat XV. centra solem, tunc enim sole Occidente oritur. Prima luna apparet solum modo vespere in Occidente, sole descendente ad inferiora. Quamvis enim in omnibus partibus caeli fiat sedè prima in Oriente, & mer die, & in aliis locis, tamen non videtur neque computatur prima, nisi in Occidente propter splendorem solis, & propter primam conditionem quia alius in locis simul sunt super terram. Plena autem vespere in Oriente, & mane in Occidente necesse videtur, quia plena in sex signis semper distat à sole, & plena luna fit nocte super terram, & die sub terra. Prima autem fit nocte cum sole sub terra, & die cum sole supra terram. Corpus solis triplo quantitate luna superare dicunt Philosophi: lunam verò triplo majorem terra. Quod autem aequalis utriusque magnitudinis luna cum sole tenetur, ex eo fieri scimus, quod ille multo longinquior à terris atque altior quam luna incedat, ideoque magnitudo eius quanta sit, nequaquam à nobis qui in terris degimus, valeat dignosci. Omnia enim longius posita, solent breviora videri, atque, ideo cum novis post occasum solis videtur, quae ad septentrionem solaris occasus occasura est, nimirum non iuxta, sed supra solem sita est. Tria sunt genera incensionis lune: subincensio, media incensio, superincensio. Subincensio est, quando luna de subius accenditur à sole per sexaginta dies, & viginti horas, circa undecimum diem Calendarum Ianuariarum: quia tunc luna altior est quam sol. Media incensio est, quando luna à sole accenditur, aequaliter per triginta dies, & decem horas, circa undecimum diem Calendarum Octobrium, quia tunc aequales sunt sol & luna in altitudine. Superincensio est, quando luna de superius accenditur, per sexaginta dies & viginti horas, circa undecimum diem Calendarum Iuliarum, quia tunc altior est sol quam luna.

Illud certe manifestum est, & cuius advertenti facile cogniti est, quod luna non argatur ad oculos nostros, nisi à sole recedendo: neque minuitur, nisi ad solem ex parte alia appropinquando. Ab illo ergo accipit lumen, & cum sub illo est, semper exigua est: cum verò ab illo longius abesse, fit ampla, suoque ambitu plena. Si enim suo lumine hteretur, nec esset et semper eam esse aequalem, nec die trigesima existeret. Et si suo lumine ureretur, huius nunquam eclipsis fieret. Ceterum quantum ad intellectum pertinet mysticum, luna huius mundi speciem tenet: quia sicut ista mensuris completionibus deficit, ita mundus ad completionem temporum currrens, quotidianis defectibus cadit. Luna verò in sacro eloquio, humana fragilitatis defectum significat: quae dum mensuris horum crescit, nostrae calamitatis nutabilitatem exprimit, qui crescit mensuris nascendo, de resursum moriendo: augentur in prosperis, minuitur in adversis. Numquam verò eadem luna etiam Ecclesia accipitur, pro eo quod sicut ista à sole sic Ecclesia à Christo illuminatur. Sicut enim luna deficit arg, crescit, ita Ecclesia deficit habet & ortus. Frequenter enim defectibus suis crevit, & huius meruit ampliari, dum persecutionibus minuitur, & confessorum merito coronatur. Item sicut luna larga est rotis, & dux huiusmodi substantiarum: ita Ecclesia Baptismi & praedicationum imbribus irrigatur. Et quemadmodum luna crescente, crescit & omnes fructus, atque ea minuente minuitur: non aliter intelligimus & Ecclesiam, in cuius incremento proficimus cum ipsa. Cum verò per persecutionem patitur & minuitur, & nos cum illa patimur & minuitur. Item sicut luna septem formas habet, sic tot meritorum gradus Ecclesia. Eodem constat numero etiam distributio charismatum, quae per Spiritum sanctum totius Ecclesiae fidelibus conferuntur. Septima autem & sexta, & vigesima secunda & semina in sui orbe media est, caetera verò proportionales sunt. Ambrosius in libro Hexameron: Namque luna luminis imminutionem habet, non corporis, quando per vices menstruas deponere videtur suum lumen, & mutatur à sole: quod facile puro aëre atque perspicuo, quando nulla eam obducit nebula caligantem facit, colligi potest. Orbis enim integre manet luna, est non similiter totus ut pars eius effluat. Et qualis videri solet cum plenus est luminis, talis est magnitudine semper, umbram quandam lumine suo viduatur apparet: & inde cornua eius resurgunt, quia corpus est, in orbem dissinditur, & velut desiciente portione luce insinuatur.

Denique multi Philosophorum solem abesse à luna unde viginti partes, quantae lunam ipsam à terra. Pythagoras sagacissimus & acerrimus Philosophus spatium quo distat caelum à terra, geometrica mensura collegit, dicens, à terra ad lunam spatium esse CXXV. stadiorum, à luna ad solem duplum, inde ad firmamentum triplum. Quae etiam spatia Musica vocabulis appellavit: à terra ad lunam, dicens tonum, inde ad Mercurium, hemitonium, à Iove ad Saturnum hemitonium, à Saturno ad firmamentum tria hemitonium. Simul omnes toni septem sunt, quibus diapason harmonia perficitur. Tonus habet miliaria XV. DCXXV hemitonium verò habet miliaria VII. DCCC. XII. & semissem.

SCHOLIA IN CAPUT XXIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Sunt qui auras explorare conati. Reddit Beda hoc capite rationem, quare lune crescentis cornua aliquando supina caelum spectent, aliàs prona ad terram deiecta sint: tum quod ea res tempestatum indicium non sit nisi ex accidente: sit enim ratione stabili ex diversitate loci, unde lumen haurit. Primum constat lunam non lucere suo, sed alieno lumine, scilicet soli, qui cunctis astris lucem sanat, deinde

globum,

Globum qui dimidiatus a parte semper lucet, (vel ut Cleomedes probat paulo plus propter solis magnitudinem, cuius radii aliquantò amplius quàm hemisphaerium circumfulgent, ut etiam docent Optici) necesse est lunam ea parte lucere qua solem spectat, atque hac sic posita saepe est, ut paululum ab illo distat: nequit igitur illa pars quae contra solem est, postea terra esse aversa. Hinc est quòd diversis intervallis solis & lunae alia nobis schemata apparent. Verùm quòd cornua aliquando spectent caelum (quod contingit diebus decrecentibus) causa est ex solis tum etiam ex lunae situ. Nam cum sol post conversionem dierum ad humiliores signiferas partes descendat, sequitur & lunam è sublimi lucem à sole haurire, quod dum fit, est ambigus lucis promus: extremitates autem, quae cornua dicuntur, sum supina. Dum verò dies crescant, luna ex humiorem loco solem supra se positum habet, unde tunc contrario modo evenit, quod facile patebit, si cui in sphaera aut astralabo id experiri liceat.

QUA RATIONE LUNA, CUM SIT SITU INFERIOR,
SUPERIOR SOLE ALIQUOTES VIDEATUR.

CAPUT XXIV.

Nec mirari opus est, cum lunam per australia signa currentem multò inferius ac vicinius terræ quàm solem, cum iisdem moratur in partibus, circuire viderimus, quia videlicet multò inferius non solum Sole, sed & Venere & Mercurio, quae infimæ stellarum sunt, luna in consilio aëris huius turbulenti, & puri decurrit ætheris. Denique multi Philosophorum solem abesse à luna undeviginti partes, quantas lunam ipsam à terra prodiiderunt. Pythagoras verò vir sagacis animi, à terra ad lunam cxxvi. millia stadiorum esse collegit, ad solem ab ea duplum, idè ad duodecim signa triplicatum. Sed merito querere ac mirari sollicitus quisque potest, quare luna in solstitiali circulo decurrens, tantò altior æstivo sole curere, quantò breviores videatur facere umbras. Unde paucis intimandum est, quòd hunc lunæ progressum ultra solem in utraque cœli plaga, & australi videlicet & septentrionali, Signiferi gignat latitudo, portò in australi ipsa quoque lunæ eisdem defectio juvet. Si quidem Signifer idem ccc. quidem lxxv. partibus & quadrante per cœli ambitum longus, sed xli. est partibus latus: harum duas tantum medias sol, luna omnes pervagari conuevit. Quae cum australis illius devenit in locos, aliquantò humilior hyberno sole apparet, non solum quia vicinior est terræ, sed etiam quia quinque ferè partibus aliquotes, sive etiam sex solaris cursus terminos in meridiem transit: & quantò amplius interiora aultri penetrat, tantò defectior nostris, qui eam ab aequilone speculamur, patet obturbis. At cum solstitiali graditur in circulo, aliquantò saepe elatior sole videtur æstivo, quia cum propinquior sit terræ quàm sol, quinque etiam, vel sex partibus aliquando solis terminos ad aquilonem transcendit, & idcirco nostris obturbis, qui in terra positi utrumque sidus de inferioribus aspectamus, tantò eminentior cœli culmina petere videtur, quantò magis boreales sese recipit in partes. Quod hoc probabitur exemplo. Intra bis nocturnam aliquam domum prægrandem, certè Ecclesiam longitudine, latitudine, & altitudine præstantem, & innumerà lucernarum ardentium copiâ, pro illius cuius natalis Martyris honore repletam: inter quas duæ maximæ ac mirandi operis pharis suis quæque suspensæ ad laquearia catenis, sed quæ tibi ex iis intrant vicinior, ipsa quoque est iudicanti pavimento vicinior, quanta autem vastitas domûs, tanta est longè distantium celsitudo pharorum, ut magis nocturno visu lucem comasque, flammarum quàm ipsa ignium valeas vasa dignoscere: nimirum ubi pharis appropinquare incipiens, recto intuitu oculos ad pharos, & per pharos ad contra posita laqueariorum vel parietes loca sustuleris, illa tibi altior, quæ vicinior est pharus, apparebit: & quantò accesseris, tantò tibi quæ submerior est, videbitur esse suspensior, donec perspectâ certius veritate, cuncta ut sunt posita, cognoscas. Ita ergo & nos infra duo magna cœli luminaria sibi, quae utrumque habemus ad Meridiem, quo hoc quod inferius est, in Septentrionem se subrigendo magis magisque nobis appropiat, eò nobis oculos ad illa & per illa dirigentibus ad cœlum, videtur illud esse sublimius, quod defectus incedere manifestâ ratione patebit.

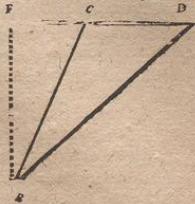
SCHOLIA IN CAPUT XXIV. BEDÆ PRESBYTERI
de temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Nec mirari opus est, Docet hoc capite Beda ex ratione optica, lunam (quæ longè terris est vicinior atque sol) aliquando videri sole altiore in terris: quod cum non sit reverè, facit tamen loci qualitas & videndi ratio, ut sic necesse sit videri, quemadmodum ex ipsis disciplinâ penetrabilibus docemus paulò post.

Denique multi Philosophorum, hac ad verbum sumpta ex secundo libro Plinii naturalis historiae cap. 21. integro. Advertendum autem est, ex duabus his opinionibus de siderum intervallis, veriorè esse Pythagoricam, cum qua etsi plus quadrat recentior astronomia, multum tamen ab hac Pythagorica sententia abest: scribit enim Almagestus, quem nunc plurimum sequuntur, lunam esse à terra C. IX. MXXXVII. M. Pass. Quod est hinc usque ad solem, complectitur III. M. DXXX. IX. C. LXIIII. pass. id est, decies ter centena octingenta millia nongenta, sexaginta tria millia pass. quod nec ad Pythagoram, nec ad aliam ullam opinionem quadrat: nam intervallum luna & solis tricies amplius est, quàm à terra usque ad lunam.

Si quidem signifer idem CCC. quidem LXXV. partibus & quadrante per cœli ambitum longus. Partes hoc loco intelliges non ut vulgò nunc gradus, sed quantum pharis sol quotidie in sideris pro peragit, alioqui semper partes intelligimus tricesimam signi duodecimorior portionem.

Harum duas tantum medias sol. Ex Plinio hæc quoque sumpta sunt de Catholicis siderum, sed isthic legitur Martis stella quatuor medias, totius medianam, & super eam duas, Saturni duas ut sol. Verùm jam satis constat solem per medianam signiferi partem incedere, quam eclipticam vocant, sine aliqua inclinatione ad septentriones vel ad meridiem: legendum igitur est secus forè ad hunc modum: At sol nullas, seu alia quadam solis evagatio intelligenda est, quæ sit per absides sursum & deorsum: utrumque res habet, Beda non rectè hunc locum suo themati accommodat.

Pharis suis quæque suspensæ. Pharos vocat Coronides illas, in quibus lucernarum ambitus ab imo usque ad fastigium sic sunt dispositi, ut continuo superiores angustiores inferioribus Pyramidis seu turris formam ostendant, quales suspenduntur ex laquearibus sacrarum ædificiorum, seu quales succenduntur in sacris funeribus: probat autem ex videndi ratione, quòd magnitudo nã, quæ æquè sublimis sunt, hæc quæ propiores sunt fastigio, appareant altiores. Veluti in ædificiorum contignationibus, quæ pars remotior est ab aspectu humilior ea esse videtur, quæ propior, sublimior: quemadmodum Euclides quoque docet in opticis. Sit, verbi gratia, in subiecto schemate oculus B. sub ipso F. D. plano positus, à quo exeuntes radii, unus quidem B. D. alter B. C. tertius B. F. humillima omnium: quæ ex puncto B. ad ipsum planum eminens scilicet D. F. est linea B. F. atque etiam linea B. C. humilior est linea B. D. linea enim D. C. spectatur per geminos radios, qui sunt B. D. & B. C. atque ipsam C. F. spectatur per radios B. C. & B. F. quare D. C. necesse est humilior spectari quàm C. F.

DE MAGNITUDINE, VEL DEFECTU SOLIS AC LUNÆ.
CAPUT XXV.

De magnitudine, vel defectu solis sive lunæ, Plinius secundus in opere pulcherrimo naturalis historiae ita describit: Manifestum est solem interventu lunæ occultari, lunamque terræ objectu, ac vices reddi, eosdem solis radios luna interpolitu suo auferente terræ, terraque luna. Hac subeunte repentinas obduci tenebras, rursumque illius umbræ fidus hebetari. Neque enim aliud esse noctem, quam terræ umbram. Stant autem atque non menstrui sunt utriusque defectus, propter obliquitatem signiferi, lunæque multivagos, ut dictum est, flexus, non temper in scrupulis partium congruente siderum motu. Hæc ratio mortales animos subducit in cælum, ac velut inde contemplantibus, trium maximarum rerum naturæ partium magnitudinem detegit: non posset quippe totus sol admiri terris intercedente lunâ, si terra major esset quam luna. Certior ex utroque vastitas solis aperitur, ut non sit necesse amplitudinem ejus oculorum argumentis atque conjecturâ animi scrutari immensum esse, qui arborum in limitibus porrectarum in quolibet passuum millia umbras paribus jaciatur intervallis, tanquam toto spatio medius. Et paulo post: Certum est, inquit, solis defectum non nisi novissimâ, primâve fieri lunâ, quod vocant coitum, lunæ autem non nisi plenâ, semperque citrà quàm proximè fuerit: omnibus autem annis fieri utriusque sideris defectus, statutis diebus horisque sub terra: nec tamen cum supernè fiant, ubique certum, aliquando propter nebulam, lapidibus globo terræ obstante convexitatibus mundi intra ducentos annos Hipparchi sagacitate compertum est. Sed ne gentilis tantùm vii diçis videamur consummare capitulum, etiam Ecclesiæ doctores quid de hoc senserint, quæramus. B. Hieronymus interpretans Evangelii sententiam, qua dictum est in Domini passione tenebras factas super terram: Qui scripserunt, inquit, contra Evangelia, suspicantur deliquitum solis, quod veris ætatique temporibus accidere solet, discipulos Christi ob imperitiam super resurrectione Domini interpretatos, cum defectus solis nunquam nisi ortu lunæ fieri soleat: nulli autem dubium est, Paschæ tempore lunam fuisse plenissimam.

GLOSSÆ IN CAPUT XXV. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bredfero Rameheni.

Solem interventu lunæ, lunamque terræ objectu nobis perhibent occultari, sed solis defectum non nisi novissimâ primâve fieri lunâ, quod vocant coitum: luna autem non nisi plenâ. Non posse verò totum solem admiri terris intercedente lunâ, si terra major esset quam luna. Omnibus autem annis fieri utriusque sideris defectus, statutis diebus horisque sub terra. Nec tamen cum supernè fiant, ubique certum: aliquando propter nebulam, lapidibus globo terræ obstante convexitatibus mundi intra ducentos annos Hipparchi sagacitate compertum est. Sed ne gentilis tantùm vii diçis videamur consummare capitulum, etiam Ecclesiæ doctores quid de hoc senserint, quæramus. B. Hieronymus interpretans Evangelii sententiam, qua dictum est in Domini passione tenebras factas super terram: Qui scripserunt, inquit, contra Evangelia, suspicantur deliquitum solis, quod veris ætatique temporibus accidere solet, discipulos Christi ob imperitiam super resurrectione Domini interpretatos, cum defectus solis nunquam nisi ortu lunæ fieri soleat: nulli autem dubium est, Paschæ tempore lunam fuisse plenissimam.

Solem interventu lunæ. Quando in media signiferi linea, per quam sol semper currit, corpus luna inter solem & terram positum fuerit, tunc lumen solis auferitur à terris. Non enim potest per corpus luna venire ad eos, qui tunc sub luna sunt, & hoc est solis eclipsis. Sin autem circa illam lineam mediam aut hinc aut inde transiit fecerit, lumen à sole accipiens defectum solis non facit: non enim inter solem & terram positam tunc, sed ex latere solis esse manifestum est. Interventum lunæ, id est, inter obstructionem, non tamen ut perdat lumen suum sit ut luna, lunamque, id est, luna opposita inter solem & terram Terra obiectu, id est, objectione terra inter solem & lunam. Sol enim sic tunc sub terra luna verò supra. Vel terra obiectu, id est, umbra terra altior lunâ patente post solis occasum. Nam sol umbram terræ in suam lineam mittit. Nobis, id est, ab hominibus perhibent occultari. Deficere sol ab usive dicitur, quia nullum detrimentum patitur: luna autem verisimiliter ratione deficit, quia auferitur per omnia ab ea lumen, non tamen nisi eum plena fuerit. Sed, scilicet perhibent solis defectum. Novissima, id est, trigesima, vel vigesima nona, vel prima. Et hoc non omnibus agit mensibus, sed quando totum sui. Lunæ autem scilicet coitum, id est, defectum dicitur, non fieri nisi plenâ, id est, plenilunio. Non posse, scilicet perhibent, admiri, id est, subtrahi, vel abscondi terris, scilicet ab intercedente luna, id est, interveniente, id est, dum intieri omittit luna. Si terra major esset quam luna. Sed luna major est quam terra, ideo potest abscondere lumen solis, ut non videatur in terra. Martianus lunâ terram esse majorem, incertis sic approbat argumentis: lunâ namque disicente in australibus mundi partibus, id est, in aegypto & in aethiopia; umbra ejus non amplius quam quatuor obscurat climata, id est, primum clima diameres, secundum diafenes, tertium dialexandrias, quartum diarthodu. Sed Ptolomæi regis geometra decimam octavam partem totius terreni ambitus in his quatuor climatibus contineri confirmant: sed quia illa umbra minor sit lunari corpore sub triplo (luna enim umbram suam triplo superat, ut notentur æternitium) sequitur ut quia lunaris umbra decimam octavam partem totius terra tenuerit, ipsa luna, cuius umbra est, sextum ejus sita tenere necessesse sit. Terrâ igitur sextes major est ipsa luna, umbram autem ejus lunâ terra decies & octies superare manifestum est. Umi est quoddam umbra luna decima & octava pars sit totius terræ: ipsa verò luna sexta terra pars est. Fieri perhibent utriusque sideris, scilicet, solis & luna defectus. Statutum, id est, prædictis diebus & horis sub terra, non sursum, sed subter. Nec tamen ubique, id est, ex omnibus terræ partibus certum, scilicet possunt vel perhibent, cum supernè fiant, scilicet illi defectus. Supernè adverbialiter, id est, sursum, id est, supra terram: quia aliquando sunt sub terra. Propter nebulam, scilicet non possunt certum: quia quando teguntur nubibus, & sicut ipse defectus, non videtur à nobis. De luna, sed non de sole dicit. Globo terræ sepius obstante, scilicet, perhibent non ubique certum. Convexitatibus, id est, obliquitatibus: & est datus casus, quia obsto tibi dicitur: & luna defectum, scilicet perhibent aliquando, scilicet fieri. Apriore, id est, à Martio, vel ab illo in quo fuerit defectus. Solis verò, scilicet defectum, septimo, scilicet mense à priori, id est, Septembri. Eundem scilicet solis & luna defectum, bis in triginta diebus super terras occultari, scilicet, perhibent, id est, defecisse. Non est hoc mirum. Deficit enim sol in novilunio, id est, in prima luna, & luna in plenilunio. Potest ergo defectus utriusque intra XV. dies evenire. Semel, scilicet perhibent lunam in occasu defecisse, utroque sidere super terras, sole videlicet in Occidentem jam posito, sed adhuc conspicuo. Luna verò in Orientali parte constituta. Latitudo signiferi circuli duodecim partes, id est, duodecim vias habet, quas luna singulis mensibus perlustrat. Quantum enim spatium graditur sol per duodecim dies in longitudine signiferi, tantum spatium habet latitudo ejusdem signiferi. Luna enim non potest pati defectum, nisi in ea linea fuerit superius, in qua sol inferius: unde sic ut diversa linea latitudinis signiferi circuli, per quas luna egreditur, succurrant ei, ne patitur defectum etiam & diversa altitudo absclatam succurrat ei in hoc. Aliquando enim procul est à terris, aliquando prope. Et quando prope si in una linea fuerit, tunc patitur defectum: & quando in illa signis sit, quæ nobis altius super terram, id est, quæ sunt altius supra verticem, non patitur defectum: quando verò in illa quæ sunt nobis prope terra, id est, quæ sunt nobis australia, tunc patitur. Lunam superius inferiusve transmittit, id est, transferit. Si enim luna mediâ signiferi lineam semper teneret sicut sol, nec esse esset in omni plenilunio eclipsin pati: sed quia sol mediam semper lineam sequitur, luna verò per totâ latitudinem signiferi vagatur, non in omni plenilunio eclipsin pati necesse est. Potest enim superius vel inferius sole iter suam agere, ac per hoc latitudine signiferi liberatur, ne defectum patitur. Cum igitur sol superius & luna inferius in unâ lineam conveniant, superior pars luna clara est, inferior verò quam habet ad terras, interim obscuratur. Sciendum denique, quia deliquit solis tunc naturale est, quando luna prima vel XXX. sit: quia videlicet, tunc lunare corpus opponitur solari, & solem obcurvat rediit. Si autem alio tempore eclipsis provenit solis, non est naturale, sed signum est alicujus rei: sicut in passione Domini, quando luna non prima, & neque XXX. fuit, sed XV. extitit, Et ne ipsa solo obscuritas repentina & subita diceretur, nô solim unâ borâ, se etiam tribus horis protelata est, id

secta hora usque ad horam nonam. Credendum vero est, quod sicut tunc sol super terram obscuritatem passus est, ita etiam luna sub terraradiis lucis sua abstraxit, impleta prophetia Iohelis dicens: Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem: Subtraxit autem sol radios suos, ne vel morientem dominum suum in cruce videret: sive etiam ut Iudei ministri iniquitatis, lumine illius non fruerentur. Luna vero defectus naturaliter fit, quando est XIV. vel XV. quia tunc incidere in umbram terrae solet. & obscurari: si vero evenit eclipsis illius, quando nona & octava, sive alia quilibet, jam signum aliquod pretendit. Solis ignem dicunt aqua nutriti, multoq; hunc luna ampliore, lunam vero terra esse majorem: unde & cunctis anni magnitudinis apparet. Quod enim nobis quasi calidius videtur, nimia celsitudine distantia facit. Alioquin major Indus orientis & Britannis apparet occidens: qui dum natura sit igneus, motu quoq; nimio calorem adauget. Hic cursu variante, dies & menses, tempora dividit & annotat, aerisq; temperiem accedendo & recedendo, pro temporum ratione dispensat: ne si semper in istis moraretur locis, alia calor, alia frigus absumeret.

Solis ignem dicunt Poetae, &c. Corpus solis triplo quantum aere dicunt, lunam vero triplo majorem terra. Unde à quibusdam queritur, quare terra dicitur obscurare lunam, si triplo major est, cum in umbram ipsius incidit, vel etiam ad diviores partes illius descendit. Quod illa ratione contingit, quia affirmatur umbra triplo major esse suo corpore. Ampliorem, id est, majorem. Circulus enim solarius duodecies major est lunari, cum quod illa uno mense, ille XII. curat. Vnius magnitudinis. Tanta enim magnitudinis est sol, ut cuncta suo lumine lustrat & compleat. Alioquin, scilicet si non esset tanta altitudinis, major Indus orientis, quia Indus prope illam sunt in ortu, & Britones in occasu, Occidens, scilicet major. Motu nimio, id est, volubilitate & cursu citissimo. Calorem adauget, quia omnis motus calorem habet. Hic scilicet sol cursu variante in aëre tempore longiores, in hyberno breviores, dies & menses & tempora dividit. Dicit etiam solem per se moveri, non cum mundo vergi. Si cum sol in caelo fixus maneret, sicut stella, omnes dies & noctes aequales essent, aerisq; temperiem, id est, calorem & frigus. Accedendo, scilicet estate ad septentrionem, vel recedendo, scilicet hyeme à nobis ad austrum. Cum enim sol ad austrum ab aequinoctiali parte confectus, estate in praesentia hominibus qui sunt inter solstitialem & septentrionalem plagam. Cum autem sol ab eodem cancro in aequinoctialem libram descendit, aut unum facit: cum vero ad brumalem recedit, hyems habetur, propterea quia calor dimittit torpor in vadit. Rursum cum à capricorno hyemali in aequinoctialem arctem surgit, vernum tempus arri det: pergens ergo hinc de novo in austrum, estas torrida renovatur. Dispensat, disponit & ordinat. Moraretur locis. Verbi gratia: Si semper sol esset in austrum, terra illius calore exurere cretur, & Scythia frigore satisfaceret. Propterea enim Deus soli diversos cursus constituit, & tempora & loca, ne si semper in his demoraretur locis, quotidianum vaporem hujus mundi consumeretur. Alia scilicet loca frigus absumeret, & consumeret. De qua unitate solis & lunae. Ambrosius in libro hexameroni ita testatur: Solis radius nulli propinquior, nulli longinquior est, similiter & luna globus aequalis est omnibus. Similis est sol & Indis & Britannis, eodem momento ab utrisq; videtur cum oritur: nec cum vergit in occasum, minor apparet orientibus, nec occidentibus, inferior quam orientibus existimatur. Quantum distat, inquit, orientis ab occasu, tantum hac sibi invicem distat: sed sol à nullo distat, nulli praesentior, nulliq; remotior est. Neq; moveat quinquam, quòd tanquam cubitalis in orbe suo videtur cum oritur: sed considerare oportet, quantum interspatium inter solem & terram, quod aspectus nostri infirmitas, & quadam agilitudo vix valet intendere. Hunc autem ampliore aliquos partibus, quam terram sapientes esse describunt. Lunam autem minorem esse dicunt antiqui, quam solem. Omnia enim quae nobis proxima sunt, majora videntur: longinquitate autem locorum visus languescit. Lunam igitur videmus prope esse nobis, nec eam majorem aspectui nostro quam solem. Ideo, cum sol superior sit à luna, & tamen à nobis major videtur, jam si prope nos accesserit, multo majorem futurum. Item Ambrosius: Quid est sol? Oculi mundi; iocunditas dei caeli pulchritudo, natura & gratia praesentia creatura. Sed quando hunc vides, autem eius consideras: quando hinc miraris, lauda ipsius creatorem. Si tam gratia est sol consortis & pariceps creatura, quam bonus est sol ille iustitiae? Si tam velox iste, ut rapidus cursus in die & nocte lustrat omnia: quantum ille qui ubiq; semper est, & majestate sua complet omnia? Si admirabilis est, qui jubetur exire: quam supra admirationem, qui anteit soli, & non exoritur ut legitur? Sol autem dicitur eo quod solus appareat, obscuratus fulgore suo cunctis sideribus. Luna dicitur quasi lucina, ablata media syllaba, de qua Virgilius: Casta fore lucina. Sumptum autem nomen per derivationem à solis luce. eo quod ab eo lumen accipiat, acceptumq; reddat. Et quid est sol? Splendor caeli, honor dei, & distributor horarum. Et quid luna? Claritas noctis. Item Ambrosius: igneus est enim sol. Ignis autem & illuminat & exurit. Quidam autem dicunt solis ignem aqua nutriti, & ex contrario elemento virtutem luminis & vaporis accipere. Vide frequentem solem videmus validum atq; roentem: in quo evidens datur indicium, quod elementum aquarum ad temperiem sui samperit. Ex ipso sunt enim horae, ex ipso dies cum ascenderit, ex ipso etiam nox cum occiderit, ex ipso menses & anni numerantur, ex ipso vicissitudines temporum fiunt, & cum ipse sit minister bonus gratiae ad vicissitudines temporum moderandas, tamen ubi secundum voluntatem Dei nostri correptio mortalibus datur, incandescit aeris, & urit mundum vehementioribus flammis, & perturbatur aer, & plaga hominum, & corruptio terris indicitur, & lues animalibus, & pestilens per omnia mortalibus annis indicitur. Haec quantum ad naturam ejus pertinet; at vero iuxta spiritum alem intelligentiam, sol Christus est, sicut & in Malactia scribitur: Vobis autem qui creditis, oritur sol iustitiae; & sanitas in penis ejus. Merito autem Christus sol intelligitur dicitur, quia ortus occidit secundum carnem, & secundum spiritum de occasu rursum exortus est. Item sol illuminat & exurit, & opaco tempore confortet sanos; febricitantes vero flagrantia geminatis caloribus incendit, ita & Christus credentes fide spiritu vegetante illuminat, & negantes se aeterni ignis ardore torret. Haimo: Non enim sine causa Christus soli comparatur; sol quippe habet ortum & occasum. Unde Salomon: Oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur: ubiq; renascens gyrat per meridiem, & seclititur ad aquilonem. Sol enim ortus est, quando Christus natus est. Venit ad occasum, quando pro nobis mortuus est. Sicq; rediit ad ortum, quia ejus humanitas ex passione mortis, ad gloriam resurrectionis rediisse probatur. Ibiq; renascens gyrat per meridiem, quia resurgens à mortuis, calore fidei & spiritus sancti corda discipulorum illuminavit. Iure enim illi meridiem vocantur, in quibus sol iustitiae, ampliorem spiritum calorem sudat. Per meridiem quoque gyrans ad aquilonem seclititur, quia ad sollegendam gentium stem Apostolorum predicatione perducitur: in qua frigidus ille ventus dominabatur, qui in superbiam elatus prius dixisse prohibetur, ponam sedem meam ad aquilonem. Quodq; subditur, Lustrans universa pergit spiritus: ad hoc pertinet, quia totus mundus predicatione plenus esse ostenditur. Unde est, Vox tonitruus tui in rotas, illuxerunt coruscationes tuae, &c. Et ad circulos suos revertitur, quia post aggregationem gentium illuminabitur etiam multitudo Iudaorum: & cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus fiet.

Solem dicunt sapientes altius currere, lunam autem proximam esse terrae. Haec ergo dum deorsum ad idem signum vel lineam, qua sol utitur, pervenerit, obicit se soli, & tenebras totius orbis efficit, quod tamen in menstruo contingit. Nam tunc linea in eadem parte signi est, qua sol utitur, ideoq; sit illi proxima, & oppositione sui obscurari ab oculis nostris lumine ejus videtur: veluti si aliquis oculis manum expansam opponat, quanto magis id fecerit, eo minus ille videre poterit: quanto autem procul distiterit, eo magis illi omnia poterunt apparere. Similis itaq; ratione cum ad solis locum vel lineam luna pervenerit, illic proxima ejus videtur esse. & radius ejus ita coram oculis nostris obdurare, ut lumen non possit eicere. Cui autem luna ab eo loco distiterit, tunc sol lumine jacit, & ad oculos nostros transmittit. Quapropter ita soli obicitur luna, sicut luna opponitur terrae, quae utraq; lumina cum ad terras non perveniunt, defecisse dicitur: caeteri doctores nomine mystice hujus eclipsis mysterium in Christo dixerunt esse completum. Tunc enim incorrupto aeterni sacerdotis cursu insolito turbata ordine suo elementa perdidit, cum sacrilegum factum constellationis sol ille verus horre scens, insertus in populo Iudaico eorum tenebris paululum semetipsum per mortem abscondit, ac de cruce postus, sese in sepulchro abditus obscuravit, donec tertio die augustiorem solito huius mundi idem gentibus claritatis sua potentiam praesentaret, ac sicut sol in virtute sua resurgens, tenebras perdidit seculi illuminaret. Hujus eclipsis ratio duo obscura sunt, sed à Mileto quodam philosopho exposita est. Mileto, civitas est vel insula, de qua fuit Miletius.

Non deficit luna, sed obumbratur: nec diminutionem sentit corporis, sed obiectum obumbrantis terrae, casum patitur luminis. Patitur autem hoc circa plenilunium, id est, vel decima quarta, vel decima sexta luna. Constat ergo lunam ex solis radiis lumen accipere, & dum obiectum terra solem non aspexerit, tunc lumen amittere. Figurative autem per lunae defectum Ecclesiae perussione in-

telliguntur, quando martyrum cadibus & effusione sanguinis, tanquam illo defectu & obscuritate quasi eruentem faciem luna videatur ostendere, ut à nomine Christiano non terramur infirmi. Sed si ut ista post defectum perspicua illustratione clarescit, adeo ut nihil detrimenti sensisse videatur. Et ecclesia postquam per martyrum confessionem suam pro Christo sanguinem fuderit, majore fidei claritate resurgat, atque in superiore lumine decorata, semetipsam latius in toto orbe diffundit.

De magnitudine vel defectu solis & luna. Plinius secundus in opere pulcherrimo Naturalis historie, ita descripsit: Manifestum est solem intervallum lune occultari, lunamque terræ objectu ac vices reddi, eosdem solis radios luna interceptu suo auferente, terræque luna hæc subeunte reperiri: nas obduci tenebras, rursumque illius umbra sidus hebetari. Neque aliud esse noctem, quam terræ umbram. Statuti autem atque non mensuris sunt utriusque defectus, propter obliquitatem signiferæ luneque multivagos, ut dictum est flexus, non semper in scrupulis partium congruente motu. In scrupulis id est, in momentis partium, hoc est dierum. In scrupulis, hoc est in positionibus ipsius, vel lineæ. Partium, locorum. Non congruente siderum motu, per ipsas lineas, per easdem horas, per eosdem dies, per eandem appellationem anni, & mensis & hebdomadæ. In quotlibet passuum millia umbras paribus jaciat intervallis, tanquam toto spacio mediis. Intervallis, hoc est, quia cum arbores unius magnitudinis, quotlibet millibus stadiorum à sese distantes, ejusdem quantitati habeant umbras, manifestum est solem intervallum medium esse. Non enim omnibus eadem essent umbræ, nisi utriusque esset sol mediis: non posset quippe totus sol admitti terris in credentem et luna, si terra major esset quam luna. Hipparchus in eo opere quod scribitur de secessibus atque intervallis solis & lune, docet magnitudinem solis mille octingenti & octuaginta partibus potiore esse quam terram: terram domum 27 partibus potiore esse quam luna sit.

Martianus dicit lunam minorem esse quam terram, ut jam in presenti capitulo superius scriptum est: alius contra dicit lunam esse majorem quam terram. Si quis verò hanc dissonantiam diligenter vult discutere, ponat circulum in medio terræ, & in circuitu ejus ex omni parte usque ad finem, ac deinde in luna simili modo faciat: & statim cum sic fecerit, ex mensura circuli, quis horum verum dicat, agnoverit. Certum est, inquit, solis defectum non nisi novissima primæ fieri luna, quod vocant coitum: luna autem, non nisi plena semperque, citra quam proximè fuerit. Omnibus autem annis fieri utriusque sideris defectus, statim diebus horumque sub terra: nec tamen cum superne sunt, ubique cerni: aliquando propter nebulas, sæpius globo terræ obstante, convexionibus mundi, intra ducentos annos Hipparchi segre acate compertum est. Defectus utriusque solis scilicet & lune, primo Romani generis in vulgum exulit Sulpitius Gallus, qui consul cum Marcello fuit. Apud Græcos autem investigavit primus omnium Hipparchus. Nec mirandum est, si in aliis nationibus hunc defectum alii compererunt: sic fecit supra dictus Milestus.

Beatus Hieronymus interpretans Evangelii sententiam, in qua dictum est in Domini passione tenebras factas: sic dicit S. Hieronymus, ubi istum versum exponit: A sexta autem hora tenebre factæ sunt super universam terram, usque ad horam nonam. Qui scripserunt contra Evangelia, suspicantur deliquium solis, quod certis statutis temporibus accidere solet, à scriptulis Christi ob imperitiam super resurrectionem Domini interpretatos, cum defectus solis nunquam nisi ortu lune fieri soleat. Nulli autem dubium est, pascha tempore lunam fuisse plenissimam. Et ne forte videretur umbra terræ, vel orbis lune soli oppositi, breves & ferrugineas fuisse tenebras: trium horarum spaciolum ponitur, ut omnis aufertur occasu tolleretur. Et factum reor, ut compleatur prophetia dicens: Occumbet sol meridie, & contenebrabitur super terram in die lux. Et alio loco. Occubuit sol, cum adhuc media esset dies. Videaturque mihi clarissimum lumen mundi, hoc est, luminare majus retraxisset adios suos, ne aut pendente videret Dominum, aut impios blasphemantes sua luce tueretur. Macrobius in prima libri sui parte ita commemorat.

Physici hoc maxime consequi in omni circa magnitudinem solis inquisitione voluerunt, quanto major possit esse quam terra. Et Eratosthenes in libro Dimensionum sic ait: Mensura terra sepius & vices multiplicata, mensura solis efficiet. Posidonius multo multoque sepius, & uterque lunaris defectus argumentum pro se advocat. Ita cum solem volunt terram majorem probare, testimonio luna deficientis utuntur: cum defectum luna conantur asserere, probationem de solis magnitudine mutant. Et sic eventit, ut dum utrunque de altero astruitur, neutrum probabiliter astruat, semper in medio vicissim mutante mutuo testimonio. Quid enim per rem adhuc probandam probatur? Sed & Egyptii nihil ad coniecturam loquentes, sequestrato ac libero argumento, nec in patrocinium sibi luna defectum vocant, quam a mensura solis terra major sit, probare voluerunt, ut cum dem per magnitudinem ejus ostenderent, cur luna deficiat.

Hoc autem nequamquam dubitabatur non posse aliter deprehendi, nisi mensura & terra & solis inventa, ut fieret ex collatione discretio, & terræ quidem dimensio oculis rationem jurantibus de facili constabat, solis vero mensuram: aliter nisi per mensuram cæli, per quod discurrat, invenire non posse viderent. Ergo primum metiendum sibi cælum, illud iter solis constituerunt, ut per eum possent modum solis agnoscere: sed quæso si qui unquam tam otiosus, tanque ab omni erit ferus. (Series feræ, id est, ordo temporum vel stetitius rei. Seria verò sunt olla, in quibus mustant temporibus multis servabant antiqui. Vnde Terentius: Replevi omnia dolia, omnes ferias. Hoc ferium, & hæc feria, est honestas, vel res familiaris: sive cautus & utilis. Vnde Prudentius: Seria iudicia, verba, jocos.) ferias, ut hæc quoque in manus sumat, ne talem veteram promissionem quasi in stantia proximam aut horrefactam aut irridicam? Etenim ad rem que naturam incomprehensibilis videatur, viam sibi fecit ingenium, & per terram, qui cæli modus sit, repererunt. Vt autem liquare possit ratio commentis, prius regulariter dicenda sunt, ut sit rerum sequentium aditus instructior. In omni orbe vel spheræ, medietas centrum vocatur, nihilque aliud est centrum, nisi punctum, quo spheræ aut orbis medium certissima observatione distinguitur.

Item dicitur a lineæ de quocunque loco circuli, qui designat ambitum in quacunque, eiu(s)dem circuli summitate, orbis partem aliquam dividat necesse est: sed non omnimodò medietas est orbis, quam separat ista divisio. Illa enim tantum lineæ in partes æquales orbem medietatem dividit, quæ à summo in summum ita ducitur, ut necesse sit eam transire per centrum. Et hæc lineæ quæ orbem sic æqualiter dividit, diametris nuncupatur. Item omnis diametris cuiuscunque orbis triplicata, cum adjectione septimæ partis sue, mensuram facit circuli, quo orbis includitur, id est, si uncia septem teneat, triplicabit septies, & facient viginti unum. Hæc adjectionem septimam partem, hoc est unum, & pronuntiat in viginti & duabus uncis huius circuli esse mensuram, cuius diametris septem uncias extenditur. Hæc omnia geometricis evidentissimis rationibus probare possemus, nisi & neminem de ipsis dubitare arbitramur, & cavemus iusto prolixius voluminem extendere.

Sciendum & hoc, quod umbra terræ quam sol post occasum in inferiori hemisphærio currens sursum cogit emitti, ex qua super terram sit obscuritas, quæ nox vocatur, sexagesies in altum multiplicatur ab eâ mensura, quam terra diametros habet. Et hæc longitudo ad ipsum circulum, per quem sol currit erecta, exclusione luminis tenebras in terram refundit. Prædandum est igitur quanta diametros terræ sit, ut constet quid possit sexagesies multiplicata colligere. Vnde his prælibatis, ad tractatum quas promisi oratio, revertatur.

Evidentissimus & indubitabilis dimensionibus consistit universæ terræ ambitum, quæ ubicunque vel inhabitabilis jacet, habere stadiorum millia ducenta quinquaginta duo. Cum ergo tantum ambitus teneat, sine dubio LXXX stadiorum, vel non multo amplius diametros habet, secundum triplicationem cum septima partis adjectione, quam superius de diametro & circulo regulariter diximus: & quia ad efficiendam terræ umbræ longitudo, non ambitus terræ sed diametri mensura multiplicanda est. Ipsa enim est, quam rursum excrecere sexagesies, multiplicanda tibi erunt LXXX, quæ terræ diametros habet: quæ faciunt quadragies octies centena millia stadiorum esse à terra usque ad solis cursum, quo umbram terræ diximus pervenire. Terra autem in medio cælestis circuli, per quem sol currit, ut centrum locata est. Ergo mensura terræ umbræ medietatem diametri cælestis efficiet. Et si ab altera quoque parte terræ par usque ad eundem circulum mensura tendatur, integra circuli per quem sol currit, diametros invenitur.

Duplicatus igitur illi quadragesies octies centenis millibus, erit integra diametros cælestis circuli, nonagesies sexies centenis millibus

stadiorum. Et inventa diametros facile mensuram nobis ipsius quoque ambitus prodit. Hanc enim summam quae diametrum seci Lebes ter multiplicare, adiecta parte septima, ut sepe iam dictum est, & ita invenies totius circuli, per quem sol currit, ambitum, habere stadiorum trecenties centena millia, & in super CLXX. His dicta quibus mensura, quam terra, vel ambitus vel diametros habet: sed & circuli modus, per quem sol currit, vel diametri: eus ostenditur: nunc quam sol esse mensuram, vel quemadmodum illi prudentissimi deprehenderint, indicemus. Nam sicut ex terrena umbra potius circuli, per quem sol meatur, deprehendi magnitudo: ita per ipsam circumferentiam mensura solis inventa est, in hunc modum procedenti inquisitionis ingenio.

Aequinoctiali die ante solis ortum aequaliter locatum est saxum vas, in hemisphaerii speciem cauta ambitione curvatum, infra per lineas designato duodecimo horarum diei numero, quas styli prominentis umbra cum transitu solis praeterendo distinguit. Hoc est autem (ut scimus) huiusmodi vas officium, ut tanto tempore a prioris extremitate ad alteram usque styli umbram percurrat, quanto sol medietatem caeli ab ortu in occasum, unius scilicet hemisphaerii conversione metitur: nam totius caeli in egra conversio diem noctemque concludit. Et ideo constat, quantum sol in circulo suo, tantum in hoc vase umbram meare.

Huius igitur aequaliter collocato, circa tempus solis ortui propinquantis inhaesit diligens observantis obtutus. Et cum ad primum solis radium, quem de se emittit, prima summitas orbis emergens umbra de styli decidens summitate, primam curvi labri eminentiam contingit, locus ipse, qui umbrae primitias excipit, nota impressione signatus est: observaturque quamdiu super terram, ita solis orbis integer appareret, ut ima eius summitas adhuc orizonti videretur insidere. Et mox locus, ad quem umbra tunc in vase migraverat, annotatus est. Ad dinnerationem itaque inter ambas umbrarum notas, quae integram solis orbem, id est, diametrum nota de duobus eius summitatibus metiuntur, pars nona reperta est ejus spatium, quod a summo vasis labro, usque ad horae primam lineam continetur. Et ex hoc constat, quod in cursum solis unam temporis aequinoctialis horam faciat repetitur novies orbis eius accessus.

Et quia conversio caelestis hemisphaerii per actus horis duodecim, diem condit, novies autem duodecim, efficiunt centum & octo, sine dubio solis diametros centesima octava pars hemisphaerii aequinoctialis est. Ergo totius aequinoctialis circuli ductentissima sexagesima pars est. Ipsum autem circumferentiam habere stadiorum trecenties centena millia: & in super CLXX. antelatis probatum est. Ergo si eius summa ductentissimam decimam sextam consideraveris partem, mensuram diametri solis invenies. Est autem pars ipsa ferè in CXL. millibus. Diametrum igitur solis CXL. ferè millium stadiorum esse dicendum est. Unde pendè duplex quam terrae diametros invenitur, constat autem geometriae rationis examine, cum de duobus orbibus altera diametros duplo alteram vincit, illum orbem cuius diametros dupla est, orbe altero dici esse majorem. Ergo ex his dicendum est, solem octies terra esse majorem. Haec de solis magnitudine breviter de multis excerpta scribimus.

SCHOLIA IN CAP. XXV. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

De magnitudine vel defectu solis. Quoniam hujus capituli omnia sepe de sumpta sunt ex libro secundo Plinii historiae naturalis, capite X. & XI. explicare hoc potest non magis ad Bedam pertinere quam ad Plinium: ob id si Dominus vitam dederit, alias per commodiorem occasionem hoc tractabimus exactius.

Non possit quippe totus sol, si hoc germana lectio est apud Plinium, quemadmodum cœdites passim habent, est in magno errore: a quo tamen aliam defendunt quod terra in luna minorem esse crediderit. Quod si pro conditionali particula si, nisi legas, verum habebit, sed aptum proposito: proinde si mutare aliquid nobis concesserimus, vide sic ne legi possit. Non possit quippe totus orbis luna terrae admitti intercedente umbra, si major est luna quam terra, sed nihil hic definitio, forte alios sequitur suo iudicio non interposito, quo autem histori quem veneratur habetur major auctoritas.

Nisi ortu luna. Ortum luna, intellige luna silentiam seu totum, alioqui sensu non constat.

DE EFFECTIVA LUNÆ POTENTIA. CAP. XXVI.

De effectiva lunæ potentia, beatus antistes Ambrosius in libro quarto Hexameron ita commemorat: Similia de lunæ ratione conveniunt, quæ de conforto eius ac fratre memoravimus: siquidem in id se induit ministerium in quod & frater, ut illuminet tenebras, fovet semina, auget fructibus. Habet etiam pleraque à fratre distincta, ut quem tota die calor humorem terræ siccaverit, eundem exigua noctis tempore ros reponat. Nam & ipsa luna lata roris adferitur. Denique cum senior nox est, & luna pernox, tunc largior ros fertur arva perfundere, & plerique sub aere quiescentes, quo magis sub lumine fuissent luna, eo plus humoris se capite collegisse lenentur. Unde & in Canticis dicit Christus ad Ecclesiam: Quoniam caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Tum deinde minuitur & augetur, ut minor sit cum surgit nova, & cum sit imminuta cumuletur, in quo grande mysterium est. Nam & defectus ejus compatiuntur elementa, & processu ejus quæ fuerint exinanita cumulantur, ut animalium cerebrum a maritimorum humidis: siquidem pleniore orez reperiri ferantur, multaque alia, cum globus lunaris adolescit. De arborum quoque internis idem allegant, qui hoc usum proprio compererunt. Hæc beati Ambrosii verba etiam architectorum omnium ars, & quotidianus usus adfirmat, qui observandum præcipue docent, ut à quintadecima luna usque ad vicefimam & secundam arbores præcidantur, ex quibus vel liburna texenda, vel publica quæque sunt opera facienda. His enim tantum octo diebus cæsa materies immunis servatur à carie, reliquis autem diebus præcisa, etiam in eodem anno interna vermium labe exesa in pulverem vertitur. Quæ hoc quoque observant, ut post solstitium æstivum, id est, post mensis Julium, & Augustam, usque ad Kalendas Januarias materias cædant. His namque mensibus arescente humore, siciora, & ideo fortiora sunt ligna. Sed & lapis Selenites in Perside potentia lunaris effectum mirifice demonstrat, qui tanta concinens imaginem, fulgore candido niveoque translucet, atque juxta cursum altri ipsius vel augeri diebus singulis perhibetur, vel minui. His consentanea Basilii Cæsaris Cappadociae reverendissimus Antistes in sexto Hexameron libro scribit, dicens: Opinor autem quod & animalibus creandis, cæterisque omnibus quæ terra producit, non parva confertur ex lunæ mutatione formatio: modo enim laxiora eorum corpora videntur & vacua, cum senescit: modo integra & repleta, cum crescit: quoniam humorem quandam cum calore permixtum interius his latenter infundit. Quod ita esse demonstrant hi qui sub die dormientes lucente luna, postquam surrexerint, inveniunt capita sua largissimo rore madentia. Sed & recentes carnes si sub luna jacuerint, fluida mox putredine corrumpuntur. Idemque significat pecorinum cerebrum, vel etiam viscera mariorum animalium, quæ sunt humidiora, nec non arborum modula. Et paulo post: Sed aeris motus iidem ipsis commutationibus continetur, sicut lunæ novitas atollatur, quæ ex longa plerumque serenitate subito nubium glomerationes & perturbationes exuscitat. Euriporum quoque meatus reflexus hoc indicat, vel etiam reciprocatio Syrtium, quæ vicinæ habentur Oceano, quæ pro luna schematibus concitari locorum accola prodiderunt: Euripi etiam in utraque parte soliti sunt propria leniter fluentia convertere reliquo omni tempore: cum verò luna nascitur, nullo modo possunt quiescere, sed vehementi fervore semper exaltant, donec luna rursus appareat, sedationem commotis turbinibus allatura.

GLOSSÆ IN CAP. XXVI. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Bideferro Ramefiensi.

De effectiva lune potentia beatus antistes Ambrosius in libro quarto Hexameron, ita commemorat: Similia de lune ratione conveniunt, quæ de conforte ac fratre ejus memoravimus. Beatus dicitur quasi bene auctus, scilicet ab habendo quod velit, & nihil patiendo quod nolit. Ille autem verè beatus, qui & habet omnia, quæ vult bona, & nihil vult mali. Ex his enim duobus beatus homo efficitur. Antistes, quasi ante stans, id est, ante aram: unde quidam antestis dicere volunt. Melius tamen dicitur à verbo antistis, quod significat eminere, & superexcellere, eo quod univèrsam populum dignitate & honore supereminet. Confortis dicitur sol luna, quia comparantur totum mundum aequaliter.

Quoniam caput meum repletum est rore, & crines mei guttis nocturnis. Caput Christi Deus est Pater, circini verò sunt intime sanctorum cogitationes, quæ non laxæ & dissolutæ fluunt, sed vinculo timoris & amoris Dei colligantur. Ros verò & gutta nocturnum, hoc loco tenebras & infidelitate frigiditas mentes significant. Caput ergo sponsi plenum est rore, cum seculares quique, à Dei charitate torpescunt: & juxta quod Dominus dicit, Abundante iniquitate refrigescet charitas multorum. Et cum tales sanctos Dei celestia meditates persequuntur & odiunt, quasi circini sponsi pleni sunt guttis nocturnis. Nam & defectus ejus compatiuntur elementa, & processu ejus quæ fuerint exinanita, cumulantur, ut animantium cerebrum maritimum humiditas.

Siquidem pleniores ostreae reperiri feruntur, multaque alia, cum globus lunaris adolescit. Ostreae sunt pisciculi cohibe circumdati, qui in maritimum inventiuntur: qui etiam cum crudas hominibus comeduntur, sanitatem corporum præstant.

Euriporum quoque meatus refluus hoc indicat, vel etiam reciprocatio syrtium, quæ vicinæ habentur Oceano, quas pro lune schematibus concitari locorum accola prodiderunt. Syrtes sunt arenosa in mari magna loca, multum terribilia & metuenda, eo quod ad se omnia trahere atque diripere soleant, & appropinquanti vado se morti hæreant. Hæ autem ad mare Ægyptium vicina sunt, & pariter adjuvantur. Euripus dicitur fontium interpretatur. Euripi sunt meatus aquarum, qui magis ebulliunt & estuant nascente luna.

SCHOLIA IN CAP. XXVI. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Qui hoc quoque servant. Architecti præcipiunt materiam esse cadendam à primo autumno ad id tempus, quod est antequam incipiam flare favoni. Vide Vitruvium de Architectura, lib. 2. cap. 9.

Sed & lapis Selenites. Hic habet nomen à luna, quam Antici ex ἑλῆς vocant. Nasctur auctore Plinio in Arabia, cujus verba describam ex fine ultimi libri. Selenites ex candido translucet colore, melles fulgore, imaginem lune continens, reddiq; eam in dies singulos crescentis minuentiq; numero, nasciq; putatur in Arabia. Multa quoque de hac gemma apud Marfilium Ficinum, in libello de Vita cælestis comparanda scripta sunt. Meminit quoque ejusdem Dioscorides, cap. 99. Item Albertus Magnus lib. 2. de Metallis.

Euriporum quoque meatus. Euripum accipit pro quolibet estu maris. Euripus peculiare nomen illius nobilissimi æstus, qui est inter Articam & Eubæam, in quam quidam se præcipitem dedisse Aristotelem scribant, est; ejus æstus maxime mira natura, ut passim constat apud historicos & philosophos.

DE CONCORDIA MARIS ET LUNÆ,
CAPUT XXVII.

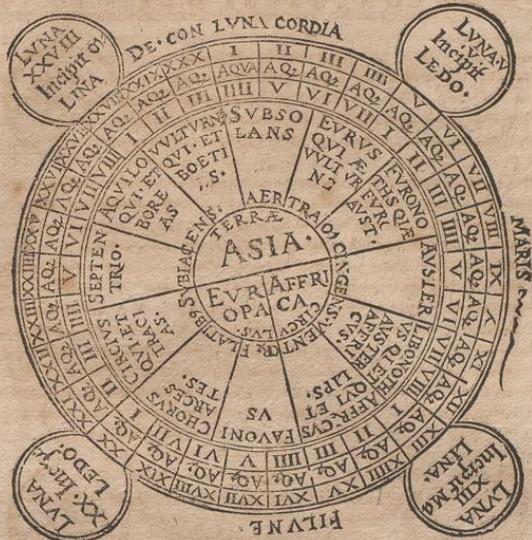
Maximè autem præ omnibus admiranda tanta Oceani cum lune cursu societas, qui ad omnem ejus ortum omnemque occasum ipse quoque emissio sui fervoris, quod Græci πύρα vocant, impetu litora late contegat, eodemque revocato detegat, ac dulces fluminum occurfus salis abundè commisceat simul & accumulè undis. Nec mora prætereunte luna recedens & ipse, nativæ has dulcedini mensuræque relinquat, tanquam luna quibusdam aspirationibus invitatus protrahatur, & iterum ejusdem vi cessante in mensuram propriam refundatur. Sicut enim luna, juxta quod & supra docuimus, IV. punctorum spacio quotidie tardius oriri, tardius occidere quam pridie orta est, vel occidere solet, ita etiam maris æstus uterque, sive diurnus sit, sive nocturnus, seu matutinus, sive vespertinus ejusdem penè temporis intervallo tardius quotidie venire, tardius redire non desinit. Punctus autem quinta pars horæ est, quinque enim puncti horam faciunt. Unde fit, ut quia luna in duobus suis mensibus, id est, diebus LIX. quinquagies & septies terræ orbem circuit, æstus Oceani per tempus idem geminato hoc numero, id est, CXIV. vicibus exundet ad superiora, & tot æquè vicibus suum relabatur in alveum: quia luna in XXIX. diebus vicies octies terræ ambitum lustrat: & in XII. horis, quæ ad naturalis usque mensis plenitudinem supersunt, dimidium terræ circuit orbem: ut quæ, verbi gratia, præterito mense super terram meridie, nunc media nocte sub terra solem accendenda consequatur, per tantumdem temporis geminatis æstus sui vicibus, quinquagies septies.

--- Maria alta tumescant,

Obicibus ruptis, rursusque in seipsa residunt.

Quia luna in dimidio mensis spacio, hoc est, XV. noctibus ac diebus quater decies terram circumlabitur, insuper & dimidium terræ semel. Unde fit ut Orientem plena vespere teneat, quæ pridem nova vespere Occidentem tenuerat. Mare per id temporis vicies novies adluit simul & remeat: & sicut luna per dies XV. ut diximus, naturali cursu sui tarditate de Occidente in Orientem vespertina refunditur: & quæ matutina hodie Orientem tenebat, post dies XV. matutina in Occidente videbitur, ita etiam æstus Oceani nunc vespertinus post dies XV. sit matutinus, ac contra matutinus, quotidiano detractus impedimento vespertinus adsurgit. Et quoniam luna per annum, id est, menses XII. suos qui sunt dies CCCLIV. duodecim vicibus minus, hoc est, trecenties quadragies & bis terræ ambit orbem, æstus Oceani tempore eodem DCLXXXIV. vicibus & ipse terras adluit ac refilit. Imitatur autem lune cursum mare non solum communi accessu & recessu, sed etiam quodam sui status profectu defectuque: perenni, ita ut non tardior solum quam pridie, verum etiam major minorve quotidie redeat æstus.

Et crescen-

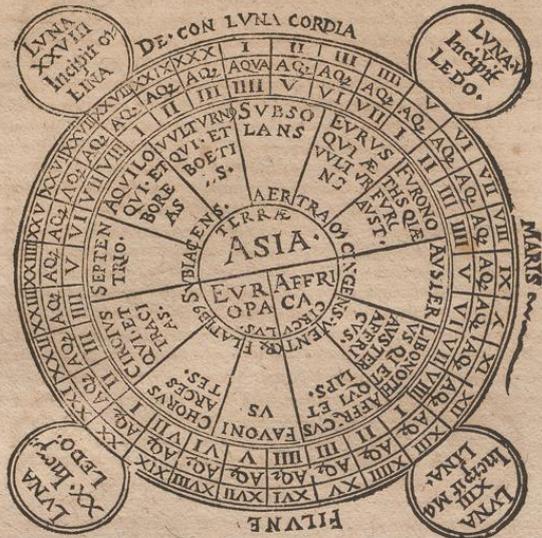
Et crescentes quidem Malinas, decrecentes autem placet appellare Ledones: qui alternant per septenes octo-
 nosve dies successu, mensem inter se quemque quadriformi sua mutationis varietate disperunt. Sapè quidem aqua
 uterque forte septenis diebus ac dimidio cursum consumantes: sapè vel ventis impellentibus, aut repellentibus, vel
 alia qualibet accedente sive naturali vi cogente tardius citiusve venientes, aut minus ampliusve solito ferventes, ita ut
 aliquoties ordine turbato Malina plures sibi ætus hoc mense, pauciores vindicet in alio: unde uterque motus nunc
 vespertino nasci, nunc matutino consuevit in æstu. Et siquidem æstu vespertino vel novilunio, vel plenilunio instante Ma-
 linam nasci contigerit, idem ætus quotidie per VII. Malinæ dies subsequentes fit major & violentior æstu matutino.
 Similiter matutino si fuerit Malina orta ab æstu, matutinus jam majori per dies contegit æquore terras. Porro vespere
 cinis finibus quos matutinus ætus cœperat contentus, ulterius cursum extendere negligit: quam vis quibusdam in men-
 sibus uterque ætus in dissimili per omnia clemente proficit. Quanto autem plus ætus major littora terraque con-
 texerit, & fluvios ac freta compleverit, tanto latius recedens eadem littora maris exhaustire atque enudare consuevit.
 Vnde videat qui potest, an verum sit quod Philippo teste serunt quidam atque confirmant, illam immensam maris ocea-
 ni effusionem per omnium regionum ac patriarum fluvios ituram, uno puncto temporis fieri. Scimus enim nos qui di-
 versum Britannici maris litus incolimus, quod ubi hoc æquor æstare cœperit, ipsa hora aliud incipiat ab æstu deservere
 re: & hinc videtur quibusdam, quia recedens aliunde aliorum unda recurrit, iterumque relictis quos adierat finibus,
 priores festina repetat, ideoque se ad tempus major Malina his littoribus abiens amplius abducatur, ut alibi adveniens am-
 plius expandere sufficiat: quod ex lunæ cursu potest facillime deprehendi. Verbi gratia: hoc mare, posita circa bruma-
 lem solis ortum, vel solstitialis eius occasum luna, cujuscunque ætatis, sive super terram, seu sub terra sit, æstum so-
 let attollere: at posita circa brumalem solis occubitum, vel solstitialis ejus exortum, reflectere. Porro alios in partibus
 ab ea cœli plaga recessum maris luna, qua hic signat accessum: non solum autem, sed & in uno eodemque litore quo ad
 Boream mei habitant, multo me citius æstum maris omnem: qui vero ad austrum, multo serius accipere pariter & re-
 fundere solent, servante quibusque in regionibus luna semper regulam societatis ad mare quamcumque semel acceperit,
 Ergo Malinam quinq; ferè ante novam sive plenam lunam diebus, Ledonem totidem ante dividuam septibus incipere
 comperimus, & circa æquinoctia duo majores solito ætus adfurgere, inanes verò bruma, & magis solstitio, semper-
 que Luna in Aquilonia, & à terris longius recedente mitiores, quam cum in Austro digressa propriè nisu vim suam exer-
 cet, ætus adfluere naturalis ratio cogit. Per denos autem & novenos annos juxta lunaris circuli ordinem, etiam maris
 cursus ad principia motus, & paria incrementa recurrit.

GLOSSÆ IN CAP. XXVII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
 temporum ratione: auctore Bridesfero Rameliensi.

Nec mora, præeunte luna, recedens & ipsa nativa hæc dulcedini mensuræq; relinquit, tantam lunam quibusdam aspirationibus invitius
 protrahatur: & iterum ejusdem vi cessante, in mensuram propriam refundatur. Ætus oceani lunam sequitur, tanquam ejus aspiratio-
 ne retrorsum trahatur, ejusq; impulsu retracto refundatur. Quis quotidie bis affluere & remeare unius semper hora, dodi ante & semun-
 cia transmissa videtur, ejuq; omnia cursus in ledones & malinas, id est in minores ætus dividitur & majores. Sed ledona quinta & vi-
 gesima luna inchoaus, quor horu accurrat, eor & recurrit: malina autem à XI. & vigesima octava incipiens, citior in accessu, sed tar-
 dior in recessu. Septem diebus & duodecim horis perseverat in medio sui semper lunam primam & decimam quintam ostendens, & per
 æquinoctialis solstitia solito validius exastuans. Per octonos autem annos, ad principia motus & paria incrementa, certissimo luna revocantur
 ambitu.

Ille semper aquilonia tenente mitiores: quam cum in austro digressa propriè nisu vim suam exercet. Maris enim ac-
 cessus atque recessus, malina etiam & ledon naturali consequentia, &c.) Hæc igitur glossa jam superius in 13. cap. est scripta,
 quia hic & ibi satù convenit.

ITEM DE CONCORDIA MARIS ET LUNÆ.

Sicut luna per dies duodecim naturæ cursus sui tarditate de occidente in orientem vespertina resunditur, ita etiam æstus oceanus nunc vespertinus per dies quindecim matutinus, aut matutinus quotidiano detrahitur impediendo, vespertinus affurgit. Et sicut luna quatuor punctorum spacio quotidie tardius oriri, tardius occidere quam pridie orta est vel occiderat, solerita etiam maris æstus sine durus sit & vespertinus, seu matutinus & vespertinus, eisdem penè temporis intervallo, tardius quotidie venire, tardius redire non desinit. **Questio, quare luna in quinquaginta novem diebus, quinquagies novies non circumit terræ orbem, quæ sic solvitur.** Duos cursus facit luna: unum cum firmamento, quod volvitur circa terram in viginti quatuor horis, alterum contra firmamentum. Firmamentum enim in quinquaginta novem diebus, quinquagies novies terra circumit orbem: luna autem quia unum cursum non cessat facere contra firmamentum eius: unde fit ut in duobus suis mensibus à quinquaginta novem diebus, non amplius quam quinquies septies terræ ambiat orbem.

SCHOLIA IN CAP. XXVII. BEDÆ PRESBYTERI.
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Maximè autem præ omnibus admiranda natura Oceani, JSunt & horum pleraque, ex Plinij cap. 97. lib. 2. Distinguit autem Beda æstum maris in duas species, quarum una Malinam vocat à majore luna, corruptis vocibus: tunc enim accidit. Aliam Ladonem seu Ladonam (nam utrumque, invenio apud Bedam) quasi la sam undam. Verum hac vocabula alibi non legi.

DE ÆQUINOCTIIS ET SOLSTITIIS.
CAPUT XXVIII.

De æquinoctiis, quod octavo Kalendarum Aprilium, & octavo Kalendarum Octobrium; & de solstitiis, quod octavo Kalendarum Juliarum, & octavo Kalendarum Januariarum die sint notanda, multorum latè & sapientium sæculi, & Christianorum sententia claret. Denique Plinius Secundus, idem Orator & Philosophus, in libro secundo Naturalis historię: Sol autem, inquit, ipse quatuor differentias habet: bis æquata nocte diei, vere & autumno in centrum incidens terræ, octavis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis spaciis in autum diei bruma octava in parte Capricorni; noctis verò solstitio totidem in partibus Cancræ. Inæqualitatis causa obliquitas Signiferi est, cum pars aqua mundi super subterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu suo confurgunt signa, longiore tractu tenent lucem: quæ verò obliqua, ocyore transeunt spacio. Sed & Hippocrates $\chi\chi\chi\chi$ Antigonæ regi scribens, per anni spacium qualiter ad præcavendas imbecillitates se observare deberet, ita dicit: Itaque exordium incipiamus à solstitio, id est, VIII. Kalendas Januarias, ex qua die humor corporibus crescit usque ad æquinoctium vernum, qui sunt dies XC. Hoc tempus auget hominis phlegma, ex quo frequenter nascitur hominibus catarrus, & distillatio uras, & punctio laterum, caligo, & tinnitus aurium, & odorari nihil possunt. Tali igitur tempore utere calidis & laferatis, & optimis cibus piper habentibus & sinapi, rarò lana, caput verò sine intermissione purga: vino indulge, Veneri non parcas dies XLV. proxime. Sequentes autem sunt ex supra dicto die usque ad æquinoctium vernum dies XC. ex supra dicto die VIII. Kalendas Aprilis usque ad VIII. Idus Majas sunt dies XLV. His diebus augentur hominibus humores dulces, id est, XLV. His diebus crescit bilis amara, id est, cholera rubea. Utere cibus dulcibus, vino indulge, Veneri parce, jejunia mi amittuntur, & cholera nigra ad crescit, quod esse consta: usque ad æquinoctium autumnum, id est, usque ad tempora frigoris. Utere cibus dulcibus * cunctis, & bene olentibus, & frigidioribus, & qui ventrem molliant per dies XC. Ab æquinoctio autem autumnum, quod est ex die VIII. Kalend. Octobrium usque ad diem octavum Kalend. Januariarum, definit nus lavabis. Ex die supra scripto usque in occasum vergiliarum, hoc est in diem sextū idus Februar. sunt dies XLVI. in occasum Pleiadū. De hac hora hominibus sanguis ad crescit. Convenit ergo comedere lætissimos cibos, & indulgere vino & Veneri: dies sunt ii hyberni XLVII. Hæc quidè Gentiles, quibus nō dissimilia de tempore eam perpres Ecclesie tradidit magistri, dicentes: VIII. Kalendas Aprilis in æquinoctio vero Dominum conceptum & passum. eundem in

solstitio brumali VIII. Calendas Januarias natum. Item beatum præcurforem & Baptistam Domini VIII. Calendas Octobres in æquinoctio autumnali conceptum, & in æstivo solstitio VIII. Calendas Julias natum: addit in super expositione, quod auctorem lucis æternæ cum incremento lucis temporariæ concepti simul & nati diceret. Pœnitentiæ verò præconem, quem oportebat unum, cum inchoata minoratione lucis generari pariter & concipi. Verum quia sicut in ratione paschali didicimus æquinoctium vernale duodecimo Calendarum Aprilium die cunctorum Orientalium sententiis, & maxime Ægyptiorum, quos calculandi esse peritissimos constat, specialiter adnotatur: cæteros quoque tres temporum articulos putamus æquivalentes præulquam vulgaria continent, esse notandos. Ut enim de æquinoctio verno, quod caput esse memoratur, quod quatuor mutationum annualium mundi origo docet, breviter loquamur, regula tenet Ecclesiasticæ observationis, a Nicæno confirmata Concilio, ut Paschæ dies ab XI. Calendas Aprilis usque in VII. Calendas Majas inquiratur. Item Catholicæ institutionis regula præcipit, ut ante vernalis æquinoctii transgressum Pascha non celebretur. Quirigitur VIII. Calendarum Aprilium die putat æquinoctium, necesse est idem aut ante æquinoctium Pascha celebrari licitum dicat, aut ante octavum Calendarum Aprilium diem Pascha celebrari licitum neget. Ipsum quoque Pascha, quod Dominus pridie quam pateretur, cum discipulis fecit, aut IX. Calendarum Aprilium die non fuisse, aut ante æquinoctium fuisse, confirmat: non enim nostri tantum temporis, sed etiam legalis & Moisaica decernit institutio, non ante transiensum hujus æquinoctii diem festi paschalis esse celebrandum, sicut attestante Anatholio evidenter docet Philo & Josephus, ut eorum antiquiores Agatobolus, & ab eo eruditus Aristobolus ex Paneade, qui unus ex illis LXX. Senioribus fuit, qui missi fuerunt à Pontificibus ad Ptolemæum regem, Hebræorum libros interpretari in Græcum sermonem: quique multa ex traditionibus Moyli proponenti Regi percontantique responderunt. Ipsi ergo cum quaestiones Exodi exponerent, dixerunt Pascha non prius esse immolandum, quam æquinoctium vernale transiret. Unde nos necesse est ob conservandam veritatis regulam, dicamus aperte, & Pascha ante æquinoctium tenebrasque devitas non immolandum, & hoc æquinoctium duodecimo Calendarum Aprilium diei veraciter adscribendum, licet non solum autoritate paternâ, sed & horologica consideratione doceatur: sed & cætera tria temporum hujusmodi confinia simili ratione aliquot diebus octavum Calendarum sequentium esse notanda.

*Ægyptii
arithmetice
peritissimi.*

**GLOSSÆ IN CAPUT XXVIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De Temporum Ratione: Authore Brideserto Ramesiensi.**

Solstitia & æquinoctia bina putantur octavo Calend. Jan. & Julii, Aprilisque & Octob. VIII. scilicet in partibus capricorni & canceris, arietis & librae. Sed æquinoctialia dies omni mundo equalis est. Varro autem lucis incremento in Merue longissimus dies duodecim horas æquinoctiales, & octo partes unius hora colligit: Alexandria verò quatuordecim horas, in Italia duodecim, in Britannia septendecim, ubi æstate lucida noctes haud dubie restantur id, quod cogit ratio credit, solstitii diebus accedente sole propius vertice mundi angulo lucis ambitu subiecta terra continuos dies habere sensu mensibus, noctesque diversis, ad brumam remoto: quod fieri in insula Thyla rythas Mafiltensis scribit, sex dierum navigata in Septentrione à Britannia distante.

De æquinoctio quod octavo Calend. April. & octavo Calend. Octob. & de solstitiis quod 8. Calend. Juliarum, & 8. Cal. Januar. die sint notanda, multorum lac & sapientium seculi, & Christianorum sententia claret. Cum igitur sol cursum suum in æstivum peragat, & nunquam se in stabilitate figat, cur solstitium dicitur? Solstitium dicitur solis statio, non quod steterit aliquando sine motu, sed quod terminus altitudinis vel humilitatis ponat, ut altitudinis ad æquinoctium in cancro, descensionis ad austrum in capricorno, quos nunquam transcendat. Isidorus in libro Etymologiarum sexto, Canon autem Græcæ, Latine regula nuncupatur. Regula autem dicta, quod recte dicitur, &c.

Non enim nostri tantum temporis, sed etiam legalis & Moisaica decernit institutio, non ante transiensum hujus æquinoctii diem festi paschalis esse celebrandum, sicut attestante Anatholio, evidenter docet Philo & Josephus. In septimo libro Eusebii Cæsariensis Ecclesiastica historia, quam B. Hieronymus de Græco in Latinnm tr. instituit, cap. 28. sic scriptum invenimus: Maltæ quoque opuscula Anatholii magistricè composita ad nos usque venerunt, ex quibus dignum mihi videtur de pascha quid senserit, ipsius verbum proferre. Est ergo, inquit, in primo anno initium primi mensis Phamiothi XXVI. die secundum Macedones Distri mensis XXII. secundum Romanos verò XI. Cal. April. In qua die invenitur sol non solum consensisse primam partem, verum etiam quadrantem in ea diem habere, id est, in prima ex duodecim partibus. Hac autem particula à prima ex duodecim vernale est æquinoctium, & ipsa est initium mensium, & caput circuitus, & absolutio cursus stellarum: qua planeta, id est, vagæ dicuntur, ac sine duodecim particula, & totius seculi terminus. Et ideo non parum delinquere dicimus eos, qui ante initium hoc novi anni pascha putant esse celebrandum. Sed nec à nobis primis exordium sumit hac ratio. Antiquissime fuisse iudeis comprobata demonstratur, & ante adventum Christi observata, sicut evidenter edocet Philo & Josephus: sed & horum antiquiores Agatobolus, & ab eo eruditus Aristobolus ex Paneada, qui unus ex illis septuaginta senioribus fuit, qui missi fuerunt à Pontificibus ad Ptolemæum regem, Hebræorum libros interpretari in Græcum sermonem: quique multa ex traditionibus Moyli proponenti regi percontantique responderunt. Ipsi ergo cum quaestiones Exodi exponerent, dixerunt pascha non prius esse immolandum, quam æquinoctium vernale transiret: Aristobolus verò etiam hoc addit, in die pasche non solum observandum esse ut sol æquinoctium vernale transcendat, verum & luna. Cum enim duo sint æquinoctia, inquit, verum & autumnum æquinoctium dicitur, & 14. luna mensis primi sit statum a solennitate post vesperam, quando luna soli opposita è regione deprehenditur, sicut etiam oculis probare licet: invenitur utriusque vernalis æquinoctii pari cum sol obveniens, luna verò è contrario autumnali. Legi in eorum libris, & alia multa de his validissimis assertionibus exposita, quæ evidentè ostendunt, pascha solennitatem omni genere post æquinoctium celebrandum.

**SCHOLIA IN CAP. XXVIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De Temporum ratione: Authore Joanne Noviomago.**

De æquinoctiis quod octavo Calendarum Aprilium.) Hactenus de mensibus, & luna effectibus circumstantiisque reliquis dictum est, deinceps Bedæ prosequitur tempora, quæ ex solis cursu colliguntur, quæ primum sunt quatuor illa temporum discrimina, ver, æstas, autumnus & hyems, quæ apud gentes aliquot anni fuerunt: ut enim luna mensum efficit, ita sol annum vertentem cursu suo definit ac precipuas anni partes. Est autem ut hoc obiter annotem, varia honorum temporum discretio, veris, inquam, æstas, & reliquorum. Nam vulgus & medicis aliter ver definiunt, ac alio numero dierum atque Mathematici & Physici. Vulgus mensibus ternis distinguit, ut Martius, Aprilis, Maius, per constituant, sequentes tres æstas em, & sic reliqui, cum iuxta solis cursum servis hæc tempora habeat, initia quam mensis. Nam naturæ initium ac verum est veris ab ingressu solis in arietis primam partem: æstas à principio canceri usque ad initium librae, & hinc ad primam capricorni partem autumnus est: postremæ hyems est per reliqua signiferi. Harum partium quæque dierum est XCI. & horarum VII. Initia horum temporum & fines cognoscere supra ex tabella de vero motu solis. Alii partes hæc faciunt inæquales, respicientes solis motum per circum eorum, qui velocior est per ima absidii quadrantes, quemadmodum in scholiis super primum librum docuimus, utunturque hac divisione & veteres aiti, & M. Cato de re Rustica, item Varro, ut videlicet à bruma usque ad æquinoctium dies sint 94. hinc usque ad solstitium dies totidem & semis, à solstitio usque ad æquinoctium vernum XCII & semis, & deinde ad brumam non amplius LXXXVIII. sole scilicet corrente per angustiores eccentrici sui quadrantem, veluti figura docet, quam posuimus lib. I. Eadem divisione video veteres medicos etiam uti.

Sed & Hippocrates *apud* Antigonum regi scribens Memoria Beda lapsus est, quod hanc epistolam Hippocrati tribuat, cui nihil reputatur extare ad Antigonum, sed tribuunt eam epistolam Paulo Aeginete, qua est apud eum lib. 1. medicina cap. C. Unde hoc loco verba subjicere placuit, quae à Beda incuriosè admodum citantur: sunt autem haec interprete Ioanne Andernacò, Ceterum anni solstitia, in quibus haec solent ingruere, silentio praetermittenda non sunt, sed quae in singulari alimenta conveniant, paucis exequemur, aspicati ab hyemali.

Solstitium hyemale.

Solstitium itaque hyemale usque ad vernum æquinoctium, auget in hominibus distillationes humiditatis atque, ac propterea calidioribus uti cibis, pleniori potu ac meraciore, atque ex organo bibere oportet, nec non Veneri indulgere. Numerantur dies ad æquinoctium nonaginta.

Æquinoctium vernum.

Hoc tempore pituita in hominibus crescit, & dulcis sanies sanguinis usque ad vergiliarum ortum, eoque tunc maximè succosa acrisque, assumi debent: corpus exerceri, Venus turcissima est. Sunt autem ad usque vergiliarum ortum dies sex & quadraginta.

Vergiliarum exortus.

Hoc anni tempus atram bilem ad usque æquinoctium autumnale promovet, quapropter aqua frigida atque odoris omnibus utendum est. Venus permixta, aut innocens saltem quae de ea praefertur Plinio, adhibeto. Porro sunt ad æquinoctium autumnale, dies tres & nonaginta.

Æquinoctium autumnale.

Hæc anni pars pituita copiam generat, tenuesque defluxiones, donec vergiliae occidant. Convenit enim tunc humores ex capite elicere, atque acerrima, maximè succosa assumere, vomitu non sollicitari, exerceri atque consuevit vitare. Numerantur ad vergiliarum occasum dies sex & quadraginta.

Vergiliarum occasus.

Hoc tempore pituita ad usque brumam in hominibus redundat, quamobrem acerbissima quaeque, vinum suavisimum assumere oportet, pinguis uti & exercitari. Sunt autem ad solstitium hyemale dies quinque & quadraginta.

In occasum Plejadum. Plejades stellae sunt septem super tauri cervicem, sex tantum videntur, cuius rei causam ab Arato est redidit in Phenomenis, dicuntur autem Graecè à pluribus plejades, Latine à vere vergiliae, quod tunc exortitur cum sole, id est, ut Astro-nomi loquuntur & Poetae, occidunt. Est autem illud quando sol tauro vicinus rediit. Sed plura, quae ad hujus capituli aperiorem intelligentiam faciunt, require ex scholiis & schematibus libri de naturæ rerum.

DE DISPARI LONGITUDINE DIERUM, ET VARIO STATU UMBRARUM.

CAPUT XXIX.

Equidam æquinoctialis dies omni mundo æqualis & una est: verum solstitialis & ceteri omnes diversa longitudinis pro ratione climatum disparium sunt & umbrarum: quod & libri vel Christianorum, vel gentium industria edicti, & testes idonei, qui de utriusque partibus, & borealibus scilicet & meridians advenere, luce clarius pandunt. Denique B. Ambrosius in libro 4. Hexameron de temporibus & discursu Solis disputans, ait inter cetera: Medio quoque die minor umbra, quam vel in principio est diei, vel fine, & hoc apud nos in parte occidentis. Ceterum sunt qui per duos totius anni dies sine umbra sunt in partibus meridianis, eoque quod solem habentes super verticem suum, undique per circumilluminationem, unde & *σολη* dicuntur Graecè. Plerique etiam servant sic è regione ex alto ferri solem, ut per angustiam puteorum aquam, quae in profundo est, viderint refulgere. Esse autem dicuntur in meridiano, qui *μυρτακιοι* vocantur, eoque quod umbram ex utroque latere transmittant. Et paulò post: Sunt enim in hoc quæ nos in cœli orbe terrarum, circa meridiem positi, qui in australem plagam videantur umbram transmittere; hoc autem fieri dicitur summo ædulo, cum in Aquilonem sol dirigitur. Cui paria scribit Basilus, & ipse in expositione Geneseos. Sed & Plinius seculis licetis, sed non contemnendis, hæc ipsa latius exequens ita scribit: Vasaque horofopii non eadem sunt usui in trecentis stadiis, aut ut longissimè in quingentis, mutantibus semet umbris Solis: itaque umbilici, quem geomoniam appellant, umbra in Ægypto meridiano tempore, æquinoctii die, paulò plus quam dimidiam geomoniam mensuram efficit. In urbe Roma nona pars geomoniam deest umbra. In oppido Ancona superest quinta tricesima. In parte Italiae, quae Venetia appellatur, iisdem horis umbra geomoniam par fit. Simili modo tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam v. millibus stadiorum, solstitii die medio nullam umbram fieri, puteumque ejus experimenti gratia factum, totum illuminari, ex quo apparet tum solem illi loco supra verticem esse: quod & in India supra flumen Hypalm fieri tempore eodem Onesicritus scripsit: constatque in Berenice urbe Troglodytarum, unde stadiis IV. MDC. CXX. in eadem Ptolomaeide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorum venatus conditum est, hoc idem ante solstitium quadragenis quinque diebus, eodemque postea fieri, & post eos XC. dies in meridie umbras fieri. Rursus in Meroe insula, quae caput gentis Æthiopum, v. millibus stadiorum à Syene, in amne Nilo habitatur, bis anno absumi umbras, sole devicesimam Tauri partem, & quartam decimam Leonis obtinent. In India gente Oreum mons est Malæus nomine, iuxta quem umbra æstate in Austrum, hyeme ad Septentrionem jaciunt, XV. tantum noctibus ibi apparet Septemtrio. In India Paralis celeberrimo portu sol dexter oritur, umbrae in meridiem cadunt: Septentrionem ibi Alexandro morante adnotatum, primam tantum parte noctis aspicit. Onesicritus dux ejus scripsit, quibus in locis Indiae umbrae non sunt, Septentrionem non conspici, ex eo loca appellari Asia, nec horas dinumerari ibi. Et tota Troglodytica umbras bis XLV. diebus in anno Eratosthenes in contrarium cadere prodidit. Sic fit, ut vario lucis incremento in Meroe longissimus dies XII. horas æquinoctiales, & VIII. partes unius horae colligat. Alexandria vero XIV. horas: in Italia XV. in Britannia XVII. ubi ætate lucida noctes haud dubiè repromittunt id, quod cogit ratio credi, solstitii diebus accedent sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu subiecta terræ continuis dies habere senis mensibus, noctesque è diverso ad brumam remoto. Quod fieri in insula Thyle Pythias Massiliensis scribit, VI. dierum navigatione in Septentrionem à Britannia distante. Hæc de longitudine dispari solstitialium dierum Plinius intendo, etiam brumalium dierum quæ sit in partibus longitudo, subintelligendum reliquit. Sed & noctis utroque tempore quæ sit mensura, æquè clarum reddidit, quia necesse est cujuscunque sint longitudinis dies, simul & nox XXIV. horarum spatium compleant. Sed notandum quod Thyle aliter scripsit Solinus: Thyle, inquit, ultima, in qua æstivo solstitio, sole de cancri sidere faciente transitum, nox nulla: brumali solstitio perinde nullus dies. Quod Plinius quoque in libro septimo non praetermisit. Ultima, inquit, omnium quæ memorantur Thyle, in qua solstitio nullas esse noctes indicavimus. Cancræ signum sole transeunte, nullosque contra per brumam dies. Hoc quidam senes mensibus fieri arbitrantur.

SCHOLIA IN CAP. XXIX, BEDÆ PRESBYTERI,

De Temporum Ratione: Authore Bridesfero Ramefiensī.

In parte Italiae, quae Venetia appellatur, ystem horis umbrae gnomini par sit. Quamvis magis à sole longius disteditur, tamen sol ipsi terre vicinior apparet, & umbrae longiores excreverunt. Denique in Italia, sicut antiqui scripserunt, circa diem natalis Domini, novem pedes in umbrae staturae humanae horae sextae metiuntur. Ego iucem in Gallia in loco qui Teotonis villa dicitur, constitutus, staturae meae umbram metiens, novendecim pedes & semis inveni. Sic quoque contrario modo quanto propinquius meridiem versus ad solem acceditur, tanto semper umbrae breviores videntur, in tantum ut solstitium aestivale resicente sole de medio caeli in Aegypto, & Hierosolymis, & in eorum civitate constitutis locis nulla videantur umbrae. In Arabia vero hoc ipso tempore sol supra in medio caeli ad partem aquilonis cernitur, umbraeque versâ vice contra meridiem videntur. Rursus in Meroë insula hac qua caput gentis Ethiopum Asinae civitas in anne Nilo habitatur.

Umbrilicam, quem gnomonem appellant, umbra in Aegypto meridiano tempore aequinoctii die paulo plus quam dimidiam gnomonis mensuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis desit ab umbra. In oppido Ancona superest quinta trigesima. Simili modo quidem est super Alexandriam, & millibus stadium solstitii die medio nullam umbram facit, sicut & in India supra flumen Hypasim. Quod & apud Troglodytas quadragesimo quinto ante & post solstitium die fieri dicunt, medii nonaginta diebus in meridiem umbra ista. Sed & in Meroë insula Niliquingue millibus stadium Asinae, bis in anno absunt umbras, sole duodecimam partem tauri, & decimanquartam leonis obtinente.

Meroë maxima est omnium insularum, in qua est civitas Syenes, habens patrem, quem olim Philo sophi foderunt, volentes probare arrium sol ima illius penetraret: in quem descendentes viderunt radios solis ima illius meridiano tempore illustrantes, per quod deprehenderunt, ipso tempore super ipsum locum consistere solem, XLV. scilicet die.

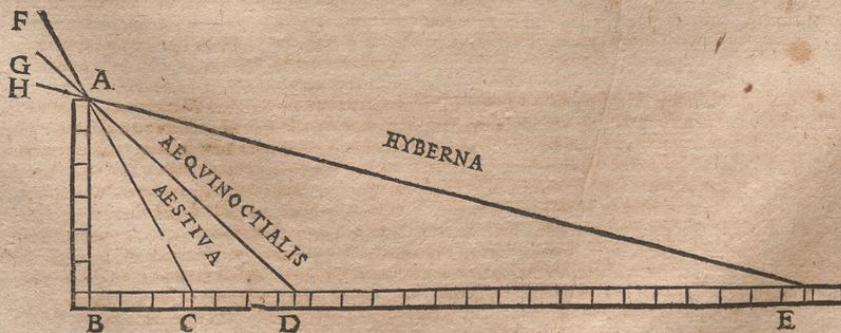
BREVIS RECAPITULATIO.

Siquidem aequinoctialis dies omni mundo aequalis & una est, &c. & post pauca: Vasaque horoscopi non eadem sunt utui in recentis itadis, aut ut longissimè in quingentis mutantibus semet umbris solis. Vasa horoscopi, id est, machina quadam in vasis ex aqua conchae, quo certam horam scire possint, id est, similia non sunt in unaquaque regione. Scopon graece intentio l. r. tinè, horoscopus compositum nomen est ex horologio & Scopon. Horoscopus est horologica intentio. Non eadem sunt usui, id est, non aequalia sunt. Eratosthenes geometra subtilissimus per intervalla locorum, vasa horoscopi posuit, atque una die in omnibus umbram meridiani temporis observari notavit, fecit: quanto est longitudo: & sic comperit quod ultra quingenta stadia, ad unum longitudinis gnomon umbra non respondit. Stadium graeca est mensura. Et dicitur stadium à stando, eod quod ibi Hercules uno anhelitu currens CXXV. passus feterit. Quamvis Graeci metebantur loca, in quibus ludos exercebant, ibique ludentes spaciando & ludicra exercendo deambulabant.

GLOSSÆ IN CAPUT XXIX, BEDÆ PRESBYTERI,

De Temporum ratione: Authore Joanne Noviomago.

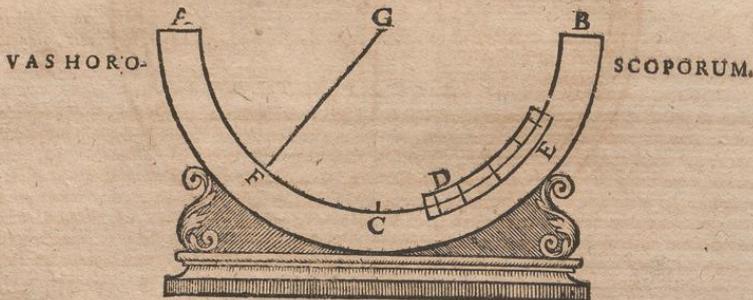
Equidem aequinoctialis dies.) Aequinoctialis dies, quem sol facit sub aequinoctiali circulo currens, qui ex eo nomen habet, quod noctes diebus aequat: quemadmodum & equidialis eadem ratione, quod dies faciat noctibus pares. Quemadmodum & apud Graecos idem usus, & Trovōlos dicitur. Dicitur & equator, propterea quod hic circulus in sphaera sic ordinatur, ut à polo aequidistans, univrsam dividat in partes duas aequales. Hic cum medio sphaerae sit inter septentriones & austrum, necesse est omnibus generibus tantundem lucis fieri sole existente sub hoc circulo, ut constat ex sphaerae sphericis apud Euclidem. Cùm verò sol est in partibus signiferi, qua ad austrum vergunt, lux nobis est brevior, longior verò nox: quemadmodum contra sit, quando idem sidus est in his partibus caeli, quae circa aequinoctialem, iuxta verticem nostrum sunt. Ex hac diversa solis sublimitate sequitur & umbrarum diversitas. Nam humilis sole, quemadmodum sit dum terris vicinior est, proluxae sunt corporum umbrae, & sublimi breves, veluti in meridie: qua res probationis non eget. Verum sciendum est, Scriptores quando de umbrarum ratione loquuntur, semper intelligendas esse umbras meridianas: reliqua enim negliguntur, nisi umbrarum incrementa tradantur per singulas diei partes, ut fit apud Scriptores rerum rusticarum. Et nos quoque in hoc loco tale schema subiicimus, quod reperimus in exemplari scripto. Verum umbrarum ratio, qua gnomonica dicitur, in Cosmographia meridianas umbras intelligit: ut Germania semper habet umbras dexterâ, id est, versus septentriones iacentes. Septentrio namque apud Poetas dextra pars mundi est, vertunt enim faciem ad occasum. Atque in ipso meridie sol existens, non semper eandem habet sublimitatem: nam hyberno tempore humilis est etiam in meridie, estate verò sublimis, & singulis diebus aliam habet meridianae lucis altitudinem, hinc igitur umbrarum varietas oritur: atque eruditi homines toto anno tres duntaxat umbras observant, brumalem, aequinoctialem, & aestivam, idque diversis in regionibus: nam cùm die quolibet sol meridianus altior sit Roma, quam eodem die Colonia, aut in Britannia, efficitur, ut eodem tempore umbrae gnomonis, id est, magnitudinis, verbi gratia, decem pedum ad perpendicularum erectae, breviores sint umbrae quam Colonia: Colonia breviores, quam in Britannia. Hanc gnomonicam rationem Cosmographi tradunt, ut istinc regionum ad caeli partes possimus situs deprehendere. Alia est umbrarum ratio per singulos dies & horas, unde in agris homines, tempora & momenta deprehendunt: eam tradunt qui scripserunt de re rustica. Subiici schema, unde deprehendere facile possit umbrarum rationem. Est autem accommodatum ad situm Coloniae Agrippinae.

UMBRAE GNOMONUM, QUALES SUNT
COLONIAE AGRIPPINAE.

Gnomon

Gnomon est A B. divisus per pedes LX. sol aëstivus H. umbra à contactu gnomonis aëstiva B C. pedum XXVI. cum oriente. Sol æquinoctialis G. umbra gnomonis B D. pedum LXXV. & semis. hybernus sol F. umbra gnomonis B E pedum CCXXIX. cum besse. In aliis diversa ratio est: nam si propius ad meridiem inclinant, quia ibi sol sublimior est meridians, umbra sunt breviores; si ad septentriones, relicto sole crescunt statim.

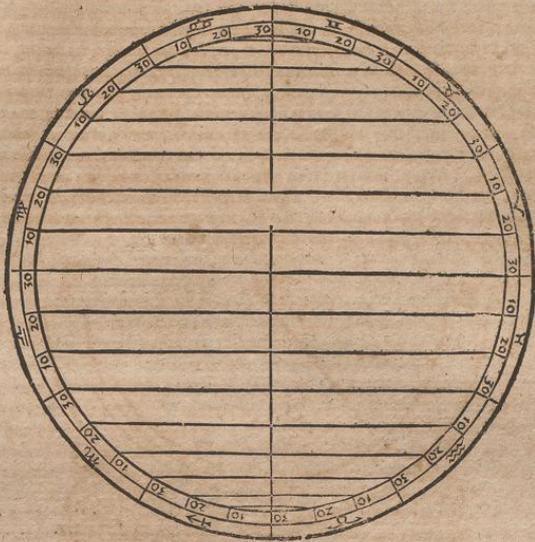
Unde & aëstivi dicuntur Græcè Vmbrarum varietas quatuor facit locorum discrimina. Aëstiva enim loca sunt, quibus sol aliquando sit in vertice, id est, ubi sol supra ambulantium capita directè ex perpendiculari pendet, quod dum sit, umbras manifestum est absumi, & magnitudines erectas circumquaq; illustrari sole. Horum locorum in Europa est nihil; in Aëstiantum India maritima, in Aphrica omnia interiora. Est autem talium locorum initium, ubi circulus solstitialis est in vertice; finis, ubi circulus brumalis. Inter hos fines media loca bis singulis annis solem habent in vertice, in partibus scilicet aëstivis (sic enim Græci vocant, quæ habent eandem sublimitatem super locorum aëstigia) extrema semel tantum, alia solstitio, ut Syene; alia die brumalis, ut ultima Aphrica. Secunda sunt amphiscia, quæ umbras habent dextræ & sinistræ, ut Arabia cognomento Felix, & omnia quæ jam diximus subesse torrida zona: eadem enim loca & aëstia sunt, & amphiscia, sed diversa ratione. Tertia sunt heteroscia, quæ dextræ habent, aut sinistræ tantum: ut omnia quarum verticem sol non superat: tale est, quicquid inter æstus & frigora mediis spatiis commodè habitatur, & epioria sunt, qui solem habent diebus aliquot, seu etiam mensibus, noctibus nullis interpositis, super finitorem omnem cæli regionem abientem: quemadmodum loca ad extremum septentrionem posita, quæ propter frigoris magnitudinem agrè habitantur.

Vasque horoscopi. Apud Plinium non horoscopi seu appositivè legitur heroscopa. Sunt autem vasa heroscopa, quæ ad formam hemisphæri excavata, juxta circinationem intus spheræ imaginem continent, accommodata ad temporum ac cælestium cursuum observationem: cujus inventionem Vitruvius refert acceptam Aristarcho Samio, vocans Scaphem & hemisphærium. Hujusmodi fuit, quod memor sum me annis aliquot ab hinc (cum primùm operam hujus à me requireret) magifico ac integerrimo viro D. Rheinaldo Comiti à Westenburgh, majoris Ecclesiæ Colonienfis Decano insinuat esse: habet enim hanc rerum ut singularem intelligentiam, ita & magnam volupratem. Ego formam (ut potui) ejus in plano descripsi.

Intelligendum est A B esse labrum seu orificium planum superius materia excavata, F G stylum erectum, cujus extremitas G ostendit polum arcticum, F antarcticum, C centrum interioris cavati, cui respondet punctus subterraneus quoad nadir vos aut, D E significet, per parallela signorum in interiore cavatur a descriptum, adhibito ad id quadrante indicis vice.

In Syene.) Est enim sita sub tropico Cap. in ingressu torrida zona. Vide Plin. Mel. Strab. & Solinum. Rutilus in Meroe insula, quæ est caput, &c.) Sunt isthæc omnia ex Plinio libro secundo, capite septuagesimo primo, secundo & tertio: quid autem sit absumi umbras, quibusque locis accidat id, & quare, superius aperimus. Verum quod ait umbras absumi sole existente in duodevicesima parte tauri, deinde rursus in quartadecima parte leonis: intelligenda sunt jam, non ut supra imaginum partes dodecamorii: antisios enim est pars decima octava tauri, decima quarta leonis, quod cuiusmodi sit, non gravabor explicare. Intelligendum est itaque ex Astrologia, esse signa & partes sibi mutuo respondentia. Quemadmodum & menses partiaratione sunt antisios in umbrarum & diurnatione: ut gemini, cancer, sunt antisios seu aequalia signa: nam quantum dies post primam canceri partem decreverunt, tantum undevicesima creverunt. Sunt itaque (ut capi) antisios gemini, cancer, taurus, leo, item aries & virgo, item pisces & libra, deinde aquarius & scorpio, postremò capricornus & sagittarius. Hæc signa habent lucis & umbrarum eundem modum, hoc pacto tamen, ut prioris finis cum sequenti principio conferendus sit, & media signorum inter se conveniant. Verbigratiæ: taurus & leo (ut diximus) antisios sunt hoc modo, ut ultima tauri, & secunda leoni aequalia sint: proinde cum sol in duodevicesima parte umbras absumit semel, facit id secundò in parte antisios: atque ita erit, quemadmodum constat ex his quæ jam diximus, leonis decima quarta parte, & enim spheræ sunt aque sublimes: quæ res ut clarius intelligi queat, figuram subjeci, in qua spectabatur, quæ partes quibus orunt antisios.

In India gente Oretum mons est, &c.) Adhuc ex Plinio citantur, sed confusè satis, opus igitur fuerit ex ipso fonte hac cognoscere. Quid autem statim sequitur, Septentrionem quindecim diebus cerni, ex ipsi quoque locus unus est, qui ad Plinii sententiam referendi sunt, sed eorum, quorum auctoritatem magis quam fidem sequitur: nec enim adduci possumus ut existimemus Plinium tam delirasse, qui id ex conversione sphaerae non videri esse falsum. Proinde existimo rectius legendum esse, appositâ negatione Non, expunctâ particulâ tantum: nam reliquis nationibus septentriones semper super horizontem perdurant: nec ullus est dies, quin aliqua parte noctis cernantur, præterquam in torrida zona, ubi oriuntur cum sole mense Augusto, quibus diebus videri nequeunt. Verum huius generis plurima loca deprehendunt studiosi, quæ si mutare liceret pro arbitrio regentium, non esset unquam in hoc auctore castigandi finis.

Septentrionem ibi Alexandro morante, adnotatum primâ tantum noctis parte aspici.) Vide in hunc locum commentarios Ziegleri, super secundum librum Plinii, capite septuagesimo tertio. Sequentia usque ad finem capituli sunt ex eodem Plinii loco.

Quod fieri in insula Thyle Pythias Massiliensis scribit.) Verior est Strabonis sententia, & Plinii alibi, septimo videlicet libro de Thyle: non enim potum in vertice habet, quod necessarium foret, si aut nox aut dies semestris esset. Est locus apud Strabonem cap. 35.

CAUSA INÆQUALITATIS DIERUM EORUNDEM, CAPUT XXX.

Causa autem inæqualitatis eorundem dierum terræ rotunditas est: neque enim frustra & in Scripturæ divinæ, & in communium literarum paginis orbis terræ vocatur. Est enim reverà orbis idem in medio totius mundi positus, non in latitudinis solum gyro, quasi instar scuti rotundus, sed instar potius pilæ undique verum æquali rotunditate persimilis: neque enim in tantæ mole magnitudinis, quamvis enormem montium valliumque distantiam, quantum in pila ludicra unum digitum, tantum addere vel demere crediderim. Talis ergo schematis terra mortalibus ad inhabitandum data, solis circuitus in hoc mundo lucentis certâ ratione constitutionis Dei, alibi diem exhibet, alibi noctem relinquit. Et quia, sicut Ecclesiastes ait: Oritur sol, & occidit, & in locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, necesse est circumiens orientalibus quibusque prius quam occidentalibus sub eadem linea positus, manè, meridiem, vesperam adducat, ejusdem tamen longitudinis dies utriusque toto anno sicut & noctes faciat. Item necesse est omnibus sub aquilonis & austris plaga contra invicem & eadem lineâ positus, per totum annum vertentis circuitum uno eodemque temporis puncto.

Sol medium cœli conscenderat igneus orbem.

Nec tamen eodem utriusque puncto vel horâ oriatur aut occidat, sed cum plagam austris circumiens hyberno tempore pervenitur, eos qui meridianum terræ lacus inhabitant, antè oriens adit, sed ferius dimittit occidens quam nos, qui ad septentrionem positi, globo terrarum obstante, tardiùs ejus ortum, sed citiùs ordinem occasum. At contra idem in æstivo degens circulo multò nobis qui sub eodem habitamus, antè ortus apparet: multò diutiùs videtur occasurus, quam eis qui in meridiano terræ sinu conversati, & priùs illum ejusdem terræ obrectu cernere ventantur, & post ocyus amittere coguntur. Idedque illi breviores nobis dies æstate, longiores habent in hyeme. Quod non de solari gyro tantummodo, sed de stellarum quoque omnium sub diversis poli plagis currentium potest fieri cognosci: eadem quippe facit terræ rotunditas, ut nonnulla etiam clarissima australis sidera climatis nobis nunquam pareant, & contra nostra septentrionalia illis non parva ex parte celentur. Denique ipsos Septentriones, qui nobis supra verticem ascendunt, neque occidunt unquam, non cernit Troglodyce, & confinis Ægyptus. Porro ipsorum sidus per maximum, & Dei quondam nomine cultum, non solum nos Britanni, sed nec Italia quidem potest videre Canopum: non quia lux stellarum longinioribus paulatim minorando subtrahitur & deficit, sed quia terræ moles apposita spatium præcludit aspectandi. Quæ cuncta de monte quolibet per grandi undique circumhabitato valent facillimè probari.

GLOSSÆ

GLOSSE IN CAPUT XXX. BEDÆ PRESBYTERI,

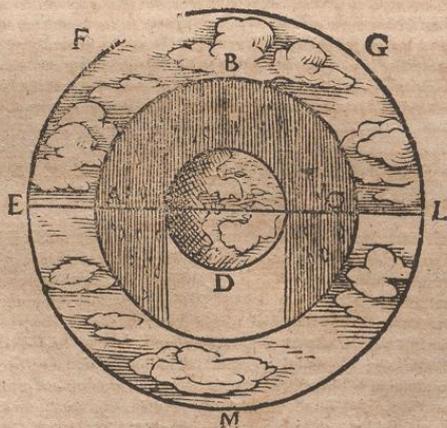
De Temporum Ratione: Authore Bridefero Ramelesensi.

Cælum superioris circuli proprio discretum termino & equalibus undique spatii collatum, virtutes continet angelicas, quæ ad nos excentes, æthere sibi corpora sumunt, ut possint hominibus etiam in edendo simili, eademque ibi reversa deponunt. Hoc Deus aquis glacialibus temperavit, ne inferiora succenderentur elementa. Dehinc inferius cælum non uniforni, sed multiplici solidavit, nuncupans eum firmamentum propter sustentationem superiorum aquarum.

Cælum subtile igneæ, nature, rotundumq; & à centro terræ aquis spatii undique collectum. Unde & convexum mediumq; quacunque cernatur, inenarrabili celeritate quotidie circumagi sapientes mundi dixerunt, ita ut rueret, si non planetarum occursum moderaretur: argumento siderum nitentes quæ fixo semper cursu circumvolant, septentrionalibus breviores gyros circa cardines peragentibus. Cujus vertex extremos, quos circæ sphaera cæli volvitur, polos nuncupant, glaciali rigore tabentes. horum unus ad septentrionalem plagam confluxens boreus, alter de vexus in austros, terræq; oppositus, australis vocatur, quem interiora austri scripturæ sancta nominat.

Cælum, id est, firmamentum subtile nature, ut potest ex aquis & igne nature, id est, qualitatis, propter sidera igneam naturam habentia, quæ in eo collocata sunt. Rotundumq; scilicet est. Rotundum non in modum pile, sed à parte polorum in longitudine porrectum, & à centro, id est, à medio puncto, vel medietate terræ. Undique, id est, declivum collectum illud cælum, quantum est ab hoc loco terræ ad cælum, tantum ex utraque parte terræ spatium ad cælum protenditur. Est enim orbis terræ in medio totius mundi, id est, cæli positus, non in latitudine solum gyro, quasi instar sicuti rotundus, sed instar portus pile undequaque versum, id est, divexum, equali rotunditate persimili. Neque enim in tantæ mole magnitudine quamvis enormem, id est, grandem montium valliumq; distantiam, quantum in pile ludicra, unum digitum addere vel demere crediderim. Omnis enim elementa supra terram sunt, & quasi ab ea sustentantur; terræ autem à nullo sustentur elemento, quia terra humillimum tenet locum. Psalmista dicit: Extendens cælum sicut pellem. Ad literam: Extendit Deus cælum sicut pellem, quia sicut pellis animalium totum corpus tegit, sic cælum totam terram supra & infra circumdat. Unde, scilicet quia rotundum est & convexum propter inclinativam partem austrini poli. Convexum, id est, curvum in modum camera. Mediumq; scilicet est. Medium est ipsum cælum quacunque cernatur, sicut circulus in quacunque sui parte consideretur, medius est. Ipsum quoque cælum medium omnibus videtur, quia medietas illius super terram est semper. Et videtur etiam convexum, id est, inclinatum. In quacunque enim parte terræ stetur, medium putatur in cælum esse. Quacunque, id est, in quacunque parte. Et ubicunque cernatur ipsum cælum semper medietas eius videtur. Circumagi, scilicet ipsum cælum, id est, circumferri. Sapientes, id est, Philosophi. Ruere, id est, cadere. Planetarum Planeta enim contra mundum feruntur, ideo mundus temperatur & retinetur. Moderaretur, id est, retardaretur, vel temperaretur. Argumento vel offensione, id est, exploratione Quid sit, & quare dicatur argumentum, iam supra scriptum est.

Est enim revera orbis idem in medio totius mundi positus, non in latitudine solum gyro, quasi instar sicuti rotundus, sed instar portus pile undique versum equali rotunditate persimili. Macrobius in prima libri sui parte ita commemorat. Cælum enim ab omni parte terra equaliter distat. Et ut à nostra habitatione, ita & à lateribus, & à parte quæ ad nos habetur, inferiori parti altitudinis immensitate suscipitur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur in terram, imbres qui extra latera terræ desiliunt, non in terram, sed in cælum caderent. Quod vilitatem joci scurrilis excedit. Est enim sphaera terræ, cui ascripta sunt ABCD, circæ hanc sit æris orbis, cui ascripta sunt EFGLM, & utrumque orbem, id est, terræ & æris, dividat linea ducta ab E usque ad L, erit superior ista quam possidemus, & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram parvam, nimis imbrum partem terræ susciperet ab A usque ad C. Latera verò æris, id est, ab E usque ad E, & à G usque ad L humorem suum in ærem cælumque deicerent. De inferiori autem hemisphaerio pluvia in exteriora, & ideo natura ignota deslueret, sicut ostendit subiecta descriptio.

De cæli autem nomine sic dicit S. Ambrosius in libris, quos scripsit de creatione mundi: Cælum Græco vocabulo sphaera dicitur, apud Latinos autem propter cælum appellatur, quia impressa stellarum lumina velut signa habens, tanquam cælum dicitur, sicut argentum veris cælum sicut sumum. Partes autem ejus, eous, axis, clima, cardines, convexa, poli, hemisphaeria. Eous est, quo cælum continetur. Unde & Ennius: Vix solum complevere volum, cum terroribus cæli. Axis, est septentrionalis linea recta, qua per mediam pilam sphaera tendit: & ducta axis, quod in ea sphaera ut rota volvitur, vel quia ibi planstrum est. Clima, cardo vel pars cæli. Clima cæli, id est, plaga vel partes: quatuor sunt, ex quibus prima pars orientalis est, unde aliqua stella oriuntur: secunda occidentalis, ubi nobis aliqua stella occidunt: tertia septentrionalis, ubi sol pervenit in diebus majoribus: quarta australis, ubi sol pervenit noctibus majoribus. Oriens autem ab ortu solis est nuncupatus: occidentis, quod die faciat occidere atq; interire: abscondit enim lumen mundi, & tenebas superinducit. Septentria, vel quia ibi sol facit mediam diem, quasi medietas: vel quia tunc prius micat æther: meru enim puru dicitur, cardines autem vocantur partes sunt axis, & dicti cardines, eo quod per eos vertitur cælum, vel quia sicut cor voluntur. Gregorius Papa: Dic rogo si nostis gyros cæli terre cardines, quaru abyssus ubi finiuntur, ubi suspensi sunt. Scimus autem, quia quod ex nihilo factu est, pendet in nihil. Sed si est, aliqua

quod

quod dicitur nihilum, jam nihilum non est. Si autem nihil est nihilum, nunquam mundi moles dependet, nec est ubi sit quod creatum est ut sit. Quomodo ergo nunquam est, quod novimus quia est? Convexa autem caeli extrema eius sunt, à curvitate dicta, ut est illud:

Convexum quoties claudit nox humida caelum.

Convexum enim curvum est, quasi conversum seu inclinatum, & admodum circumflexum. Poli sunt circuli, qui currunt per axem. Herum alter est septentrionalis, qui nunquam occidit, appellaturque boreus: alter australis, qui nunquam videtur. & astronomus dicitur. & dicti poli quod sint axium cycli, ex usu plausiorum, à poliendo scilicet nominati. Sed poli boreus videtur semper, austronotus nunquam: quia à dextra caeli altiora sunt, pressa austrum. Sphaera est aequalis rotunditas undique ita.

Sphaera caeli species est quadam in rotundum formata, cuius centrum terra est, ex omnibus partibus conclusa. Hanc sphaeram nec principium habere dicunt, nec terminum, pro eo quod rotunditate sui quasi circulus undè incipiat, vel ubi desinat, non facile comprehenditur. Aequaliter enim ex omni parte fertur esse collecta, & ad omnia similiter respiciens, atque à centro terra spatii equis distincta: ipsaque sui aequalitate ita stabili, ut eam in nullam partem de linare undique aequalitas collecta permittat, ac nullo fulcramento subiecta sustentetur. Hemisphaeria dimidia pars sphaerae est. Hemisphaerion super terram est ea pars caeli, quae à nobis tota videtur: hemisphaerion sub terra est, quae videri non potest, quamvis sub terra fuerit.

Sphaera motus duobus axibus volvitur, quorum unus est septentrionalis, qui nunquam occidit, appellaturque boreus: alter australis, qui nunquam videtur. & astronomus dicitur. Et à duobus poliis moveri sphaeram caeli dicunt, & cum motu eius sidera fixa in ea ab Oriente usque in Occidentem circuire, septentrionibus breviores gyros iuxta cardinem peragentibus.

Sphaera caeli ab Oriente & Occidente semel in die & nocte vertitur viginti quatuor horarum spatii, quibus cursum suum super terras, & sub terras sui volubilitate concludit. Haec igitur super aquas esse posita fertur, ut in ipsis volvetur, eisque incendium temperent. Si forte aliquis requirit, qualiter caelum tam magnam revolutionem in viginti quatuor horis agere possit, videat quomodo Abacuc in puncto horae tantam terrarum spatia bis transmeare potuit. Caelum igitur quae magnitudine vel quae materia consistit, incertum tenemus: scimus tamen quia incredibili celeritate volvitur. Tantà celeritate sphaera caeli dicitur currere, ut nisi adversus eam praecipitem cursum astra currerent, quae eam remorarent, mundi ruinam faceret. Vnde & Lucas locutus est:

Sideribus quae sola fuga moderantur Olympi,

Occurruntque polo dversa potentia cursu.

Nam tantus illic sonus est, tantaeque dulcedinis, ut B. Isidorus ait, ut si humanae aures valerent illum audire, ab Oriente in Occidentem transirent, sequentes motum sphaerae caelestis. Cuius perfectionem sphaera vel circuli multis argumentationibus tractans Plato, rationabile fabricator mundi opus insinuat: primo, quod ex linearum quinque angulis zodiacus ductus ex una linea constat: secundo, quod sine initio, & sine fine: tertio, quod à puncto efficitur: denique quod motum ex se habeat, deinde quod careat indicio angulorum, & quod in se stellarum figuris omnes includat, & quod motum inenarrabilem habeat: siquidem sex alii motus errabiles sint ante, à tergo, dextra à sinistra, sursum deorsumque: postremum, & quod necessitate efficitur, ut haec linea ultra circulum duci non possit.

Caelum spiritualiter Ecclesia est, quae in huius vitae nocte sanctorum virtutibus quasi claritate siderum fulget. Pluraliter autem caeli nomine, sancti omnes vel Angeli intelliguntur. Siquidem caelos etiam Prophetas & Apostolos accipere debemus, qui pluvium verbis, coruscant miraculis, & de quibus dictum est: Caeli enarrant gloriam Dei, utique quia ipsi adventum & mortem, ipsi quoque resurrectionem Christi velut gloriam mundo annuntiarunt. B. Ambrosius in libro Hexameri sic eloquitur dicens: Legimus in Davidi: Laudate eum caeli caelorum. Verum enim unum sit caelum, an plures, contentio est: dum alij qui multos asserunt, alij praeter unum esse negant. Philosophi autem mundi, septem caelos, id est, planetas globorum consensu motu introduxerunt, quorum orbibus connexa memorant omnia, quos sibi in nexos & velut inferos versari retrahunt, & contrariis ceteris motibus servi arbitrantur. Siquidem & in Ecclesiastici libri & caeli caelorum legitur, & Apostolus Paulus usque ad tertium caelum fuisse se raptum intelligit: sed de numero eorum nihil sibi praesumat humana temeritas. Fecit autem eos Deus non informes vel confusos, sed ratione quadam ordine suo distinctos: nam superioris circuli caeli discretum termino, aequalibus undique spatii collocatum extendit, atque in eo virtutes spiritualium creaturarum constituit. Cuius quidem caeli naturam artifex in unum aquis temperavit, ne conflagratio superioris ignis elementa succenderet. Dehinc caelum inferioris circuli non uniformi, sed multiplici motu solidavit, nuncupans eum firmamentum, propter sustentationem solidarum superiorum aquarum. Iulianus Pomerius vir sanae prudentiae, primum caelum dicit esse aereum à quo & aves caeli vocantur: secundum siderum, ubi continentur duodecim signa, ceteraque astra praeter septem planetas, quod & firmamentum appellatur: tertium intelligit spirituale, sive mentale, ubi Angeli & anime Sanctorum in contemplatione Dei sunt posita, contemplantes super se Deum omnipotentem, qui omni natura praesidet, ut praesidendo omnia sustineat, sustinendo circundet, circundando impleat.

MACROBIUS IN SECUNDA LIBRI SUI
parte ita commemorat.

nesum, Melanenſium, Abderam, Samothraciam, Maroneam, Oeneum, Beſdicam, Ibraciam, Medjam, Pœoniam, Illyrios, Dyrrachium, Canuſium, Apulie extrema, Campaniam, Hetruriam, Piſas, Lunam, Lucam, Gentam, Liguriam, Antipolin, Maſſiliam, Narbonem, Tarraconem, Hiſpaniam, Tarraconenſem mediam, & inde per Luſitaniam. Gnomoni pedes IX. umbræ VIII. Longiſſima diei ſpatia horarum æquinoctialium XV. addita nona parte unius horæ, aut ut Ni-gidio placuit quinta. Septima diſiſio ab altera Caſpii maris ora incipit, vadit ſuper Callatim, Boſphorum, Boryſthenem, Tomos, Thraciæ averſa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Vicentiam, Pataviam, Veronam, Cremonam, Ravennam, Anconam, Picenum, Marios, Pelignos, Scabinos, Umbriam, Arminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaque ab Apennino, tranſque alpes, Galliam Aquitaniam, Viennam, Pire-næum, Celiberiam. Umbilico XXXV. pedum, umbræ XXXVI. Ut tamen in partem Venetiæ exæquetur umbra gno-moni, ampliſſima dies horarum æquinoctialium XV. & quintarum partium horarum trium. Hactenus antiquorum exacta celebravimus. Sequentium diligentiffimi quod ſuperelt terrarum tribus aſſignavere ſegmentis. A Tanai per Mæotium lacum, & Sarmatos ulque Boryſthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniæ, Gallias oceani littora amplexi, quod eſſet horarum XVI. Poſtremum Scythicum à Riphæis jugis in Thylen, in quo dies continuarentur, ut diximus, nocteſque per vices. Iidem & ante principia quæ fecimus, poſuere circulos duos. Primum per inſulam Me-roem, & Ptolemaidem, in rubro mari ad elephantorum venatus conditam, ubi longiſſimus dies XII. horarum eſſet, dimidia hora amplior. Secundum per Syenem Ægypti euntem, qui eſſet horarum XIII. Hæc de Plinii Secundi ſcriptis excerpta, hunc in noſtris opusculis habeant locum.

GLOSSE IN CAPUT XXXI. BÈDÆ PRÉSBYTÈRI,
De temporum ratione: auctore Brediferto Ramenſi.

Oſto circuli terra pro dierum varietate diſtinguitur. Primus ab India parte australi per rubri maris incolos, & Africa maritima ad columnas Herculis pervenit. Quo æquinoctii die medio gnomem ſeptem pedum, umbram quatuor pedes longam reddit. Dies verd longiſſimus quatuordecim horas æquinoctiales habet. Secundus, ab occaſu India per Medos vadit, & Perſas, Arabiam, Syriam, Cyprum, Cretam, Libyſum, & ſeptentrionalia Africa contingens. Umbilicus æquinoctio tringinta quinque pedum, umbram viginti tres pedes longam facit. Dies autem maxima quatuordecim horarum eſt, accedente bis quinta parte unius horæ. Tertius oritur ab India Imavo proxima, tendit per Caſpias partes, Taurum, Pamphiliam, Rhodum, Cyclas, Syracuſas, Caneram, Gades gnomonis cunctis umbram tringinta oſto unciarum faciunt. Longiſſimus dies horarum quatuordecim, atque dimidia, cum triſiſima unius horæ. Quartus ab altero latere Imavi per Ephesum mare Cycladum ſeptentrionalia Sicilia Narbonenſis Gallia exortiva. Africa maritima tendit ad occaſum. Gnomoni viginti unum pedum, reſpondent umbra ſex pedum, Longiſſimus dies habet horas quatuordecim, & tertias duas unius horæ. Quinto circulo continentur ab introitu Caſpii maris Baſtrii, Armenia, Macedonia, Tarentum, Ihuſcum mare, Baleares, Hiſpania media. Gnomoni ſeptem pedum, umbræ ſex. Maximus dies horarum quindecim. Sextus amplectitur Caſpias gentes, Caucaſum, Samothraciam, Illyricos, Campaniam & Ruriam, Maſſiliam, Hiſpaniam Tarraconenſem mediam, & inde Peluſianam. Gnomoni pedes novem, umbræ oſto. Longiſſimus dies horarum quindecim, addita nona parte unius horæ. Septimus ab altera Caſpii maris ora incipit, vaditque per Thraciæ averſa Venetiam, Cremonam, Ravennam, Tranſalpinam Galliam, Pyrenaum, Celiberiam. Gnomoni tringinta quinque, umbræ tringinta ſex. Ampliſſima dies horarum quindecim, & quintarum partium horæ trium, Oſtavus à Tanai per Mæotium lacum, & Sarmatos, Dacos, partemque Germaniæ Gallias ingreditur. Longiſſimus dies horarum ſexdecim. Hiſ circuli antiqui duo præſentant: unum per inſulam Meroem, & Ptolemaidem rubri maris urbem, ubi longiſſimus dies duodecim horarum eſt, dimidia hora amplior: alterum per Syenem Ægypti, quem horarum tredecim duoſque ſubſciunt. Primum per Hyperboreas & Britanniam, horarum XVII. alterum Sthyricum, à Riphæis jugis in Tilen, in quo dies continuantur, nocteſque per vices.

SCHOLIA IN CAPUT XXXI. BÈDÆ PRÉSBYTÈRI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Et quia ſupra diſtanciam dierum, &c.] Agitur hoc capite de regionum latitudine, quam diſtingunt lineæ parallelæ, quæ æqui-diſtantes vocamus. Latitudo autem eſt regionum diſtancia verſus meridiem & ſeptentrionem, cujus initium ſumitur à medio torrida zona, ſeu quod eſt idem ab æquinoctiali: ut civitas ſub æquatore poſita, quemadmodum Italia Apfricanum oppidum, nullam habet latitudinem: quod jam hinc verſus æquilonem vergit, incipit habere aliquos latitudinis partes. Hanc diſtingunt circuli qui in poli pinguntur, ambientes polum ex quo circulo dicuntur, diſtantes plerumque ſpatio decem partium. In mapis autem (ſic enim vocant vulgo tabulas in quibus orbis eſt deſcriptus) diſtant quadrantibus horarum, id ubi dies maximus à proxima regione quadrante crevit, iſtic eſt alius parallelus: ſed poſt Britanniam propter nimis præcipitem inclinationem & ſphæra, non amplius per quadrantes horarum computatur, quam univerſam latitudinem libuit hoc loco ſubſcribere, ex ſecundo libro Ptolemai & ἐπιφανέως παραμυτέως. Primum tamen eam ponemus, quam in ipſo Bèdæ invenimus de umbræ.

CONCORDIA DUODECIM MENSIVM PER UMBRAM, CUJUS
gnomon erit humani corporis longitudo.

Ianuarius & December.			Aprilis & September.		
Hora 1.	& IX.	Pedes XXIX.	Hora 1.	& XX.	Pedes XXI.
hora 11.	& X.	pedes XIX.	hora 11.	& X.	pedes XIII.
hora 111.	& IX.	pedes XVII.	hora 111.	& IX.	pedes XI.
hora IV.	& VIII.	pedes XV.	hora IV.	& VIII.	pedes IX.
hora V.	& VII.	pedes XIII.	hora V.	& VI.	pedes VII.
hora VI.		pedes XI.	hora VI.		pedes V.

Februarius & November.			Maius & Augustus.		
Hora 1.	& XXI.	Pedes XXVII.	Hora 1.	& XI.	Pedes XXI.
hora 11.	& X.	pedes XVIII.	hora 11.	& X.	pedes XI.
hora 111.	& IX.	pedes XV.	hora 111.	& IX.	pedes IX.
hora IV.	& VIII.	pedes XIII.	hora IV.	& VIII.	pedes VII.
hora V.	& VII.	pedes XI.	hora V.	& VII.	pedes V.
hora VI.		pedes IX.	hora VI.		pedes III.

Martius & October.			Iunius & Iulius.		
Hora 1.	& XI.	Pedes XXVII.	Hora 1.	& XI.	Pedes XIX.
hora 11.	& X.	pedes XVIII.	hora 11.	& X.	pedes IX.
hora 111.	& IX.	pedes XIII.	hora 111.	& IX.	pedes VII.
hora IV.	& VIII.	pedes XI.	hora IV.	& VIII.	pedes V.
hora V.	& VII.	pedes IX.	hora V.	& VII.	pedes III.
hora VI.		pedes VII.	hora VI.		pedes I. s.

UMBRARUM RATIO GNOMICA, PER QUADRANTEM
mundi septentrionalem.

Parallelo- rum ordo.	Hore cum partibus.	Distantia ab aquatore.	UMBRA GOMONIS.			Loca per qua scribuntur παράλληλοι.					
			Æstiva.	Æquinotialis.	Hyberna.						
1.	12.	0.	26.	30.	0.	26.	30.	Per Apricam.			
2.	12.	15.	4.	15.	21.	20.	4.	25.	32.	Per Taprobanem.	
3.	12.	30.	8.	25.	16.	50.	8.	50.	37.	54.	Per sinum Aualicum.
4.	12.	45.	12.	30.	12.		13.	20.	44.	10.	Per Adulicum sinum.
5.	13.	15.	16.	27.	7.	45.	17.	45.	51.		Per Meroen insulam.
6.	13.	15.	20.	14.	3.	45.	22.	10.	58.	10.	Per Nepata.
7.	13.	30.	23.	51.	0.		26.	30.	65.	50.	Per Syonen.
8.	13.	45.	27.	40.	3.	30.	31.	50.	74.	10.	Per Proteleida.
9.	14.	15.	30.	22.	6.	50.	35.	12.	83.	15.	Per inferiorem Egypti.
10.	14.	15.	33.	18.	10.		39.	30.	93.	5.	Per Phœniciam.
11.	14.	30.	36.		12.	55.	43.	50.	103.	20.	Per Rhodum.
12.	14.	45.	38.	35.	15.	20.	47.	50.	114.	55.	Per Smyrnam.
13.	15.	15.	40.	56.	18.	30.	52.	10.	127.	50.	Per Hellespontum.
14.	15.	15.	43.	5.	20.	50.	55.	55.	140.	15.	Per Masiliam.
15.	15.	30.	45.	1.	23.	15.	60.		155.	15.	Per medium Pontum.
16.	15.	45.	46.	51.	25.	30.	63.	55.	171.	35.	Per fontes Danubii.
17.	16.	15.	48.	32.	27.	30.	67.	50.	188.	35.	Per ostia Borythenis.
18.	16.	15.	50.		29.	55.	71.	20.	208.	20.	Per Maotidem pal.
19.	16.	30.	51.	35.	31.	25.	75.	25.	229.	20.	Per Agrippinam Colonienf.
20.	16.	45.	52.	50.	33.	20.	79.	5.	253.	10.	Per ostia Rheni.
21.	17.	15.	54.	1.	34.	55.	82.	35.	278.	45.	Per ostia Tanais.
22.	17.	15.	55.		36.	15.	85.	20.	304.	30.	Per Bulleum Britan.
23.	17.	30.	56.		37.	20.	88.	50.	335.	15.	Per Ma. Britannia.
24.	17.	45.	57.		39.	20.	92.	15.	372.	40.	Per Camaldunum Brit.
25.	18.	15.	58.		40.	44.	96.		419.	5.	Per Hyberniam.
26.	18.	30.	59.	30.	Deficiunt hic rationes umbrarum, quod spargantur in immensum.						
27.	19.	15.	61.								Per ultima Hybern.
28.	19.	30.	62.								Per Ebudas insulas.
29.	20.	15.	63.								Per Thylem insulam.
30.	21.	15.	64.	30.							Per Scythiam.
31.	22.	15.	65.	30.							Per ultima Scyth.
32.	23.	15.	66.								Per Gottiam.
33.	24.	15.	67.	15.	perisiorum primus.						
34.	Menses 1.		69.								Per Gottiam.
35.	Menses 2.		73.								Per Islandiam.
36.	Menses 3.		78.								Per Pilappos.
37.	Menses 4.		82.								Per mare Glaciale.
38.	Menses 5.		87.								Per mare Glaciale.
39.	Dies semest.		90.								Per mare Glaciale sub polo.

DE QUINQUE CIRCULIS MUNDI, ET SUBTERRANEO
siderum meatu CAPUT XXXII.

Sane quoniam de temporibus loquentes, necesse habuimus aliquoties æquinoctialis, vel solstitialis, vel brumalis meminisse circuli, vel zonæ, de ijs pauld latius dicendum putavimus. Solent enim philosophi inæqualitates temporum, vel cursum solis annorum ijs distinguere vocabulis, ut æquinoctialem vocent zonam, vel circulum, illam cæli regionem, qua sol circa æquinoctia solstitialem, qua circa solstitium; brumalem, qua in hyeme mundum confuevit ambire. Circuli autem vel zonæ vocantur ex eo, quod circuitu solis efficiuntur, è quibus æquinoctialis, quæ media est zona, æquali spatio terras super subtusque circumflectitur: at solstitialis tam parum spatij sub terris, quam brumalis agit super terras. Itemque brumalis, qui super terras angustus est, tantam habet amplitudinem circuitus sub terra, quantum solstitialis supra terram: quia nimirum sol in æquinoctio tantum spatij noctu sub terris, quantum interdiu super terras exigit, tanto utique discrimine sub Boreas partes occulatus, quanto visus iter suum descedens ad austrum. Porro in bruma tantum sub terra inferiora longelateque circumferuntur, quantum in solstitia supra terram edita, longo latoque circumlabitur flexu. Similiter æstivo, id est, solstitiali decurrens in circulo, tam brevem sub æquilonia terræ loca noctu facit digressum, quam super meridianam ejus loca diebus hybernis brevem facit ascensum. Sicut enim qualibet anni vertentis nox illam habet longitudinem, quam ante vi. menses habuit, & post vi. menses habitura est dies ita omni nocte sol tantum agit iter sub terra, quantum ante vi. menses egit, & post vi. menses acturus est super terram: & tantum nunc noctu ad æquilonem, quantum tunc interdiu gyrans ad meridiem. Sed & stellæ omnes expleto VI. mensium circulo, illam cæli plagam interdiu, quam noctu antea lustro circumueant, eandem replicato totidem mensium tempore repetentes, solitis noctu transiunt excubijs, tanto latitiorum queque sub terris, quanto angustiorum supra: itemque tanto breviorum subtus, quanto productiorum supra terras cursum peragentes. Unde fit, ut in anno solari, Arcturus, Orion & canis, sed & lacteus circulus, cæteraque militia cæli una vice plus terræ orbem, quam sol ipse circumueat. Extra hos sanè circulos solis tres, duos utrobique circulos septentrionalem & australem: quorum septentrionalis semper nostris visibus apparens, non solis, sed Arcturi, & quæ circa eum sunt stellarum ambitu conficitur: & quia vicinitate caret solis, frigidus esse non cessat. Cui similis est australis, & ipse ob longinquitatem solis gelidus, obque terræ obiectum nobis semper abscondus. De quo utroque in Dei laude dicitur: Qui facit arcturum & Orionem, & Hyadas, & interiora Austrum. Et alibi: Qui extendit æquilonem super vacuum. Meminit horum & Poëta:

*Quinque tenent calum zona, quarum una corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.*

Ipse est æquinoctialis, quam quia semper sol aut præsens, aut hinc vel inde vicinus illustrat, nimum subiecta terrarum exulta flammis & cremata, cominus vapore torrentur.

*Quam circum extreme dextra lævaque trahuntur
Cerele glacies concreta, atque imbribus atris.*

Septentrionalem dicit & australem, quibus subiecta omnia ob solis, molliorum que siderum absentiam, infesta rigore, & gelu premuntur æterno, teste ipso mari congelato, quod ab insula Thyle diei unius navigatione distat ad Boream.

*Has inde mediamque duas mortalibus agris
Munere concessa Divum.*

Solstitialem & brumalem significat, quæ vicina utrinque ferventis & gelidarum sunt vi temperata: ideoque ambas dicunt habitabiles, id est, habitationi habiles, & nec frigidis immanitate, nec caloris mortalium à se repellentes accessum: quamvis unam solummodo probare possunt habitam. Neque enim vel Antipodarum illatenus est fabulis accommodandus assensus, vel aliquis refert & historicis vidisse, vel audisse, vel legisse se, qui meridianas in partes solem transferunt hybernum, ita ut eo post regnum relicto transgressis Æthiopum fervoribus, temperatas ultra eos hinc calore, illinc rigore, atque habitabiles mortalium repererint sedes. Denique solertissimus naturalium inquisitor Plinius Secundus qui non negat terram, etsi sit figuræ pinæ nucis, nihilominus undique incoli, vide quid de ijs scribens zonis dicat. Circa, inquit, duæ tantum inter exultant & rigentes temperantur, eæ que ipsæ inter se non perviæ propter incendium sideris. Facillimum sanè harum zonarum dant exemplum, qui gelidissimo hyemis rigore ad focum oblongo schemate factum sese calefaciunt, ubi ignis ipse quasi media zona, & proxima quæque illi prorsus intangibilia sunt ob ardorem: quæ verò sunt longius à flammis hinc vel inde remota communi frigore torpent. Porro quæ inter hæc utrinque temperata sunt, & ad calefaciendum accommoda, live ex una, five ex utraque ignis parte stare voluerint, qui hunc sibi algidæ noctis in tenebris sub dio ad lucem focumque pararunt. Qui si circumire ignis in modum solis posset, quinque nimirum circulos redderet: quia verò stat, lineas quinque facit, unam in medio fervidam, duas circum gelidas, totidem inter has temperatas.

GLOSSÆ IN CAP. XXXII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bede ferto Ramensensi.

Quinque circulis mundus dividitur, quorum distinctionibus quædam partes temperie suæ incoluntur, quædam immanitate frigoris aut caloris inhabitabiles existunt. Primus est septentrionalis, frigore inhabitatus, cuius sidera nobis nunquam occidunt. Secundus solstitialis, à parte signiferi excessivissima nobis ad septentrionalem versus, temperatus, habitabilis. Tertius æquinoctialis, medio ambitu signiferi orbis incedens, torridus inhabitabilis. Quartus brumalis, à parte humilissima signiferi ad austrinum polum versus, temperatus, habitabilis. Quintus australis, circa verticem austrinum, qui terra regitur frigore inhabitabilis. Tres autem medij circuli, inæqualitates temporum distinguunt, cum sol hunc solstitio, illum æquinoctio, tertium brumam tenet. Extremi enim semper sole carent. Unde & à Thyle insula unius diei navigatione ad æquilonem mare congelatum invenitur.

ISIDORUS IN MINORI LIBELLO, QUEM
scripsit ad Sisuborum regem.

Solent enim philosophi inæqualitates temporum vel cursum solis annuorum hi distinguere vocabulis. Formatio mundi ita demonstratur: nam quem admodum erigitur mundus in septentrionalem plagam, ita declinat in australem. Caput autem quasi facies Orientalis regio est: ultima pars Septentrionalis. Nam partes ejus quatuor sunt. Prima pars mundi est Oriens, secunda Meridiana, tertia Occidens, ultima verò atque extrema Septentrionalis. De qua Virgilius sic ait: Quam circum extreme dextra lævaque trahuntur, Cerele & glacie concretæ. Et Lucanus sic ait: Mundi pars ima jacet, quam zona nivialis, Perpetuaque premunt hyemes.

ITEM DE QUINQUE CIRCULIS MUNDI

In diffinitione autem mundi circulos ajunt philosophi quinque, quos Græci parallelos, id est zonas vocant, in quibus orbis terra. Hæc Virgilius in Georgicis ostendit, dicens: Quinque tenent calum zona. Quæ ideo zona vel circuli appellantur, eo quod in circumductione sphaera existunt. Sed fingimus eas in modum dexteræ nostræ, ut pollex sit circulus arcticus frigore inhabitabilis. Secundus circulus æquinoctialis, temperatus, habitabilis. Medius circulus himerinus, torridus, inhabitabilis. Quartus circulus eximerinus, temperatus, habitabilis. Minimus circulus, antarcticus frigidus, inhabitabilis. Horum primus septentrionalis est, secundus solstitialis, tertius æquinoctialis, quartus hyemalis, quintus australis: de quibus Varro ita dicit:

Et quinque ætheris zonis accingitur orbis,
Ac vastant imas hyemes mediæque caloris:
Sic terræ extremas inter mediæque coluntur,
Quam solis valido nunquam ut auferat igne.

Quorum circulorum divisiones ideo zona vel circuli appellantur, eo quod in circumductione sphaera existunt. Sed ideo æquinoctialis circulus inhabitabilis est, quia sol per medium calum currens, nimium his locis facit fervorem, ita ut nec fruges ibi nascantur propter excessum terram, nec homines propter nimium ardorem, habitare permittantur. At contra septentrionalis & australis circuli ibi conjuncti ideo non habitantur, quia à cursu solis longe positi sunt, nimioque cali frigore, ventorumque gelidis flatibus contabescunt. Solstitialis vero circulus, qui in Oriente inter septentrionalem & æstivum est collocatus, vel iste qui in Occidente inter æstivum & australem positus est, ideo temperatus sunt, eo quod ex uno circulo frigus, ex altero calorem habeant. De quibus Virgilius ait: Hæc inter mediæque dua mortali-bus agris, munere concessa divum. Sed qui proximi sunt æstivo circulo, ipsi sunt. Æthiopes nimio calore perusti.

ISIDORUS IN LIBRO ETYMOLOGIARUM

tertio, capite vigesimo secundo.

Arcticus appellatur, eo quod intra eum arctorum signa inclusa prospiciuntur, quæ magis in versarum speciem sita, septentriones appellantur. Tertius tropicus iccirco dicitur, quia in eo circuli sol æquilonis sinitus æstatem facit, & ultra eum circulum non transit, sed statim revertitur, & inde tropicus appellatur. Himerinus vel himerinos, à latinis ideo æquinoctialis appellatur, eo quod sol cum ad eum orbem pervenerit, æquinoctium facit. Himerinos enim latine dicitur dies atque nox, quo circulo dimidia sphaera pari constituta prospicitur. Cimerinos tropicus sive eximerinos, propterea hyemalis sive brumalis à latinis appellatur, quod sol cum ad eum circulum pervenerit, hyemem his qui ad æquilonem sunt, facit, æstatem autem his qui ad austrum partes commorantur. Antarcticus vocatur, ex eo quod contrarius sit circulo, quem arcticum nominamus. Quorum circulorum divisiones talis demonstrat figura.

Qui facit arcturum, & oriona, & hyadas, & interiora austrum. Græco quippe eloquio verò pluvia vocatur. Et hyades nomen à pluvius acciperunt, quia ora proculdubio imbres ferunt. Necnec & oriona, in ipso pondere temporis hyemalis oriuntur, suoque ortu tempestates excitant, & maria perturbant. Hæc nomina stellarum dum in scripturis legimus, vanis deliramentis poetarum assensum non præbeamus, qui falsis opinionibus vocabula ista in astris ex hominum nominibus, vel aliarum creaturarum vocabulis imposuerunt. Ita enim stellarum quarundam gentiliū sapientes nomina, sicut & dierum indiderunt. Quod verò eisdem nominibus sacra utitur scriptura, non eorum iccirco vanas approbat fabulas: sed faciens ex rebus visibilibus invisibilium rerum figuræ, ea nomina pro cognitione hominum ponit, quæ latè sunt cognita, ut quicquid incognitum significat, facilius per id quod est cognitum, humanis sensibus innotescat.

Qui extendit æquilonem super vacuum. Gregorius. Aquilonis nomine in sacro eloquio appellari diabolus solet, qui ut corporis frigore gentium corda confringeret, dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Qui super vacuum extendatur, quia illa corda possidet, quæ divini amoris gratia non replentur.

Arcturus ille est quem latini septentrionalem dicunt, qui septem stellarum radijs fulgens in seipso revolutus rotatur: qui ideo plaurium vocatur, quia in modum vehiculi volvitur, & modo tres ad summam levat, modo quatuor inclinat. Hic autem in cæli axe constitutus, semper versatur, & nunquam mergitur, sed dum in semetipso volvitur, vox finitur. Per arcturum hunc, i. septentrionem, Ecclesiam septenaria virtute fulgentem intelligimus. Nam sicut in axe cæli arcturus semper inclinatur, rursumque erigitur: ita Ecclesia diversis quidem adversitatibus humiliatur, sed mox confurgens sapè & virtutibus elevatur: & sicut ex tribus & quatuor septenarius perficitur, ita Ecclesia ex fide Trinitatis & operationibus quatuor virtutum principium consummatur: ex fide enim & operibus homo justus casus. Neque enim vel Antipodarum ullatenus est fabulis accommodandus assensus, vel aliquis referat historicus vidisse, vel audisse, vel legisse, qui meridianas in

partes solium transierint habet numerum ita ut eo post tergum relicto, transgressis Aethiopiae serioribus, temperatiss ultra eos hinc calore, illinc rigore, atque ubi tractum habitabiles repererint sedes.

In libro de Civitate Dei decimo sexto, capite nono, sic dicit, scilicet Augustinus: Quod verò Antipodas esse fabulantur, id est, homines à contraria parte terrae, ubi sol oritur, quando occidit nobis, adversa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est, neque ulla hoc historica cognitione didicisse se affirmant: sed quasi ratiocinando coniectant, eo quod intra convexa celi terra suspensa sit, eandemque locum mundus habeat & infimum & medium. Et ex hoc opinantur alteram partem terrae, qua infra est, habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata & rotunda mundus esse credatur, sive aliqua ratione monstratur, non tamen esse consequens, ut etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde etiamsi nuda sit, neque hoc statim necesse est ut homines habeat, quomodo nullo modo scriptura ista mentitur: qua narratis praeteritis facit fidem, eo quod ejus praedicta complentur. Nimsique absurdum est ut dicatur aliquos homines ex hac in illam partem Oceani immensitate trajecta navigare, & pervenire potuisse, ut etiam illi ex illo uno primo homine gentis institueretur humanum.

SCHOLIA IN CAP. XXXII. BEDAE PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Sane quoniam de temporibus loquentes, Sunt quinque circuli in sphaera & ex duobus, seu (ut recentiores vocant) materialibus πῶς ἀλλὰ ἄλλα, de quibus, tamen si apud alios passim sibi obvium, volui tamen isto loco, ut Beda vel à quolibet intelligatur, hos paucis exponere. Quinque igitur pinguntur, non quidem quod non plures sint, sed quod plures ponere super acaneum est: horum à sole describuntur tres, duo reliqui à stellis. Intelligendum est enim, circumacta sphaera, omnem notam describere circulum: qui à sole describuntur, sunt, aequator, circulus brumalis, & circulus solstitialis: facit enim sol in tribus caeli partibus quatuor discrimina, diligenter studiosis annotanda. Nam cum est à nobis versus austrum remotissimus, quod sit circa nonas Decembris: nec enim difficile est animadvertere, quam sit tunc sol procul (in meridie semper intelligo) à nostro vertice digressus, eo inquam die circulum describit ex mundi circumacta, à quo postridie iterum incipit ascendere, ac vertere sese ad nos: propterea circulus ille tropicus dicitur, quod ab eo loco sol semper revertitur. Graecis ὁ τροπικὸς καὶ ἰσθμὸς & dicitur ad est, versus byberna: eum diem vocant Latini brumam, quia sit Novus annotavit ἡμερῶν ἡμερῶν, id est, brevem diem. Propterea à nostris circulus brumalis vocatur, & sic existente sole in prima parte capricorni, unde & circulus capricorni dicitur. Deinde post dies nonaginta, medium mundi obierit, ubi describit circulum aequinoctialem: quo die in qualibet regione dies & noctes sunt pares. Post hanc metam quotidie sol vicinior septentrionibus redditur, usque ad solstitium, quo die describitur tertius parallelus, qui solstitialis dicitur, Graecis ὁ ἰσθμὸς καὶ ἰσθμὸς, id est, versus astra significante dicitur, Germanice quoque eadem ratione, des sommer schie sendende. Fui quoque in prima cancri parte, unde & tropicus cancri seu circulus cancri dicitur. Universum id quod extremitas circuli & medio continetur, torrida zona apud scriptores dicitur, regiones enim his caeli locis subiecta perpetuo aestiva exantur. Restant duo alii circuli paralleli circa polos mundi ducti: intra quos stella quae continetur, nunquam occidunt, qui describuntur non omnibus eodem modo: nam in Graecia describitur à posteriori pede urse majoris, Colonia à lyra seu fiducula. Sed alij hos circulos non à stellis, sed à poli signis, feri ducunt, qui in quolibet tractu sunt pares: sed hi qui describuntur à stellis nunquam occidentibus, pro climatum diversitate variant: ab orientibus enim ad austrum, sunt angustiores, ad septentrionem ampliores: ducuntur ab Aristotele hic circuli semper apparentes. Horum unus circa polum arcticum, septentrionalis dicitur vel arcticus, alter qui huic sub terra ad austrum respondet, antarcticus. Tractus, qui inter hos circulos & torridam zonam sunt, ducuntur zona temperatae, quarum una nostra est, altera antitroponum: qua sub circulis polaribus jacent, sunt in temperata frigida. Docet autem hoc subiecta figura.

Divisio est mundi per zonas, cui hoc loco adscripsit littera ABCD. Quomodo verò ducantur lineae inter litteras, vides: nam spatia duo ad versus sibi, id est, à C in septentrionem, & à D in E, austrum intelliguntur prima obruisse per pesu, siquidem id ostendunt lineae ab I in G, & ab E in H, inter hos extremos circulos & medium sunt dua mortaliibus concessa ab I scilicet in N, & ab F in L, ab his quoque ducuntur lineae ostendentes zonas ab N in M, & ab L in K. Nam inter I & N aestiva, inter L & F hyemalis constat, qua utraque altriuscicus & frigeris & caloris temperie gaudent: quoniam ab N in L, semper sole rubet, & in altera quoque minore, qui majore continentur quinque zonas, terra superjacet quinque zone caeli, qua distinguuntur litteris O P Q R, quibus sic dividitur, atque magnis arbi litteris ABCD. Ex his igitur constat singulas terre partes, à singulis caeli partibus super verticem suam positus qualitatem mutuari.

Unde fit ut in anno solari arcturus Orion, &c. Singuli planetarum orbis contra eorum ab occasu in exortum moventur, unde diem ipsi integrum caeli circulum absolunt, semel minus quam ipsum firmamentum terram circumverunt. Itaque cum Saturnus tricenis unum circuitum perdiderit, sol singulis annis (quotidie enim it contra ealium unam partem) luna viginti septem diebus & triente semel minus quam ipsum firmamentum circa mundum versa est: quod nisi esset in sole, toto anno eisdem horis, eadem nobis orirentur sidera: sed diversum observamus: Nam Orion aliquando media nocte, aliquando vespere, aliquando dilucio exortitur.

Arcturus, stella est prima claritas in ira pedes Bootae. Orion magnitudine inquit Aristoteles & multitudine stellarum sidus maximum est, vulgo quoque notum propter asterismi claritatem. Canis inter Galaxiam & Orionis pedes est collocatus, cuius ea qua in ore ponitur, canicula vocatur: sirus autem à Graecis propter siccitatem, que est dum hoc astrum cum sole exortitur.

Neque enim Antipodarum Antipoda seu Antipodes (utroque enim modo Latini possunt inflectere, teste Prisciano à Laetantio & Augustino negantur. Verum his à recentioribus satis est responsum. Si enim propterea putarint non esse, quod ex adverso in altera parte caeli, eadem non sit mundi figura, que apud nos, mundum negant esse rotundum, at qui hoc jam à multis satis est demonstratum: si ob id, quod in ea parte orbis crediderint non esse homines, sed maria, aut insula loca, navigationibus id nunc deprehensum est.

DE QUATUOR TEMPORIBUS, ELEMENTIS, HUMORIBUS.
CAPUT XXXIII.

Tempora sunt anni quatuor, quibus sol per diversa cœli spatia discurrendo subiectum temperat orbem: divina utique procurante sapientia, ut non semper eisdem commoratus in locis, fervoris ariditate mundanum depopuletur ornatum, sed paulatim per diversa commigrans, tetrenis fructibus nascendis maturandisque temperamenta custodiat. A quo temperamento videtur temporibus inditum nomen; vel certe quia quadam sive similitudine qualitatis ad invicem temperata voluntur, tempora rectè vocantur. Hyems enim, utpote longius sole remoto, frigida est & humida. Ver, illo super terras redeunte, humidum & calidum. Æstas, illo superfervente, calida & sicca. Autumnus, illo ad inferiora decedente, siccus & frigidus: sicque fit, ut amplexantibus singulis medio moderamine, quæ circa se sunt, orbis instar ad invicem cuncta concludantur. Quibus æquè qualitibus disparibus quidem per se, sed alterutra ad invicem societate connexis, ipsa quoque mundi elementa constat esse distincta. Terra namque sicca & frigida: aqua frigida & humida: ær humidus & calidus, ignis est calidus & siccus: idcoque hæc autumnus, illa hyemii: iste veri, ille comparatur æstati. Sed & homo ipse, qui à sapientibus microcosmos, id est, minor mundus appellatur, ipsidem per omnia qualitibus habet temperatum corpus, imitantibus nimirum singulis, quibus constat humoribus, modum temporum quibus maxime polles. Sanguis siquidem qui vere crescit, humidus & calidus. Cholera rubra, quæ æstate, calida & sicca. Cholera nigra, quæ autumnus, sicca & frigida. Phlegmata, quæ hyeme, frigida sunt & humida. Et quidem sanguis in infantibus maxime viget, in adolescentibus cholera rubra, melancholia in transgressioribus, id est, sæculi cum fece nigri sanguinis admixtum, phlegmata dominantur in senibus. Item sanguis eos, in quibus maxime pollet, facit hilares, lætos, misericordes, multum ridentes & loquentes. Cholera verò rubra, facit macilentos, multum tamen comedentes, veloces, audaces, iracundos, agiles. Nigra bilis, stabiles, graves, compositos moribus, dolosusque facit. Phlegmata, tardos, somnolentos, obliviosos generant. Horum autem principia temporum diverse ponunt diversi. Isidorus namque Hispaniensis Episcopus, hyemem IX. Kalend. Decemb. Ver, VIII. Kal. Mart. Æstatem IX. Kal. Junias, Autumnum X. Kal. Septembres habere dixit exortum. Græci autem & Romani, quorum in huiusmodi disciplinis potius, quam Hispanorum auctoritas sequi consuevit, Hyemem VII. Id. Novemb. Ver, VII. Id. Febr. Æstatem VII. Id. Maij. Autumnum VII. Id. Augusti: inchoare decernunt, hyems videlicet & æstatis initia, vespertino vel matutino Vergiliarum ortu occasuque signantes. Item vetis & autumnus, cum Pleiades media ferè die vel nocte oriuntur & occidunt, ponentes ingressum. Denique & in libris Cosmographorum authenticis ac nobilissimis, ita eadem tempora ad lineam distincta reperimus, adnotatu etiam ortu Vergiliarum VII. Id. Maij occasu quoque eorumdem VII. Id. Novemb. Et Plinius secundus in libro secundo naturalis historiarum, eodem modo distinguenda iudicavit. Sed & homo Ecclesiæ sanctus Anatholius in opere suo Paschali, cum de æquinoctijs & solstitijs, deque horarum ac momentorum incrementis subtilissime disputasset, ita disputatiorem suam simul & ipsum libellum terminavit: Hoc autem non ignores, quod ipsa quatuor, quæ prædiximus temporum confinia, licet mensium sequentium Kalendis approximentur, unumquodque tamen medium temporum, id est, verni & æstatis, autumnus & hyemis teneat, & non exinde temporum principia inchoentur, unde mensium Kalendæ initiantur, sed ita unumquodque tempus inchoandum est, ut à prima die veris tempus æquinoctium dividat, & æstatis IX. Kal. Jul. & autumnus VII. Id. Kal. Octob. & hyemis VII. Kal. Jan. similiter dividat. Ubi autem Dei populus in lege temporam faceret initia, testatur scriptura, quæ præcepit dicens: Observa mensem novarum frugum, & verni primum temporis, & facies Phasæ Domino Deo tuo. Quem secuti esse Ægyptij videntur, ex eo quod crudelissimum eorum. Antistes Proteus ait: Illud etiam oportet attendere, quod errent nimum, qui primi mensis initium lunaris cursus à XXV. die mensis Phamenoth, qui est X. Id. Kal. April. omnino esse constitunt, & quod tunc initium verni temporis, ab ijs qui hoc invenire voluerunt, cum omni diligentia præfixum esse videatur. Vocatur autem ver, quod in eo cuncta vernent, hoc est, vireant. Æstas ab æstu, qui in ea maturandis fructibus datur. Autumnus, de autumnatione fructuum, qui in eo colliguntur. Porro hyems à doctores frigus interpretatur, & sterilitas. Et hæc quidem nostris partibus temporum vocabula congruunt. Verum Indos, ubi alia cæli facies, alij sunt ortus siderum, binas ætates in anno, binas habere perhibent menses, media inter illos hyeme Æstiarum statu, nostra verò brumali lenes ibi auras, & mare navigabile narrant. Sed & Ægyptus nostra hyeme media, maxime campos herbis floreat, & sylvas fertur habere pomis onustas.

GLOSSÆ IN CAP. XXXIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Bridesferro Ramefienfi.

Tempora sunt vices mutationum, quibus sol accedendo vel recedendo anni temperat orbem. Hyems enim illo longius morante, frigida est & humidus, ver illo redeunte humidum & calidum: æstas illo superfervente, calida & sicca, autumnus illo decedente siccus & frigidus. Hac anti- quæ sexto die ante idus Februarias & Majas, Augustasque & Novembres inchoabant, ut solstitia & æquinoctia in medio essent temporum. Ver autem Orienti comparatur, quia tunc ex terris omnia oriuntur. Æstas meridiano, eo quod pars ejus calore flagrantior sit. Autumnus occiduo, eo quod ob confinium caloris & frigoris graves morbos habeat. Hyems septentrioni, eo quod frigore torpeat.

Tempora sunt anni quatuor, quibus sol per diversa cœli spatia discurrendo, subiectum temperat orbem.] Tempus iuxta Horatos integer annus est. Secundum illud in Daniele: Tempus & tempora, & dimidam temporis. Per tempus, annum significat: per tempora, duos annos: per dimidium, menses sex. Iuxta Latinos autem unius anni quatuor tempora ascribuntur: hyemis, veri, æstatis atque autumnus. Iuxta allegoriam, hyems temporalis intelligitur tribulatio: quando tempstatas & turbines facili incumbunt. Æstas est fides per seculo, quando doctri in aperiis ariditate siccatur. Ver est novitas fidei sive pax, quando post hyemis tribulationem, tranquillitas Ecclesiæ redditur, quando mens novorum, id est, Pascha agni celebratur: quando terra floribus, id est, Ecclesiæ sanctorum cœtibus decoratur. Item veri & autumnus, cum Pleiades media ferè die vel nocte oriuntur vel occidunt, ponentes ingressum. Pleiades sunt multe juges stelle, quas etiam botrum appellamus à multitudine stellarum. Nam & ipsæ septem esse dicuntur, sed amplius quam sex nullas conspiciere potest. Hac ab Oriente surgunt, & appropinquante diei claritate stellarum ejus ordo descenditur. Pleiades autem à pluritate vocatae sunt, quia plurali atem Græci δειρα τῶν ἀδελφῶν appellant. Has Latini vergilias appellaverunt, eo quod post ver exoriantur: & eo magis ceteris prædicantur, quod hu Orientibus æstas significatur. Occidentibus verò hyems ostenditur, quod alij septem non est traditum signis. Nihil autem stellis ab eo quod septem sunt, & splendide micant, sancti omnes septiformis spiritus virtute fulgentes significantur: ab eo autem quod sibi viciniantur, sed non se contingunt, charitate proximis, sed tempore diversos Dei prædicatores ostendunt.

SCHOLIA IN CAP. XXXIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

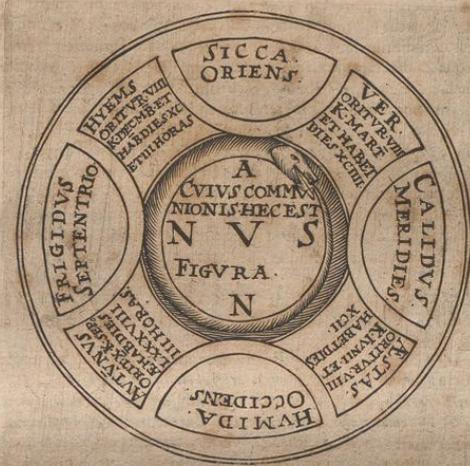
Horum autem temporum principia.] Iam supra meminimus, auctores variare in ratione horum temporum. Plerique respiciunt eorum qualitates, quæ sunt ex calido, frigido, humido & sicco: quæ ubi natura primum movet atque excitat, manifestum operationibus indi-

Subsequentibus, statuuntur ex eorum discrimina: sed quia omnibus anni ratione non accidit, distincta sunt tempora exortibus stellarum fixarum. Habent autem singula partes qualitates elementares: ut ver, humidum & calidum, aeris naturam sortitum est: aestas, sicca est & calida velut ignis: autumnus, frigidus & secus: hyems, frigida & humida, qualis & natura humoris est. Nam & hyems ab *deu* dicitur, quod est pluere.

Media inter illos hyeme Eteliarum flatu.] *Etesia*, venti sunt quos anniversarios quidem vocant, qui flant post exortum canis spatio quadragesima dierum ex septentrionibus, quorum flatu validiores sunt in austrinis quam in arctois regionibus. Vide libro secundo *meteororum*.

Figuras quas hic subieci, sic pictas inveni in exemplari scripto, que quia nonnihil ad hoc caput faciebant, videbantur non esse omitenda. Priori figura sic fuit adscriptum.

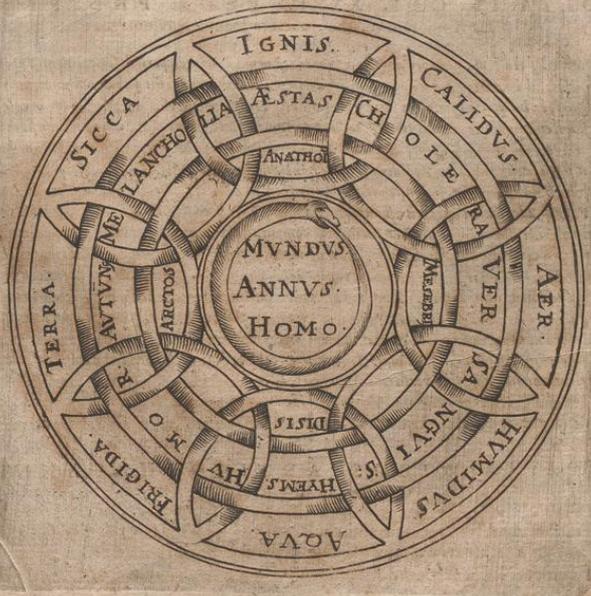
DE TEMPORIBUS AC PARTIBUS EJUS, ET QUALITATIBUS ANNI, SCHEMA.

S, signum semis significat, qualibet enim dictio mensura, seu in partibus assu suum quandam characterem, de quibus & apud Bedam de partibus assu, & plerisque alios vetustiores Grammaticos: sed descriptorum inscitia vel negligentia corrupta sunt. Neque enim cuiusmodi apud Bedam ponuntur, respondent antiquitatibus sculptis aut pictis.

Subieci hic alteram figuram, quam in Codice verisissimo sic ad litteram inveni, cui hoc adscriptum fuit.

DE CONVENIENTIA COSMI, MICROCOSMI ET ANNI.

DE ANNIS NATURALIBUS CAP. XXXIV

Annus vel ab innovando cuncta quæ naturali ordine transferant, vel à circuitu temporis nomen accepit, quia veteres am pro circum ponere solebant, ut Cato dicit in Originibus Oratorum, anteterminum, id est, circumterminum: & ambire dicitur, pro circumire. Est autem annus lunaris, est & solaris, est & erraticum discretus stellarum, est & omnium Planetarum unus, quem Magnum specialiter nuncupant. Sed lunaris annus quadriduarie accipitur: primus est namque, cum luna XXVII. diebus, & VIII. horis Zodiacum percurrans, ad id signum ex quo egressa est revertitur. Secundus duobus diebus, & quatuor horis prolixior, qui consuevit mensis appellatur, cum solem, à quo nova digressa est, XXIX. diebus, & XII. horis exactis jam defecta repetit. Tertius, qui XII. mensibus huiusmodi, id est, diebus CCCLIV. expletur, & vocatur communis, eo quod duo sapissimè tales pariter currant. Quartus qui *ἰσθμίου* Græcè dicitur, id est, super augmentum, & habet XIII. menses, id est, dies CCCLXXXIV. qui uterque apud Hebræos à principio mensis Paschalis incipit, ibidemque finitur. Apud Romanos verò ab incipiente luna mensis Januarii sumit initium, ibique terminatur. Item solis est annus, cum ad eadem loca siderum rediit, peractis CCCLXV. diebus, & VI. horis, id est, quadrante totius diei, quæ pars quater ducta cogit interponi diem unum, quod Romani bissextum vocant, ut ad eundem circuitum redeatur. Quartus solaris gyri annus bissextilis est, cæteris tribus uno die prolixior, quo confecto sol ad cuncta signorum loca eisdem dierum noctiumque, quibus ante quadriennium revertitur horis. Annus erraticum stellarum est, quo illarum quæque Zodiaci ambitum perultrat, de quo supra diximus. Annus magnus est, cum omnia simul errantia sidera ad sua quæque loca, quæ simul habuere, recurrunt. De quo Iosephus in primo Antiquitatum libro, cap. 4. cum longævitate primorum hominum describeret, ita meminit: Nullus autem ad vitam modernam, & annorum brevitatem, quibus nunc vivimus, vitam comparans antiquorum, putet falsà quæ de illis lata dicta, & eo quod nunc vita tanto non ducatur tempore, credat neque illos ad vitæ illius longitudinem pervenisse. Illi namque cum essent religiosi, & ab ipso Deo facti: cumque eis pabula opportuniora ad majus tempus existerent præparata, tantorum annorum curricula rite vivebant: deinde propter virtutes & gloriosas utilitates, quas jugiter perfruebantur, id est, Astrologiam, & Geometriam, Deus eis amplius vivendi spatia condonavit, quæ nunc hæc edificare potuissent, nisi sexcentis viverent annis: per tot enim annorum curricula magnus annus impletur. Annum autem civilem, id est, solem, Hebræi ab æquinoctio verno, à solstitio Græci, Ægyptii ab autumno, à bruma incipiunt Romani.

GLOSSÆ IN CAP. XXXIV. BEDÆ PRESBYTERI.

De temporum ratione: auctore Bridesforto Ramefensi.

Annus ab innovando cuncta quæ naturali ordine transferant, vel à circuitu temporis nomen accepit: quia veteres pro circum, am ponere solebant, &c.] Annum solaris vel civilis est, dum sol CCCLXV. diebus, & quadrante Zodiacum peragat: quem Romani à bruma, Hebræi ab æquinoctio verno, Græci à solstitio, Ægyptii ab autumno incipiunt. Annum communis lunaris, duodecim lunæ, id est, diebus CCCLIV. embolismus XII. lunæ, & diebus CCCLXXXIV. impletur, à luna Paschali sumentes initium. Annum magnus est, dum omnia sidera certis curribus exactis ad locum suum revertuntur, quem DC. annis solaribus Iosephus dicit impleri. Deinde propter virtutes & gloriosas utilitates, quas jugiter perfruebantur, id est, Astrologiam & Geometriam Deus eis amplius spatia vivendi condonavit. Geometria est disciplina magnitudinis & formarum, Nam geometria de terra & de mensura nuncupata est. Terra enim Græcè vocatur, Metra mensura. Astronomiam primi Ægyptii invenerunt: Astrologiam vero & nativitate observantiam Chaldæi primi docuerunt. Inter Astronomiam autem & Astrologiam aliquid differt. Astronomie ratio modis pluribus constat. Diffinit enim quid sit mundus, quid cælum, quid sphaera situs & cursus, quid axis cæli & poli, quid sint climata cæli, quid cursus solis, & lune cursus, atque astrorum: astrologia verò partim naturalis, partim superstitiosa est. Naturalis dum exequitur solis & lune cursus, vel stellarum certas temporum stationes. Superstitiosa enim est illa quam mathematici sequuntur, qui in stellis augurantur, quæ, etiam duodecim cæli signa per singula anima vel corporis membra disponunt, siderumque, ut suæ naturæ hominum & mores prædicare nituntur.

SCHOLIA IN CAP. XXXIV. BEDÆ PRESBYTERI.

De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Annus ab innovando.] Hactenus Bedæ per quandam præparationem ad anni temporis descriptionem, explicavit solis effecta quadam, ac alias circumstantias: ab hoc autem capite usque ad principium annuum, congestit quadam de annorum varietate. Annum enim postrema temporis erat pars, ex his quas in principio libri proposuimus. Et ordo requirebat, ut priusquam annales exponeret, redderet rationem annorum. Est autem annus (ut generaliter definiamus) certum temporis intervallum, quod sit, dum sidus aliquod errans signiferum orbem suo motu per signorum ordinem integrè absolvit. Unde & annorum epiteton, apud veteres quoque sumptum est Astrologia, vertens annus, quod fiat planetæ cuiuslibet per Zodiacum conversione, quo epiteton aliqui utuntur scriptores, ad exprimendam naturam anni, aliquando ad differentiam annorum, qui non stellarum motibus computantur, sed arbitrio hominum. Ut verè vertens annus solis, constat diebus CCCLXV. & quadrante, at vulgaris est quadrante minor, bissextilis est semisse & quadrante major: sic & luna anni, aut sunt vertentes, aut vulgares, id est, quibus nos propter faciliorem computationem aut detraximus, aut addidimus aliquid.

Quia veteres am, pro circum.] Sic & F. Pompejus, Am, inquit, præpositio loquelæ significat circum, unde servus ambactus, id est, circumactus. Quin & Græci eodem respicientes annum vocant *ἐπιετόν*, quod in sese redeat, quæ natura est ambitus & circuli.

Quem magnum specialiter nuncupant.] Magnum annum vocant dum omnes siderum motus etiam tardissimi semel suos cursus conficiunt. Hic verè vertens à Cicrone dicitur, in extenuatione humana vitæ, libro sexto de Re pub. in quo multa millia annorum vertentium continentur. Sed de eo numero nondum satis constat: recentiores terminant LXXM. annorum solarium: quæ de re si pluscula cognoscere libet, vide Macrobius in somnium Scipionis. Dicuntur & solares anni magni respectu lunarium, ut apud Poëtam. Interea magnum sol circumvertitur annum. Ex quo versu & ratio vertentis anni constat.

Embolismus.] Id est, adjectivus: vide Macrobius, sed ille menses *ἰσθμίου* non annum vocat.

Annus magnus est.] Vocant & hunc annum Platonicum, miræ enim fuerunt ejus de hoc anno placita.

DE DISPARIBUS ANTIQORUM ANNIS.
CAPUT XXXV.

Hæc de annis sint dicta naturalibus, cæterum antiquos diversarum gentium populos diverse in observatione annali à vero deviasse etiam B. Augustinus edocet: qui cum in duodecimo de civitate Dei libro contra eos ageret, qui etiam sanctam scripturam putabant aliter primis sæculi temporibus annos computasse, id est, tantæ brevitatibus, ut unus annus noster decem illos habuisse credatur, dicentes. Cum audierit quisque, vel legerit nongentos annos quemque

vixisse,

vixisse, debet intelligere nonaginta decem quippe illi anni unus est noster, & decem nostri, centum illi fuerunt. Dicit inter alia. Ut autem aliter annum tunc fuisse computatum non sit incredibile, adjiciunt quod apud plerumque scriptores historiae reperitur, Aegyptios habuisse annum IV. mensium, Acarnanas VI. mensium, Lavinius XIII. mensium. Plinius secundus cum commemorasset relatam fuisse in literas, quandam vixisse CLII. alium decem amplius, alios ducentorum annorum habuisse vitam, alios trecentorum annorum, alios quadringentorum, quosdam ad quingentos, alios ad sexcentos, nonnullos ad octingentos etiam pervenisse, haec omnia inscitia temporum accidisse arbitratus est. Alii quippe, inquit aetate determinabant annum, & alterum hyeme: alii quadripartitis temporibus, sicut Arcades inquit, quorum anni trimestres fuerunt. Adiecit etiam aliquando Aegyptios, quorum parvos annos quaternorum mensium fuisse supradiximus, lunae sine limitasse annum. Itaque apud eos, inquit, in singula millia annorum vixisse produntur.

GLOSSAE IN CAPUT XXXV. BEDAE PRESBYTERI,
De temporum ratione: Authore Bredferro Ramesiensi.

Qui etiam sanctam scripturam putabant aliter primis seculi temporibus annos computasse, id est, tantae brevitate, ut unus annus noster decem illos habuisse credatur. Ideo hoc putabant quia non credebant homines vivere in primis seculi temporibus noningentos annos: nec etiam amplius quam modum vivunt. Idcirco asserunt sanctam scripturam computasse spacium annorum aliter quam nunc temporum, quod nullo modo credendum est. Itaque, apud eos, inquit, & singula millia annorum vixisse produntur. Post haec igitur verba parvo facto inter alio. B. Augustinus ita subinfert: Quod dicitur de Cainan qui cum apud nos centum septuaginta reperitur, apud Hebraeos septuaginta legitur fuisse annorum, quando genus Malaleel: Quis genuerat homo septem, si tunc annus septuaginta nuncupabatur, qui septem fuerunt? Sed cum hoc dixerit, continuo refertur illud Iudeorum esse mendacium item post pauca: Nunc iam videamus quonam modo evidenter possit ostendi, non tam breves, ut illi decem unus esset nobis: sed tantae prolixitate annos quantae nunc habemus, quos utique circuitus possit ostendi, non tam breves, ut illi decem unus esset nobis: sexcentesimo nempe anno vitae Noe, scriptum est, factum esse diluivium. Cum ergo ibi legitur: Et aqua diluivii facta est super terram sexcentesimo anno in vita Noe secunda mensis decimo septimo die mensis: si annus ille minimus quales decem faciunt unum nostrum triduum, ut habeat duodecim menses. Quomodo igitur hic dictum est sexcentesimo anno secundi mensis decimo septimo die mensis nisi quia tales quales nunc sunt, etiam tunc erant menses? Nam quo pacto aliter decimo septimo die mensis secundi diceretur ceptum esse diluivium? Deinde postea in fine diluivii ita legitur: Et sedit arca in mense septimo septima & vicesima die mensis super montes Ararat: aqua autem minuebatur usque ad decimum mensem, decimo autem mense prima die mensis apparuerunt cacumina montium. Si igitur tales menses erant, tales profecto & anni erant quales nunc habemus. Menses quippe illi triduum viginti & septem dies habere non poterant. Aut si pars trigesima tridui tunc appellabatur dies, ut omnia proportione mutentur, ergo nec toto quadriennio nostro factum est illud tam grande diluivium, quod memoratur factum quadragesima diebus & noctibus. Quis hanc absurditatem & vanitatem seriatim deponere avertat? Proinde removeatur hic error, qui conjectura falsa ita vult asserere scripturarum nostrarum fidem ut alibi destruat: Proferat tamen etiam tunc dies fuit, quantum & nunc est, quem viginti & quatuor hora diurno curricula nocturnoque determinant. Tanti mensis quantum & nunc est, quem luna caepit & finita concludit. Tanti annus quantum & nunc est, quem duodecim menses lunares additis propter cursum solarem quinque diebus & quadrante consumant: quanti anni sexcentissimi vitae Noe, secundus erat mensis eiusque mensis decimus septimus dies, quando cepit esse diluivium, in quo dies quadragesima continuatae ingentes pluvia memorantur. Qui dies non binas aut paulo amplius fuit, et quatuor minuta hora habent, sed vicenas & quaternas die noctisque transactas: ac per hoc tam magnos annos vixerunt illi autique usque, amplius quam DCCCC. quantos postea vixit Abraham CLXX & V. & post eum filius ejus Isaac CLXXX & filius ejus Jacob prope CL & quantos interpositi aliquantae aetate Moyses CXX & quantos etiam nunc vivunt homines LXX. vel LXXX. vel non multo amplius de quibus dictum est, & amplius ejus labor & dolor.

SCHOLA IN CAP. XXXV. BEDAE PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Plinius secundus cum commemorasset, &c. Locum est apud Plinium de spaciis & longissimis, libro septimo capite quadragesimo octavo.

Arcades inquit, quorum anni trimestres faciunt. Arcades primi mortalium putantur, primaque ob servasse tempora ex luna cursu, unde sabala vulgata est eos fuisse luna antiquiores. Est & luna species crescentis (qua & poesis dicitur) etiamnum insigne & Arcadia & Gracia, quod sibi usurpat natio Turcarum.

DE RATIONE BYSSEXTI CAP. XXXVI.

De ratione bissexti non nova nunc eudere, sed quae in epistola roganti amico quondam dixi, etiam iis inferere operculis placuit, ubi post praefationem congruam ita subiecit. Sicut, inquam, saltum lunae quem dicunt, locus & hora citior incensionis ejus per X. & IX. annos efficitur: e contrario bissextum non alia causa, quam tarditas solaris cursus generat. Sunt enim nonnulli qui facilitate computandi absque labore comprehendant, quanta bissexti crescentis particula per singulos annos vel menses, vel etiam septimanas & dies incessantes adimpleatur. Nec tamen dicere novem, qualiter eadem particula crescat, vel quae sit causa, quae ratio crementi ipsius, quidve nasceretur erroris infesti, si non ipse dies bissexti suo iuxta morem necessarium intercalaretur in ordine. Bissexus igitur ex quadrantis ratione per quadriennium conficitur. Quadrantem namque solent appellare quartam partem cujuslibet rei, verbi gratia, pecuniae, temporis, loci: & ideo quarta pars diei, qui XXIV. horis cum sua nocte completur, id est, hora VI. quadrans consuetudine vocatur. Quadrantis autem hujusce per quadriennium in diem integrum colligendi, & in loco suo intercalandi haec est ratio, quia sol annum caeli ambitum, id est, XII. signa circuli Zodiaci novissima, non in CCCLXV. diebus, sed superadditis VI. horis adimplere cognoscitur: unde fit, ut si verbi gratia, nunc aequinoctialem caeli locum mane oriens intraverit, in hunc anno sequente meridie, tertio vespere, quarto media nocte, quinto rursus in exortu diei, usque completo diei totius circuitu recurrat, sicque necessarii diem superfluum admoneat ubi libet interponendum, annique quarti plenitudini esse copulandum, quem Aegyptii anno suo solenniter expleto, id est, IV. Calendarum Septemb. Romani autem VI. Calendarum Martiarum die, unde & bissextum vocant, intercalare consueverunt. Quod si quis calculatorum facere negligens CCC. solum ac LXV. diebus omnes se annos agere debere putaverit, magnum sibi mox inveniet annui circuitus occurrisse dispendium, ita ut post aliquot annorum vertentium curricula, aetivis mensibus vernum tempus, veris brumale, brumalibus autumnale, autumnalibus aetivum se offendisse perverus computator horrefcat. Si cui sane quae de Signifero & caeli ambitu paucis diximus, forte habentur incognita, huic vulgari, & fortassis copendiosiori ac manifestiori ratione satisfacere curavimus, ut qui caeli signis intendere puerili in schola non didicit, saltem horologii lineis in terra, quae necessaria quaerit apprehendat. Et hic ergo sciat, solem morulis suis & tarditate quotidiana quadrantis hujus

annui

annui disponente opere Creatoris esse ministrum, quem diligentior inquisitio declarat, non ad eandem horologii lineam per CCCLXV. dies posse plene reduci, sed si, verbi gratia, praesenti anno in æquinoctio vernali, quod juxta Ægyptios, qui calculatorum palmam tenent, XII. Calendarum Aprilium die solet venire, à medio orientis surrexerit, eadem die post annum aliquanto inferius oriri, & tertio, quarto, quintoq; anno eandem diminutionem in tantum naturali sui cursus augere temperantia, ut nisi dies bissextilis antea juxta morem intercalaretur, jam XI. Calendarum April. die facturus æquinoctium à medio surgat orientis, eandem nihilominus tarditatis suæ constantiam in cæteris quoq; per totum annum servaturus exortibus simul & occasibus.

GLOSSÆ IN CAPUT XXXVI. BEDÆ PRESBYTERI,
De Temporum ratione: Authore Bridefero Ramensis.

Quia sol annum cæli ambitum, id est, duo decim signa circuli zodiaci notissima, non in CCCLXV. diebus, sed super additis sex horis, adimplere cognoscitur. Si vis scire unde oritur bissextus, scito quia sol stat in unoquoq; signo triginta diebus & decem semis horis. Quapropter multiplicata duodecies triginta fiunt CCCLX. Iterum quia stat decem horis, multiplicata duodecies decem, & sunt CXX. horæ. Has igitur divide per viginti quatuor. Viginti quatuor horæ faciunt unum diem. XL. & VIII. duos XCVI. quatuor. CXX. quinque. Ecce CCCLXV. dies, iterum quia stat decem semis horis, multiplicata duodecies semis, & sunt sex horæ. E quibus bissextus annuam tim subcrese-re solet. Primo igitur anno preparationis bissexti, prima hora à noctis, quæ diem XV. Cal. April. præcedit, intrat sol in arietem. Hac igitur glossa jam superius pleniter est scripta.

Bissextus ex quadrantis ratione per quadriennium conficitur, dum sol ad id signum ex quo egressus est, non in CCCLXV. diebus, sed quarta diei parte super adjecta revertitur. Verbi gratia, si nunc æquinoctialem cali locum sol oriens intraverit, in hunc anno sequente meridie tertio vespere, quarta medio noctis, quinto rursum in exortu recurrens: necessario diem præmonet augendum, ne si forte non addatur per CCCLXV. annos æquinoctium vernale, sol hiis die die proveniat. Quem Ægyptii anno suo expleto, id est, quarto Calend. Septemb. Romani sexto Calend. Marti unde & nomen accepit, interponunt. Breviori autem & vulgari ratione, bissextum retardatio generat solis, non ad eandem lineam per CCCLXV. dies plene redeuntis, quem si verbi gratia in æquinoctio vernali, quod juxta Ægyptios XII. Calendarum Aprilium die provenit, surgentem à medio orientis diligenter amotaveris: hunc anno sequente die videlicet eodem aliquanto inferius oriri & tertio, quarto, quintoque anno eandem diminutionem in tantum augeri reperies, ut nisi diem ante super adicias, undecimo Calend. April. æquinoctium facturus sol à medio surgat orientis, eandem scilicet tarditatem in cæteris quoq; servaturus exortibus.

SCHOLIA IN CAP. XXXVI. BEDÆ PRESBYTERI,
De Temporum Ratione: Authore Joanne Noviomago.

Sunt enim nonnulli qui facilitate computandi, non est difficilis computandi hic modus, si enim sectione partium dodecamorii, præterea distributione minorum in singulos dies, quibus annus solaris constat, quot minutis videlicet, sol quotidie minus promovet: in signifero quam integram partem tricesimam dodecamorii portionem, de qua & supra commeminimus. Sed hoc loco indicem subicere libuit motuum solis ac luna, quantum scilicet singulis temporum momentis in signifero statu consistant.

	Sig.	P.	MP.	MS.	Ter.	Quar.	Quin.	Sext.	Sept.
Sol qualibet hora	0.	0.	2.	27.	50.	49.	3.	10.	4.
Sol qualibet die	0.	0.	59.	3.	19.	37.	19.	13.	56.
Sol qualibet anno	11.	29.	45.	39.	22.	1.	59.	45.	40.
Sol anno & horis 6.	12.	0.	0.	26.	26.	56.	19.	34.	4.
Luna qualibet hora	0.	0.	32.	56.	27.	33.	7.	57.	41.
Luna qualibet die	0.	13.	10.	35.	1.	15.	11.	4.	35.
Luna diebus 27. & 8. horis	12.	0.	9.	17.	14.	15.	2.	45.	13.

In hac figura primus ordo ostendit quot signa sidus per id tempus in cælo transeat: secundus partes tricesimas dodecamorii: tertius quot minuta prima dicuntur autè minuta prima sexagesime partes uniuscujusq; partis tricesime seu gradus: quartus minuta a secunda: quintus minuta a tertia. Progrediuntur enim Mathematici in infinitum hac sectione, quæ sit per minutis antegressi sexagenariam divisionem.

Constat ex hoc indicè, per computationem additionis aliquanto plus intercalari, quam verus solis motus exigit: ob id contingit solstitium & brumam & æquinoctia citius venire (quod ad computationem mensium attinet) ætate nostra, quam Ciceronis, aut Plinii: de qua re superius plura sunt dicta.

Quem Ægyptii anno suo solenniter expleto, Tamesi Ægyptii aliter intercalant quam Romani, eandem tamen utrobique ratio. Vterq; enim diem intercalarem ultimo mensi apponunt, quia adjectione crescere debent extrema magnitudinum partes. Romanis autem fuit primus Martius, æqualem intercalabant. Sic Ægyptii circa autumnum exeunte anno.

Saltem horologii lineis in terris. Horologium intelligendum est quale superius descripsi, vas scilicet horoscopus, quam scaphen Vitis unius vocat: in alio namq; nescio, quo pacto id deprehendi possit.

DE MENSURA CREMENTI ET BISSEXTILIS.
CAPIT. XXXVII.

Sed & de mensura crementi bissextilis, ne te nostra lateat sententia, dicimus quadrantem ejus diei, id est, sex horas per annum ad crescere, horam autem per duos menses, dimidium verò horæ per unum mensem, solis dico naturalem. Porro quartam partem horæ, id est, punctum per medium mensis, quia solem novimus Zodiacum circulum, id est, duodecim signa horoscopi per CCCLXV. dies, & VI. horas ambire. Singula autem signa ejusdem Zodiaci per XXX. dies, & X. horas, ac semillem naturali cursu peragere: dimidium verò signi cuiusque per XV. dies V. horas, & quadrantem unius horæ percurrere. Nec omnino putamus eorum suscipiendam esse sententiam, qui quæsi nocti nihil tribuentes, tres tantum horas per annum bissexto ad crescere confirmant. Quod si ita esset, non ante annorum VIII. circuitum dies, qui creverat totus completeretur: diem namq; totum, cum sua nocte XXIV. habere horas, etiam vulgus ignobile novit. Qui dum totus per quadriennium non negetur impleri, qua ratione quarta pars ejus per singulos IV. annorum negatur impleri? Verum si quis nostram in hoc spernendam putat assertionem, legat beati Aurelii Augustini quartum de

sancta Trinitate libellum, ubi de senarii numeri, in quo mundus factus est, perfectione differens, etiam hujus quadrantis mentionem facere, imò & cum certi mysterii gratia per omnipotentem conditoris sapientiam provulsum factumque docere non omisit. Vnum enim, inquit, & duo & tria, sex sunt: qui numerus propterea perfectus dicitur, quia partibus suis completur. Habet enim eas tres, sextam, tertiam & dimidiam, nec ulla pars alia, quæ dici possit quæ sit invenitur in eo. Sexta ergo ejus unum est, tertia duo, dimidia tria. Vna autem, & duo & tria consummant eundem senarium, cujus perfectionem nobis scriptura sancta commendat in eo maximè, quod Deus VI. diebus fecit opera sua, & sexto die factus est homo ad imaginem Dei, & sexta ætate generis humani, filius Dei venit, & factus est filius hominis, ut nos reformaret ad imaginem Dei. Annus etiam unus, si XII. menses integri confiderentur, quos triceni dies complent, talem quippè mensis veteres observaverunt, quem circuitus lunaris ostendit, senario numero pollet. Quod enim valent sex in primo ordine numerorum, qui constat ex unis ut perveniat ad X. hoc valent LX. in secundo ordine, qui constat ex denis, ut perveniat ad centum. Sexagenarius ergo numerus dierum, sexta pars anni est. Et paulò post: Proinde, inquit, per senarium primi versus multiplicatur, tanquam senarius secundi verius, & sunt sexies sexageni trecenti & sexaginta dies, qui sunt integri XII. menses. Sed quoniam sicut mensis circuitus lunæ ostendit hominibus, sic annus circuitus solis animadvertus est, restant autem V. dies, & quadrans diei, ut sol impleat cursum suum, annumque concludat: quatuor enim quadrantibus faciunt unum diem, quem necesse est intercalare ex cursu quadriennio, quod bissextum vocant, ne temporum ordo turbetur. Etiam ipsos V. dies & quadrantem si consideremus, senarius numerus in eis plurimum valet: primo, quia sicut fieri solet, ut à parte totum computetur, non sunt jam dies quinque, sed potius sex, ut quadrans ille accipiatur pro die. Inde quia in ipsis diebus sexta pars mensis est, ipse autem quadrans VI. horas habet: unus enim dies, id est, cum sua nocte XXIV. horæ sunt, quarum pars quarta, qui est quadrans diei, VI. horæ inveniuntur. Ita in anni cursu senarius numerus plurimum valet. Hæc de tanti auctoris excerpta dicitur libuit, ut de natura bissexti mæc publicatus sensum relegens, non solum hunc per senas horas annuatim crescere, sed & multiplicem ejusdem senarii numeri perfectionem, quæ & annus ipse constat, ex ore doctissimi Tractatoris intelligas.

GLOSSE IN CAP. XXXVII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bridefero Ramesiensi.

Senario numero pollet, &c.) Sex enim particuli sunt. Primus ordo numerorum est, ab uno usque ad decem: secundus, a decem usque ad centum: tertius, a centum usque ad mille: quartus, à mille usque ad decem milia: quintus, à decem millibus usque ad centum milia: sextus, a centum millibus usque ad nonaginta milia. Hoc valent sexaginta in secundo ordine. Sicuti senarius numerus continetur in sex, in primo ordine numerorum, sic & senarius numerus continetur in sexaginta, in secundo ordine, Sexies enim unus, sex, sexies decem, sexaginta.

QUARE SEXTO KALENDAS MARTIAS INTERCALETUR,
CAPUT XXXVIII.

Ob hoc autem bissexti diem in mense Februario placuit intercalare Romanis, quia hic brevior cæteris, & extremus anni mensis erat. Verum ideo nondum expleto eo, quemadmodum Ægyptii & Græci decursu totius anni sui circulo facere volebant, ne omnino discissa lege sua veteri, initium Martii mensis à Februario sine se jungerent. Ideo non ante sextam Kalendarum Martiarum diem, quia Deum Terminum colentes, Terminalia sacra, quæ vicelimo tertio mensis ejusdem die semel instituerant, in alium diem mutare proflus non audebant: sed in eam celebratis, sic tandem necessarios aliquando per plures, crescente autem per ætates sæculi peritiam, unum quadrantis interponebant diem. Heu miseri desipientes, qui nescientes eum, cujus regni non erit finis, qui dixit: Ego sum principium, quod & loquor vobis. Terminum divini cultu honorandum, & ei sacra ac sacrificia credebant agenda. Sed multo miserius dementes, qui habentis promissionem regni celestis, his potius, quæ termino sunt obnoxia adherere perituri, quam ad æterna volunt properare, sine fine victuri.

QUOD ET LUNA QUADRANTEM HABEAT,
CAPUT XXXIX.

Nec hæc autem meminisse debet calculator, ut lunam mensis Februarii cæteris annis XXIX. dierum, anno autem bissexti computet XXX. sive illam ante intercalatum quadrantem, seu postmodum terminari contingat. Cujus adjectione diei efficitur, lunarem tunc annum, si communis sit, CCCLV. si embolismus, CCCLXXXV. diebus compleri. Palam namque apparet quadrantem, de quo sermo, non ad solis tantummodò, sed ad lunæ cursum quæ pertinet: quia si lunæ quoque quadrantem accommodare negaveris, sed bissexti anno ejusdem quantitatis mentem lunarem Februario, sicut & antea solebas, aptaveris, fit profecto ut & quarta decima luna Paschalis ejusdem anni, pridie quam debuerat adveniat. Ideoque Paschalis ratio vacillet, & totius mox anni cursus turbet, statusque ille semper invariabilis circuli decemnovalis magis magisque turbatus evectatur. Quare oportet, ut sicut dicente quadrantis ratione, quarto anno, quem bissextilem dicimus in una eademque sexta Kalendarum Martiarum linea, verbi gratia, tertiam quartamque solemus ponere feriam, ita etiam tunc ibidem lunam, verbi gratia, tertiam simul ac quartam computare meminerimus. Hæc semper industria pervigiles, ut cura lunam mensis Februarii tunc uno die plus quam solebat habere fecerimus, in diebus tamen Kalendarum Martiarum excepto solum undecimo circuli decemnovalis anno, ipsam quam & ante consueverat luna servet ætatem. Nam & ideo maximè lunæ quadrantem dandum monemus, ne major solito in Kalendarum Martiarum exitendo, ratum Paschalis observantia cursum recto à tramite deflectat. Quibus autem quantisve temporum particulis idem lunæ quadrans ad crescat, majore quæritur indige: namque cum ipso quadrante etiam crebra embolismorum interruptio, & saltus quoque ratio, ne tota discursus lunaris mensura ad purum dignoscatur, oblitit.

GLOSSE IN CAP. XXXIX. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Bridefero Ramesiensi.

Quare oportet, ut sicut dicente quadrantis ratione quarto anno, quem bissextilem dicimus, in una eademque sexta Kalendarum Martiarum linea, Verbi gratia, tertiam quartamque solemus ponere feriam, ita etiam tunc ibidem lunam, verbi gratia, tertiam simul ac quartam computare meminerimus: hæc semper industria pervigiles, ut cum lunam mensis Februarii, tunc uno die plus quam solebat, habere fecerimus, in diebus tamen Kalendarum Martiarum, excepto solum undecimo circuli decemnovalis anno, ipsam quam & ante consueverat luna servet ætatem. Quisquis istud argumentum inlegerit, & fortasse illam falsidicam glossam invenerit, quæ unam ætatem luna bis in una luna, scilicet in sexto Kalend. Mart. hodie & similiter in sexto Kalend. Mart. crastina die: id est primam hodie, & primam crastina

die (turbato ordine computari docet) caveat ut nequaquam illam credat, sed recto atq; ordinato tramite eam pronuntiet, videlicet hodie primam, cras secundam, vel si hodie secundam, cras tertiā, aut si hodie tertiā, mane autem quartam. Sic & de ceteris etatibus suis a prima usq; ad trigesimam intelligendas est, quia aliter Februarium bissextili anno tricesimam lunam habere non potest, & aliter decima quarta luna in termino Paschali non erit, sed potius quod nefas est dicere, quinta decima.

DE SALTU LUNÆ. CAPUT XL.

DE quo tamen saltu verisimile apparet, quod eum citior quam vulgo putatur, lunaris incensionis locus & hora procreet. Nam quomodo fieri posset, ut per annos denos & novenos unum necesse esset solito dierum lunæ numero auferri, si non hoc velocitas aliqua lunaris gyri paulatim toto circuli decennovenalis tempore procuraret? Quomodo e contra tarditate cursus solaris agi probatum est, ut unus per quadriennium ejus circuitus dies augetur. Hujus autem velocitatis, & ut ita dicam, anticipationis, tamethi ordo non facile patet, mensura nequaquam late. Constat enim quia diminutio illa, atque oblatio diei unius, quæ quoquo modo agitur, per denos & novenos annos tota conficitur, hora per annos singulos, & uno puncto, & nonadecima parte unius puncti augetur. Dies namque XXIV. habet horas, & quibus cum XIX. totidem annis circuli decennovenalis distribuere, remanent V. has per IV. multiplica, quia videlicet hora quatuor punctis constat, sive XXX. da singulos annis singulis, & remanet unus: hunc divide per XIX. & videbis quod ad saltum lunæ complendum, ut diximus, annuatim, hora & punctus, & nonadecima pars puncti unius adcrevit. Noe ergo unis eisdemq; vel articulis temporum, vel cæli climatibus lunæ celebratur accensio, sed semper aliquanto citius quam præcedenti mense provenerat, ut sit unde unus anno nonadecimo transilia ut dies. Diversis autem locis circuli decennovenalis, diversi quique calculatores hunc eundem lunæ saltum interponendum, id est, mensuram lunarem, qui ceteris annis tricenos dies habere consueverat, unde triginta dierum esse faciendum putavere: & ratio quidem naturalis in promptu est, cuncta hujusmodi crementa, vel decrementa solis & lunæ in partibus æquinoctiorum, ubi primo creata sunt, initium finemq; fortiri: solis quidem in verni, lunæ verò in autumnalis loco æquinoctii. Denique Anatholius, qui verissime in æquinoctio verno initium mensuram, & caput circuli totius, terminumq; decernit, non ipse hanc in capite vel fine sui circuli decennovenalis, sed decimo quarto ejus anno, qui est ultimus ogdoadis, mutationem lunæ posuit, faciens illam ascendere in æquinoctio de octava in vicissimam. At contra Victorius tertio ad finem ogdoadis anno, hanc interferendam censuit lunam Kalendarum Januariarum, de quarta in sextam decimam conveniens. Porro Ægyptii, in quorum sententiam Catholica nunc consentit Ecclesia, eandem mutationem primo anno circuli decennovenalis adhibent, facientes epactas lunæ annuas, quarum locus est in XI. Kalendas Aprilis, de octava decima in nullam facere saltum. Ideoque annum eundem, si non bissextus adsit, diebus trecentis quinquaginta tribus consummantes. Quod etiam Dionysius in epistola tangere videtur, cum ait: A decima quinta luna Paschalis festi, anni, verbi gratia, præcedentis, usque ad decimam quartam sequentis, si communis annus est CCCLIV, dies habebit: si embolismus, CCCLXXXIV. Quod si unus dies plus minuse contigerit, evidens error est: excepto videlicet anno primo sæpè dicti decennovenalis cycli, quem a decima quarta luna Paschæ ultimi, id est, nonadecimi anni usque ad quartam decimam lunam ejusdem primi numerate curamus. Propter quod idem ultimus Epactas, id est, adjectiones lunares XVIII. tunc retinens, primo anno non XI. ut in ceteris annis fieri solet, sed XII. dies accommodat. Et quia XXX. dierum fine voluntur, nulla epacta in principio ipsius cycli ponuntur. Secundus autem annus epactas XI suscipit. Et idè sicut diximus, a quintadecima luna Paschæ primi cycli, usque ad finem ejus in communibus & embolismis anni præfixos dies nos invenire non dubium est. Hujusmodi ergo cogit diversitas, sex solum primos circuli decennovenalis annos a quibus nobiscum ætate lunam putare Victorium. Nam deinceps inserta mutatione saltus, una semper die majorem nobis eam usque dum etiam nos finito eam circulo toto inserimus habere non cessat: qui præfecto saltus non alibi apertus quam XII. Kalendarum Aprilium die videtur anno reddendus, propter originem videlicet quam præfati sumus conditionis siderum, ut luna mensis Martii, quæ eo sit die vicissim nona, de hinc vertatur in nonam. Sed sunt qui hoc nobis in luna Novembris mensis agendum magis autumant: quatenus hujusmodi impedimentis cum præcedentis anni fine absolutis, novum de cetero annum libero possint computo ingredi, juxta exemplum videlicet Ægyptiorum, qui hoc in penultimo anni sui mense, qui est noster Julius facere perhibentur. Sed sive hic, sive illic, sive alibi feceris, necesse est ibidem nisi fallor tres pariter menses vnde tricenorum computare dierum.

GLOSSÆ IN CAP. XL. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Bredfero Ramesensi.

Saltum lunæ, locus & hora citior incensionis ejus per novendecim annos efficit. Quamvis enim quidam singulas lunas viginti novem semis diebus computantes, incensiones earum medio diei & medio noctis semper alternent: non in hoc tamen veritate natura, sed calculandi facilitatem inquirunt. Nam si naturam quæras, luna primi mensis quæ nunc meridie, & secundi quæ in medio noctis accenditur, anno futuro, hora & decem momentis, & dimidio momenti, & nonadecima parte dimidii momenti, ante medium diei vel noctis illustratur. Hac tamen distinctio, non ad certum embolismi vel communis anni terminum, sed ad æquam divisionem novendecim tendit annorum. Sic quæ enim per novendecim annos paulatim lunaris accensio sese præoccupando unius diei spatium amittens, ultimum decennovenalis cycli annum CCCLXXXIII. diebus sicut computari. Quod si facere volueris, per XV. decennovenales cyclos XV. tibi luna, ubi prima putatur occurret.

Saltum lunæ, sicut unus dies propter retardationem solis interponitur: ita unus dies propter velocitatem lunæ prætermittitur, quem saltum lunæ calculatores vocant. Incensionis ejus, scilicet lunæ. Singulas lunas, id est, unamquamque lunam XXIX. semis, id est, duodecim horis computantes, scilicet illi. Incensiones earum, scilicet lunarum Computatores dicunt, vel media die, vel media nocte, semper accendi lunam non observantes in hoc veritate natura. Nam licet aliquando hoc fiat, non tamen semper media nocte, vel media die accenditur. Si naturam, scilicet incensionis lunæ quæras, luna in circuitu lunari primi mensis post saltum, id est, Augusti, quæ nunc meridie accenditur. Secundi mensis post saltum, id est, Septemb. luna, quæ in medio noctis accenditur. Anno futuro id est, secundo vel sequente, hora una & decem momentis, quod est unus punctus, & decima nona parte unius puncti ante medium diei vel noctis illustratur, scilicet sic omni anno citius accenditur. Distinctio, id est, divisio communis anni terminum, scilicet per vnde novendecim tendit annorum, scilicet solarium, non communium vel embolismorum.

ITEM UNDE SUPRA.

Primo sciendum est quod in toto decennovenali circulo unus dies saltus luna accrescat, deinde quærendum est, quomodo paulatim per singulas lunationes ascendendo ad integrum diem perveniat. Nam in decem & novem annis CCXXXV. lunationes sunt cum embolismis. Et idè necesse est, ut præfatum diem in tot dividat partes, quot in decennovenali cyclo sunt lunationes. Hoc autem nullo compen-

diostus

Potes modo, quam si horis diei viginti quatuor dividis per minuta. Vna hora decem minuta recipit. Multiplica ergo decem minuta viginti quater & habebis CCXL. minuta. Ex his CCXL. minutis, da supradictis CCXXXV. lunationibus totidem minuta, scilicet unicuique lunationi minutum, & erunt quingis minuta residua. Quae vero quingis minuta faciunt medietatem unius horae id est, viginti momenta. Partire unumquodque momentum per duodecim uncias, & invenies CCXL. uncias. Vnde namque duodecim vicies multiplicata, praefatum complet numerum, & remanet adhuc de praedictis CCXL. uncias, quingue. Has quingis iterum divide per atomos ducentos triginta quingue. Tot enim sunt lunationes circuli decemnovenales sicut supra annotavimus, & invenies quod in unaquaque lunatione iam dicti circuli, crescit saltus luna minutum, & unciam unius momenti, & atomum. Praeoccupando, praeveniendo & praecedendo, amittens, perdens ultimam decemnovenalis cycli annum CCCLXXXIII diebus facit computari, scilicet quartus, ratione saltus absumitur. Quod si facere negligas, id est, si saltum non feceris per quindecim decemnovenales cyclos, id est, CCCLXXXV. annos, cum debeas lunam computare primam, occurret XV.

ITEM UNDE SUPRA.

Si quis calculator subtilis de saltu luna investigare voluerit, scire debet quod in viginti & septem diebus & octo horis luna zodiacum circum perlustrat: sed ut ad incensionem ejus usque perveniat, necesse est duos dies & quatuor horas addi, hoc est ut dies viginti & novem & duodecim horas habeat. Sed antequam perficiat duodecimam horam, perdit ex ea quatuor momenta, unciam unam, & quingentissimam sexagesimam quartam partem momenti. Siquidem momentum quingentis & sexaginta quatuor atomis constat. Idcirco si hoc nosse desideras, collige per unumquemque mensem lunarem, id est, de incensione ad incensionem, momenta quatuor & duodecimam partem momenti, & atomum unum: quae anticipant incensionem luna, & invenies in decem & novem annis viginti quatuor horas, id est, diem integrum, in quo saltus luna perficitur. Collige supradictos menses per decem & novem annos, ex quibus duodecim sunt communes, quorum unusquisque habet menses duodecim, & dies CCCLIV. & septem sunt embolismi, qui habent menses tredecim, dies vero CCCLXXXIV. Quapropter multiplicata momenta quatuor integra duodecies, id est, per duodecim menses in anno communi, sunt momenta quadragesima & octo. Item quadragesima & octo duodecies secundum numerum communium annorum multiplicata, sunt DLXXXVI. Similiter per tredecim lunares embolismi anni menses, id est, tredecies multiplicata quatuor momenta, & sunt quinquaginta duo septies, hoc est per septem embolismos annos multiplicata. & CCCLXIV. momenta. Quae cum DLXXXVI. supradictis juncta simul, sunt DCCCL. Quae divisa per quadragesimum, quia hora quadragesima momento constat, viginti tres reddunt quadragesimarios, id est, horas viginti tres, & insuper unum vicenarium, qui est medietas viginti quatuor, hoc momenta viginti, Sicque ex solo integrum momentum, per decem & novem annos, hora XXIII, & semis vicefima quarta consistunt. Restat ut medietas hora vicefima quarta remansit, ex partibus momentorum atque atomorum suppleatur. Sciendum ergo est, quod in decem & novem annis inter communes & embolismos, menses CCXXXV. continentur lunares. Quot menses, tot duodecimas partes momenti, tot denique atomos sumere necesse est. Quae partes per duodenarium divisae, decies novies duodenos, id est, CCXXVIII. reddunt, quae sunt momenta decem & novem: quia in anni circulo, qui CCCLIII. constat diebus, per has partes integrum momentum efficitur: & restant adhuc partes septem de CCXXXV. mensibus, quae propter illos septem embolismos accidunt annos. Habes itaque momenta decem & novem integra ad vicefimam quartam horam, ex partibus momentorum collecta per decem & novem annos. Haec junge ad superiora viginti, & habebis triginta novem momenta, & adhuc deest unum momentum. Sume igitur illas septem duodecimas partes, quas superesse praediximus, & de sex partibus fac dimidium momentum, & remanent septem. Sume ergo atomos decem & novem annorum per singulos menses, id est, CCXXXV. & divide per quadragesima septem, quae est duodecima pars momenti, & invenies quingies quadragesima septem. Hos junge ad septimam partem supradictam, quae remanserat, fac dimidium momentum. Cum alteram dimidium supra inventum adde, & habebis integrum momentum, quod habet atomos DLXIV. Quod momentum ad supradicta triginta novem momenta connectens, habebis quadragesima momenta, quae faciunt horam integram diei. Hanc horam ad supradictas viginti & tres horas adijunge, & habebis integrum diem viginti quatuor horarum.

ITEM UNDE SUPRA.

Si vis scire quomodo dies luna, quae dicitur saltus, preparatur & crescit per decem & novem annos, & quantum de hoc augmento crescit in unaquaque lunatione hoc est, in unoquoque lunari mense, per CCXXXV. (tot enim menses lunares sunt in cyclo decemnovenali) multiplicata ducenta triginta quinque quater, sive quatuor ducentis trigentes quingies, quia quatuor momenta in unoquoque mense cresunt, propterea omnes menses ducentos triginta quinque multiplicentur quater, qui faciunt noningenta quadragesima momenta. Hic autem totus numerus per quadragesima si partitus fuerit, reddit viginti tres quadragesimos, & viginti momenta: hoc est viginti tres horas & dimidiam, illa autem altera dimidia hora, quae deesse videtur, si scire volueris quomodo colligitur, & quomodo crescit sine dubio ita intelligitur. Non solum enim quatuor momenta in unoquoque mense de hoc augmento lunari cresunt, verum etiam duodecima pars momenti insuper & atomus, id est, quinquagesima sexagesima quarta pars momenti, de quibus postea dicemus: & ita per decem & novem annos quasi fuissent omnes communes septem embolismi interim deferentes, cresunt decem & novem momenta. Vnum autem momentum, quod deesse cernitur, colligitur ex septem mensibus embolismi, & atomo uniuscujusque mensis. Ex sex enim mensibus embolismi, dimidium momentum colligitur, in quo sunt atomi ducenti octuaginta duo, & aliud dimidium momentum colligitur ex uno mense embolismi, hoc est duodecima pars momenti, in qua parte sunt atomi quadragesima septem. Collige ergo atomum uniuscujusque mensis, qui sunt ducenta triginta quinque: mitte simul cum quadragesima septem, sunt ducenta octuaginta duo: hoc est, aliud dimidium momentum. Mitte simul CC. & CC. sunt CCCC. Item octuaginta & octuaginta, centum sexaginta duo, & duo, quatuor: & ita simul DLXIV. atomi, hoc est unum momentum. Quod super decem & novem additum, viginti momenta efficit, hoc est altera dimidia hora. Mitte super viginti tres horas & dimidiam, sunt viginti quatuor. Hoc est, unus dies naturalis, qui dicitur saltus luna.

RECAPITULATIO HUIUS ARGUMENTI.

Nam quomodo fieri posset, ut per annos denos & novenos unum necesse esset solito dierum lunari numero auferri, si non hoc velocitas aliqua lunaris gyri paulatim toto circulo decemnovenalis tempore procuraret? Auferretur enim luna una dies per novem & decem annos, quia in fine decemnovenalis cycli, III. Kalend. Augusti, ubi debuisset trigesima esse, sit prima. Hoc igitur secundum Aegyptios, quorum sententiam in hac ratione nos sequimur, similiter secundum quosdam septimo Kalend. Decemb. ubi debuisset esse trigesima, sit prima: & ubi prima, sit secunda: & ubi secunda, sit tertia: & reliqua usque ad finem anni.

Denique Anatholius qui verissimo in aequinoctio verno initium mensium, & caput circuli totius terminumque decernit. Anatholius autem non eo ordine facit cyculum suum quo nos: nam ubi apud nos est octavus annus, scilicet octavas, apud illum est decimusquartus annus cycli sui. Ergo luna quae fuit anno praeterito, id est, anno decimo tertio, octava, non adjecti XI. sed XII. sit saltus: & sit sequenti anno, id est, decimo quarto, in aequinoctio vicefima: apud illum enim octavo Kalend. April. aequinoctium est. Est ergo inter nos & illum una luna semper, quoniam ille ad meridiem ad meridiem computat lunam. Itaque septimo anno cycli nostri est luna undecimo

Kalend. April. sexta. decimo Kalend. septima. nono Kalend. octava. octavo Kal. nona, quam ille octavam facit: adiciensq; illi duodecim sequenti anno, hoc est ogdoas, est vigesima. Et ideo dixit. De octava in vicissimam, dum apud nos est de nona in vicissimam, qui nō adhuc fecimus saltum. At contra Victorius tertio ante finem ogdoas anno, hanc interferendam censuit lunam Kal. Ianuar. de quarta in decimam sextam convertens. Contrā, scilicet sententiam Anatholi. Altera scilicet anno. Kal. Ianuar. de quarta in decimam sextam convertens, scilicet dum nos de quarta in quintam convertimus lunam Kal. Ianuar. qui in fine decemnovenis saltum sumus saltum. Et ideo minorem etate lunam habemus. Ille enim de quarta in decimam sextam convertit, ut quæ fuerat quarta, in quinto anno in Kal. Ian. sequenti, id est septimo anno in istem Kal. quæ debuerat computari decima quinta, propter saltum computabitur decima sexta. Et ideo dixit. De quarta in decimam sextam, dñi apud nos est de quarta in decimam quintam, qui non fecimus adhuc saltum. Porro Ægyptii, in quorum sententia Catholica nunc consentit Ecclesia, eandem mutationem primo anno circuli decemnovenis saltum facientes epactas lune annuas, quarum locus est in undecimo Kal. April. de decima octava in nullam facere saltum. Ecclesia & eum est, quod in Latinum vertitur convocatio, propter quod omnes ad se vocet. Catholica, universalis sive generalis interpretatur. Non enim sicut conventicula hæreticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum terrarū orbem dilatata diffunditur: pro peregrinatione autem presentis Ecclesia Syon dicitur, eo quod ab huius peregrinationis longitudine posita, promissionem verum caelestium spe, ulitur, & idcirco Syon, id est speculatoriam accipit, pro futura verò patriæ pace Hierusalem vocatur, quia Hierusalem pacis visio interpretatur. Item, De decima octava in nullam facere saltum, in nullam, i. trigessimam, in fine enim decemnovenis cycli fit luna in Kal. Mart. per argumentum XXVII. computat illam, & invenies in isto anno in undecimo Kal. April. lunam decimam octavam: adde ad XVII. non undecim feci in ceteris annis, sed duodecim propter saltum, & invenies in primo decemnovenis circuli anno in undecimo Kal. Apr. lunam tricesimam. Et hoc est quod dicit, De XVIII. in nullam, id est, in tricesimam. Annus lunaris est minor solari in undecim diebus, & ideo ut annus lunaris conveniat ad solarem, epactæ sequenti anni supra epactas antecedentis anni in duodecim diebus. Et propterea ascendunt in ipso anno de decem & octo, in nullam, scilicet epactam, id est, in triginta, duodecim additis. Semper enim quando saltus est, addantur duodecim atque luna, in alio vero annis undecim. Qui saltus naturaliter in ultimo anno decemnovenis circuli ponitur, & ideo Anatholus & Victorius non in congruo loco ponunt saltum dum in alio annis eum ponunt, ideoq; annum eundem, si nō bissextus assit, diebus CCCCIII. consummantes. Subaudi, si verò bissextus ipso anno fuerit, tunc recipit ipsam lunam causa bissexti, quam perdidit, causa saltus: quia in bissexti anno una atque luna crescit, scilicet in mense Februario, & habet ipse annus dies CCCCIV. Et in ipso anno ubi saltus fit, una atque luna decrescit, & habet ipse annus trecentos octuaginta tres dies: quartus vero ratione saltus assumitur. Qui profecto saltus non alibi apertius quam duodecimo Kalend. April. a primis die, videtur anno reddendus, scilicet iuxta naturam: amen non ponitur ibi saltus, propter terminalem. Quem à decima quarta luna Pascha ultimi id est, decem & novem anni, usq; ad decimam quartam ejusdem primi numerare curamus. Ideo Dionysius prædictum annum à decima quarta luna, & nō à decima quinta inchoat, ne propter saltum luna unus eidem anno dies deesse videatur. Sed tamen talis compositio, id est, ut unus dies pro duobus computetur, nil prodest: quia nullo modo CCCCIV. sed revera CCCCIII. constat diebus. Non enim movere hoc quempiam debet, quod Dominus Beda saltum luna duodecimo Kal. April. die aptum esse dicit: quia ipse quoque statim subinfert, sive hic, scilicet duodecimo Kal. April. sive illic, scilicet in luna Novembri, sive alibi, scilicet tertio Kal. August. sicut Ægyptii, fecerunt, & c. iuxta exemplum videlicet Ægyptiorum, qui hoc in penultimo anni sui mense qui est noster Iulius, facere perhibentur. Ægyptii enim in suo penultimo mense, id est, in Iulio, dum à Septembri annum incipiunt, ponunt saltum sicut quidam in penultimo faciunt nostro, i. in Novembri. Et ideo in decimo nono anno, quando saltum faciunt, non ascendit luna Iulii trigesima: una luna videlicet causa solis amissa, sed vigesima nona: ob id luna Kal. August. tertia redditur, quæ iuxta argumentum secunda computatur. Tertio Kal. August. apud Ægyptios saltus ponitur, id est prima luna loco tricesimæ: inde venit tertia luna in Kal. August. ipso anno. Illi autem qui saltum ponunt in septimo Kal. Decemb. id est, primam lunam loco tricesimæ computant septimam lunam in Kal. Decemb. ipso anno. Et ab Augusto usq; ad Decembrem discordant cum Ægyptiis, qui calculatorum tenent palmarum, eo quod simul tertio Kal. August. non faciunt saltum. Post hæc autem ad unam concordiam. Sed tamen rectius Ægyptii, quam illi terminant saltum, quia illi in Kal. Septemb. & Octob. nec non & Novemb. discordant eum epactis Ægyptii vero in uno tantum id est, Kalend. August. ut supra à dictum est.

SCHOLIA IN CAP. XL. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Lune saltus hæc ratio est, quod plus temporis per embolismos intercalatur in lunaribus temporibus, quam ipsa requirit: velocior enim est paulo quam computatur. Exiguum namq; in quo citius ad solem redit, propter minutam sectionem non potest facile animadverti: quæ temporis superfluitas tollitur anno decimo nono, à prima detractio. Eodem modo, ut supra docuimus, plus intercalari in annis bissextilibus, quam omnino sol requirit: unde fit ut bruma nostra atque ante idus Decembres proveniat, quæ sicut Cicero in temporibus iuxta Kalendas Ianuarii: sed hic temporis redundancia, saltum tollitur propter tarditatem.

QUARE LUNA ALIQUOTIES MAIOR QUAM COMPUTATUR,
APPAREAT. CAPUT XLI.

Notandum sanè, quod huius ratio saltus lunaris, longa sui facit: exundantia crementi lunam aliquoties majorem quam putatur videri, adeo ut etiam die tricesima vesperscente illam non gracilem in celo apparere contingat, & quanto circuli decemnovenis terminus amplius instat, tanto hoc crebrius patitur, causa existente peripica, quod saltus ille, de quo loquimur, jam maxima tunc sit ex parte perfectus. Sed in naturalis assertionem veritatis, quæ & Niceno Concilio probata firmatur, hæc est specialiter regula tenenda, ut lunæ ætatem non iuxta quosdam à meridiana vel dimidia post meridiem, sed à vespertina potius hora mutare noverimus: quia nimirum luna quæ vespere primum mundo exorta est, vespere inis ex eo tempore horis necesse est aliam aliamque sumat ætatem, singulas quasque vicenis & quaternis explicans horis, sicut è contrario sol qui manè primo ortus est, teste Genesis scriptura, à mane usque ad mane diem complevit unum. Quid enim rationis est, lunæ mutationem meridianis computari ab horis, cum nec impotia tunc in celo, nec sit regressa super terram, sed nec ulla legis solennia meridianis vel promeridianis, sed omnia vespertinis incipiant simul & consummentur in horis? Nisi forte quia Adam peccans ad auram post meridiem increpatus à Domino, & de paradisi gaudiis est pulsus, ad remunerationem celestis vitæ, quam sæculi huius ærumna mutavimus, mutatio lunaris, quæ crementis decrementisque perennibus labores nostros imitatur, in ea specialiter qua exulare cœpimus debuit hora notari: ut ex ipsa lunaris hora mutationis quotidie vesiculæ illius admoneremur: quia stultus ut luna mutatur: nam sapiens cum sole permanebit, suspiraremsque ad illam ardentius vitam pacis æternæ beatissimam, quando erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septemplex sicut lux VII. dierum. Verum quia sicut scriptum est, à luna signum diei festi, & quo modo prima lunæ lux à vespere mundum irradiavit, ita omnis dies festus in lege à vespere incipit, in vespere perfici debere præcipitur, congruentius ætas lunaris à vespertina hora quam aliunde nova computabitur: eandemque ætatem quam vespere inchoat, sequentem usque servabit ad vespere. Et siquidem eam paulo ante vespere accendi à sole contigerit, mox sole occidente primam computari & esse necesse est: quia videlicet illam temporis horam, quæ primum terris fulgere cœpit, adiit. Sin autem post occubitum solis accendatur, non tamen primam priusquam vespere

viderit,

videri, sed tricesimam potius oportet æstimare. Etiam si XXIII. horas post occasum solis accensa supplerit, illam tamen, quam occidente sole habuerat, ne primæ conditionis ordo turbetur, usque ad alium ejus occasum retinere debet ætatem. Nec mirum lunam cum tot horas nova transegerit manifestam in cœlo monstrari, cum aliquoties etiam sexta vel septima post accessionem appareat hora. Sæpè namque evenit, maximè postea in Ariete, una eademque die illa mane lunæ & vespere cerni, motu videlicet ac ascensionis circa meridiem factæ. Quod si qui gravius huic insistenti quæstioni, dixerit se novam lunam eo anno quo saltus inferendus est, hoc est, ultimo circuli decenovenalis bido priusquam prima caneretur multis cum testibus vidisse, id est, quarto Nonarum Aprilium die, cum ejusdem anni XIV. Iuna Paschalis in circulo memorato XV. Kalendarum Majorum sit adnotata, ideoque non nisi pridie Nonas Aprilis esse prima valeat, rationemque à nobis hujus causæ exegerit, hic nostra publicitas, ne sui fragilitate deficiat, ad paternæ, imò divinæ auctoritatis auxilium concurrat. Paternæ etenim auctoritatis subsidio fulcimur, dum Nicenæ Synodi scita secta mur, quæ quartas decimas festi Paschalis lunas tam firma stabilitate præfixit, ut decenovenalis earum circuitus nusquam vacillare, nunquam fallere possit. In quo videlicet circuitu, lunam Paschalem anni de quo agitur II. Nonas Aprilis fieri primam nulli calculatum in dubio est. Ideoque hanc aliter definire nulli fidelium fas est. Quid enim? nunquid credendum est quia illam quam nos IV. Nonas Aprilis novam vidimus lunam, nemo viderit de illis CCCXVIII. Pontificibus, qui in Nicæno Concilio residebant? Nemo de minorum cœtu graduum, qui illorum consiliis aderant & statuerunt? Et non potius intelligendum in dubio est, quia cum lunam anni illius Paschalem à pridie Nonas Aprilis incipere signabant, aliud majus periculum per hoc declinaverint, ne videlicet si aliter decernerent, indissolubilis ille communium annorum & embolismorum status solveretur, quem inviolabiliter observandum divinæ legis auctoritate Hebræis tradentibus agnoverant. Sed & specialibus divinæ auctoritatis indicibus observantiam lunarem quam tenemus defendimus. Legimus namque scribente B. Cyrillo Alexandriæ Episcopo, quia Bachomius monachus insignis factis Apostolicæ gratiæ, fundatorque Ægypti cœnobiorum ediderat ad monasteria quæ regebat literas, quas Angelo dicente perceperat, ut non errorem incurreret in solennitatis Paschalis ratione, scirentque lunam primi mensis in anno communi & embolismo. Legimus eodem referente Cyrillo, quia si non scripsisset Synodus Nicæna cyclum lunarem primi mensis, sufficere et cyclus lapidis Silentis in Perùe ad exemplum rationis Paschalis, cujus candor interior cum luna primi mensis crescit & decrescit. Legimus item scribente sancto Paschasino Lylibæo Antistite ad beatissimum Papam Leonem, quia tempore Zosimi Papæ cum esset ultimus circuli decenovenalis annus, & declinarent quidam decimo Kalendarum Majorum die Pascha tenere, celebrantes octavo die Kalendarum Aprilium, id est, pro embolismo communem tenentes annum, quæ esset Paschalis observantiæ veritas multiplici miraculo supernæ virtutis claruerit. Quædam, inquit, vilissima possessio Melchinas appellatur, in montibus arduis ac sylvis densissimis constituta, illic per parva atque vili opere constructa Ecclesia est, in cujus baptisterio nocte sacrosanctæ Paschalis, baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se se repletur, paucisque qui fuerint consecratis, cum deductorium nullum habeat, ut venerat aqua, ex se se ducit. Tunc ergo sub sanctæ memoratæ Papæ Zosimi usque ad lucem aqua non veniente, non consecrati qui baptizandi fuerant recesserunt. Illa verò nocte qua lucebat in diem Dominicam decimo die Kalendarum Majorum, fons facer hora competenti repletus esse, evidenti ergo miraculo claruit, occidentalium partium fuisse errorem. Liqueat itaque quia vetus hæc de hac ætate lunari quæstio est, etiam olim B. Papæ Leonis industria diligenter exquisita, ipsa est quæ longam inter orientis & occidentis Ecclesias gravemque controversiam fecit. Hæc & Hilarius Papam post tot Nicæni concilii tempora novum cyclum petere, & Victorium Paschalem novum condere persuasit. In hujus certamine præfatus Papa Leo, adnitente Prospero viro doctissimo ac discretissimo vincere sedulus, insistens tandem unanimitate eorum, qui Nicæni synodi decretis invincibiliter adhererebant, laudabiliter vinci gaudebat. Vnde mihi meique in eadem quæstione nil melius agendum, nil dicendum reperio, quam quod. Iam facile comperio, qui nobis in tantum scientia, merito, auctoritate præcellit, certam videlicet patrum reverendissimorum sententiam in eis quæ nobis dubia sunt & incerta lectari. Neque enim putandum est, nos vel acutius antiquis diverfitatem lunaris discursus deprehendere, vel salubrius posse dignoscere, quæ in eadem diverfitate potissimum sit via sequenda.

GLOSSÆ IN CAP. XLI. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bridefero Ramefensi.

Quid enim rationis est luna mutationem meridianis computare ab horis, cum nec imposita tunc in celo, nec sit egressa super terram. Sed nec ullæ legis solemnitas meridianis vel post meridianis, sed omnia vespertinis incipiunt, simul & consummuntur in horis. nisi forte quia Adam peccans, ad auram post meridiem in reparatus à Domino & de paradiso est gaudii pulsus, quia exulare cepimus, debuit hora notari, cum dicitur lune intrum in meridiem, quæ deservivam habet naturam, recolamus & nos eadem hora de paradiso expulsos & deservivam inchoasse Gregorius. Neque enim Adam post culpam in divinitatis substantia videre Dominum potuit, sed increpationis verba per Angelum audivit. De quo scriptum est: Cum audisset vocem Domini ambulantis in Paradiso ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi. Quid est enim quod post peccatum hominis in Paradiso Dominus non jam stat, sed deambulat: nisi quod lux serventiar accesserat, & peccatricem animam culpe suæ frigora constringebant? Increpavit ergo Adam deambulans, ut cæcis mentibus nequitiam suam non solum sermionibus, sed etiam rebus aperiret quatenus peccator homo & per verba quod fecerat autiret, & per deambulationem amisso æternitatis statu invariabilitatis suæ inconstantiam cerneret: & per auram fervore charitatis expulso, torporem suum animæ adverteret: & per declinationem solis cognosceret, quod ad tenebras propinquaret. Lege in moralibus librum vigesimum nonum, in quo hæc sacra verba inveni. Remigius: Placuerat autem Dominus Deus paradysum voluptatibus à principio, id est, in initio remotis aquis à superficie terræ, & in unum collectis. Vbi autem nos habemus, Paradysum à principio: quidam codices habent. Eden ad orientem. Ex quo possumus conicere, Paradysum in oriente situm, in quacunq; autem orbis parte sit, scimus eum terrenum esse, & interjecto oceano & montibus oppositis, à nostro orbe longè remotissimum. Est enim in altissimo loco situs pertingens usq; lunarem circumulum, unde & illuc aqua diluvii minime pervenisse dicuntur.

In quo posuit hominem. Ex hoc quod posuit in paradysum homo dicitur, datur intelligi, non ibi eum fuisse conditum, sed in hac nostra mortali terra quia prævidit illum divinæ præscientia illic peccaturum, & ob hoc ab illa sancta terra in hanc convallens miseræ propellendum. Allegoricè autem paradysum præsentem significat Ecclesiam, quæ rectè hortus deliciarum dicitur, dum nobis in ea spirituales deliciae administrantur. Lignum vitæ in medio paradysi, Christus est in medio Ecclesiæ. De quo per quendam sapientem dicitur: Lignum vitæ est his qui apprehenderint eum ipse est etiam fons, qui de patris substantia descendens ad irrigandam suam suam venit Ecclesiam. De quo per Zachariam dicitur: Erat fons patens domui David, in abluionem peccatorum & menstruata. Domus David, sancta est Ecclesia, cui id est, ad cuius salutem patet fons, id est, Christus in abluionem peccatorum: Peccator est, qui malum quid mente cogitat, operibus exequitur. Menstruata est, quæ alienam carnem non tangit, sed propria sedatur: significat peccatricem animam, quæ malum quod cogitat, nequaquam effectum explet unde non extrinsecus quasi aliena carne destituitur, sed intrinsecus velut propria carne suis cogitationibus inquinatur. Suspiramus itaq; ad illam ardentius vitæ æternæ pace beatissimam, quando erit lux luna sicut lux solis, & lux solis septem diebus sicut lux septem dierum. Et erit lux luna sicut lux solis, & lux solis septem diebus sicut lux septem dierum. Quando erit

est: Tunc cum fuerit cælum novum, & terra nova. Omnia quæ omnipotens Deus per spacia sex dierum operatus est, propter hominem facta sunt, in cuius lapsu omnia elementa detrimentum sustinuerunt. Nam terra a nece spinas & tribulos non proferebat. Aer iste non tante et asperitatis erat, sed purus erat. Sic sol, & luna, & sidera detrimentum sui luminis sustinuerunt. In die autem iudicii, determinatio illorum examine, cum fuerint omnes reprobi, unacum diabolo in inferno conclusi, suffollet se Dominus Iesus pariter cum corpore suo, quod sunt omnes electi, in cælum: & tunc intuebitur sibi luna splendorem solis, & sol septem iter lucebit quam modo, sicut lux septem dierum, hoc est multipliciter: & recipiet lumen & splendorem solis quem amisit peccante primo homine. Dicit etiam beatus Hieronymus in libro *Creationum*, quod neque sol neque luna ad occasum ventura sint postea, sed in loco quo creata sunt, sine fine manebunt. Iuxta illud Abacuc: Sol & luna steterunt in habitaculo suo: pro eo quod est, stabunt. Et quare hoc? Ne claritate solis sive lune illi qui apud inferos erunt, perfruatur. De hoc etiam statu dicit Esaias: Non occidet tibi ultra sol tuus, & luna tua non minuetur, Item Esaias: Et erubescet luna, & confundetur sol, cum regnaverit Dominus in Syon & in Hierusalem. Erubescet luna, id est, tacebit in die iudicii, & confundetur sol. Nunquid ita confundentur ut cadant de cælo? Non, ipse Dominus ait: Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & virtutes cæli movebuntur. Dicit enim B. Augustinus, quia neque sol neque luna, neque stella lumen suum amittent: sed ad comparationem vere lucis quæ est Christus, omnia sidera & luminaria videntur obscurari. Quem enim splendorem præstat lumen cerei si positum fuerit in medio radio solis, aut quid luminis auget cernentibus illud? Nullum, lobel. Sol converteretur in tenebras, & luna in sanguinem. Hoc in passione Domini partim factum, partim ante diem Domini magni, id est, iudicii futuram creditur. Tunc enim sol obtenebratus est, sed luna in sanguinem versa palam hominibus apparere non potuit: quæ tunc, ut puta in pascha decima quinta existens, interdum fuerat mortalium visibus obiectu telluris occulta. Aliiter. Sol converteretur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis: hoc est splendor quorundam fidelium ultima tribulatione deficiens obscurabitur, & Ecclesia martyrum sanguine cruentabitur. Sin autem post occubitum solis accendatur, non tamen prima prius quam vesperam viderit, sed trigessimam potius oportet estimari. Si enim ante vesperam accendatur luna, non propter hoc ante vesperam computatur prima, sed in vespere. Similiter si post vesperam, id est, post occubitum solis accendatur, non computabitur propter hoc prima, donec ad aliam vesperam venerit, & ibi videatur, id est, vespere, sicut propter primam conditionem. Quod si quis gravius huic insistenti questioni, dixerit se novam lunam eo anno, quo salus inferendus est. Hoc est, ultimo circuitu decemnovenalis biduo, priusquam prima eaneret, multum cum testibus vidisse, id est, quarto nonarum Aprilium die. Ex hoc autem probatur, quia naturaliter in ultimo cycli decemnovenalis anno ponitur salus, quod penè omnes luna ipsius anni videntur biduo antequam dicentur primæ, quod in aliis annis nullo modo fit. Et hoc solitum est fieri in appropinquatione salus, in elongatione vero sicut videtur, ita computatur. Paterna etenim auctoritas subsidio sulcitur, dum Nicæna Synodus scita sceltur, quæ decimas quartas festi Paschalis lunas tam firma stabilitate præfixit, ut decemnovenalis earum circuitus nunquam vacillare, nunquam fallere possit. Nicæna civitas est metropolis Bithyniæ, in qua Constantinus imperator, sicut decimus liber Ecclesiasticæ historia narrat, congregavit Synodum, CCCXVIII. Episcoporum, ubi Arius anathematizatus est. Inde dicitur Nicæna Synodus, quæ in Nicæa facta est. Synodus autem ex Græco interpretari potest, comitatus vel cætus: cætus vero conventus est vel congregatio, à cœuendo, id est, conveniendo in unum. Vnde & conventus est nuncupatum, sicut conventus cætus vel concilium, à societate multorum in unum. Scripta sunt, quæ plebes tantum constitunt: & vocata scita, quod ea plebs sciat, vel quod sciscitatur & rogat ut fiat. Quid enim? Nunquid credendum est, quia illam quam nos quarto nonas Aprilis novam vidimus lunam, nemo viderit de illis trecentis decem & octo Pontificibus qui in Nicæno Concilio resedebant? Viderunt ergo illi accendi lunam in quarto nonas Aprilis, nec tamen primam dinumeraverunt eam, ne contrarietas communis & embolismi regula inde nutretur. Tunc ergo sub sanctæ memoriæ Papa Zosimo, usque ad lucem aqua non veniente, non consecrari qui baptizandi fuerant recesserunt. Tunc idem octavo Kalend. April. die quando ipsi sanctum Pascha celebrandum esse putabant. Baptismus Græcè, Latine tinctio interpretatur. Quæ idem tinctio dicitur, quia ibi homo spiritu gratiæ in melius immutatur, & longe aliud quam erat efficitur. Nam sicut aqua purgatur extrius corpus, ita laenter eius mysterium per Spiritum sanctum purificatur & anima, cuius sanctificatio ita est: Invocato enim Deo, descendit Spiritus sanctus de cælo, & medicatus aquis sanctificat eas de semetipso, & accipiunt vim purgationis, ut in eis & caro & anima delictis immundatæ mundentur.

Laudabiliter vinci gaudebat. Gaudebat enim superari ab orientibus, qui secundum Nicæni Concilii definitionem faciebant, quamvis suis occulentibus favere videretur.

SCHOLIA IN CAP. XII. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Notandum sanè. Facile hoc liquet ex superiori capite, uni namque mensi detrahatur, quod singulis (si fieri possit) oportuit. Subita igitur detractio facit, ut luna, iusto majorem ostendat ætatem, quam computatur, facta unius diei detractio.

Bachomius monachus insignis. Hujus Bachomii, seu ut alii scribunt, Pachubii libellum, non per natus sum à studio quodam, qui dum mihi copiam faceret, propter antiquitatem & pietatem iudicari dignum esse ditione.

DE CIRCULO DECENNOVENALI

CAPUT XLII.

Decemnovenalis circuli ordinem primus Eusebius Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, ob quartas decimas lunas festi Paschalis, ipsumque diem Paschæ invenit, compositum, eod quod luna cujuslibet ætatis post tantum temporis ad eundem redeat anni solaris diem: non quod Ægyptus, vel cætera per orientem Christi Ecclesia, verum eatenus lunæ cursum, vel diem necierit ritè invenire Paschalem, sed quia ea quæ ipsis temporibus annuatim cum labore investigata, & per orbem mandata sæpius in questionem venire solebant, facilius præfixa semel regula circulari semper observari, & sine scrupulo ambigendi poterant edisci. Denique fertur antiquitus Alexandrinæ Ecclesiæ antistitis delegatum, ut officiosè operam curamque investigationi computi Paschalis impenderet, quatenus Pontifici Apostolicæ sedis adnuncians, per eum diem Paschæ solennem cæteros Ecclesiarum principes agnoscere faceret. Unde beatus Martinus papa Leo Martianum principem postulans, ut Alexandrino Antistiti delegaret, quatenus Paschale sancti Theophili, in quo VIII. Kalendarum Majorum die Pascha videtur affixam, diligenti perscrutaretur examine, arbitratus ab eo non rectè memoratum diem fuisse conscriptum, inter alia hæc dicit. Studuerunt quidem sancti Patres occasione huius auferre, omnem hanc curam Alexandrino Antistiti delegantes, quoniam apud Ægyptios huius supputationis antiquitas tradita videbatur esse periticia, per quem quotannis dies prædictæ solennitatis sedi Apostolicæ indicaretur, cuius scripti ad longinquiores Ecclesias indicium generare percurreret. Verum ut huiusmodi labor aliquando quiesceret, composuit memoratus vir circulum nunc longè latèque notissimum, quo decimas quartas lunas primi mensis ex ordine comprehendendo, diem Paschæ, qui mox sequenti Dominica futurus erat, facillimè cuilibet invenit, relinqueret. Cujus circuli Proterius Alexandrinæ urbis Antistes, ad inquisitionem sancti Papæ Leonis, luculentissimam reddens rationem, talis rescripti ab eo meruit tenore prædicari. Latificaverunt me literæ dilectionis tuæ, quas fratres & coepiscopus noster Nestorius pio adoptavit officio. Oportebat enim ut ab Alexandrinæ Ecclesiæ Præsule talia scripta ad sedem Apostolicam mitterentur, quæ ostenderent magisterio beatis Petri Apostoli hoc ab initio per beatum Marcum eius discipulum didicisse Ægyptios, quod constat credidisse Romanos.

GLOS.

GLOSSE IN CAPUT XLII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bridefero Ramebenſi.

Cyclum decennovenalem, propter quartas decimas lunas paschales Nicæna Synodus instituit, eod quod ad eundem anni solaris diem unaquaque luna per decem & novem annos, ducentis triginta quinque circumsacta vicibus inerrabili cursu redeat, qui dividitur in octo adas & Hendec adas: hoc est, in octo & undecim annos. Octo enim anni lanares, totidem annos solares duobus tantum diebus transcendunt, quorum alter ad complementum accurrit hendec adas, alter ratione saltus absumitur. Alioquin hendec adas solaris uno die transiret lunam, sicet quidam violenter hos dies, ex bissextis octo annorum suppleri nitantur, cum bissextus soleat in mensis Februarii soli superfluis, & luna futuro tempore nihil prajudicare, & ipsi nullam hendec adas bissextam addant. Vt ergo a peritius dicam, duo luna dies, qui superflui in octo adas, duos qui defunt in hendec adas supplebunt.

Circulum decennovenalem. Cycli lunaris, & cycli decennovenalis penè idem sunt: nam decem & octo anni ambo implentur. Sed in hoc distant, quia per cyclum lunarem, qualis sit luna in Cal. lanuar. reperitur, ubi & initium est anni, & ubi ipse circulus inchoatur: per cyclum verò decennovenalem, quomodo pascha debeat pronuntari, deprehenditur. Eius initium i. q. luna paschalis sit.

Dicitur autem decennovenalis, quia decem & novem expletur annis, estque compositum nomen, ex decem, & novem, & anno. Eod quod, id est, propter eam institutionem decennovenalem, ad eundem, scilicet terminum paschalem, in quo semper sit luna paschalis XII. qui terminus semper à duodecimo Cal. April. usque in decimum quartum Calend. Majas.

Decennovenalis circuli ordinem Eusebius Cæsareæ Palæstina: Episcopus ob quartas decimas lunas festi paschalis, ipsi sumque diem Paschæ invenendum composuit. Quod autem superius Dominus Beda dicit, cyclum decennovenalem propter quartas decimas lunas paschales à Nicæna Synodo institutum fuisse, verum dicit, & sic intelligendum est. Multi autem prius in hoc multis modis laboraverunt, sicut prædictus Eusebius, Hippolytus Episcopus, Theophilus Alexandrinus, Prosper quoque natione Aquitanus, atque Victorius, nec non & Cyrillus Alexandrina urbis Episcopus, qui multiplicatis eiusdem festivitatis rationibus, multiplices circulos ediderunt. Postea verò quicquid de hac re ipsa Synodus firmius reperit, confirmare studuit, sicut liber decimus Ecclesiasticæ historiae in hunc modum refert. Igitur cum de his prout divinarum legum reverentia poposcerat, decrevisset, sed & de observatione paschæ antiquum canonem, per quem nulla de reliquo varietas oriretur, Ecclesiis tradidisset, omnibus rite dispositis Ecclesiarum pax & fides, in Orientis atque Occidentis partibus una atque eadem servabatur. Cycli autem vocatur, eod quod in orbem digestus sit, & quasi in circulo dispositus, ordinem complectitur annorum sine ulla varietate, & sine ulla arte.

SCHOLIA IN CAPUT XLII. BEDÆ PRESBYTERI.
de temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Decennovenalis circuli Eusebii. Decennovenalis circulus ad lune computationem factus est, constans novem numerorum ordinibus, quorum primus continet annos Domini: secundus, indictiones: tertius, epactas: quartus, concurrentes: quintus, cyclos lunares: sextus, decimas quartas lunas: septimus, dies Dominicis paschæ: octavus, luna et ætem eiusdem diei: nonus, octo adas & hendec adas, quorum denique Beda rationem reddet.

DE EMBOLISMIS ET COMMUNIBUS ANNIS.
CAPUT XLIII.

Dividitur autem circulus idem in Embolismos, annosque communes, quos Hebræorum quoque præcorum auctoritate constat observatos: communes quidem annos, id est, CCCLIV. dierum XII. embolismus autem, id est, CCCLXXXIV. dierum, continens VII. Primus namque & secundus communes: tertius est embolismus: quartus & quintus communes: sextus embolismus: septimus communis: octavus embolismus: nonus & decimus communes: undecimus embolismus: duodecimus & tertiusdecimus communes: quartusdecimus embolismus: quintusdecimus & sextusdecimus communes: septimusdecimus embolismus: octavusdecimus communis: nonusdecimus embolismus. Qui ut, æque, sicut & supra dictum est, ab exordio primi mensis, quem Hebræi Nisan vocant, hoc est, ab accensione lune paschalis initium sumunt, cujus exordium mensis hac regulâ debet observari, ut nunquam luna paschæ XIV. verum præcedat æquinoctium, sed vel in ipso æquinoctio, hoc est, XII. Calendarum Aprilium die, vel eo transgresso legitima procedat. Unde sicut ab octavo Iduum Martiarum, usque in Nonarum Aprilium diem lunaris anni sint quærenda primordia. Ipsa autem luna decima quarta, cum primùm XII. Calend. April. cum novissimè XIV. Calend. Majas occurrendo, diem festi paschalis ab XI. Calend. April. usque VII. Calend. Majas faciat inquirendum. Embolismorum autem, sicut Dionysius ait, ista ratio probatur existere, quod annorum communium videtur damna suppleri, quatenus ad solare tempus lunaris exequatur excurſio. Quamvis enim solis annu cyclum per singulos menses luna circumeat, tamen eius perfectionem duodecim suis mensibus implere non prævalet. Denique in annis communibus ad rationem solaris anni undecim dies lunæ deesse cernuntur. In embolismis verò decem & novem diebus eundem annum videtur solarem luna transcendere. Et Hebræi quidem, qui solos lunares in lege noverant & observabant menses, juxta naturalem lunæ cursum tricenis, undetricenisque diebus communium annorum menses duodenos explicabant, & tertio vel secundo ubi decebat anno, tertiumdecimum in fine anni mensis triginta dierum apponebant embolismum. Porro Romani, qui dispares habent menses, non uno quolibet in loco embolismos computando interponere voluerunt, sed potius ubilibet mediis anni temporibus vacuum congruumque inter Calendas locum invenire potuissent. Primam igitur embolismorum lunam IV. Nonas Decembris, secundam quarto Nonas Septembris, tertiam pridie Nonas Martias, quartam pridie Nonas Decembris, quintam quarto Nonas Novembris, sextam quarto Nonas Augusti, septimam tertio Nonas Martias nasci dixerunt: solertissimè quantum potuerunt curantes, ut cujuscunque ætatis luna in Calendas occurrisset, ipsa ejusdem mensis luna diceretur esse putanda. Quod tamen non usquequaque valuerunt obtinere propter præfixum paschalis lunæ cursum, cujus cum extrema nonnunquam in Calendas Majas incurrant, & secundum quoque, vel etiam tertium post Calendas diem teneant, non tantum Maii mensis, sed potius Aprilis lunæ, sicut semper esse dicenda est.

GLOSSE IN CAPUT XLIII. BEDÆ PRESBYTERI,
de temporum ratione: auctore Bridefero Ramebenſi.

Dividitur autem circulus idem in Embolismos, annosque communes, quos Hebræorum quoque præcorum auctoritate constat observatos. Emblemata, varietas pavimenti, vel abundantia. Inde embolismus annus dicitur superabundans. Embolismi autem anni & communes sic inveniuntur. Si enim à decima quarta luna paschæ precedentis, usque ad decimam quartam sequentis CCCLXXXIV. dies

fuerint, embolismus annus est: si verò CCCLIV. communis. Denique in annis communibus ad rationem solaris anni VI. dies lune desse cernuntur: in embolismo verò decem & novem diebus eundem annum solarem videtur transcendere. Annus autem lunaris minor est solare diebus undecim. Qui colliguntur per tres annos, & sunt triginta tres dies, unde tertio anno embolismus fit: hoc est, augetur tunc annus luna triginta diebus, quomodo undecim tres ducti, triginta tres faciunt. Tres autem qui super sunt, adfectu tribus trium annorum sequentium qui super sunt, etiam triginta sex sunt. Quos sex duobus annis adijce, quibus viginti duos dies, ex undecim bus solaris anni, & sunt dies viginti & octo. Propterea septimum annum non sequitur communis, quomodo adijciuntur statim viginti & octo dies, unde unus mensis fit: licet duo desint dies, qui tamen ex hendecade solare complentur, si eundem prætere eos errare, qui putant quod annus solaris simul & communis vel embolismus incipiant. Nam in initio anni decemvenalis circuli in accensione lune, mensis Aprilis finis est embolismi. Verbi gratia: Præsenti anno, qui est septimus circuli decemvenalis, finis erit embolismi in accensione lune April. quoniam anno præterito, id est, sexto decemvenali ab accensione lune Aprilis initium sumpsit. Commemorandum quoque quiddam luna embolismi nullius mensis est. Porro Romani, qui dispartes habent menses, non uno quolibet in loco embolismi computando interponere voluerunt, sed potius ubilibet medijs anni temporibus vacuum congruuntque inter Calend. locum invenire potuissent. Primam igitur embolismorum lunam, quarto Non. Decem. tertiam, pridie Non. Mart. quartam, pridie Non. Decem. quintam, quarto Non. Novemb. sextam, quarto Non. August. septimam, tertio Non. Mart. nasci dixerunt.

ARGUMENTUM DE SEPTEM LUNATIONIBUS EMBOLISMORUM.

In primo igitur anno embolismi, hoc est, in octavo de tertio, sunt epactæ viginti duæ, & idem est luna in Cal. Septemb. & Octob. vigesima septima: in Cal. Novemb. & Decemb. vigesima nona. ipsa autem luna quæ vigesima nona est in Cal. Decemb. & extinguitur illi, sua luna est. Illa verò luna, quæ in quarto Non. Decemb. incipit, & terminatur trigesima, secundo Cal. Ianuar. embolismi est: quæ autem in Cal. Ianuar. est prima, luna ipsius est, quæ am & ipsam trigessimam terminare debet. Ecce invenisti lunam embolismi in primo anno embolismi, secundo Cal. Ianuar. trigessimam.

DE SECUNDO ANNO EMBOLISMI, hoc est, in Octavo de quinto.

In secundo anno embolismi, id est, in octavo de quinto, sunt epactæ viginti quinque, luna verò in Cal. Septemb. trigesima: & extinguitur illic, quæ luna ipsius est. Illa autem luna, quæ incipitur prima in quarto Non. Septemb. & finitur trigesimo in Cal. Octob. embolismi est: & illa quæ incipit prima in sexto Non. Octob. & in tertio Cal. Novemb. finitur, vigesima nona luna Octob. est. In Cal. Novemb. & Decemb. fit luna secunda, in Cal. Ianuar. quarta, sicut ordo est.

DE TERTIO ANNO EMBOLISMI, hoc est, in Octavo de octavo.

In tertio anno embolismi, id est, in ultimo anno octo adis, sunt epactæ septendecim, luna verò in Cal. Septemb. & Octob. vigesima secunda. In Cal. Novemb. & Decemb. vigesima quarta. In Cal. Ianuar. vigesima sexta. In Cal. Februar. vigesima septima. In Cal. Mart. vigesima sexta. In Cal. April. & Maii, vigesima septima. In Cal. Iunii & Iulii, vigesima nona. In Cal. Augusti, prima. In Cal. Septemb. tertia. Quare facis unam ætatem lune in Cal. April. & in Cal. Maii, quia rursusquam sic in calculo reperitur? Ideo quippe quæ luna, quæ secundo Nonas Martii incipit, & vigesima septima est in Cal. April. in quarto Non. April. vigesima octava. In tertio Non. April. vigesima nona. In secundo Non. April. trigesima, embolismi est, & extinguitur illic. Et illa quæ incipitur prima in Non. April. ipsa est Paschalis, & eventus decima quarta XIV. Cal. Maii, & terminatur vigesima nona, V. Non. Maii Luna verò quæ est prima in quarto Non. Maii, & finitur trigesimo in IV. Non. Iunii, luna Maii est. Luna enim quæ incipitur prima, III. Non. Iunii, finiturque vigesimo nono in Cal. Iulii, luna Iunii est. Luna namque quæ incipit sexto Non. Iulii, terminaturque trigesimo: secundo Cal. Augusti, luna Iulii est. Postea autem fit luna in Cal. Augusti prima, Septemb. tertia, sicut ordo est. Nam si non fecisses unam ætatem lune in Cal. April. & in Cal. Maii, evenisset tibi in ipso anno in termino paschali, qui est XIV. Cal. Maii, non XIV. sed XV. & fuisset error in Pascha & in ætatibus luna.

DE QUARTO ANNO EMBOLISMI, in Hendecade primo.

In primo igitur anno embolismi in Hendecade, sunt epactæ viginti & idcirco est luna in Calend. Septemb. & Octob. vigesima quinta. In Cal. Novemb. & Decemb. decima septima. Illa autem luna quæ pridie Non. Decemb. incipit prima, & extinguitur, tertio Non. Ianuar. trigesima, embolismi est. Illa verò quæ tertio Non. Ianuar. incipit, & extinguitur trigesima in Cal. Febr. Ianuarii est. Et illa quæ quarto Non. Febr. prima incipiens, & finitur sexto Non. Mart. XXIX. Februarii est. Et si bissextus ipso fuerit anno, tunc ipsa luna Februarii trigesima computatur sicut & in alijs bissextilibus anni. Porro luna Mart. V. Non. ipsius incipit, & finitur trigesimo in Cal. April. Illa enim quæ quarto Non. April. incipit, & finitur vigesimo nono, II. Cal. Maii, luna April. est: quæ autem in Cal. Maii eventus prima, ipsius luna est. Cætera verò ordinem suum sequuntur. Hujus igitur embolismi lunam, quam nos secundo Non. Decemb. idcirco dico, ut quicumque utrumque legerit, utrumque firmum esse sciat.

DE QUINTO ANNO EMBOLISMI, in Hendecade sexto.

In ipso autem anno sunt epactæ viginti tres. Luna enim in Calend. Septemb. & Octob. vigesima octava. In Calend. Novemb. & Decemb. trigesima. Illa autem luna quæ in Calend. Novemb. trigesimo terminatur, luna ipsius Novemb. est: & illa quæ IV. Non. Novemb. incipit, & in Calend. Decemb. trigesimo finitur, embolismi est. Quæ verò prima quarto Non. Decemb. incipit, finiturque XXIX. tertio Calend. Ianuar. ipsa est Decemb. In Calend. Ianuar. II. in Calend. Februar. III. cætera verò ordinem suum sequuntur.

DE SEXTO ANNO EMBOLISMI, in Hendecade nono.

In ipso enim anno sunt epactæ viginti sex, nullatenus tamè lunam embolismi per ipsas epactas reperies, nisi ad epactam anni communis superioris revertaris. Nam in anno communi præterito fuerunt epactæ quindecim. Idcirco autem luna in Cal. Augusti, vigesimo nono, ibique

terminatur quia luna ipſius eſt. Illa verò que IV. Non. Auguſt. incipit prima, ſinitur que trigefimo in ſecundo Cal. Septemb. emboliſmi eſt. In Cal. igitur Septemb. & Octobr. per epactas viginti ſex, ſit luna prima: cætera verò deinceps ordinem ſuum ſequuntur.

DE SEPTIMO ANNO EMBOLISMI,
qui eſt ultimus cycli decennovenalis.

Sunt namque epactæ in ultimo emboliſmo hendecadæ octodecim. In Cal. Septemb. & Octob. luna vigefima tertia. In Cal. Novemb. & Decemb. vigefima quinta. In Cal. Ianuar. vigefima ſeptima. In Cal. Febr. vigefima octava. In Cal. Mar. vigefima ſeptima. In Cal. April. vigefima octava, & in Cal. Maii trigefima. In Cal. Iul. prima. In Cal. Auguſt. tertia, propter ſaltum. In Cal. Septemb. quinta. Ideoque namque ſacimus unam atatem luna in Cal. April. & Maii, quia luna que tertio Non. Mart. incipit, & in Cal. April. eſt vigefima nona. In quarto Non. Apr. vigefima nona. In tertio Non. April. trigefima emboliſmi eſt illa enim luna, qua ſecundo Non. April. incipit prima, & extenditur uſque in ſexto Non. Maii, vigefima nona April. eſt: & ipſa eſt paſchalis, & evenit decimoquarto in decimo ſexto Cal. Maii. Et niſi ita feciſſes, eveniſſet tibi in termino paſchali luna decima quinta, & fuiſſet error in paſcha, & in ataribus luna. Luna verò qua incipit in quinto Non. Maii, & ſinitur trigefimo. In Cal. Iunii, luna Maii eſt. Iunio quoque luna, quarto Non. ipſius initium ſumpſit, ſinitur que in Cal. Iulii trigefimo primo. Quæ ergo in Cal. Iulii eſt prima, & extinguitur vigefimo nono, quarto Cal. Auguſt. luna Iulii eſt. Et quamvis tertio Cal. Auguſt. trigefima terminari debuſſet, unum, id eſt, trigefimum anticit diem, propter rationem ſaltus, & computatur luna Auguſt. in Cal. ipſius III. cum hanc ratio argumenti ſecundam exiſtere doceat. Quæ etiam XXIX. VI. Cal. Septemb. ſinitur: & cætera ordinem ſuum ſequuntur.

DE OGDOADE ET HENDECADE.

CAPUT XLIV.

Eſt & alia præfati circuli diviſio, qua in Ogdoadem & Hendecadem, id eſt, in VIII. & in IX. diſtinguitur annos, ed quod octavo & undecimo anno luna paſchalis ſupremæ ſuæ nativitatæ metas ſubeat, & utramque eorum ſolito emboliſmi more unus communis præcedat annus, vel certè quia antiquis viſum eſt VIII. annos ſolares totidem lunaribus annis dieum numero æquari, quod ab eruditioribus ævo ſequente doctoribus expertum eſt, niſi annis XI. adjectis, nequaquam fieri poſſe, ad iudicium ætiusque obſervationis ogdoadibus eſt & hendecadibus tota luna digeſta converſio. Nam & Græci quondam, quos & antiquiſſimi Romanorum perhibentur imitari, cum ad lunæ curſum adhuc annos computarent, VIII. annis communibus pari ratione confectis, emboliſmos trium menſium pariter intercalabant. Si enim octies undecimi, & quartam partem voluerit ſupputare, XC. dies, hoc eſt, tres menſes efficias. Verùm etiam nunc ſunt qui ſolis octo annos totidem annis lunaribus, itemque ſolis XI. totidem putant annis lunaribus dierum æqualitate componi. Ubi primò dicendum, quod abſque ulla contradictione eſt: Si octoni anni utriusque ſideris al quando longitudine concordant, ſemper idem facere habebunt, neque ullum undenorum annorum æqualitas locum inveniet, Si autem vel ſemel XI. anni amborum ſimul incipiunt, ſimulque terminantur, ſemper ipſum facturi ſunt, nec erit quando octonorum concordia redire poſſit annorum. Demùm numerus ipſe pulandus, videndumque quia octo anni ſolares habent dies, exceptis biſſextis, IIIMDCCCXX. octies enim trecenteni ſexageni & quini, faciunt IIIMDCCCXX. At lunares anni totidè vide quot habeant dies, octies trecenteni quinquageni & quateroni, faciunt IIIMDCCCXXII. adde XC. trium menſium emboliſmorum dies, ſunt IIIMDCCCXXII. Sed duo qui minus habentur in ogdoade ſolaris duorum biſſextorum, ſperant adjectione ſupplenda. Videamus & hendecadem utriusque ſideris, ſi fortè ibi ſol biſſextile quærat auxilium. Utrumque enim tempus neceſſe eſt una regula complectatur, undecies trecenteni ſexageni & quini, ſunt IVMXXV. Item undecies trecenteni quinquageni & quateroni, ſunt IIIMDCCCIV. Adde emboliſmorum menſium dies CXX. ſunt IVMXXIV. Tolle unum ſaltus diem, remanent IVMXXIII. Vice igitur hic opus habeat hendecas ſolis ſubſidio biſſextili, ut addeſis videlicet duobus vel tribus diebus, lunarem compenſare ſufficiat hendecadem. Non utique eget quadrantili iuvamine ad æquiparandam lunæ hendecadem, quam duobus inſuper diebus exuperare probatur, ſed ſuis potiùs ſuperabundat diebus, quod minus eſt in ogdoade ſolis, adimplet. Liquidò que patet in horum concordatione temporum nihil præjudicare biſſextos, ſed quotquot in circulo decennovenali incurſerint, omnes, utriusque ſideris, juxta quod ſuprà docuimus, æqualiter eſſe proficuos. Denique ut rei ipſius eviſceremus interna, primo anno circuli decennovenalis nullæ ſunt epactæ, quia in XI. Cal. Aprilis luna ſinitur eſt curſus. Item nono ejuidem circuli anno, id eſt, poſt dies IIIMDCCCXXII. nono Calendarum Aprilium die trigefima eſt luna, quod etiam epactarum quæ tunc XXVII. ſunt, ordo manifeſtè teſtatur. Quid ergo opus erit ad completionem lunaris ogdoadis duos ſolaris curſus ſuperadjicere dies, id eſt, decimum & nonum Calendarum Aprilium, ſi hoc duo biſſextiles poterant perficere dies? Non ergo duos dies, qui in ogdoade ſolis à lunari ogdoade minus ſunt, duorum intercalatione biſſextorum, ſed duorum magis qui in hendecade ejus à lunari plus ſunt, adjectione ſupplentur. Nec nocet quod ſaltum lunæ, quem quidam in ogdoadis initio ponunt, in hendecade ponendum memoravimus. Ubi cunq; enim interpoſueris, eodem propoſita quaſtio ſine ſolvetur, & habet circulus decennovenalis menſes ſolares CXXXVIII. lunares CXXXV. dies, exceptis biſſextis IVMDCXXXV. decies novies enim duodeni CXXXVIII. adde VII. ſunt CXXXV. Item decies novies trecenteni ſexageni & quini IVMDCXXXV: decies novies trecenteni quinquageni & quateroni IVMDCXXXVI. adde emboliſmorum VII. menſium dies CXX. ſunt IVMDCXXXVI. ſubtrahere unum ſaltus lunaris diem, & uno eodemque dierum numero ſolis & lunæ curſum, decennovenalem cyclum includere probabis. Item ogdoas ſolis habet menſes XCVI. lunæ autem CXCIX. hendecas verò ſolis menſes habet CXXXII. lunæ autem CXXXVI. De numero dierum ſuprà dictum eſt.

GLOSSE IN CAP. XLV. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bredertio Rameliſi.

Eſt & alia præfati circuli diviſio, qua in ogdoadem & hendecadem, in eſt, in octo & undecim diſtinguitur annos, ed quod octavo & undecimo anno luna paſchalis ſupremæ ſuæ nativitatæ metas ſubeat. Supremæ, id eſt, inferiores, id eſt, decimoquarto Cal. Maii. Metas, id eſt, ſinis. Subeat, intrat. Ultra illam terminum non aſcendit luna paſchalis, qui eſt octavo & undecimo anno, qui eſt ultimus decennovenalis cycli: ibi enim tenet ultimum terminum ſuæ nativitatæ, in 8. enim anno in Non. April. prima luna paſchalis, & decimoquarto Cal. Maii ſit decimoquarta. In undecimo verò anno ſit prima ſecundo Non. April. & decimoquarta in decimoquinto die Cal. Maii. arum. Octies CCC. ſexageni & quini faciunt IIIMDCCCXX. Ogdoas ſolis habet dies IIIMDCCCXX. Ogdoas autem luna habet dies IIIMDCCCXXII. Hendecas ſolis habet dies IIIMXXV. Hendecas autem luna habet dies IVMXXIV. Tolle unum ſaltus diem, & remanent IVMXXIII. Habet enim in plus hendecas ſolaris hendecade lunari in duobus diebus. Quos duos dies, quibus abundat hendecas ſolaris ſuper hendecadem lunarem, tribuit ogdoadis ſolaris, qui minor eſt ogdoade lunari in duobus diebus. Erſit tandem lunæ curſus & ſolis ad unam concordiam veniunt in fine hendecadæ: adde emboliſmorum dies CXX. ſunt IVMXXIV. Tolle unum ſaltus diem,

remanet IIIIMXIII. Centum, viginti & unus dies cresunt in hendecade ex undecim annis diebus, & insuper unus, id est, centum viginti duo. Quia in decimonono anno non tantum undecim, ut in ceteris annis, sed duodecim dies accrescunt, propter saltum, quod ita probari potest: nam hendecade solis habet dies IIIIMXV. Divide illos per CCCLIV, id est, per lunares annos. Undecies CCCLIV, sunt IIIIMDCCC XCV. Ex his subtrahere unum, eo quod ultimus in cyclo decennovenali lunaris annus CCCLIII. constat, remanent IIIIM, DCCCXIII. Et adduc restant ex hendecade solari centum viginti duo dies, & quibus quatuor embolismos, & insuper duos dies, quorum auxilio ogdoas solaris indiget supplere. Non dubium est, liquidoque patet in horum concordatione temporum nil præjudicare bissextos, sed quotquot in cyclo decennovenali incurrerint omnes utroque fidei, iuxta quod docuimus, equaliter esse proficuos. In octo annis, id est, in ogdoade, sunt duo bissexti: in undecim vero, id est, in hendecade, sunt duo bissexti, & octodecim hora de quinto, scilicet bissexto. In solari vero cyclo, id est, in viginti & octo annis, septem bissexti sunt. Primo anno circuli decennovenalis, nulla sunt epacta: quia in undecimo Calend. April. luna finitur est cursus. Tricesima est ibi luna, & idem finitur est cursus ejus: quia semper in undecimo Calend. April. finitur cursus luna, si tricesima luna inveniat ibi. Item nono ejusdem circuli anno, id est, post dies IIIMDCCCXXII. nono Cal. April. die, trigesima est luna, quod etiam epactarum qua tunc viginti octo sunt, ordo manifeste restatur. Si equalitas dierum solaris cursus & lunaris esset in fine ogdoadis, sicuti est in fine hendecadis, esset ibi luna trigesima undecimo Calend. April. sicuti est in fine hendecadis. Nunc autem quia ogdoas lunaris superat duobus diebus ogdoadem solarem, est ibi luna trigesima in nono Calend. April. non in XI. Cal. Aprilis. Et est necesse addere ogdoadem solarem decimum & nonum Calend. April. diem, qui sunt post XI. Calend. ut conveniat solaris cursus ad lunarem. Decimus & nonus Calend. April. dies adduntur ad lunas, quæ crescunt super ogdoadem solarem.

BREVIS RECAPITULATIO.

Claret enim, duos dies plus habere ogdoadem lunarem, quam solarem: & hendecade lunaris duobus diebus minor est hendecade solari, sicut ogdoas solaris minor est duobus diebus ogdoade lunari. Sume ergo duos dies de ogdoade lunari, & iuque hendecade tribue, & tunc invenies ogdoades & hendecades utriusque fidei per omnia aequales.

DE ANNIS DOMINICÆ INCARNATIONIS. CAPUT XLV.

PRIMO decennovenalis circuli versus temporum ordo præfigitur, quem Græci calculatores à Diocletiani principis annis observavere. Sed Dionysius venerabilis Abbas Romanæ urbis, & utriusque linguæ, Græcæ videlicet ac Latine non ignobili præditus scientiâ, paschales scribens circulos, noluit eis, sicut ipse testatur, memoriam impij & persecutoris innectere, sed magis elegit ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare, quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, & causa reparationis humanæ, id est, passio Redemptoris nostri evidentius elucere. Quod in primo suo circulo quingentesimum tricesimum secundum dominicæ incarnationis annum in capite ponendo, manifeste docuit secundum sui circuli annum ipsum esse, quo ejusdem sacrosanctæ incarnationis mysterium cœpit. Quia enim lunaris circulus decennovenalis est, solaris autem XX. & VIII. conficitur annis, multiplicatis per se invicem amobus, summa DXXX. & II. colligitur annorum. Quia tandem replicatâ, totus solaris lunarique cursus ordo in se suaque per vestigia revolvitur, eundemque decennovenalis lunarisque cycli annum, eandem epactas lunæ, solisque quoque dies concurrentes, eandem quartamdecimam lunam, eundem dominicæ Paschæ diem ac lunam ipsius ex ordine restituent. Quod etiam Victorius, quamvis alterius institutionis paschalem condens, descripto tot annorum circulo manifeste probavit. Quia ergo secundo anno circuli, quem primum Dionysius scripsit, quingentesimus tricesimus tertius ab incarnatione Domini completus est annus, ipse est nimirum iuxta concursus siderum ille, in quo incarnari dignatus est: quia hic secundus annus decennovenalis octavusdecimus est cycli lunaris, XI. habens epactas, V. concurrentes septimanæ dies, lunam Paschæ decimamquartam, VIII. Cal. Aprilis, omnia tunc fuere simillima, & si esset qui tunc Pascha more nunc Ecclesiis utatâ die Dominicæ faceret, ipsa nimirum dies, quomodo hic adnotatum est, VI. Calend. Aprilis venerit, ac lunam habere: 16. Denique Dionysius ipse nobis quodammodo tacite quæ dicimus in Paschalibus, quæ scripsit, argumentis ostendit, ubi ad inveniendum, quotus sit annus circuli decennovenalis, sumere annos Domini, & priusquam hos per X. & IX. partiamur, unum præcipit adjicere, significans illo incarnato unum circuli decennovenalis annum jam fuisse completum. Item ad sciendum quotus sit annus cycli lunaris, sumere monet annos Domini, & subtrahere semper duo, ac sic per X. & IX. partiri, ut videlicet duobus, qui reliqui tunc erant, annis subtrahatis, ceteros calculatos per nonamdecimam partem dividens, quod reliquum foret, teneret. Porro ad investigandum quot sint epactas lunares, annos Domini ritè sumere, dividere, multiplicare. Item dividere, sed nullo dempto vel addito jubet: quia nimirum secundo decennovenalis cycli anno, incipientes epactas ad inveniendum suum statum, addi quid vel demi de annis Domini, qui secum inchoaverant, minimè potcebant. Item si velimus scire adjectiones solis, id est, concurrentes septimanæ dies, sumere annos Domini jubet, & additâ quartâ parte, IV. insuper regulares semper adjicere docet, ac sic tandem per VII. partiri: quia nimirum V. erant concurrentes anno quo natus est Dominus, ut & computandi fixa series protrahere possit, necesse habeat computator, IV. quæ præcesserunt, innectere. His igitur ita se habentibus, annum passionis dominicæ diligenter inquirere, nec ignota querendi via est, si non computus errat alicubi. Habet enim, ni fallor, Ecclesiæ fides, Dominum in carne paulò plus minus quam XXXIII. annis usque ad sua tempora passionis vixisse, quia videlicet XXX. annorum fuerit baptizatus, sicut Evangelista Lucas testatur, & tres semis annos post baptismum prædicaverit, sicut Joannes in Evangelio suo non solum commemorato redeuntis Paschæ tempore perdocet, sed & idem in Apocalypsi sua. Daniel quoque in suis visionibus propheticè designat. Sancta siquidem Romana & Apostolica Ecclesia hæc se fidem tenere, & ipsis testatur indiculis, quæ suis in cereis annuatim scribere solet, ubi tempus dominicæ passionis in memoriam populis revocans, numerum annorum triginta semper, & tribus annis minorem quam ab ejus incarnatione Dionysius ponat, adnotat. Denique anno ab ejus incarnatione iuxta Dionysium septuagesimo primo, Indictione quartadecimâ, fratres nostri, qui tunc fuere Romæ, hoc modo se in natali Domini in cereis sanctæ Mariæ scriptum vidisse, & inde descripsisse retenebant: A passione Domini nostri Jesu Christi anni sunt DCLVIII. Quoniam ergo, ut supra memoravimus DXXXII. annis circulus paschalis circumagitur. His adde XXXIII. vel potius XXXIV. ut illum ipsum, quo passus est Dominus, attingere possis annum, sunt DLXVI. Ipse est ergo annus dominicæ passionis & resurrectionis à mortuis. Quia sicut quingentesimus tricesimus tertius primo, ita quingentesimus sexagesimus sextus tricesimo quarto per universos solis & lunæ concordat discursus. Et idem circulis B. Dionysii apertis, si quingentesimus sexagesimus sextum ab incarnatione Domini contingens annum, quartamdecimam lunam in eo IX. Calendarum Aprilium quintâ feriâ repereris, & diem Paschæ dominicam VI. Calendarum Aprilium lunâ decimaseptimâ: age Deo gratias, quia quod quærebas, sicuti ipse promissit, te invenire donavit. Nam quod Dominus XV. lunâ feriâ sextâ crucem ascenderit, & unâ sabbatorum, id est, die dominicâ resurrexerit à mortuis, nulli licet dubitare Catholico, ne legi, quæ per agnum paschalem decimaquartâ die primi mensis ad vesperam immolari præcipit, pariter & Evangelio, quod Dominum

eâdem

eâdem vesperâ tentum à Judæis, & manè sextâ feriâ crucifixum ac sepultum, primâ sabbati resurrexisset perhibet, videatur incredulus. Quod autem VIII. Calendarum Aprilium crucifixus, VI. Calendarum earundem die resurrexerit, multorum latè Doctorem Ecclesiasticorum constat sententiâ vulgatum. Quamvis Theophilus Cæsariensis, antiquus videlicet vicinulque Apostolicorum temporum Doctor in epistola synodica, quam adversus eos, qui decimaquartâ lunâ cum Judæis Pascha celebrabant, unâ cum cæteris Patribus Episcopis scripsit, ita dicit: Et impium non est, ut passio dominica tanti sacramenti mysterium foras limitem excludatur. Passus namque Dominus ab XI. Calendas Aprilis, quâ nocte à Judæis est traditus, & ab VIII. Calendas Aprilis resurrexit. Quomodo tres dies foras terminum excludentur? Constitutumque est in illa Synodo, ut ab XI. Calendas Aprilis usque in VIII. Calendas Majas Pascha debeat observari, ut in eodem libro superius scriptum est. Nam Galli quacunquē die VIII. Calend. Aprilis fuisset, quando Christus resurrectionis fuisse tradebatur, Pascha semper celebrabant. Sin verò annum qualem quærebatur, in loco quem putabas, invenire non poteris, vel Chronographorum incuria, vel tuâ potius tarditati culpam adscribe, tantum d'igentissime cavens, ne Chronicorum scripta defendas. Intemerabile legis vel Evangelii testimonium videaris impugnare, dicendo Dominum Salvatorem vel XV. vel XVI. imperii Tiberii Cæsaris, vel XXIIX. aut XXX. suæ ætatis anno sacroilandum crucis subisse mysterium, cum Evangelia manifestè significant, XV. anno Tiberii Præcursorem Domini prædicare cœpisse, ipsi quoque mox inter alios baptizasse Jesum, incipientem jam fieri quasi XXX. annorum.

GLOSSE IN CAPUT XLV. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bridefero Ramelenti.

Primo decemveneralis circuli versu, temporum ordo præfigitur, quem Græci calculatores à Diocletiani principii annis observare. Et post pauca. Quia enim lunaris circulus decemveneralis est, solaris autem viginti octo constituitur annis, nulli ipse avo per se invicem ambobus, summa quingentorum triginta duorum colligitur annorum. Ista enim luna, quæ in præsentis appellatione est, non erit in eadem appellatione usque ad decem & novem annos, & idè circulus decimanona luna est: solaris autem annus viginti octo annis constituitur, quia non ante potest consummari, quam bissexus cunctos septimana dies contingat. His igitur ita se habentibus, anni passionis Dominici diligenter inquire. Nec ignota querendi via est, si non computus errat alicubi. Nec ignota querendi via est, scilicet, sed nota querendi annus a passione Domini, si non computus errat alicubi. Errat tamen, & idè ignota est via querendi annus a passione Domini: quia si cœperis ab ipso anno numerare, ubi Dionysius incarnationem Domini esse putavit, non invenies per ipsum in trigintaquarto anno decimanona lunam: & nono Cal. April. in quinta feria, & diem pasche Dominicam, & lunam decimanonam in sexto Cal. April. Hæc enim, in fallor, Ecclesiæ fides, Dominum in carne paulo plus quam triginta & tres annos usque ad sua tempora passionis vixisse: quia videlicet triginta annorum fuerit baptizatus, sicut Evangelista Lucas testatur: & III. semis annos post baptismum prædicaverit, sicut non solum Evangelio suo Ioannes commemorato redeuntis pasche tempore perdocet, sed & idem in Apocalypsi siq. Daniel quoque in suis visionibus prophetice designat. Triginta annorum fuerit baptizatus, sicut Evangelista Lucas testatur, scilicet capite tertio, ubi dicit: Et ipse Iesus eras incipiens quasi annorum triginta, ut putabat filius Ioseph. Dominus & Salvator noster Iesus Christus triginta annorum erat, quando ad Ioannem baptizatus advenit, tunc enim initium Evangelicæ prædicationis instituit. Refert autem eum divina Scriptura omne doctrinæ sue tempus exequi sub pontificatu Anna & Caiaphæ: quomodo scilicet Anna pontificatus tempore incipiens, & cœpere cœpit, eusq. ad initium Caiaphæ pertenderit, in quibus spatiis nec toti quatuor concluduntur anni. Et tres semis annos post baptismum: si prædicaverit, si ut non solum in Evangelio suo Ioannes commemorato redeuntis pasche tempore perdocet, scilicet e. i. 8. ubi dicit: Cabors, & tribunus, & ministri Iudeorum comprehenderunt Iesum, & ligaverunt eum, & adduxerunt ad Annam primum: erat enim socer Caiaphæ qui erat pontifex anni illius. Sed & idem in Apocalypsi sua, scilicet 12. ubi dicit: Et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi pascat eam diebus MCLXX. Et data sunt mulieri duo stigmata, ut volaret in desertum, ubi alius per tempora, & tempora, & dimidium temporis à facie serpentis. Sicutus versuculi expulsiorem te audire delectat. ad tractatum Harmonis recurrere, qui inter cætera sic dicit: Namque Antichristus MCLXX. diebus regnabit, ita & Christus MCLXX. diebus, id est, tribus annis & dimidio prædicavit. Idèq. totum præsentis passus tempus accipere per hunc numerum, à quo divina prædicationis cœpit in quo & per novissimos prædicatores terminabitur. Daniel quoque in suis visionibus prophetice designat, sicut. i. l. cap. 9. ubi dicit: Et tradentur in manus eius usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Tempus in loco hoc annum significat. Tempora juxta Hebræi sermonis proprietatem, qui & ipsi dualem habent numerum, duos annos præfigurant. Dimidium autem temporis, sex menses, quibus sancti potestati Antichristi permittendi sunt, ut damnentur Iudei, qui non credentes veritati susceperunt mendacium: de quo tempore & Salvator in Evangelio loquitur: Nisi abbreviati essent dies illi, nequaquam salva esset omnis caro. Et ipsi testatur indiculis, quæ suis in cereis annuatim scribere solet, scilicet quia triginta tres anni sunt minus a passione annuatim in vigilia pasche. Numerum annorum scilicet dominici, triginta & tres anni minus sunt a passione. Triginta tres a nativitate usque ad passionem Domini ipse est ergo annus Dominici a passionis & resurrectionis a mortuis, id est, DXLVI. quia sicut quingentis triginta tribus primo, ita DLXVI. tricentesimo quarto, scilicet a nativitate Domini, quo fuit passus & resurrexit, per universos solis & luna concordat discursus. Sicut fuit concursus sidærum in tricentesimo tertio, vel tricentesimo quarto post revolutionem, id est, post primum circulum Dionysii finitus erit, scilicet concursus sidærum. Sicut DXXXIII concordat primo scilicet anno nativitate Domini: ita quingentesimus sexagesimus sextus scilicet annus Domini concordat tricentesimo quarto à principio Dionysii post primum circulum finitum. Et diem pasche Dominicam sexto Cal. April. lunâ decima septimâ, scilicet ipsius diei. Itafuerunt omnia ista ipso anno, quando passus fuit Dominus. Age Deo gratias, quia quod quærebatur, sicut ipse promissit, se invenire donavit. Ironice dicit hoc, dum nullo modo invenitur. Ironia est sententia per pronuntiationem contrarium habens intellectum. Et ironia est species, quæ laudando alique in deridet, ut Helias dicebat: Clamate voce majore: Deus enim Baal & forsitan loquitur, & in diversorio est, aut dormit ut exciteetur. Hanc enim nisi gravitas pronuntiationis adjuverit, consistere videbitur, quod negare contendit. Nam quod Dominus decimaquartâ lunâ feriâ sextâ crucem ascenderit, & unâ sabbatorum, id est, Dominicâ a resurrexerit à mortuis nulli licet dubitare Catholico. Vnam sabbatorum primam sabbati intelligere debemus, id est, primam diem post sabbatum quam ob honorem & reverentiam Dominicæ a resurrectionis Dominicam nominamus. Sicut enim nos prima feria, secunda feria, tertia feria, & cæteros per ordinem dicimus: sic Iudæi prima sabbati, secunda sabbati, tertia sabbati nominant.

Quamvis Theophilus Cæsariensis, antiquus videlicet, vicinulque Apostolorum temporum doctor, in Epistola Synodica, &c. Synodica scilicet, quâ fecit in synodo adversus eos, qui decimaquartâ lunâ cum Iudæis pascha celebrabant. Illam igitur epistolam hic ponere nolui, quia magis irrisorem præstat insipientibus quam edificatorem sapientibus, eod quod Dominum nostrum Iesum Christum undecimo Cal. April. fuisse passum, & octavo Cal. eum resurrexisse pronuntiat, quod nimis absurdum est. Et impium non est, ut passio Domini à tantum sacramenti mysterium, foras limitem excludatur, sicut, multum est impium. Interrogativè legendum, Theophilus dicit Dominum 11. Cal. April. fuisse passum, & octavo Cal. resurrexisse: sed non est verum, quia non jacuit quatuor dies in sepulchro. Et miror quare aliquis tam absurdum rem ad memoriam reduxisset. B. Augustinus in libro de sancta Trinitate 4. dicit eum octavo Cal. April. fuisse conceptum, quo & passum. Et B. Hieronymus in martyrologio testatur, dicens: Octavo Cal. April. Hierosolyma

Domini crucifixus est, & sexto Calend. April. Hierosolyma resurrectione Domini nostri Jesu Christi celebrata est. Quomodo tres dies foras terminum excluduntur? Videntur enim Theophilo excludi tres dies Dominica passionis ab Occidentalibus, qui octavo Calend. April. die dicunt Christum fuisse passum. Si octavo Cal. April. celebratur pascha, quomodo tres dies, id est XI. X. & IX. foras terminum excluduntur? Contra nos hoc dicit, qui 8. Cal. April. celebramus Dominicam passionem. Constitutumque est in illa Synodo, ut ab undecimo Calend. April. usque in XI. Cal. pascha debeat observari, scilicet dum apud nos ab XI. Cal. April. usque in VII. Cal. Maii observatur.

Nam Galli quacunque die octavo Calend. April. fuisset, quando Christi resurrectio tradebatur, pascha semper celebrabant. Non enim ad diem Dominicum, neque ad regulam decime quartae lune attendebant, sed in quacunque die octavo Calend. April. fuisset, pascha celebrabant. Quem ritum sancti Patres in Nicæna Synodo prohibuerunt, constituentes non solum lunam paschalem & mensum inquirere, sed etiam & diem resurrectionis Dominice observare. Sin vero annum qualem quæres, scilicet a passione, id est, DLXVI. in loco quem putabas, invenire non poteris; vel chronographorum, id est, temporum scriptorum incuria, id est, negligentia, vel tua potius tarditate adscribe: dicebas Dominum Salvatorem vel decimo quinto, vel decimo sexto imperii Tiberii Casari, vel vigesimo nono aut trigesimo suo ætatis anno sacrosanctum crucis subisse mysterium. Non enim in decimo quinto anno Tiberii Casari, vel trigesimo suo ætatis anno fuit crucifixus, sed baptizatus.

DE INDICATIONIBUS. CAPUT XLVII.

Secundus ordo circuli decennovenalis complectitur Indictiones XV. annorum circuitu in sua semper vestigia reduces, quas antiqua Romanorum industria comperimus ad cavendum errorem, qui de temporibus forte oboriri poterat, insituitas. Dum enim, verbi gratia, quilibet Imperator medio anni tempore vitæ & regno decederet, poterat evenire ut eundem annum unus historicus ejusdem regni adscriberet temporibus, eò quod ejus partem regnaret: alter velò historicus eundem successori illius potius articulandum putaret, eò quod & hic partem æque ejus haberet in regno. Verum ne per hujuscemodi dissonantiam error temporibus inoleceret, statuerant Indictiones, quibus uterque scriptor, in dō etiam vulgus omne, temporum cursum facillime servaret, quas pro facilitate quoque calculandi XV. esse voluerunt, ut planissimo numero, & ad multiplicandam promptissimo compendiosis transacti temporis status in memoriam possit reduci. Quidam autem putant, quia quondam in Republica post centum quinto anno peractum urbs Roma iustabatur, ad indicium terræ Iultrationis & census Indictiones esse conditas. Incipiunt autem indictiones ab VIII. Calend. Octobris, ibidemque terminantur.

GLOSSÆ IN CAP. XLVI. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Bredfero Ramensensi.

Secundus ordo circuli decennovenalis complectitur Indictiones xv. annorum circuitu, in sua semper vestigia reduces. Id est, revertentes: quia educuntur post quindecim annorum circuitum. Industria, id est, diligentia, prudentia.

Quidam autem putant, quia in re quondam publica. Res publica, quasi populi, eò quod ad omnem populum pertinet. Indicare, est precipere. Indū indicium, vel edictum, imperiale præceptum. Indicare, est generale præceptum tribus arborum, quod generaliter omnibus per univēsum orbem imperabatur. Per agebatur autem indicio per quindecim annos, & primo quinquennio numerus indigebatur aureus, secundo argenteus, tertio iustro solvebatur aeneus.

ARGUMENTUM INVENIENDI QUOTA SIT Indictio. CAPUT XLVII.

Hoc autem argumento quota sit anno quocunque computare volueris, Indictio, reperies: sume annos ab incarnatione Domini quotquot fuerint in præsentem, verbi gratia, DCCXXV. adde tempore tria, quia quartā Indictione secundum Dionysium natus est Dominus, sunt DCCXXVIII. hæc partem per XV. quindecies quadrageni, sexcenti, quindecies octoni centumvies, remanent octo: octava est Indictio. Si verò nihil remanerit, decima quinta est.

DE EPACTIS LUNARIBUS. CAPUT XLVIII.

Tertia præfati circuli linea continet epactas lunares, quæ ad cursum solis annuatim undenis diebus accrescere solent, inde epactæ græco vocabulo, id est, adjectiones dictæ, quod per annos singulos XI. dierum, ut diximus, accumuluntur augmento. Vel certe quia adveniendas quotæ sint lunas Calendarum XI. per totum adjiunguntur annum, ut supra docuimus: epactæ jure, id est, adjectiones vocantur, & quidem per totum anni vertentis orbem suos quas que dies habet adjectiones lunares XI. Nam, verbi gratia, si hodie cum scribo, quinta est luna, isto ipso die post annum decima sexta erit luna, post duos annos vigesima septima, post tres octava: nec eadem hæc quæ nunc est, priusquam XXIIX. annorum peracto circulo redit. Sed propriè quæ in circulo decennovenali annotatæ sunt epactæ, lunam, quota sit in XI. Calend. Apriles, ubi paschalis est festi principium, signant: hanc præfixam sui cursus regulam semper observantes, ut quoties minorem XV. numerum habent, paschalem lunam præferant: quoties autem majorem, in sequentem lunam pascha quæ eandem præmonstrant. Quia nimirum lunæ paschalis plenitudo non æquinoctium præire, sed sicut in principio creaturarum ordinatum est, sequi potius debet, quando primum ortus est sol inchoatione diei verum tenens æquinoctium; deinde orta est luna in inchoatione noctis autumnalis æquinoctii tenens ipsa particulam. Unde multum errare constat eos, qui lunæ paschalis initium a tertio nonarum Martiarum die quærendum definiunt: quia videlicet ibi nata luna ante tempus æquinoctii plenilunium ostendit. Ideoque solennitati paschali in habilis est, in qua, sicut diximus, primum solem primitivæ creationis statum, ac deinde lunam necesse est conscendere, ut & hic per æquinoctii transfessum longitudinem noctis superet, & illa per plenilunium totam ejus quantalacunque est longitudinem illustret. Quod ad Christi & Ecclesiæ sacramentum respicere, nemo est ferè qui ambigat: de quo & in primordiis hujuscæ opusculi aliqua pertrinximus, & nunc paucis replicemus. Quia sicut luna & stellæ non a seipsis, ut perhibent, sed a sole habent ut luceant: sic & Ecclesiæ sanctique omnes non suæ merito virtutis, sed gratiæ largitoris habent bonum quo vivunt. Et sicut non nostri vigore arbitrii fortitudinem nostram, sed illo nos suscipiente, illius misericordiæ præveniente custodimus, nec sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, ita etiam in tempore, quo nostræ redemptionis insignia celebramus, solaris perfectio splendoris quæ illuminat, lunarem quæ illuminatur, antecedere debet.

GLOSSE IN CAPUT XLVIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Brideserto Ramesensi,

Nam verbi gratia, hodie cum scribo, si quinta est luna isto, est luna ipso die post annum XVI. erit luna, post duos annos vigesima septima, post tres octava. Huius igitur versiculæ glossa iam superius est scripta, cuius initium est: Si vis scire qualis luna fuerit in transfato anno in unoquoque datarum. Hodie, quasi hoc die. Quotidie, non cotidie, ut sit quot diebus. Cras, quod est postea. Extremum est pridie, & dictam extremum ab eo, quod iam dies ipse sit ad nobis extraneus, & pratercundo alienus. Pridie autem, quasi prior die. Perendie, id est, per ante diem, vel in antecessum, id est, prius. Hanc præfixam sui cursus regulam semper observantes, ut quotiens minorem decimum sextum numerum, habent paschalem lunam, præferant. Si enim maiorem numerum habuerint epactæ XV. in XI. Kalen. April. non ostendant illa epactæ lunam paschalem. Per epactas igitur in hoc loco atatem luna intellige. Talis est ratio: Si decimaquarta fuerit luna in XI. Kalen. April. decimaquarta luna paschalis non debet prætere æquinoctium, sed sequi, aut aliquando in ipso æquinoctio XIV. fieri. Unde multum errare constat eos, qui luna paschalis initium à tertio Nonarum Martiarum die querendum definiunt: qui videlicet ibi nata luna ante tempus æquinoctii plenilunium ostendit. Prima igitur ætas luna, que fuit in initio mundi, sic fuit: decimoquarto vero Kalend. April. quasi octavo idus Martii fuisse nata: propterea errant, qui luna paschalis initium à tertio Nonarum Martiarum die requirunt.

Quia sicut luna & stellæ non à seipsis ut herbæ, sed à sole habent ut luceant: sic & Ecclesia sanctique omnes non sua merito virtutis, sed gratia largitoris habent bonum quo vivunt. Stella lumen à sole mutuantes cum mundo verti, ut patet uno loco fixa. & non stante mundo age ferri dicuntur, exceptis his que planeta, id est errantes vocantur, easque dies adventu celari, nec unquam calo decidere, fulgor plenilunii & solis probat deliquim: quæ amvæ videmus igniculos ex æthere lapsos portari ventis, vagig, lumen sideris imitari trucidibus orientibus ventis. Sidera autem alia sunt in liquorem soluti humoris secunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in nives, aut glaciati in grandines: alia sunt æris teporis, alia vaporis, alia roris, alia frigoris. Nec solum errantia, ut Saturnus, cuius transitus imbriferi sunt: sed & quædam fixa polo cum errantium fuerint accessu, vel radiis impulsu, ut succula in fronte tauri: quæ ob id Græci pluvio nomine hyades appellant. Quin & sua sponte quedam stant, ut temporibus, ut hædorum exortus, & arcturi, qui per idus Septemb. cum procellosa grandine surgit: & nimbus orion, & canicula, quæ nimum fervens XV. Kalend. August. emergit.

Stellæ lumen à sole, scilicet sicut sancti à Christo mutuantes, id est, accipientes. Stellæ omnes & luna à sole lumen accipiunt. Licet enim sint igne natura, & licet ex eadem luce sint facta, quæ & sol: tamen non tantæ virtutis sunt, ut possint per se lucere sine sole. Illuminantur enim cuncta radiis solis, quod exhibetur nobis in figura Christi sanctorumque illius: qui quod virtutis habent, ab ipso accipiunt.

Stellæ non habere proprium lumen, sed à sole illuminari dicuntur: nec eas unquam de celo abscedere, sed veniente sole celari. Omnia enim sidera obscurantur sole oriente, & non cadunt. Nam dum sol ortus sui signa præmiserit, omnis stellarum ignis sub eius luminis fulgore evanescit, ita ut præter solis ignem nullius sideris splendor videatur. Hinc etiam & sol appellatur, eo quod solus appareat obscuratis cunctis sideribus. Nec mirum hoc de sole, cum etiam plena luna & tota nocte fulgore, plerumque, astra non luceant. Esse autem per diem stellæ in celo, probat solis deliquim: quod quando sol obiecto orbe lunæ fuerit obscuratus, clariora in celo astra videntur. Stella dicte à stando, quia fixa stant semper in celo. Stellæ immobiles sunt, & cum celo perpetuo motu feruntur. Feruntur que celofixa sunt, & cum calo voluntur: moventur vero quedam, sicut planeta, id est errantia, quæ cursus suos vagos certa dispositione consuevit. Stellæ, & sidera, & astra inter se differunt. Nam stellæ, est qualiter singularis: sidera vero sunt stellæ plurimæ facta, ut hyades, plejades. Astra autem stellæ grandes, ut orion, bootes. Sed hæc non nisi scriptores confundunt, dum & astra pro stellis, & stellæ pro sideribus ponunt. Stellæ autem secundum mysticum intellectum sancti viri intelliguntur, de quibus dictum est: Qui numerant multitudinem stellarum. Sicut enim omnes stellæ à sole illuminantur, ita sancti à Christo gloria celestis regni clarificantur. Et sicut præ fulgore solis & vi maxima luminis eius sidera obtunduntur: ita & omnis splendor sanctorum in comparatione gloria Christi quodammodo obscuratur. Et quemadmodum stellæ sibi differunt claritate, ita iustorum diversitas meritorum discretione.

QUOMODO ERRENT QUIDAM IN PRIMI MENSIS
initio. CAPUT XLIX.

Sed error eorum qui aliter sapiunt, vide in ipsis salkem qui huiusmodi condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scribunt, ratus ac veritate videatur esse suffultus. Victorius qui illorum circulos scripsit, dicit in prologo eiusdem operis inter alia sic: Latini namque à III. Nonarum Martiarum usque ad IV. Nonas Aprilis, diebus scilicet XXIX. observandum maxime tenuerunt, ut quocumque eorum die luna fuerit nata, efficiat primi mensis initium, cuius luna decimaquarta si feria sexta proveniret, sublequens dominicus, id est, luna decima sexta festivitati paschali sine ambiguo deputetur. Sin autem die sabbati plenilunium esse contigerit, & consequenti dominico luna decima quinta reperiri, eadē hebdomada transmissa, in alterum diem Dominicum, i. lunam vigesimam secundam transferri debere Pascha dixerunt: ne minus eiusdem dominici peragendo mysterio destinarent quam sextadecimam, nec amplius quam vigesimam secundam lunam aliquando reciperent, eligentes potius in lunam vigesimam secundam diem festi paschalis extendi, quam dominicam passionem ante lunam quartadecimam ullatenus inchoari. Quartadecimas porro lunas mensis eiusdem à XV. Calend. Aprilium, usque in XVI. Calend. Majas adserunt esse servandas. Item in fine eiusdem prologi. Cum vero contigerit, inquit, lunam vigesimam septimam sabbato, vel maxime die Calend. Januariarum provenire absque bissexto, noverit Sanctitas vestra, quod Pascha XIII. Calend. Aprilis secundum Latinos haud unquam celebrandum, etiam si luna conveniat, penitus invenitur. Aut VIII. Calend. Majas secundum Ægyptios, quod aliquoties observandum est, reperiri non posse. Videamus ergo Latinos suos quomodo commendat Victorius. Dicit eos maxime censuisse à III. Nonas Martias natam lunam efficere primi mensis initium, & decima sexta luna die dominico Pascha celebrandum. Et iterum dicit, nunquam XIII. Calend. Aprilis, etiam si luna conveniat, Pascha celebrandum secundum Latinos, sed magis secundum Ægyptios VIII. Calendas Majas. Constat autem lunam III. Nonas Martias natam, XIII. Calend. Aprilis esse sextadecimam. Obsecro te sancte frater Victori, si III. Nonas Martias nata luna facit primi mensis initium, quid rationis est, ut non in eo Pascha celebremus, sed potius alium differamus in mensē? cum lex toties imperet, ut omnes qui possint in primo mense Pascha faciant, Soli autem qui in via fuerint & immundi secundo hoc mense celebrent? Quid est, rogo, quod addis, absque bissexto? An forte quia quando Calend. Januariæ sabbato sunt, tertridecima Calend. Aprilium dies in dominicum occurrat, si bissextilis annus non est, si autem bissextilis intercesserit, eadem dies secunda feria provenit, docere vis cum secunda feria fuerit XIII. Calend. Aprilis in luna decima sexta, sequenti dominica VII. Calendas Aprilis luna vigesima secunda Pascha ritè celebrari? Cum vero eadem dies XIII. Calend. Aprilis lunam decimam sextam dominica die habuerit, non posse in ea Pascha celebrari: quia necdum æquinoctium transierit? Sed nec in sequenti dominica, quia luna superadulta, hoc est, vigesimatercia illam incidat in diem, atque hac cogente necessitate in secundi tempora mensis Paschæ differenda solennia? Mitus calculandi præceptor, qui principaliter doceas, lunam III. Nonas Martias natam efficere primi mensis initium. Et rursum ratione ipsa superatus compelleris fieri, nisi interveniente bissexto nullatenus lunam hac die natam, sed potius eam quæ post XXIX. dies fuerit accensa,

paschalibus festis congruam, si verò adfuerit bissextus, tunc effici lunam sequentis anni primam, quæ absque illo fieri poterat extrema transiret. Et quid est quod ais: etiam si luna conveniat, XIII. Calendas Aprilis nunquam Pascha celebrandum penitus inveniri? Quomodo enim potest luna convenire paschalibus solenniis, ubi nunquam paschalia sunt celebranda solennia? Et si nunquam XIII. Calendarum Aprilium Pascha celebrandum etiam si sextadecima proveniret, errant profecto Latini, qui lunam paschalem à III. Nonas Martias inchoare decernunt: in qua decimosexto & decimo septimo eo quod æquinoctium non tranferit, non licet pascha fieri. Et merito illorum quæ contempta observatione, cum Ægyptiis potius eo anno in octavo Calendas Maji Pascha differendum suades, Verum autem magis observandum, quod Ægyptii docent, autumas, quare non illorum per omnia scientiam sectaris? Verum quia hoc facere non vis, sed inter utroque medius incedens, magis Latinorum quos vituperas, quam Ægyptiorum quos præfers, calculum tuis legendum sequendumque contradicis, nos Ægyptiam calculandi disciplinam, quæ & tuo iudicio, & universalis Ecclesiæ consensu verior apparet, omnibus sequendam novimus, initium videlicet primi mensis ab 8. Iduum Martiarum usque in Nonarum Aprilium diem. Quartasdecimas vero lunas Paschæ, à duodecimo Calendarum Aprilium usque in decimum quartum Calendas Majas. Porro diem Paschæ dominicum ab undecimo Calendarum Aprilium usque in septimum Calendarum Majarum: & hoc in luna decimaquinta usque ad vigesimam primam esse querendum. Verum ne nos amatores Victorii temere illum aggressos esse lacerent, legant librum doctissimi & sanctissimi viri, Victoris videlicet Capuani Episcopi de Pascha, quod quindecimo Calendas Majas putabatur celebrari debere. Indictionem autem decimatertia novies Proconsule Basilio, & quanti à prudentibus, & Catholicis Ecclesiæ Doctoribus æstimatus sit (suis magister invenient, cujus principium libri est. Cum paschalis veneranda solennitas, quam die potissimum proveniret per anni præsentis Indictionem tertiamdecimam à nobis sollicite quereretur, & juxta patrum venerabilium consuetudine octavo Calendarum Majarum diceremus resurrectionem Domini procul dubio celebrandam. Aliquibus minimè rationabilis vita est nostra responsio, eo quod Victorius quidam in circulo Paschali quem edidit, alter diem Dominicæ resurrectionis adixerit, licet & hunc designaverit, quem nos celebrandum pariter profiteremur. Et in processu operis, Sed nunc, inquam, ordo expetit, ut cycloorum quos Victorius edidit patefaciam evidenter errores, dum nescit legitimum diem definire Paschalem, ut cum in præteritis ostensus hoc modo fuerit deliquisse, in præsentibus ac futuris & autoritate careat, & occasionem pravæ persuasionis amittat.

GLOSSÆ IN CAPUT XLIX. BEDÆ PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bredferro Ramesiensi.

Quam Dominicam passionem, id est, sextam feriam ante lunam decimanquartam. Quam Dominicam, scilicet diem ante lunam decimanquintam, id est, in lunam decimanquintam.

Initium videlicet primi mensis ab octavo iduum Martiarum, usque in Nonarum Aprilium diem: quartasdecimas vero lunas Paschæ à XII. Cal. April. usque in XIV. Cal. Maji. Constat igitur quod primo anno decemnovenalis cycli, quando nulla epacta in capite ponitur, in Cal. Mart. luna nona, & in octavo idus Martii XVI. occurrit. Hanc deducit trigessimam, & incipit primam, & Non. April. occurrit decimaquarta, quæ est terminus decemnovenalis. Iterum eisdem XVI. quos anno prioris in octavo idus Mart. habuisti, adde XI. occurrit eodem die XXVII. Hanc cum trigessimam deduxeris, occurrit sequens decimaquarta luna octavo Calendas Aprilis, qui est terminus secundus. Sicque lunationibus singulis usque decimumnonum annum, eodem die octavo idus scilicet Martii addendo semper XI. ad præcedentem ejusdem diei lune ætatem, anni præcedentis quotlibet infra trigessimam fuerit, deduc eam trigessimam, & deduc sequentem usque XIV. & ubicunque decimaquarta fuerit, ibi sine ulla ambiguitate terminus paschalis erit. Porro si eodem die XXX. incidit, quod tamen non nisi semel per decem & novem annos fit, deduc more solito sequentem, & ubi XIV. occurrit, ibi & terminus erit. Prima verò cum octavo idus occurrit eadem procul dubio paschalis erit. Et hoc certissime cave, ne prius natam lunam quam octavo idus Mart. deputes paschalem, sed quotacumque eodem die occurrerit, aut trigessimam eodem die venias, aut triginta decimas, & sequentem quotlibet loco XIV. occurrit, paschalem esse non dubites. Iste ordo & hac ratio nunquam ex eodem die quo statuta sunt, turbari ab illo potuit: aut poterit: sed potius ille concessus erit, qui eam concutere minus fuerit. Expleto igitur anno decimomono, statutoque ejusdem anni termino novissimo, si iterum probare volueris quod hac ratione constat, & hac auctoritas digna auctoritate substat: adde de eodem sepe dicto die octavo idus Mart. præcedentis lune ætati non undecim ut prius, sed propter saltum luna duodecim: & iterum occurreret tibi luna, sicut in principio eodem die decima sexta, atque ita sequentia eodem quo prius ordine cuncta proveniant. Verum ne nos amatores Victorii, temere illum aggressos lacerent, legant librum doctissimi & sanctissimi viri Victoris, videlicet Capuani Episcopi de Pascha, quod XV. Calend. Maji putabatur celebrari debere, indictione decimatertia, novies post consulatum Basilio. Gregorius. Ferrus apud veteres mos fuisse, ut quoque consul existeret, juxta ordinem temporum honoris sui locum teneret, ut si quis posterus ad consulatum veniens, consul non semel, sed bis forte aut tertio fieret, etiam illos laude & honore transcendere, qui non plus quam semel consules exiissent. Consules appellati à consulendo, sicut reges à regendo, & sicut leges à legendo, eo quod consulerent, hoc est providerent republicæ. Nam cum Romam regum superbam dominationem non ferrent, imperia annua, biennia, consules sibi fecerunt. Nam factum regum non benevolentia consulenti, sed superbia dominantis erat. Hinc igitur consules appellati, vel à consulendo civibus, vel à regendo cuncta consilio: quos tamen ideo mutandos per annos singulos elegerunt, ut ne insolens diu maneret, & moderatior cito succurreret: inde enim duo pares, quorum unus rem civium, alter rem militarem ministrabant. Regnaverunt enim annis quadringentis sexaginta septem. Proconsules subieci erant consultius, & dicti proconsules, eo quod vice consulis surgentur: sicut procurator curatoris, id est, actoris. Exconsules autem dicti, qui jam à consulatu exierunt sive discesserunt, peracto vicis sue anno. Si ergo aliquis ex consulis suo tempore bene rem publicam administraret, licet deponeretur de ipso consulatu, ad eundem tamen dignitatis officium administrandum decreto senatus reducebatur. Vnde supra lectum est novies post consulatum Basilio.

ARGUMENTUM QUOT SINT EPACTÆ
lunares. CAPUT L.

SI autem vis cognoscere per annos singulos quot sint epactæ, sume annos Domini quot fuerint, utputa in præsentis Octava Indictione DCCXXV. hos partire per XIX. decies novies tricenis DLXX. decies novies octoni, cęnquinquais dipondius, remanent III. hos item multiplica per XI, fiunt XXXIII. tolle XXX. remanent III, Tres sunt epactæ, id est, adjectiones lunares.

DE EPACTIS SOLIS. CAPUT LI.

Quarto decemnovenalis circuli tramite designantur epactæ solis, i. concurrentes septimanæ dies unitus semper ternos per annos, duorum autem per annum bissextilem usque ad septimum numerum adjectione crescentes, quorum circulus habet annos quater septenos, id est, XXVIII. quia nimirum non ante potest consummari, quam bissextus,

qui

qui quarto redire solet anno cunctos septimanæ dies contingat, dominicam videlicet, sextam feriam, quartam feriam, secundam feriam, sabbatum, quintam feriam, tertiam feriam: hoc etenim illos ordine percurrit. Cumque suas quaque anni dies habeat concurrentes, hæc quæ in circulo adfixæ concurrentes sunt, specialiter quæ sit Nono Calend. Aprilium feria designant, videlicet ut propius festivitatis Paschalis exordio posita, facillime dieni epactarum, vel decimaquarta lunæ quota sit feria pandat, ac per hoc ad Paschalis inventionem diei dominici planum faciant iter. Contingit autem eadem concurrentium annua dies, quod calculatorem meminisse iuvat, etiam II. Calendas Aprilis, VII. Idus Aprilis, XVIII. Calendarum Majorum, & XI. Calendarum earundem. Cujus circuli talis est cursus, ut quæcumq; bissextiis anno sunt concurrentes, ipsæ & ante quinquennium fuerint, & post annos VI. futura sint. Quæ primo post bissextum anno sunt, eadem & ante annos XI. transierint, & post VI. redeant. Quæ secundo post bissextum anno sunt, eadem & ante annos VI. transierint, & post XI. redeant. Quæ tertio post bissextum, ipsæ & ante VI. annos præterierint, & post V. revertantur. Et huius ordo discretionis cunctos annorum vertentium complectitur dies. Notandum sane quod huius gyri solaris, qui XXVIII. annis peragitur, causa facit decennovales circulos XXVIII. debere compleri, priusquam idem per omnia paschalis observantiæ cursus in seipsum redeat, ut omnis nimirum huius circuli annus caput circuli decennovales huius caput adæquatur, ac per hoc tota paschalis observantiæ series non minus quingentis trigintaduobus annis explicetur.

GLOSSÆ IN CAPUT LI. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Brideserto Ramesiensi.

Quarto decennovales circuli tramite, designantur epactæ solis, id est, concurrentes septimanæ dies.) *Concurrentes, hoc est, novus dies Kalen. April. Quoniam si dividas annum in septem, remanet unus dies, qui turbat, ut non semper in eisdem diebus fiant Calenda. & alii dies: quia verbi gratia, si prima feria fuerint Kalenda. Januarii, sequenti anno non in prima, sed in secunda erunt: tertio autem anno in tertia feria erunt. Quarto igitur anno non in quarta, sed in quinta, propter bissextum. Circulus solaris ideo neque ad XXVIII. annos extenditur, ut singulis feriis bissextum proveniat.*

ARGUMENTUM QUOT SINT EPACTÆ SOLIS, QUANDO BIS-
sexti annus. CAPUT LII.

Quoniam verò communis æque indiscretus epactarum, id est, adjectionum solis, cum bissexto cursus est, amborum pariter qui sit status argumento condiscæ. Si ergo vis scire quando bissextus dies sit, sume annos Domini DCCXXV. partire hos per IV. & si nil remanserit bissextus est: si verò unum, aut duo, vel tria remanent, primus, aut secundus, aut tertius est annus à bissexto, utputa quater centeni, CCCC. quater octogeni, CCCXX. quater esse quarta, remanet unum, quia primus est annus à bissexto. Si vis nosse adjectiones solis, id est, concurrentes septimanæ dies, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, utputa DCCXXV. per indictionem octavam, & annorum qui fuerint quartam partem semper adijce, id est, nunc CLXXXI. qui sunt simul DCCCCVI. his adde IV. sunt DCCCCX. Hos partire per VII. septies centeni DCC. septies triceni CCX. & non remanet aliquid, quia VII. sunt epactæ solis, id est, concurrentes septimanæ dies.

DE REDITU ET COMPUTU ARTICULARI UTRARUM.
que epactarum. CAPUT LIII.

Verum quia facillime diem Paschæ, vel ceteros temporum recursum comprehendit, qui solis & lunæ circulum memoriter tenet, excepto eo quod eosdem circulos per decem & novem, & per viginti octo multiplicandos partendosque novit, omnis calculator meminisse debet, easdem concurrentes solis tricelimo ab hinc anno, quas & proximo fecuturas, easdem sexagesimo, quas & quarto, easdem nonagesimo, quas & sexto, easdem centesimo vigesimo, quas & octavo, easdem centesimo quinquagesimo, quas & decimo: & ceteras in hunc modum esse redituras. Quocumque enim numero annorum transacto concurrentes scire desideras, eundem numerum vide quoties habeat XXX. & tricelima parte geminata concordiam vertentium cognosces annorum. Verbi gratia, trecenti decies habent XXX. & propterea eadem concurrentes CCC. anno quæ XXX. sunt futura, si quid residui fuerit & hoc adijcies. Eodem modo etiam in præterita tempora concurrentium ordo respicit. Item quia circulus lunaris decennovales est præsentis anni epactæ vicelimo anno redeunt, sequentis ab hinc quadragesimo, tertii sexagesimo, quarti octuagesimo, quinti centesimo, sexti centesimo vigesimo, septimi centesimo quadragesimo, octavi centesimo sexagesimo, noni centesimo octuagesimo, decimi ducentesimo, & ceteræ similiter. Quod & de luna decimaquarta Paschæ, ceterisque quæ decennovales circulo includuntur æque sentiendum est. Poterit diligens calculator hoc modo etiam proluxiores sibi temporum sequentium annotare recursum, quibus semper meminerit etiam præteriti avi congruere statum. Memoratu autem dignum videtur, quia quidam ob compendium calculandi utriusque ordinem circuli, & solaris videlicet & lunaris transferunt in articulos: nam quia manus humana articulos habet adjunctis unguibus X. & IX. singulis his singulos aptantes annos, lunarem cursum in lava manu, intrinsicè à radice pollicis incipiunt, & in ungue minimi digiti intrinsicè eundem consummant. Item quia manus binæ articulos, exceptis unguibus, habent XXVIII. his singulos annos singulis aptant, inchoantes à minimo lava digito, & in dextera pollice complentes, non ut in lunari cyclo singulos ex ordine digitos expedientes ad numerum. sed ob rationem quadrantis per quatermos transversim digitos quadriennium omne signantes, ita ut minimorum bis terni articuli digitorum totidem bissextilis contineant annos. Item proximorum à minimis bis terni articuli digitorum proximos à bis ternis bissextilis annos totidem explicent, secundi similiter secundos, & tertii digiti tertios totidem annos æqua ratione complectantur. Porro septimus bissextilis cum tribus sequentibus annis bis binos sibi pollicum vindicet articulos. Hoc si vel alio quisque sibi calculator ordinare voluerit modo, nihilominus circulum utriusque fide ris libenter capient manus. Sed innumera huiusce disciplina, sicut & ceterarum artium, melius viva voce alloquio quam styli signantis traduntur officio.

GLOSSÆ IN CAPUT LIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Brideserto Ramesiensi.

Verbi gratia, trecenti decies habent XXX. Et propterea eadem concurrentes tricelimo anno, quæ vigesimo sunt futura. Verbi gratia, decem tricelima pars est trecentorum annorum: gemina decem, sunt viginti. Et ideo concurrentes, quæ erunt vigesimo anno futuro, fuerunt intrecelimo anno retro. Si quid residuum fuerit, scilicet post tricelimas partes, i. post XXX. Talis est sensus. Sreman

serit aliquid ultra triginta. Exempli causa. Divide centum per triginta, remanent decem. Gemina tres. Quare? Quia ter triginta habuisti, sunt sex. hos iunge ad residuum numerum. qui post tricenariam divisionem remansit, id est, ad decem, sunt sexdecim. In hoc apparet quod ille concurrentes, quæ erant in decimo sexto anno, similiter fuerunt in centesimo retro. Quod & de luna decimaquarta pasche. ceteris, quæ decemnovenali circulo includuntur, æque sentiendum est. Quod si à præteritis aliquot annos: verbi gratia, post centum pascha scire velis, epactas tantum & concurrentes solum dies invenire sufficit. Partem autem centum per decem & novem, & remanent quinque. Illas ergo epactas scito centesimo, quas quinto anno fueras. Eodem modo centum per viginti octo dividens, eas centesimo, quæ sunt decimo sexto anno, concurrentes solum invenies.

Hæc sive hoc, sive alio quisque calculator sibi ordinare voluerit modo. Si enim id ipsum alio modo vis agere, pone in prima feria primum concurrentem cum bissexto: in secunda secundum, in tertia tertium, in quarta quartum, in sexta sextum cum bissexto: & sic deinceps usque in finem. Hoc tantum cave, ut in quarto semper loco unum intermittas, quatenus bissexus cunctis septimana dies contingat.

DE CYCLO LUNARI. CAPUT LIV.

Quinta circuli decemnovenalis, regione lunaris cyclus includitur, à quarto eas incipiens, & tertio completur in anno, qui proprie Romanorum est: & ad mensum Januarium pertinens: nam sicut annus quisque decemnovenalis circuli propter legalem Hebræorum observationem à paschali mense inchoat, ibidemque finitur: ita & hic Romanorum institutione à luna Januarii mensis inchoat, atque ibi desinit, sicut ille, sic & iste, primum & secundum communes annos, tertium habet embolismum, quartum & quintum communes, sextum embolismum, septimum commune, octavum embolismum. Hendecas quoque cycli lunaris instar decemnovenalis circuli VII. annos communes, & IV. habet embolismos. Et habent communes anni menses lunares XII. id est, dies trecentos quinquaginta tres. Embolismi autem menses tredecim, dies videlicet trecentos octuaginta quatuor, præter unum dumtaxat septimumdecimum cycli hujus annum, qui est decemnovenalis primus, in quo unus dies ratione saltus lunaris intercipitur. Quod ut manifestius fiat, singulorum ex ordine cursum videamus annorum, & quod Dionysius in mense paschali, nos in Januario facere curemus.

Anno lunari primo, decemnovenali quarto, à Calend. Januar. usque in 13. Calendas Januarias, quia communis est, fiunt dies 353.

Anno lunari secundo, decemnovenali 5. à 12. Calendas Januarias, usque 5. Idus Decembris, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 3. decemnovenali 6. à 4. Idus Decembris, usque in 5. Calendas Januarias, quia embolismus est, fiunt dies 384.

Anno lunari 4. decemnovenali 7. à 4. Calendas Januarias, usque in 16. Calendas Januarias, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 5. decemnovenali 8. à 15. Calendas Januarias, usque in 8. Idus Decembris, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 6. decemnovenali 9. à 7. Idus Decembris, usque in 8. Calendas Januarias, quia embolismus est, fiunt dies 384.

Anno lunari 7. decemnovenali 10. à 7. Calendas Januarias, usque in 19. Calendas Januarias, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 8. decemnovenali 11. à 18. Calendas Januarias, usque in 4. Nonas Januarias, quia embolismus est, fiunt dies 384.

Anno lunari 9. decemnovenali 12. à 3. Nonas Januarias, usque in 11. Calendas Januarias, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 10. decemnovenali 13. à 10. Calendas Januarias, usque in 3. Idus Decembris, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 11. decemnovenali 14. à 2. Idus Decembris, usque in 3. Calendas Januarias, quia embolismus est, fiunt dies 384.

Anno lunari 12. decemnovenali 15. à 2. Calendas Januarias, usque in 14. Calendas Januarias, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 13. decemnovenali 16. à 13. Calendas Januarias, usque in 6. Idus Decembris, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 14. decemnovenali 17. à 5. Idus Decembris, usque in 6. Calendas Januarias, quia embolismus est, fiunt dies 384.

Anno lunari 15. decemnovenali 18. à 5. Calendas Januarias, usque in 17. Calendas Januarias, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 16. decemnovenali 19. à 16. Calendas Januarias, usque in Nonas Decembris, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 17. decemnovenali 1. à Nonis Decembris, usque in 10. Calendas Januarias, quia embolismus est, fiunt dies 384.

Anno lunari 18. decemnovenali 2. à 9. Calendas Januarias, usque in 2. Idus Decembris, quia communis est, fiunt dies 354.

Anno lunari 19. decemnovenali 12. ab Idibus Decembris, usque in 2. Calendas Januarias, quia embolismus est, fiunt dies 384.

Idcirco autem septimidecimi lunaris anni computus ab ipso quo prior explicitus est annus die incipit, & non à sequente ut cæterorum, ne propter saltum lunæ, quem dicunt, unus eidem anno dies deesse videatur. Quod ipsum Dionysius decemnovenalem cyclum hujusmodi ordine percurrere edocuit, ab eodem die quo ultimi conclusit anni metas primi inchoando principium.

GLOSSÆ IN CAPUT LIV. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: Auctore Bidefero Ramelignii.

Quinta circuli decemnovenalis regione lunaris cyclus includitur, à quarto ejus incipiens, & tertio completur in anno. Qui tertius est secundum solem, quartus autem secundum lunam. Nam primus annus secundum solem, secundus est secundum lunam: restant tamen duo menses adhuc de anno lunari. Primus annus est cycli lunaris, prima luna in Calend. Januarii, tertius annus est

decennio

decennovenalis usque ad decimaquartam lunam pasche, & incipit quartus decennovenalis à decimaquinta luna pasche, manente eodem primo anno lunari, usque ad Calend. Ianu.

Et quod Dionysius in mense Paschali, nos in Januario facere curemus. Hunc igitur ordinem Dionysius ita profequitur.

Anno decennovenali primo, lunari decimo septimo, à decimo quinto Calendis Maji, usque Nonas Aprilis, quia communis annus est, sunt dies 354.

Anno decennovenali secundo, lunari decimo octavo, ab octavo Idus April. usque in octavo Calendis April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali tertio, lunari decimo nono, à septimo Calendis April. usq. in Idus April. quia embolismus est, sunt dies 384.

Anno decennovenali quarto, lunari primo, à decimo octavo Calendis Maji, usque in quartum Non. April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali quinto, lunari secundo, à tertio Nonas April. usque in undecimum Calendis Aprilis, quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 6. lunari 3. à 10. Calend. April. usque in 4. Idus April. quia embolismus est, sunt dies 384.

Anno decennovenali 7. lunari 4. à 3. Idus April. usque in 3. Calend. April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 8. lunari 5. à 2. Calend. April. usque in 14. Calend. Maji, quia embolismus est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 9. lunari 6. à 13. Calend. Maji, usque in 7. Idus Aprilis, quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 10. lunari 7. à 6. Idus April. usque in 6. Calend. April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 11. lunari 8. à 5. Calend. April. usque in 7. Calend. Maji, quia embolismus est, sunt dies 384.

Anno decennovenali 12. lunari 9. à 6. Calend. Maji, usque in 2. Non. April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 13. lunari 10. à Non. April. usque in 9. Calend. April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 14. lunari 11. ab 8. Calend. April. usque in 2. Idus April. quia embolismus est, sunt dies 384.

Anno decennovenali 15. lunari 12. ab Idus April. usque in Calend. April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 16. lunari 13. à 4. Non. April. usque in 12. Calend. April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 17. lunari 14. ab 11. Calend. April. usque in 5. Idus April. quia embolismus est, sunt dies 384.

Anno decennovenali 18. lunari 15. à 4. Idus April. usque in 4. Calend. April. quia communis est, sunt dies 354.

Anno decennovenali 19. lunari 16. à 3. Calend. April. usque in 15. Calend. Maji, quia embolismus est, sunt dies 384.

ARGUMENTUM DE EO, QUOTA SIT LUNA IN CALENDIS

Januariis. CAPUT LV.

Pote est qui vult à cyclo lunari facere argumentum, ad inveniendum quota sit luna Calendarum Januariaum. Sume enim cyclum lunæ quemlibet, utputa quintum, multiplica per XI. sunt LV. adde unum semper regularem, sunt LVI. partire per XXX. remanent XXVI. vigesima sexta est luna in Calend. Januar. anno quinto cycli lunaris. Item sume octo, multiplica per XI. sunt LXXXVIII. adde unum regularem & partire per XXX. remanent XXIX. vicefimanona est luna in Calendis suprascriptas anno cycli lunaris octavo. Tantum memor esto, septimodecimo, octavodecimo, & nonodecimo cycli memorati anno non unum, ut in reliquis, sed duos adjicere regulares, & lunam Calend. Januar. sine errore reperies.

ARGUMENTUM QUOTUS SIT ANNUS CYCLI LUNARIS,

vel decennovenalis. CAPUT LVI.

Iste autem cyclus lunæ si vis nosse quotum agat annum, sume annos Domini, utputa DCCXXV. & subtrahe semper duo, remanent DCCXXIII. hos partire per X. & LX. remanet unum, primus annus est cycli lunaris. Quoties autem nihil remanet, nonusdecimus est. Et quia decennovenalis circulus communem cum lunari viam quam vis ocyot currit, si vis scire & ejus quotus sit annus, sume annos Domini, utputa DCCXXV. & unum semper adjice, sunt DCCXXVI. hos partire per X. & IX. remanent IV. quartus est annus cycli decennovenalis. Quod si nihil remanserit, ultimus est.

DE XIV. LUNA PASCHÆ. CAP. LVII.

Sextus sepè dicti circuli locus, amplectitur lunas XIV. primi mensis, quæ paschalis dominicæ diem singulis annis absque omni ambiguitate demonstrant: nam quæ post XIV. lunam dominicæ dies occurrit, ipsa est paschalis dominicæ resurrectionis dies. Quæ quidem decimaquarta luna primum in æquinoctio, id est, duodecimo Calend. April. ultimum vicefimonono ab hinc die, id est, XIV. Cal. Majorum suum vesperem processum terris ostendit, quibus terminis per annos denos & novenos legalit tempore paschalis observantiæ discursus constat esse comprehensos: & si fieri possent, ut eadem omnibus anni sabbati die luna decimaquarta contigisset, nil nostræ paschalis observantiæ tempus à legali discreparet. Nam & ipsi juxta legis edicta semper decimaquarta luna primi mensis ad vesperam immolantes, & comedentes agni immaculati carnem, sanguinemque illius ad repellendum exterminatorem nostris postibus aspergentes, i. aquam baptismi, & paschaliū celebrantes solennia missarum, spiritalium superaremus Ægyptum, atque illucecente mane in luna decimaquinta ejusdem mensis primum azymorum diem intraremus, septemque dies ejusdem celebritatis legitimos à manè quintidecimi diei usque in vesperem vicefimi primi mensis, ipsius, id est, à dominico paschæ usque in dominicum octavarum paschæ debita cum veneratione compleverimus. Sed quomodo lunæ dies eadem diversitas septimana devoluit inferias, inde fit, ut qui propter resurrectionem nostræ redemptionis in dominicum diem paschæ initium reservare docemur, aliquoties nostra festivitas septimo post legalium azymorum exordium die sumat ingressum: non tamen unquam contingat, ut non nostra solennitas paschalis aliquem legalium paschæ dierum, sepè autem omnes intra se complectatur. At contra hi qui dominicum paschæ diem à decima sexta luna, usque ad vigesimam secundam celebrandum æstimant, duplici miseria laborant, quia & legitimum paschæ principium nunquam habent, & crebro evenit ut nullum dierum, qui in lege præscripti sunt, in sua paschali observatione consequantur: dum & vesperam quartidecimi diei, quo pascha initiari statutum est, & mane quintidecimi, quo septima azymorum dierum solennitas inchoari præcepta, à sua prorsus festivitate repudiant. Atque insuper in hujus pœnam peccati vicefimum secundum diem, qui in tota paschali institutione per Moysen nec semel appellatus invenitur, frequenter in sui paschæ principium sanciri præcipiunt. Sunt qui in alteram partem à via veritatis, sed non minore labantur errore, cum scriptura præcipiat via regia gradiendum, & neque ad dexteram, neq. ad sinistram ab ea divertendum. Qui à terdecima luna usq. vigesimam dominicum paschæ observandum decernendo, præoccupant sepè initium paschæ legalis, dum quod ipsa in decima-

quarta luna fieri statuit, illi in decimatertiam convertunt: & quod de vigesima statuit, sanctam eam & celeberrimam consecrans, quasi hæc ad pascha minime pertineat, funditus contemnunt. Quos inter alios fidei & actioni Catholicæ defensores, etiam B. Theophilus Alexandrinæ antilles Ecclesiæ manifesta ratione devincit, scribens Imperatori Theodosio majori. Sed quia accidere, inquit, interdum solet, ut occasione decimaquarta lune mensis primi nonnulli in errorem cadant, si decimaquarta ipsa luna in dominicum diem veniat: quo facto, necesse est jam jejunium solvi sabbati die, quando decimatertiam luna venire monstratur, & incipimus legi contraria facere. Convenit itaque diligenter advertere, ut quoties decimaquarta luna in dominicum incurrit diem, in sequentem septimanam paschalem diem potius differamus, duplici hoc modo. Primum quidem, ne decimatertiam luna inventa in sabbati die solvamus jejunium, quod consequens non est, quod nec ipsa lex præcipit, maxime cum & lumen ipsius lune imperfectum adhuc in proprio globo esse videatur. Deinde, ne dominica die luna decimaquarta constituta jejunare cogamur, indecentem rem illicitamque facientes: hoc enim Manichæorum sectæ consuetudo possedit. Quoniam igitur nec decimaquarta luna veniente in dominicum diem jejunare debemus, neque consequens est, ut si in sabbati die decimatertiam eveniat, solvamus jejunium, necessario asserimus hoc in septimanam sequentem debere differri, sicuti paulò superius comprehendimus: non tamen ex hac dilatione prævaricatione aliqua circa paschalem calculum perpetrata: quemadmodum enim decimus numerus completitur nonum; sic & quoties decimaquarta luna in dominicum incurrit diem, eo quod in eo jejunare non liceat, in proximam septimanam differri necesse est diem Paschæ: nulla enim ex hoc immunitio fieri paschæ videtur, quia ipsi sequentes dies completuntur & reliquos.

ARGUMENTUM INVENIENDI EAM.
CAPUT LVIII.

Oportet autem calculatorem quemque peritum decimasquartas lunas primi mensis, sicut & epactas lune annuas retinere memoriter. Sed & si quis has quoque argumento invenire desiderat, videat quot sint epactæ lunares anni cuiuscunque computare voluerit, & siquidem XIV. aut XV. sunt, XI. Calend. April. vel XII. Calendarum earundem die decimaquartam lunam venire cognoscat: quia nimirum XI. Calendarum supra scriptarum, sicut sæpè dictum est, proprius est omnium locus epactarum. Sin autem pauciores sunt epactæ, dimittat eas crescere per dies usque dum quartum decimum impleant numerum, & ibi se lunam paschæ decimaquartam habere non dubitet. Porro plures quindenario numero si habuerit epactas, & has usque ad tricesimum numerum, id est, ipsius terminum mensis per dies crescere sinat, & sic à nova luna inchoans, atque usque ad decimaquartam ex ordine percurrens, diem voris paschalis aptum rite reperiet. Sed & hoc notandum quia decimaquarta luna si communis est annus XI. diebus prius: si verò embolismus, XIX. tardius quam præcedente anno transierat semper redire consuevit, excepto uno duntaxat primo circuli decennovenalis anno, in quo propter rationem saltus lunaris XII. diebus annuum cursum præcurrere solet.

GLOSSÆ IN CAPUT LVIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Bridesfero Rameliensi.

Oportet autem calculatorem quemque peritum decimasquartas lunas primi mensis, sicut & epactas lune annuas retinere memoriter. Sed & si quis hos quoque argumento invenire desiderat, videat quod epactæ lunares, anni cuiuscunque computare voluerit. Si vero invenire terminum paschalem, vide epactam ad ipsum terminum paschæ referentem: quam si minorem quam quindecim inveneris, per se ei eundem numerum XV. computando ab XI. Calend. April. & in quo Calendario idem numerus completus fuerit, proculdubio ibi terminus erit. Quando autem XV. inveneris epactam, XII. Calend. April. habebis terminum paschalem: si verò epacta major fuerit, quam XV. per se eundem numerum quadragessimam quartum, computando similiter ab undecimo Calend. April. & in quo Calendario ipse numerus fuerit perfectus, ibi erit terminus. Quando autem nullus fuerit epacta, ab undecimo Calend. April. semper computandum est, donec decimus quintus numerus expleatur, videlicet usque ad Non. April.

DE DIE DOMINICO PASCHÆ. CAP. LIX.

Septimo decennovenalis circuli titulo dies Paschæ Dominicus comprehenditur, qui de Dominica nostri Salvatoris resurrectionis à mortuis exordium cepit: nam cum in veteri testamento tribus argumentorum indicis paschale tempus sit observari præceptum, videlicet ut post æquinoctium, ut mensis primo, ut tertia ejus septimana, id est, à vespere decimaquarta lune, quod est initium decimaquinta, usque in vespere, id est, terminum vigesima prima celebretur, quarta in eisdem observatione regula est nobis à tempore dominicæ resurrectionis imposta, ut cum æquinoctio transensio ista: nam primi mensis 14. vespere ortum facere viderimus, non statim ad faciendum Pascha profiliamus, sed dominicum diem quo ipse Pascha, id est, transitum de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de pena ad gloriam resurgendo facere dignatus est, expectantes, in ipso tandem congrua Paschæ solennia celebremus. Quod si quis obsecerit, non æquinoctii memoriam, sed tantum primi mensis & tertia in eo septimana posuisse legiferum. Sciat, quia est æquinoctium nominatim non exprimit, hoc tamen ipso quod à plenilunio primi mensis Pascha faciendum præcipitur, æquinoctii transcensum plenaria ratione depromit: quoniam absque ulla dubietate constat, eam que prima transit æquinoctio plenum suum globum ostenderit, primi mensis existere lunam. Quoties ergo diem dominicum mox adventante decimaquinta luna habemus, nil nostrum tempus paschale à legali dissonat, quamvis aliis sacramentorum generibus et jusdem paschæ solennia colimus. Quoties verò secundo, vel tertio, vel quarto, vel quinto, vel sexto, vel septimo ab hinc die idem dominicus occurrerit, ne sic quidem legè aut prophetas solvimus, sed Evangelicæ potius gratiæ sacramentis adimplemus: quia enim & Salvator noster, sicut Theophilus cuius supra memini, venerabilis Alexandria Episcopus scribit, decimaquarta quidem est traditus luna, hoc est, quinta post sabbatum: decimaquinta autem crucifixus die tertia resurrexit, hoc est, decimasextima luna, quæ tunc in dominica die videtur inventa, sicuti & ex Evangeliorum observatione comperimus. Habemus ergo solatium quo rectè facere Pascha possimus, etiam si dilatio fuerit consecuta propter incurrentem necessitatem, ut si decimaquarta primi mensis in sabbato evenerit luna, aut si in aliis ante sabbatum diebus septimanæ sequentis acciderit, sine dubitatione pascha celebremus. Si verò in dominicum incidit, omni modo in septimanam sequentem, ut sæpius dictum est, differamus, propter eas quas præfati sumus causas. His ergo demonstratis atque patefactis, hoc etiam considerandum est, quod & lex frequenter causa necessitatis eos qui constrictio temporis quadam non poterant in primo mensis pascha celebrare, secundo idem facere præcipit: melius enim est in necessitate positos superiora quam inferiora sectari: quoniam inferiora à superioribus continentur, superiora autem ab inferiori numero non includuntur. Illud iterum quod jam posuimus declarantes, quod decimus numerus non intra se contineat, nonus autem decimum continere non possit. Quod si lex ad secundum mensem transire nos præcipit,

id est, à decimoquinto usque ad vigesimumprimum mensis ejusdem, azymorum propriè vocantur: scriptum namque est in Exodo, ubi agnus immolari decimoquarto die primi mensis ad vesperam mandatur: Et comeditis festinantes, est enim Pascha, id est, transitus Domini. Et: Transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti. Et paulò post: Et cum dixerint vobis filii vestri: Quæ est illa religio? dicetis: Victimam transitus Domini est, quando transivit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domus nostras liberans. Item in Levitico: Mense primo, inquit, decimoquarto die mensis ad vesperam, phasè Domini est, & decimoquinto die mensis hujus solennitas est azymorum Domini: septem diebus azyma comedetis, dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque. Omne opus servile non facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. Et ne nos quispiam verba legis aliter, quam veritas habet, intellexisse autemet, videat doctissimus legalium literarum, & sacerdos, quid de iis sentiat Josephus. Scribit in libro Antiquitatum in hunc modum: Decimaquarta luna primi mensis agnus immolatur, decimaquinta autem succedit festivitas azymorum, quæ septem diebus celebratur. Secunda verò azymorum die, quæ est sextadecima, frugum primitias, quas metunt, offerunt. Quem legalium morem sacrorum etiam nunc Ecclesiæ consuetudo non ignobiliter imitatur, unam videlicet noctem transitus Domini, id est, resurrectionis ejus à mortuis, * quam pios triumphando fideles salvare dignatus est, principaliter observans, in cuius exortum sanguis, ipsius videlicet agni immaculati, populum ejus fonte regenerationis ablutum mundat ab omni peccato. Ac deinde alios septem dies in memoriam ejusdem Domini resurrectionis congrua festivitate subiungens. Verùm quia ipsa quoque dies Paschæ à fermento castigari præcipitur, hanc Evangelii scriptura aliquando primam azymorum cognominat. Et primo, inquit, die azymorum quando Pascha immolabant dicunt ei discipuli: Quo vis eamus & paremus tibi ut manduces Pascha? Item die XV. mensis primi, à qua VII. dies azymorum inchoant, propter viciniam Paschæ nomine vocat illius cum dicit: Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha: non quia legi contraria est Evangelica scriptura, sed quia Sacramentum quod decebat hac nobis societate vocabulorum vivacius inculcare curavit. Salva enim tubi ore discussione, possumus intelligere quod mystica Paschæ solennia singuli nostrum in die baptismatis egerint: spiritalem videlicet exterminatorem signo preciosis sanguinis evadendo, spiritales transeundo tenebras, toto autem vitæ proficientes tempore, quod deinceps in hac peregrinatione gerimus, septem dies azymorum celebremus: quibus sicut Apostolus edocet, non in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis epulari debemus. Et quia nos in baptismo, ut de potestate Satanæ in partem fortis sanctorum transire queamus, sinceritatem ac veritatem necesse est tenere, itemque toto nostræ peregrinationis tempore, quod septenario dierum numero volvitur, quotidiano profectu ad meliora transire præcipimur, quasi & in Pascha azymis velci, & in diebus azymorum Pascha spiritualiter agere cognoscimur.

TYPICA PASCHÆ INTERPRETATIO.
CAPUT LXII.

NAm sicut tota Paschali observantia ceremoniarum, ita etiam tempus quo agi præcepta est totum mysterio sacro redolet. Inprimis namque æquinoctium transgredi in Domini Paschæ celebratione juxta legis decreta curamus, ut videlicet solennitas, in qua mediator Dei & hominum destructa potestate tenebrarum mundo lucis iter aperuit, etiam temporis ordine foris quid intus habeat ostendat. Et quæ nobis æternæ beatitudinis lumen promittit, tunc maxime celebretur, cum solis lumen annuo proficiens incremento, primam sumit de noctis umbra victoriam. Deinde mensem primum anni, qui & Novorum vocatur, in quo Pascha celebremus attendimus. Ipse autem est mensis, in quo mundus iste formatus, & homo est primus in paradisi sede locatus. Quia per hujus mysterii solennitatis primam nos solum recepturos, primum superæ beatitudinis regnum, à quo in longinquam regionem discessimus, nos repetituros esse speramus. De cuius gloria regni B. Apostolus Petrus: Cælos autem novos, inquit, & terram novam, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Sed & Joannes in Apocalypsi sua: Et dixit qui sedebat in throno, Ecce nova facio omnia. Deinde etiam tertiam mensis ejusdem septimanam in Pascha observamus, quod resurrectionis Domini gaudii aptissime congruit. Quia & eadem sacrosancta ejus resurrectio tertia die facta est, & tertio tempore sæculi, id est, cum gratiæ cælestis adventu tota ejus in carne dispensatio, quæ per resurrectionis consummata est gloria, mundo apparuit. Prima sæculi namque tempora lege naturali per Patres, media lege literali per Prophetas, extrema charismate spirituali per seipsum veniens illustrare dignatus est. Sed & ipsa tunc lunæ conversio pulcherrimum nobis Sacramenti cælestis spectaculum præbet: namque luna, quæ rotundi facta schematis, à sole lumen, ut supra diximus, accipit: ideoque semper ex dimidio orbe, quem ad solem habet, lucida est: ex altero autem dimidio semper obscura, à prima usque ad XV. lucis crementum ad terras, defectum verò habet ad cælos. A XV. autem usque ad novissimum crementum ejusdem suæ lucis à terrenis aversum, paulatim ad cælestia revertitur. Quia nimirum ejus conversio rectè Paschalis gaudii mysteria signat, quibus omnem mentis nostræ gloriam à visibilibus avertere deliciis, caducisque favoribus, atque ad solam cælestis gratiæ lucem suspendere contemplando docemur. Vel si utramque ejus conversionem in bonum delectat interpretari, possumus intelligere, quod crescens ad oculos humanos lumen lunæ virtutum gratiam, quibus apparet in carne Dominus mundo illuxit, insinuet, de quibus dicitur: Et Jesus proficiebat sapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines. Recrescens verò ad cælos, resurrectionis ascensionisque illius gloriam designet, quæ in se quidem ipsa mox perfecta provenit, sed in animo fidelium quibusdam lucis suæ profectibus usque ad finem sæculi crescere non desinit. Resurgens enim Dominus à mortuis primo singulis ac binis, ac deinde pluribus, modò septem, modò undecim, modò duodecim, modò plus quam quingentis fratribus simul, ad ultimum discipulis omnibus apparuit: quibus videntibus ascensus in cælum, præcepit eos suæ dispensationis esse testes in Hierusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ. Et benè luna cum nostris crescit ad oculos, paulatim à sole recedit: cum verò ad cælos, paribus ad eum spatii redit. Hoc enim est quod ipse dixit: Exivi à patre, & veni in mundum; iterum relinquo mundum & vado ad patrem. Et quod de ipso Psalmus: A summo cælo egressus ejus, & occursum ejus usque ad summum ejus. Quia ergo luna eo suæ lucis incremento, quod exiens à sole ad nostros revolvit obtutus, Domini Salvatoris in carne, usque ad tempora passionis doctrinam virtutesque significat, eo autem quod ad solem rediens paulatim ad invisibilem nobis cæli faciem recolligit, resurrectionis illius ac posterioris gloriæ miracula demonstrat, merito à decimaquinta Paschalis voti gaudii apta prædicatur. His quidem Paschalis temporis à legis observatione sumptis indicibus, hæreses novi testamenti etiam diem Domini quam scriptura unam sive primam Sabbati cognominat, adnectimus: nec immerito, quæ & conditione primitivæ lucis excellens, & triumpho Domini resurrectionis insignis, & nostra quoque nobis resurrectione manet semper exoptabilis. Septem quoque dies lunæ, id est, à XV. usque ad XXI. per quos eadem Dominica naturali ordine discurrit, universitatem Ecclesiæ, quæ per totum mundum Paschalibus est redempta mysteriis, aperte denunciant. Nam & septenario sæpè numero universitatem designare scriptura consuevit. Unde quod ait Propheta: Septies in die laudem dixi tibi: nil melius intelligitur, quam quod alibi ait: Semper laus ejus in ore meo. Et specialiter totam Catholicæ Ecclesiæ perfectionem

eo figurati Joannes testatur, qui ad septem Asia scribens Ecclesias, universalis per orbem Ecclesiarum mysteria patefecit. Unde & per omnia quae singulis septem scribit hortamenta, hunc versiculum intexere curavit: Qui habet aures audiat quid spiritus dicat Ecclesiis: quod unicuique dixerat, hoc omnibus se dixisse palam probans Ecclesiis. Nec minus etiam moralem nobis commendat Paschalia tempora sensum. In nomine quidem Paschae, ut de vitis ad virtutes transitum quotidie faciamus spiritalem. In mense autem novorum, in quo adit fructus adventu suo pronunciant veterum cessationem, ut exuentes veterem hominem cum actibus ejus, renoverant spiritu mentis nostrae, & induamus novum hominem qui, &c. Et ut vegetati diversarum varietate virtutum, earumque foliis veluti aemulae arboris adumbratione velati, tanquam late atque fructiferae segetes pullulemus in plenilunio, ut perfectum splendorem fidei & sensus gerentes, a peccati tenebris segregemur. In revera eadem luce lunari ad caelos, quod a quintadecima luna fieri incipit, ut quanto magni sumus, humiliemur in omnibus, dicentes cum Apostolo singuli: Grati autem Dei sum id quod sum. Quae profecto gratia muneris superni, quia tertio tempore saeculi manifestius effusa est, pulcherrima figurarum consequentia tertiae lunae hebdomadae, lumen ipsius quod eatenus ad terras creverat, ad caelestia jam crescere inchoat, pulchre hanc in Pascha observare praecipimur, ut gratiae quam accipimus nunquam oblitii, per singulos gradus spiritualis transitus largitori illius obediendo vicem rependere meminerimus: vel certe crescente ad homines luna, vitae nobis activa, in revera vero ad caelos specularivae typus ostenditur. Vel in hac nobis conversione dilectio proximi, in illa nostri signatur auctoris. Aut hic conversus lucis ejus profectus, ut bona foris operemur admonet, porto illuc ut eadem bona opera solo supernae mercedis intuitu geramus. Huc, ut luceat lux nostra coram hominibus, & videant bona nostra opera; illuc, ut glorificent patrem nostrum qui in caelis est. In una Sabbati, quae novi testamenti propria solemnitas est, instrui-mur, ut spe futurae nostrae in Christo resurrectionis patienter in praesenti omnia adversa pro Christo, & ipsam mortis toleremus injuriam, audientes ab Apostolo: Quia si spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in nobis, qui suscitavit Jesum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora nostra, per inhabitantem spiritum ejus in nobis. Cujus spiritus quia septiformis est gratia, potest eadem VII. dierum lunarium numero, quo praefata una Sabbati, id est, dies Dominica circumfertur inimitata, non inconvenienter intelligi. Verum de mysterio temporis Pascha, si quis plenus scire vult, legat B. Aurelii Augustini ad Januarium Epistolam de ratione Paschali.

Ephes. 4.

GLOSSAE IN CAPUT LXII. BEDAE PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Bidefero Ramesiensi.

Nam sicut tota Paschalia observantia caeremoniarum, ita etiam tempus quo agi praecipitur est totum, mysteria sacra redoler. Et post pauca: Deinde mensem primum anni, qui & novorum vocatur, in quo Pascha celebremus, attendimus, &c. In libro Deuteronomii, cap. 16. sic dicit B. Moyses ad populum Israeliticum: Observa mensem novarum frugum, & verni primum temporis, ut facias pascha Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Aegypto nocte, immolabisque pascha Domino Deo tuo de ovibus & bobus in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. Mensem novarum frugum, appellat primum mensem Hebraeorum qui apud eos appellatur Nisan: apud Graecos vero Xanthikos, & apud Latinos Aprilis. Ideo autem mensis novarum frugum dicitur, quia in eo manipuli spicarum, hoc est primitia mensura a messore per sacerdotem Domino offerbantur: sicut in Levitico legitur, Dominum praecipisse filiis Israel, cum ingressi inquit, fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum primitias mensurae vestrae ad sacerdotem: qui elevatis fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis. Ideo quoque, facere pascha, hoc est Pascha a Domino jubentur, ut redemptionem eorum de Aegypto festivitatem congrua celebrent. Sic & nos per hoc exemplum instrui-mur, ut qui per gratiam Dei de spirituali Aegypto liberati sumus, novum hominem induati, deinceps in novitate vitae ambulemus, consecrantes Deo primitias bonorum operum, ac religiose vitam gratiarum munus illi semper exhibentes: simulque semper memores, unde & appellata sit ista solemnitas Pascha, quod nos transierim possimus vocare: scilicet ut de peioribus ad meliores pergentes, tenebras Aegypti derelinquamus, & ad terram promissionis feliciter pervenire contendantus.

Ideo autem Pascha non ad eundem redit anni diem, sicut tempus Dominicae nativitate, quod ibi nativitate ipsius memoria tantum solennius habetur: hic vero vita veniunt, & mysteria celebrentur, & munera capiantur. Unde & nomen ipsum Pascha, transitum de morte ad vitam significans, congruum quoque mysterio tempus inquirat. Primum, ut aequinoctio transiens, tenebrae mortis a vera luce vincantur: deinde ut primo mense anni, qui dicitur mensis novorum, vitae novae gaudia celebrentur: tertio, ut resurrectione die tertio facta, & tertio tempore saeculi, id est, sub gratia manifestata, cum jam ante legem & sub lege in Prophetico lateret enigmata, in tertia luna septimana veneretur: cum & ipsa tunc luna conversu mentis gloriam de terrenis ad caelestem doceat mutari contritum, atque ad ultimum, ut dies Dominica conditione lucis insignis, & triumpho Christi veneranda: nostra quoque resurrectione nobis exoptabilis in memoriam revocetur.

DE CIRCULO MAGNO PASCHAE. CAPUT LXIII.

Circulus Paschae magnus est, qui multiplicato per invicem solariae lunari cyclo, DXXXII, conficitur annis. Sive enim decies novies viceni & octoni, seu vicies & octies deni ac noveni multiplicentur, DXXXII, numerum complent. Unde fit, ut idem circulus magnus decennovenalis, lunae circulos XXVIII, Solis autem, qui vicenis octonisque connumerari solent annis, X. & IX. habeat circulos: bissextos decies novies septenos, id est, CXXXIII. Embolismos CXC. menses solares, vicies octies, CCXXVIII, id est, VIM. CCCLXXXIV. Menses autem lunares, vicies octies CCXXXV, id est, VIM. DLXXX. dies: exceptis bissextis, vicies octies VIM. DCCCCXXXV, id est, CXCHIII. CLXXX. appositis autem bissextis CXCHIII. CCCXIII. Qui ubi memoratam ex ordine mensuram dierumque summam compleverit, mox in seipsum revolutus, cuncta quae ad solis vel lunae cursum pertinent, eodem quo praeterierant semper tempore restant: tantum anni Dominicae incarnationis suo certo tramite proficiunt in majus, & Indictiones quoque ferantur in ordine, nil siderum cursum, atque ideo nihil Paschalis calculi ordinem movent. Quod ut aperius clarescat, placuit eundem plenario ordine circulum praesenti opusculo praepone, sumpto exordio a quingentesimo tricesimo secundo Dominicae incarnationis anno, ubi primum Dionysius circulum coepit, & perducto opere usque ad millesimum sexagesimum tertium ejusdem sacrosanctae incarnationis annum: quatenus legentes qui que non solum praesentem vel futurum prospicere, sed & praeteritum omnem Paschalis statum temporis inenarrabili possent intuitu respicere, atque ad dilucidationem praesentis lectionis annos omnes, qui aliquando in quaestionem venerant, quando vel quales fuerint evidentius agnoscant.

SCHOLIA IN CAPUT LXIII. BEDAE PRESBYTERI, DE
temporum ratione: auctore Joanne Noviomago.

Placuit eundem.) Hos circulos quotquot ex Beda & Dionysio reliquos invenimus, subjicimus libro huic ad finem: perfectimus autem ut essent ab initio incarnationis Dominicae, usque ad annum DC. quo exacto non deerant & alii studiosi, qui eundem ad suam quoque aetatem & longiore producent.

DE

DE SEX HUIUS SECVLI ÆTATIBUS.
CAPUT LXIV.

DE sex huius mundi ætatis, ac septima vel octava quietis, vitæq; cœlestis, & suprâ in comparatione primæ hebdomadis, in qua mundus ornatus est, aliquanta perstrinximus, & nunc in comparatione ævi unius hominis, *μυρῶν* Græcè à Philosphis, hoc est, minor mundus solet nuncupari, de eisdem aliquantò latius exponemus.

Prima est ergo mundi huius ætas ab Adam usque ad Noë, continens annos juxta Hebraicam veritatem IM. DCLVI. juxta septuaginta Interpretes IM. CCXLII. generationes juxta utramque editionem numero X. Quæ universali est deleta diluvio: sicut primam cujusque hominis oblivio demergere consuevit ætatem; quotus enim quisque est, qui suam recordetur infantiam?

Secunda ætas à Noë usque ad Abraham, generationes juxta Hebraicam auctoritatem complexa X. annos autem CCXCII. Porro juxta septuaginta Interpretes annos IM. LXXII. generationes verò XI. Hæc quasi pueritia fuit generis populi Dei, & ideò in lingua inventa est, id est, Hebræa. A pueritia namque incipit homo nosse loqui post infantiam, quæ hinc appellata est, quòd fari non potest.

Tertia ab Abraham usque ad David, generationes juxta utramque auctoritatem quatuordecim, annos verò DCCCCXLII. complectens. Hæc velut quadam adolescentia fuit populi Dei, à qua ætate quia incipit homo posse generare, propterea Mathæus Evangelista generationum ex Abraham sumpsit exordium, qui etiam pater gentium constitutus est, quando mutatum nomen accepit.

Quarta à David usque ad transmirationem Babylonis, annos habens juxta Hebraicam veritatem CCCCLXXXIII. juxta septuaginta translationem XII. amplius generationes juxta utrosque codices XVII. Quas tamen Evangelista Mathæus certi mysterii gratia quatuordecim ponit. A qua velut juvenili ætate in populo Dei Regum tempora cœperunt. Hæc namque in hominibus ætas apta gubernando solet existere regno.

Quinta quasi senilis ætas à transmiratione Babylonis usque in adventum Domini Salvatoris in carnem, generationibus & ipsa XIV. Porro annis DLXXXIX. extenta, in qua ut gravi senectute fessâ malis crebrioribus plebs Hebræa quassatur.

Sexta, quæ nunc agitur, ætas nullâ generationum vel temporum serie certa est, sed ut ætas decrepita ipsa totius seculi morte consummanda. Has ærumnôsas plenasque laboribus mundi ætates quique felici morte vicerunt: septima jam sabbati perennis ætate suscepti octavam beatæ resurrectionis ætatem, in qua semper cum Domino regnent, expectant.

DE CURSU ÆTATUM ÆARUNDEM.
CAPUT LXV.

Prima igitur ætate seculi nascentis prima huius die fecit Deus lucem, quam appellavit diem. Secundâ firmamentum cœli in medio libravit aquarum, ipsis aquis ac terra, cum cœlo superiore, ac virtutibus, quæ in eo conditorem laudarent, ante horum sex dierum exordium creatis. Tertia die congregatis in suum locum aquis, quæ cuncta contexerant, aridam iussit apparere. Quartâ sidera in firmamento cœli posuit, quæ nunc, quantum æquinoctii conjecturâ colligimus, duodecimum Calendarum Aprilium vocatur. Quintâ natalicia & volatilia creavit animantia. Sextâ animalia terrestria, & ipsum hominem formavit Adam, de cuius latere dormientis matrem omnium viventium produxit Evam, quæ nunc, quantum mihi videtur esse credibile, decima Calendarum Aprilium dies appellatur. Unde merito creditur, si non verior sententia vincit, quòd beatus Theophilus cum cæteris, non solum Palestinæ, sed & permultis aliarum regionum Episcopis de Pascha disputans scripsit, eodem decimo Calend. April. die Dominum fuisse crucifixum. Decebat enim una eademque non solum hebdomadis, sed & mensis die, secundum Adam pro generis humani salute vivifica morte sopitam de productis è latere suo Sacramentis cœlestibus sponfam sibi sanctificare Ecclesiam: quæ videlicet primùm Adam, patrem videlicet humani generis ipse creaverat, eique de latere costam tollens ædificavit mulierem, cujus adjutorio genus propagaret humanum.

DE RELIQUIIS SEXTÆ ÆTATIS.
CAPUT LXVI.

Hæc de cursu præteriti seculi ex Hebraica veritate, prout potuimus, elucubrate curavimus, æquum rati, ut sicut Græci LXX. translatorum editione utentes de eâ sibi suisque temporum libros condidère, ita & nos, qui beati interpretis Hieronymi industriam puro Hebraicæ veritatis fonte potamus, temporum quoque rationem juxta hanc scire queamus. Quod si qui laborem hunc nostrum culpaverint esse superfluum, accipiant hi, quicumque sunt, justum salva charitate responsum, quod præfatus Hieronymus præcæ * Cosmographiæ calumniatoribus reddit, ut, si displicet, non legant. Cæterum cunctis in commune suademus, ut si quis ex Hebraica veritate, quæ ad nos per memoratum interpretem pura pervenisse etiam hostibus Judæis in professo est: siue ex LXX. Interpretum translatione, quæ vel minus sollicitè primò edita est, ut multi adstruunt, vel post à Gentilibus corrupta, ut B. Augustino videtur: seu cerè ex utriusque commixto opere codicibus, ut sibi visum fuerit, temporum cursum notaverit: & siue prolixiora, seu breviora transacti seculi tempora signaverit, aut signata repererit, nullatenus tamen ex hoc longiora vel breviora quæ restant seculi tempora putet, memor semper Dominicæ sententiæ: Quia de die ultima & hora nemo scit, neque Angeli cœlorum, nisi Pater solus. Neque enim: nullatenus sunt audiendi, qui suspicantur huius seculi statum sex millibus annorum ab initio fuisse definitum, & ne contra sententiam Domini venire videantur, addunt, incertum mortalibus quoto anno sextæ millenariæ partis venturus sit dies iudicii: cujus tamen adventus maximè circa terminum seculi, in quo requievit Deus ab operibus suis, sperarent post sex annorum millia Sanctorum laboris in hac vita mortali septimo mille annorum curriculo eos post resurrectionem in hac ipsa vita immortales in deliciis & multa beatitudine regnatos esse cum Christo. Verùm his, quia hæretica sunt & frivola, funditus omisis, intelligamus sincerè & Catholicè sex illos dies, in quibus mundi huius ornatum perfecit Deus: & septimum, in quo ab omni opere suo requievit, quem ob id perpetuæ quietis benedictione sanctificavit, non sex annorum millia seculi laborantis, & septimum regni beatorum in terra cum Christo, sed sex potius ætates significare mundi labentis, in quibus Sancti laborant in hac vita pro Christo, & septimam perpetuæ quietis in alia vita, quam solutæ à corporibus percipiunt animæ sanctæ cum Christo. Quod animarum sabbatum

tunc

tunc inchoasse recte creditur, cum primus Christi martyr carne occisus à fratre, mox anima est æternam translatus in requiem. Tunc autem perficeretur, cum in die resurrectionis animæ etiam corpora incorrupta receperint. Et quia nulla ætatem quinque præteritarum mille annis acta reperitur, sed alia plures annos, alia pauciores habuere, neque ulla alteri similem habuit summam annorum, restat ut pari modo hæc quoque, quæ nunc agitur, incertum mortalibus habeat suæ longitudinis statum: soli autem illi cognitum, qui servos suos accinctis lumbis, lucernisque ardentibus vigilare præcepit, similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando revertatur à nuptiis.

DE TRINA OPINIONE FIDELIUM, QUANDO VENIAT
DOMINUS. CAPUT LXVII.

Cujus quidem adventus horam meritò Sancti omnes diligunt, & citius adesse desiderant: sed periculosè satis agunt, si qui hanc propè an longè sit putare vel prædicare præsumunt. Unde pulcherrimè B. Augustinus remoto illo sermo nequam qui dicit in corde suo: moram facit Dominus meus venire: iste procul dubio Domini sui odit adventum, dat exemplum de tribus servis optimis, adventum Domini sui sitienter desiderantibus, vigilanter expectantibus, fideliter amantibus, quorum unus dicit: vigilemus & oremus, quia citius venturus est Dominus. Alter dicit: vigilemus & oremus, quia & brevis & incerta est ista vita, quamvis tardius venturus sit Dominus. Tertius dicit: vigilemus & oremus, quia & brevis atque incerta est ista vita, & nescimus tempus quando venturus sit Dominus. Proinde si hoc factum fuerit, quod prædixerat primus, gaudebunt cum illo secundus & tertius. Si autem factum non fuerit, metuendum est ne perturbentur, qui illi crediderant, & incipiant adventum Domini non tardum putare, sed nullum. Qui autem credunt, quod dicit secundus, tardius esse Dominum venturum, si falsum fuerit inventum, citius Domino veniente, nullo modo qui ei crediderant turbabuntur in fide, sed inopinatio gaudio perfuerunt. Quapropter qui dicit Dominum citius esse venturum, optabilius loquitur, sed periculosè fallitur. Qui autem dicit Dominum tardius esse venturum, & tamen credit, sperat, amat ejus adventum, profectò de tarditate ejus etiam si fallitur, feliciter fallitur. Habebit enim majorem patientiam, si hoc ita erit, majorem lætitiã, si non erit: ac per hoc ab eis, qui diligunt manifestationem Domini, ille auditur suavius, isti credidit tutius. Qui autem quid horum sit verum ignorare se confitetur, illud optat, hoc toleret, in nullo eorum errat, quia nihil eorum aut infirmat, aut negat.

DE TEMPORIBUS ANTICHRISTI.
CAPUT LXVIII.

Duo sanè certissima necdum instantis diei judicii habemus indicia, fidem videlicet Israëliticæ gentis, & regnum, persecutionemque Antichristi, quam videlicet persecutionem trium semis annorum futuram fides Ecclesiæ tenet. Sed ne hæc improvisa veniens omnes passim, quos imparatos invenerit, involvat, Enoch & Heliam maximos Prophetas & doctores ante hujus exortum venturos in mundum, qui Israëliticam plebem ad fidei convertant gratiam, atque ad pressuram tanti turbinis in parte electorum insuperabilem reddant. Qui cum ipsi primò tres semis annos prædicaverint, & sicut de uno eorum Helia Propheta Malachias prædixit, converterint corda patrum in filios, id est, antiquorum fidem dilectionemque Sanctorum in eorum, qui tunc victuri sunt, mente plantaverint, tunc exardescens illa horrenda persecutio ipsos imprimis martyrii virtute coronet: deinde ceteros fideles corripions, vel martyres Christi gloriosissimos, vel damnatos Apostatas faciat. Quod significare videtur Apostolus Joannes, ita scribens in Apocalypsi: Atrium autem quod est foris templum eijce foras, & ne metieris illud, quoniam datum est gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus XLII, id est, eos, qui nomine tenus fideles sola exteriora diligunt, ab electorum sorte separatos ostende: quia & ipsi ad persequeandam Ecclesiam convertentur novissima illa persecutione trium semis annorum. Et dabo, inquit, duobus testibus meis, & prophetabunt diebus MCLX. amisti facis, id est, arctissimis continentia & pressurarum laboribus accincti prædicabunt. Et paulò post: Et cùm finierint, inquit, testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abyssu, faciet adversus illos bellum, & vincet eos, & occidet illos, &c. Quibus ministros ejusdem bestia, id est, Antichristi, de occisione horum duorum testium, id est, martyrum, lætaturus, eisdemque etiam mortuis insultaturus esse commemorat, idem alio loco: Et vidi, inquit, de mari bestiam ascendentem, & dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam, id est, vidi hominem severissimi ingenii de tumultuosa impiorum stirpe progenitum, cui mox nato, & per magicas artes à pessimis imbuto magistris, adjungens se diabolo, totam virtutis suæ potentiam, per quam magicè ceteris omnibus majora patraret, individuis comes attulit. Et data est, inquit, illi potestas facere menses XLII, id est, annos tres & dimidium. Percussio autem illo perditionis filio, sive ab ipso Domino, sive à Michaële Archangelo, ut quidam docent, & æterna ultione damnato, non continuo dies judicii secururus esse credendus est: alioqui scire possent homines illius ævi tempus judicii, si post tres semis annos inchoatæ persecutionis Antichristi confestim sequeretur. Nunc autem, quia ante consummatum tempus persecutionis illius dies judicii non veniat, scire omnibus licet. Post quantum verò tempus consummatæ ejusdem persecutionis venturus sit, nemini profus scire conceditur. Denique Daniel Propheta, qui regnum Antichristi MCCXC. diebus futurum describit, ita concludit: Beatus, qui expectat & pervenit ad dies M. CCCXXXV. Quod Hieronymus ita exponit: Beatus, inquit, qui interfecto Antichristo supra MCCXC. dies, id est, tres semis annos, dies quadraginta quinque præstolatur, quibus est Dominus atque Salvator in sua majestate venturus. Quare autem post interfectionem Antichristi quadraginta quinque dierum silentium sit, divinæ scientiæ est, nisi fortè dicamus: Dilatio regni Sanctorum patientiæ probatio est.

DE DIE JUDICII. CAPUT LXIX.

Adveniet autem dies Domini sicut fur, quia sicut ipse testatur, nescimus quando veniat Dominus, serò, an media nocte, an galli cantu, an mane, in quo cæli, inquit, magno impetu transient, elementa verò à calore solventur. Qui autem sint cæli, qui transient, paulò superius docet idem Apostolus Petrus dicens: Cæli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens verbo Dei, per aqua ille tunc mundus perit. Cæli autem, qui nunc sunt & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in die judicii. Non ergo firmamentum cæli, in quo sidera fixa circumstant, non cælum æthereum, hoc est, inane illud maximum à celo sidereo usque ad aëra turbulentum, in quo puro & quieto, diurnaque lucis semper pleno, errantia septem sidera vaga ferri creduntur. Sed cælum hoc æereum, id est, terræ proximum, à quo aves cæli, quòd in eo volent, appellantur, quod aqua quondam diluvii delectis terrestribus transcendendo perdidit, hoc ignis extremi judicii ejusdem mensuræ spatio procrefcens occupando disperdet. Nec sola hæc beati Petri sententia, quæ illos dicit cælos igne judicii perdendos, qui aqua diluvii perierant, testatur sidereum cælum igne illo quamvis

maximo non esse tangendum, sed etiam Domini sermo qui dicit: Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo. Neque enim sol obscurati, luna suo lumine privari, stellæ poterant cadere de cælo, si cæelum ipsum, locus videlicet eorum, igne voratum transibit. Nunc autem cæelum quidem aëreum igne marcescet, fidereum manebit illæsum. Porro sidera obscurabuntur non suo lumine vacuata, sed majoris vi luminis ad adventum superni iudicis, ne videantur obiecta, quod in hac vita lunam stellasque omnes à potiore lumine solis inrederit pari cunctis in promptu est. Cum autem peracto iudicio fuerit cæelum novum, & terra nova, id est, non alia pro aliis, sed hæc ipsa per ignem innovata, & quasi quadam resurrectionis virtute glorificata clarescent, tunc, ut Esaias prædixit, erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septemplex sicut lux septem dierum. Quod autem Joannes in Apocalypsi cum dixisset: Vidi cæelum novum, & terram novam: primum enim cæelum, & prima terra abierunt: adjunxit, atque ait: Et mare jam non est, utrum maximo illo ardore siccatetur mare, an & ipsum vertatur in melius, non facile patet. Cæelum quippe novum, & terram novam: non autem, & mare novum usquam legimus futurum. Nam & typicè potest intelligi quod dictum est: & mare jam non est, quia jam tunc non erit hoc sæculum vita mortalium turbulentum, quod sæpius in scripturis maris nomine figuratur. Ubi autem ipsum extremi & universalis iudicii sit discrimen habendum, inter multos sæpè quæritur. Constat namque, quia cum descendente ad iudicium Domino, in idu oculi fuerit omnium resurrectio celebrata mortuorum, sancti confestim rapiantur obviam illi in aëra. Hoc enim Apostolus intelligitur indicare, cum ait: Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino in aëra. Utrum autem & reprobi tunc sublimius à terra leventur obviam iudicij venturo, an meritis peccatorum ita prægraventur, ut quamvis immortalia corpora habentes ad altiora nequeant elevari: & præsidente ad iudicandum Domino, Sancti in sublimi à dextris ejus; ipsi autem in inferioribus adsistant à sinistris, tunc potius apparebit. Si verò tunc ignis ille maximus & altissimus universæ terræ superficiem operit, & resuscitati à mortuis iniusti nequeunt in sublime raptari: constat eos utpote in terra postis igni circumdatos iudicij expectare sententiam: sed an illo urantur, qui non per illum castigandi, sed æterno potius sunt igni dammandi, quis præjudicare audeat? Namque aliquos electorum eo purgari à levioribus quibusdam admisis. Et B. Augustinus in libro de civitate Dei vigesimo ex Prophetarum dictis intelligit. Et sanctus Papa Gregorius in Homeliis Evangelii exponens illud Psalmographi: Ignis in conspectu ejus ardebit, & in circuitu ejus tempestas valida: distictionem quippe, inquit, tanta justitiæ tempestas ignisque comitantur, quia tempestas examinat, quos ignis exurat. Satis autem clarum est, quia rapti ad vocem tubæ obviam Domino in aëra perfectis servis illius conflagratio mundana non nocet: si tunc puerorum mortalia adhuc corpora circumpositus camini ignis tangere nequivit. Verum in his omnibus utilius est cuique castum se districte iudicij præbere conspectibus, quam de iudicij illius modo locove discutere. Sanè quod Apostolus cum dixisset: Rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino in aëra, subdit dicens: Et sic semper cum Domino erimus. Non sic accipiendum est, tanquam in aëre nos dixerit semper cum Domino esse mansuros: quia nec ipse ibi utique manebit, quia veniens transiturus est, Venienti quippe ibitur obviam, non manenti, sed ita cum Domino erimus: id est, sic erimus habentes corpora sempiterna, ubicunque cum illo fuerimus.

DE SEPTIMA ET OCTAVA ÆTATE SECLI
FUTURI. CAPUT LXX.

ET hæc est octava illa ætas semper amanda, speranda, suspiranda fidelibus, quando eorum animas Christus incorruptibilium corporum munere donatas ad perceptionem regni cælestis, contemplationemque divinæ suæ majestatis inducat: non auferens gloriam, quam exuta corporibus à suæ quoque egressionis tempore beata in requie ceperant, sed majore illas gloria etiam corporum redditorem accumulans: in cuius continuatæ & non interruptæ beatitudinis typum Moyses cum sex illos dies primos, quibus factus est mundus, à luce manè inchoatos, ad vesperam terminatos dixisset: in septimo, quo requievit Deus ab operibus suis, solius mane, non autem & vesperæ fecit mentionem. Sed cuncta, quæ de eo commemoranda putavit, æternæ requiæ & benedictionis luce conclusit. Quia sicut & supra meminimus, cunctæ hujus seculi ætates sex, in quibus iusti Domino cooperante bonis operibus insistent, à sua supra superna ordinatione dispositæ, ut in primordiis suis singulæ aliquid laterum rerum habentes, non parvis ærumnarum tenebris, pressurarumque consumantur. Requies verò animarum, quam pro bonis operibus in futuro seculo percipiunt, nullæ unquam curæ alicujus anxietate turbata deficiet, sed ubi tempus iudicij & resurrectionis advenit, gloriosiore perpetuæ beatitudinis perfectione complebitur. Comparatur iis ætatibus sacratissimum Dominicæ passionis, sepulturæ, & resurrectionis tempus. Legimus enim, scribente Evangelista Joanne, quia Christus ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, tibi devotæ mulieris officio Judas offensus prodidit eum sacerdotum principibus. In crastinum autem ipse veniens in asino Hierosolimam cum turba Deo laudes canentium, per continuos quinque dies insidiosorum quæstionibus appetitus, sexta demum die crucifixus est: septima requievit in sepulchro, octava autem, id est, una sabbati, resurrexit à mortuis. Quia præteritis quinque mundi hujus ætatibus Sancti nunquam reproborum insidias & odia pati cessarunt. At in sexta, quam Dominus sua incarnatione confirmare in fide, sua passione redimere ab inferis, sua resurrectione & ascensione ad spem & dilectionem regni cælestis ascendere dignatus est, eximior beatorum martyrum virtus atrociora ab infidelibus persecutionum bella toleravit. Sed hæc tantò fortius vicere, quanto certius novè pro illo se pati, qui secum passio prius latroni, sed tunc confessori, promisit: Hodie mecum eris in paradiso. Quæ beatissima paradisi requies quia non alium finem quam gloriosæ resurrectionis habet initium, hoc significare volens Evangelista Mathæus, cum Dominum sexta feria passum, & sabbato sepultum esse scripsisset, dicturus de resurrectione sic incipit: Vespere autem sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati, venit Maria Magdalene & altera Maria videre sepulchrum. Vesperam quippe sabbati, quo Dominus in sepulchro quievit, non in noctem tenebrescere, sed lucefcere dicit in una sabbati, quia videlicet idem ejus sepulchrum non corruptione suscepti corporis attaminandum, sed sicut Isaias ait: Et erit sepulchrum ejus gloriosum, citò resurrectionis erat virtute sublimandum: quia nostrarum quoque requies post exuta corpora animarum non aliquibus angorum est obscuranda tenebris, sed solis veræ & perpetuæ lucis suscipienda & accumulanda in fine muneribus. Hæc est magna illa & singularis octava, pro qua sextus & undecimus Psalmi scribuntur: cuius & verba dierum ita recordantur. Porro Mathathias & Heliphalu & alii Levitarum in citharis pro octava canebant Epinicion, id est, victori Domino in perpetuum venturæ Ogdoadis atque iudicij laudes canebant. Epinicion quippe triumphum palmamque significat. Vel de resurrectionis Christi mysterio prophetabant, quæ merito singularis & magna vocatur octava, quia omnis labentis seculi dies octava ita est post septimum sabbati octava, ut ipsa sit etiam prima septimanæ sequentis. Quomodo autem prima totius seculi dies ita sit prima, ut non haberet aliquos VII. præcedentes, quibus esset octava, & ideo singulariter prima est, ita singulariter non solum magna, sed & octava est dies future resurrectionis, quia sic post septimam sabbati proximi ventura est octava, ut non aliquos habeat dies sequentes, qui-

bus possit fieri prima, sed ipsa una maneat cœlesti luce perennis. Unde bene Propheta visionem hujus diei ficti, unam eam vocat dicens: Quia melior est dies una in atris tuis super millia. Cum ergo octavam in scripturis legimus, sciamus mystice & diem & ætatem posse intelligi, quia & Dominus octava die, id est, post septimam Sabbati resurrexit à mortuis. Et nos non solum post septem volubilis hujus sæculi dies, sed etiam post sæpè memoratas septem ætates in octava ætate simul & die resurgemus. Quæ vitæ dies in se quidem ipsa mansit semper, manet & manebit æterna, sed nobis tunc incipit, cum ad eam videndam meruerimus intrare, ubi quo actu occupentur sancti, perfecta spiritus & carnis immortalitate renovati, testatur Psalmista, qui Deo per laudem amoris canit: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæculum sæculi laudabunt te. Quo visu delectentur, idem consequenter exponit; etenim benedictionem dabit, qui legem dedit, ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion: Quales ad hanc venire possint, ipse qui est via, veritas & vita testatur Dominus: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ergo noster libellus de volubili ac fluctivago temporum lapsu descriptus, opportunum de æterna stabilitate, ac stabili æternitate habeat finem. Quem rogo si qui lectione dignum rati fuerint, me suis in precibus Domino commendent, piaque apud Deum & proximos, quantum valent, agant industria, ut post temporales cœlestium actionum sudores, æternam cuncti cœlestium præmiorum mereamur accipere palmam.

DE TEMPORUM RATIONE FINIS.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, ANGLO-SAXONIS, DE SEX ÆTATIBUS MUNDI, SIVE CHRONICON, LIBELLUS.

Ex hujus mundi ætatis, ac septima vel octava quietis, vitæque cœlestis, & supra in comparatione primæ hebdomadis, in qua mundus ornatus est, aliquanta perfrinximus, & nunc in comparatione ævi unius hominis, *μικροκομος* Græcè à Philoſophis, hoc est, minor mundus solet nuncupari, de eisdem aliquanto latius exponemus.

Homo minor mundus.

Prima est ergo mundi hujus ætas, ab Adam usque ad Noe, continens annos juxta Hebraicam veritatem, IM. DCLVI. juxta Septuaginta interpretes IIM. CCXLII. generationes juxta utramque editionem numero X. Quæ universali est delata diluvio: sicut primam cujusque hominis oblivio demergere consuevit ætatem: quotus enim quisque est qui suam recorderet infantiam?

Secunda ætas à Noe usque ad Abraham, generationes juxta Hebraicam auctoritatem complexa X. annos autem CCXCII. Porro juxta Septuaginta interpretes annos IM. LXXII. generationes verò XI. Hæc quasi pueritia fuit generis populi Dei, & ideo in lingua inventa est, Hebræa. A pueritia namque incipit homo holle loqui post infantiam, quæ hinc appellata est, quod dari non potest.

Tertia ab Abraham usque ad David, generationes juxta utramque auctoritatem quatuordecim, annos verò DCCCCXLII. complectens. Hæc velut quædam adolescentia fuit populi Dei, à qua ætate quia incipit homo posse generare, propterea Matthæus Evangelista generationum ex Abraham sumpsit exordium, qui etiam Pater gentium constitutus est, quando mutatum nomen accepit.

Quarta à David usque ad transmigrationem Babylonis, annos habens juxta Hebraicam veritatem CCCCLXXXIII. juxta Septuaginta translationem XII. amplius generationes juxta utrosque codices XVII. Quas tamen Evangelista Matthæus certi mysterij gratia quatuordecim ponit. A qua velut juvenili ætate in populo Dei Regum tempora cæperunt. Hæc namque in hominibus ætas apta gubernando solet existere regno.

Quinta quasi senilis ætas, à transmigratione Babylonis, usque in adventum Domini Salvatoris in carnem, generationibus & ipsa XIV. Porro annis DLXXXIX. extenta, in qua ut gravi senectute fessa, malis crebrioribus plebs Hebræa quassatur.

Sexta, quæ nunc agitur ætas, nulla generationum vel temporum serie certa est, sed ut ætas decrepita ipsa totius sæculi morte consummanda. Has ærumnosas, plenasque laboribus mundi ætates quique felici morte vicerunt: septima jam Sabbati perennis ætate suscepti, octavam beatæ resurrectionis ætatem, in qua semper cum Domino regnent, expectant.

Prima ætas.

Prima igitur ætate sæculi nascentis, prima hujus die, fecit Deus lucem quam appellavit diem. Secunda firmamentum cœli in medio libravit aquarum, ipsi aquis ac terra, cum cœlo superiore, ac virtutibus quæ in eo conditorem laudarent, ante horum sex dierum exordium creatis. Tertia die congregatis in suum locum aquis, quæ cuncta contexerant, aridam jussit apparere. Quarta sidera infirmamento cœli posuit, quæ nunc, quantum æquinoctij conjectura colligimus, duodecimum Kalendarum Aprilium vocatur. Quinta, natatilia & volatilia creavit animantia. Sexta animalia terrestria, & ipsum hominem formavit Adam, de cujus latere dormientis, matrem omnium viventium produxit Evam, quæ nunc quantum mihi videtur esse credibile, decima Kalendarum Aprilium dies appellatur. Unde merito creditur, si non verior sententia vincit, quod beatus Theophilus cum cæteris, non solum Palæstinæ, sed & permultis aliarum regionum Episcopis de Pascha disputans scripsit, eodem decimo Kalend. April. die Dominum fuisse crucifixum. Decibat enim una eademque non solum hebdomadis, sed & mensis die, secundum Adam pro generis humani salute vivifica morte sopitum, de productis à latere suo Sacramentis cœlestibus sponsam sibi sanctificare Ecclesiam: qua videlicet die primum Adam, Patrem videlicet humani generis ipse creaverat, eique de latere costam tollens edificavit mulierem, cujus adjutorio genus propagaret humanum.

Anno mundi. 130.

Adam annorum centum & triginta genuit Seth, cui supervixit annis DCCC. Verum Septuaginta interpretes ante natum Seth postere annos CCXXX. postea DCC. Seth interpretatur resurrectio, significans resurrectionem Christi à mortuis, cujus mortem illatam à Judæis significat Abel, qui dicitur lucus, à fratre Cain occisus.

Anno mundi. 130.

Bedæ Tom. 2.

N

Seth